

TEATRUL

REVISTĂ A CONSILIULUI CULTURII ȘI EDUCAȚIEI SOCIALISTE

Festivalul național
„CÎNTAREA ROMÂNIEI“

*Panoramic de balet
contemporan • Teatru de
amatori: spectacole de comedie*

ION BRAD și DAN MICU

Ultimul bal

dramatizare după
„Pădurea spînzuraților“
de LIVIU REBREANU

Valori ale teatrului românesc

- LEOPOLDINA BĂLĂNUȚĂ
- HORAȚIU MĂLĂELE

★

LUCIAN RAICU

Un gând către Sorescu

★

Evocări

ELVIRA POPESCU

PETRE LICIU

Cronica dramatică: BUCUREȘTI •
ARAD • BACĂU • CLUJ-NAPOCA •
GIURGIU • SIBIU • TÎRGU MUREȘ •
TIMIȘOARA

Revistă lunară editată de
Consiliul Culturii și Educației
Socialiste și de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

Colegiul de redacție
THEODOR MĂNESCU
VIRGIL MUNTEANU
ILIE RUSU
DOINA TARHON
PAUL TUTUNGIU

COPERTA I — Silvia Ghe-
lan și Dorel Vișan în „Un
pahar cu sifon“ de Paul
Everac, Teatrul Național
din Cluj-Napoca

* * * Temeliile viitorului comunist p. 1

FESTIVALUL NAȚIONAL „CÎNTAREA ROMÂNIEI“

EMILIA ENACHE : Panoramic de balet contemporan,
ediția a V-a, Focșani p. 3
VICTOR PARHON : Zilele comediei, ediția a V-a,
Caracal p. 6

★

Caleidoscop p. 5, 88
LUCIAN RAICU : Un gând către Sorescu, la împli-
nirea a 50 de ani p. 8

VALORI ALE TEATRULUI ROMÂNESC

LEOPOLDINA BĂLANUȚĂ : „Să crezi într-adevăr că
nu poți trăi altfel...“ Convorbire realizată de
IRINA COROIU p. 10
DAN MICOLESCU : Desen după model — Horățiu
Mălăele p. 19

ARHIVELE TEATRULUI ROMÂNESC

I. N. : Anul 1906 în geneza dramei „Vlaicu-Vodă“ . . . p. 21

INTERFERENȚE

LUMINIȚA VARTOLOMEI : Artele plastice și dansul p. 22

SEMNAL

VIRGIL MUNTEANU : Cortina, pentru aplauze . . . p. 23

CRONICA DRAMATICĂ : „D-ale carnavalului“ (Tea-
trul Național din Tîrgu Mureș, Teatrul de Stat
din Sibiu); „Chirița în carnaval“ (Teatrul Dra-
matic Bacovia din Bacău); „Hamlet“ (Teatrul
„Bulandra“); „Îmblînzirea scorpiei“ (Teatrul de
Stat din Arad); „Antigona“ (Teatrul Național din
Cluj-Napoca); „Deșteptarea primăverii“ (Teatrul
German de Stat din Timișoara); „Preeria“ (Tea-
trul „Ion Vasilescu“ din Giurgiu). *Semnează:*
ALICE GEORGESCU, MIRCEA GHITULESCU,
MIRCEA EM. MORARIU, CONSTANTIN PAIU,
VICTOR PARHON, CONSTANTIN RADU-
MARIA p. 24

VIITORUL ROL

MARIA MARIN : Anca Neculce, Florin Zamfirescu,
Dorina Lazăr, Ion Pavlescu, în „Copilul regăsit“
(dramatizare după „Misterele Parisului“ de Eu-
gène Sue), Teatrul Giulești p. 40

„ULTIMUL BAL“
dramatizare de Ion Brad și Dan Micu
după romanul „Pădurea spînzuraților“
de Liviu Rebreanu

. p. 42

Temeliile viitorului comunist

Impresionantă și convingătoare sinteză a succeselor dobândite de poporul nostru pe calea înfloririi multilaterale a societății socialiste în cincinalul precedent, Comunicatul cu privire la îndeplinirea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985 constituie — acum, când toate forțele patriei sînt tot mai puternic angajate în lupta pentru înfăptuirea temeliilor viitoare edificării comuniste — o strălucită confirmare și un mobilizator îndemn. O strălucită confirmare a justetei politicii interne și externe a Partidului Comunist Român, expresie a spiritului atotcuprinzător și excepționalei clarviziuni a secretarului general al partidului, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Un mobilizator îndemn pentru dezvoltarea în continuare a societății socialiste românești, a economiei naționale, pentru depășirea oricăror dificultăți, în vederea creșterii neîncetate a avuției obștești, a nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii.

Așa cum s-a subliniat în ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 6 februarie, marile realizări obținute dovedesc „forța și capacitatea creatoare a poporului nostru, hotărîrea sa de a face totul pentru realizarea neabătută a programelor de dezvoltare economică și socială a țării, a obiectivelor și orientărilor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului“. Înalta apreciere dată de Comitetul Politic Executiv rolului determinant, decisiv, al secretarului general al partidului, în elaborarea și fundamentarea acestor mărețe programe, relevă plenar caracterul creator al operei tovarășului Nicolae Ceaușescu, de aleasă esență umanistă, ca rezultat al cunoașterii temeinice a realităților politico-economice interne și externe, ca rezultat al analizării lor profund științifice și al sintetizării lor în măsuri concrete de natură să asigure mobilizarea largă a tuturor energiilor națiunii în direcția înfăptuirii istoricelor obiective cuprinse în Programul partidului.

Spiritul revoluționar și patriotic, înalta responsabilitate comunistă, nobila pasiune a muncii — urmînd însuflețitorul îndemn al Întîiului Cetățean al țării — călăuzesc întregul popor român pe gloriosul drum al comunismului; ele caracterizează toate domeniile vieții social-economice și le conferă, prin voința politică, cetățenească, a națiunii, certitudinea neabătutei înfăptuirii. Un asemenea exemplu l-a constituit, în această lună februarie 1986, Plenara lărgită a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor, în cadrul căreia — plecîndu-se de la rezultatele bune obținute în multe direcții

pînă acum, dar și de la necesitatea eradicării unor neajunsuri care mai dăinuie — au fost stabilite măsurile corespunzătoare. Pe baza orientărilor și sarcinilor cuprinse în cuvîntarea secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aceste măsuri au căpătat dimensiunile și rigoarea unor programe speciale, care, adoptate în unanimitate de către plenară, urmează să fie concretizate, cunoscute amănunțit și puse în aplicare întocmai, la nivelul ministerelor, al județelor și al unităților de profil, al fermelor, pînă la fiecare om al muncii.

Cresterea puternică a producției agricole, realizarea în genere a obiectivelor noii revoluții în agricultură, vor contribui substanțial, odată cu dezvoltarea intensivă a întregii economii naționale, cu creșterea productivității muncii, cu folosirea integrală a resurselor interne și asigurarea exportului, odată cu accentuarea aportului științei în modernizarea tehnologiilor, odată cu perfecționarea pregătirii forței de muncă, la crearea tuturor condițiilor pentru transformarea hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R. într-o realitate vie, deplin corespunzătoare obiectivelor înscrise în Programul partidului.

Toate acestea, laturi interdependente ale unui proces de dezvoltare unic și unitar — acela al evoluției Patriei pe spirala ascendentă a socialismului multilateral dezvoltat, a viitorului comunist — implică, după cum este cunoscut, rolul activ, conducător, al partidului, al tuturor organizațiilor de partid, atît în sfera muncii organizatorice, cît și în cea ideologică, politico-educativă, fapt subliniat încă o dată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 6 februarie, cu deosebită claritate: „Activitatea politico-educativă, de dezvoltare a conștiinței revoluționare trebuie să se reflecte nemijlocit în felul în care se îndeplinesc sarcinile de dezvoltare a patriei noastre! Pînă la urmă, întreaga activitate, din toate domeniile, trebuie să se reflecte, în primul rînd, în înfăptuirea planurilor și a programelor de dezvoltare economico-socială. Aceasta este latura fundamentală, esențială, a întregii noastre activități! Dacă nu realizăm aceste programe, atunci nu putem să spunem că avem rezultate bune în celelalte sectoare de activitate“. Este o subliniere al cărei caracter programatic și totodată mobilizator capătă, pentru făuritorii culturii naționale, pentru toți artiștii României socialiste, rezonanța unei chemări profund patriotice, din miezul fierbinte al zilei de azi către desăvîșirea comunistă a celei de mîine.

Focșani

19—21 noiembrie 1985

Panoramic de balet contemporan ediția a V-a

Panoramicul de balet desfășurat în plin decor alb la Focșani a prilejuit reînflinirea iubitorilor muzei Terpsichore; creațiile unor cunoscuți coregrafi și interpreți, alături de promisiuni și de căutările unei noi generații, reprezintă tot ațiția pași importanți ai mișcării noastre coregrafice pe drumul destul de anevoios al afirmării sale artistice.

În prima zi a festivalului, desfășurat ca și la celelalte ediții în frumoasa clădire a teatrului municipal, s-au produs solii baletului Operei din Cluj-Napoca. Programul lor a debutat cu o suită de piese coregrafice disparate, mai puțin reliefate artistic, urmate de **Joc de cărți** de Igor Stravinski în coregrafia lui Francisc Zsigmond, lucrare concepută în termenii baletului clasic, dovedind fantezie, acuratețe tehnică și înțelegerea spiritului muzicii.

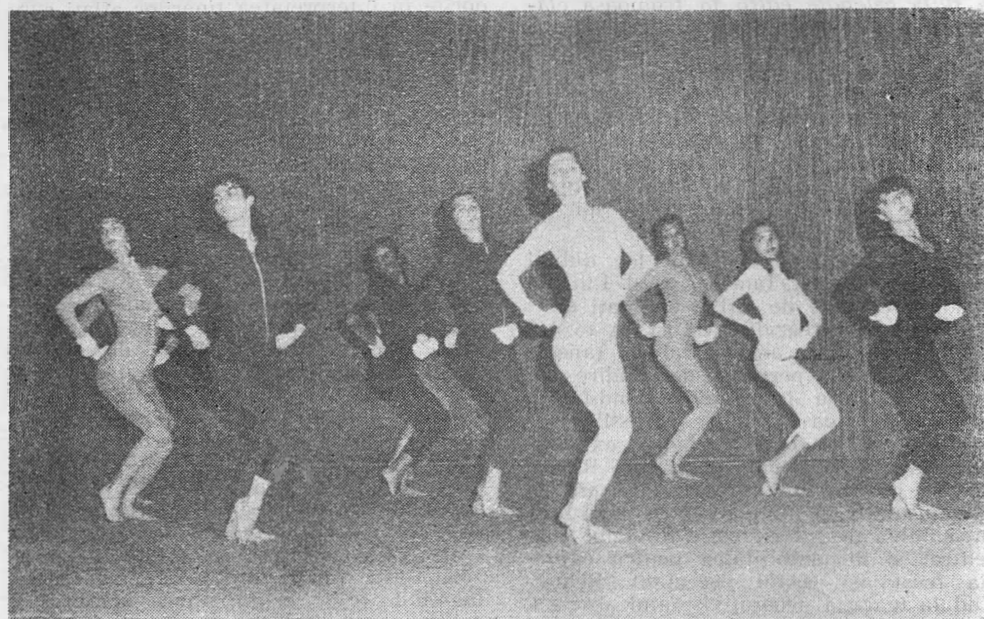
În ziua următoare a avut loc dublul recital al Ralucai Ianegic și al Lilianeii Tudor, secondate de cîțiva talentați elevi ai școlii de coregrafie. Ca și în evoluțiile ei de pînă acum, Raluca Ianegic vădește un stil personal de gîndire coregrafică și de interpretare. Indiferent de muzica aleasă, de la sugestiile sonore de sorginte clasică pînă la expresia sofisticată a ritmurilor moderne, Raluca Ianegic își compune propriul univers, în care intuiești înclinația pentru meditație, capacitatea de interiorizare, lirismul concentrat și disponibilitatea pentru expresia frustrată și gestul percutant. Renunțînd la tentația decorativismului abstract, care estompa valențele mișcării și trimitea la un cvasiteatralism, recitalul acestei ediții a oferit surpriza unei evoluții foarte echilibrate, o reală demonstrație de stăpînire a tehnicii limbajului modern, de dozare minuțioasă a mijloacelor de exprimare, pentru a face sensibil mesajul ideatic și a transmite cu fiecare gest și atitudine încărcătura emoțională. Remarcabile s-au dovedit a fi

piesele pe muzica de John Hussen și Philip Glass, traducînd plastic zbaterea și neliniștea interioară sau etalînd voluptatea frenetică a ritmurilor. Satisfacția de a recunoaște în creațiile elaborate ale Ralucai Ianegic un profil artistic tot mai ferm conturat se adaugă bucuriei de a constata că originalitatea unui stil novator și profunzimea unei concepții coregrafice își capătă ecoul și ponderea dorite în interpretarea tinerilor aflați sub îndrumarea sa. Menționăm astfel pe elevii Liceului de artă „George Enescu” Doina Ungureanu, Doru Constantin și, îndeosebi, pe Theodora Dumitrache, o revelație prin expresivitatea plastică neobișnuită: talentul și ușurința cu care își însușește secretele tehnicii dansului o recomandă ca pe o promisiune a baletului modern.

Un alt moment interesant a fost recitalul Lilianeii Tudor, cunoscuta solistă a grupului „Contemp”, care în această ediție s-a manifestat nu numai ca interpretă, ci și în calitate de coregrafă, semînd piese după **Cvartetul de coarde nr. 1** (partea I) de Adrian Iorgulescu sau **Orologii** pe muzică de Anatol Vieru. Apariția Lilianeii Tudor bucură întotdeauna privirea; darurile ei naturale, frumusețea și plastica rafinată o ajută să-și compună cu minimum de mijloace atitudinile și expresiile. Folosindu-și cu subtilitate harul și vîdînd un spirit cultivat, Liliana Tudor trece mesajul muzical prin filtrul propriei personalități, marcînd prin prim-planuri coregrafice subtextul incantațiilor sonore. Asemenea unui instrument solistic, ea preia sugestiile discursului muzical și își compune firească, fără ostentație, desenul coregrafic, cu grijă de a nu se îndepărta de atmosfera universului sonor. Secondată de elevii Liceului de artă „George Enescu” Șoimița Lupu, Alice Popescu, Areta Truică și Liliana Stoica, Liliana Tudor debutează în ipostază de coregrafă, prezentînd o altă fațetă a unei personalități a

Grupul „Columna”, condus de Vera Proca Ciortea, în două inspirate momente coregrafice

cărei vocație pentru dansul cameral sugestiv trebuie susținută și încurajată.

Varietatea programului festivalului, cuprinzând elemente ale dansului clasic și modern, a fost întregită și de prezența grupului „Columna”, sub conducerea cunoscutei și apreciatei coregrafe Vera Proca Ciortea, Continuând preocuparea

sa de a scoate la iveală, prin formele stilizate ale mișcării, noblețea și bogăția ritmică a dansului popular, Vera Proca cristalizează în sugestia dansului ritmic un univers plin de suavitate și grație. Mișcările dansatoarelor (majoritatea interpretelor provin din rîndul gimnastelor, avînd la baza pregătirii lor an-

trenamentul sportiv specific) nu au nimic dintr-o execuție profesională rece, impersonală, ci transmit, în pofida aparentei rețineri, o vibrație autentică a dansului inspirat cu predilecție din folclor. Cu intermezzo-uri de recitări din lirica lui Nichita Stănescu, piesele prezentate de grupul „Columna” au fost **Limbaaj I și II** pe muzică de Liviu Glodeanu, **Pe Argeș în sus** de Theodor Grigoriu, **Respirație muzicală** (solistă, Mariana Dudaș) și atât de inspiratele **Ecouri ardelenene**, după excelența muzică a lui Vasile Șirli, compusă special. Frumoasa ținută a acestei formații coregrafice ne-profesioniste, datorată zelului demn de laudă al coregrafei Vera Proca Ciortea, recomandă în continuare grupul „Columna” pentru valorificarea bogăției tezaurului dansului popular.

Raluca Ianegic

Expresivitatea scenică și capacitatea gimnastelor dansatoare de a reda cu finețe, sub ochiul atent al coregrafei, subtilitățile partiturii muzicale sugerează că talentatele noastre gimnaste ar putea, după o perioadă de succese în sport, să-și valorifice disponibilitățile coregrafice și în dansul ritmic românesc, sub îndrumarea unui coregraf pasionat și experimentat cum este Vera Proca Ciortea.

În încheierea Panoramicului de balet de la Focșani a avut loc un interesant colocviu despre limbajul clasic și limbajul modern, autenticitatea și specificul dansului popular și ale celui cult; s-au formulat propuneri de studiere aprofundată a tezaurului dansului popular într-un studio coregrafic experimental în cadrul A.T.M.: aici, utilizându-se documente, filme, dansul popular poate fi valorificat și prin intermediul limbajului mo-

dern (reamintim în acest sens recitalurile Ralucai Ianegic sau spectacolul coregrafic inspirat de arta Mariei Tănase, **Cu cât cânt, atîta sînt**). Au mai fost înfățișate în cadrul colocviului principalele manifestări internaționale de balet ale anului 1985, printre care și ultima ediție Interbalet de la Budapesta, la care țara noastră a fost reprezentată de criticul de balet Liana Tugearu. Gala de filme de balet care a urmat expunerii avizate a coregrafului și teoreticianului Gabriel Negry despre direcțiile coregrafiei românești actuale, precum și apariția nr. 7 al revistei „Balet”, editată la Iași, au completat reușita ediție de anul acesta a festivalului de balet de la Focșani.

Emilia ENACHE

CALEIDOSCOP CALEIDOSCOP

● *Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași a prezentat spectacolul Arma secretă a lui Arhimede de Dumitru Solomon, în regia lui Dragoș Galgoțiu. Scenografia este semnată de Gheorghe și Carmen Rasovszky.* ● *La Teatrul „Nottara”, regizorul Nicolae Scarlat și scenografa Nadina Scriba repetă o nouă piesă de Adrian Dohotaru, Concurs de împrejurări. În rolurile prin-*

cipale, Anca Bejenaru și Emil Hossu. ● *Recent apărut, numărul 4/1985 al revistei „Manuscriptum” prezintă și trei piese inedite: Nae Niculae, o tragicomedie de G. Ciprian, Cenușăreasa, comedie de Victor Ion Popa, și Greva femeilor, comedie de Radu Stanca. Vom reveni.* ● *Anca Ovanez-Doroșenco și George Doroșenco au realizat, împre-*

ună cu o echipă de interpreți a Teatrului Bacovia din Bacău, spectacolul Interesul general de Aurel Baranga. ● *Teatrul de Stat din Reșița a editat un caiet-program surprinzător, din care putem afla componența colectivului artistic, spectacolele recente și cele în perspectivă, opinii ale actorilor despre public și despre propria lor muncă, toate într-o îngrijită prezentare grafică.* ●

FESTIVALUL NAȚIONAL „CINTAREA ROMÂNIEI”

Caracal

24—27 octombrie 1985

Zilele comediei

ediția a V-a

Ca și alte manifestări interjudețene ale teatrului de amatori — ce se desfășoară în cadrul generos și stimulat al Festivalului național „Cintarea României” — și Zilele comediei, de la Caracal, la care participă spectacole ale teatrelor populare și muncitorești din întreaga țară, au beneficiat, încă de la prima ediție, de un substanțial și eficient sprijin din partea artiștilor profesioniști și a oamenilor de teatru, A.T.M. aflându-se printre principalii susținători ai manifestării. La rîndul lor, de la o ediție la alta, organizatorii locali s-au dovedit tot mai exigenți față de calitatea artistică a propriilor spectacole, înscrise pe afișul reuniunii, ca și față de aceea a reprezentățiilor invitate să participe la această manifestare competitivă și colocvială. Ea și-a consolidat astfel un binemeritat prestigiu în rîndul publicului și al artiștilor amatori, dornici să-și confrunte realizările cu acelea ale altor teatre populare și muncitorești. O confruntare colegială și un util schimb de experiență artistică, găzduit — deocîntîmplător — de unul dintre cele mai valoroase colective de amatori din întreaga țară.

Stau mărturie diversele distincții obținute de trupa teatrală de amatori din Caracal la diferite concursuri și întreceri republicane mai vechi ale artiștilor amatori, precum și premiile și titlurile de laureați obținute la fiecare dintre edițiile de pînă acum ale Festivalului național „Cintarea României”. Să menționăm și câteva titluri din repertoriul Teatrului popular din Caracal, intrate în palmaresul marelui festival

„Cintarea României”: Nu sîntem ingeri de Paul Ioachim, în regia artistului emerit Paul Stratilat (ediția I), **Piatră la rinichi** de Paul Everac, în regia lui Constantin Dinischiotu (ediția a II-a), **Ordinatorul** de Paul Everac, în regia lui Tudor Mărăscu (ediția a III-a), **Vederea** de Ion Băieșu, în regia lui Alexa Visarion (ediția a IV-a), și **Scene de carnaval**, după **D-ale carnavalului** de I. L. Caragiale, în regia lui Alexa Visarion (premiul I în faza finală a ediției a V-a). Să mai precizăm faptul că în Caracal există un vechi și neobosit animator teatral în persoana interpretului, regizorului și conducătorului acestei trupe, Mișu Slătulescu, care a știut să formeze în jurul său un puternic și statornic nucleu de artiști amatori, deținînd la rîndul lor nenumărate premii individuale de interpretare, între aceștia aflîndu-se Mariana Stratan și Georgeta Florescu, Șerban Chiosan și Florică Ion, Constantin Avram și Petre Drăgan, Viorel Pînzaru și Silviu Mototol. Nimic mai firesc deci, pentru amatorii de teatru din Caracal, recunoscute și prețuite gazde ale turneelor teatrale profesioniste, onorînd ei înșiși cu spectacolele lor diverse alte întîlniri și colocvii teatrale ale amatorilor din țară, decît să-și dozească a avea, la rîndu-le, propria lor reuniune teatrală, care să-i incite la autodepășire artistică, întreținînd totodată un viu interes al publicului pentru tot ceea ce se întîmplă, ca viață teatrală, în orașul lor.

Încă de la precedenta ediție, a IV-a, a Zilelor comediei, manifestarea și-a asi-

gurat o amplă cuprindere repertorială, din care n-au lipsit nici titluri de referință ale dramaturgiei universale, în spectacole reprezentative, printre acestea trebuind să amintim **Hangița** de Carlo Goldoni, la Teatrul popular din Focșani, în regia lui Matei Varodi. Actuala ediție, a V-a, fără a uita să includă pe afișul ei spectacole ce reprezintă tentative meritorii de valorificare a moștenirii noastre clasice (**Romeo și Julieta** la **Mizil** de George Ranetti, în regia lui Victor Moldovan, la Teatrul muncitoresc al Întreprinderii de confecții și tricotaje București), a pus un mai mare accent pe dramaturgia românească actuală, aducând la rampă titluri și autori de calibrul și factori diferite, în modalități scenice care s-au dorit și au reușit să fie diverse.

Un spectacol de o marcată originalitate, impunând deopotrivă prin neostoita vervă de joc a interpreților și prin fantezia soluțiilor regizorale, a fost fără îndoială acela al grupului teatral „Eveniment” al Ansamblului artistic al U.T.C. Reprezentația, intitulată **Rinduieli** de Marin Sorescu, a beneficiat de regia spirituală și subtil ironică a tinărului actor Constantin Fugașin, de la Teatrul „Ion Creangă”, și a adus în scenă, cu autenticitate și haz, o lume a satului contemporan plină de prospețime și culoare, privită totuși, în final, cu o tandră nostalgie.

Piesa **Milionarul sărac** de Tudor Popescu e jucată cu mare succes de public și în teatrul de amatori. A dovedit-o cu prisosință spectacolul Teatrului popular din Buziaș, regizat cu o nedezmănițită plăcere a invenției comice de Florin Fătulescu, reprezentația punând pregnant în valoare talentul și virtuozitatea unor interpreți ca Ștefan Ilaș (Surdu), Petru Lighezan (Dude) și Sabin Giorsă (vecinul Timcu).

La un elevat nivel de interpretare artistică, pe care și-l menține constant în

ultimii ani, s-a prezentat și de această dată Teatrul popular din Buzău, oferindu-ne — în premieră pe țară — piesa Dinei Cocea, **Zodia fericirii**, în regia autoarei, pe cât de surprinzătoare pe atât de relevantă prin finele ei inflexiuni parodice. „Pilonii” trupei, Mihai Adamescu și Mioara Olteanu, sînt înconjurați acum de numeroși tineri, între care se remarcă, prin spontaneitate și dezvoltură, Adriana Vrapeiu.

Tot o premieră pe țară ne-a oferit și spectacolul gazdelor, în ultima seară a reuniunii. E vorba de noua comedie a lui Tudor Popescu, **Domide contra-atacă**, pusă în scenă cu remarcabilă vervă satirică de Tudor Mărăscu, știința lucrului cu actorii vădindu-se într-o serie de reușite portrete cu tentă voit caricaturală, în care excelează Mișu Slătuculescu, Mariana Stratan și Petre Drăgan.

Distingînd cele mai bune spectacole și cei mai buni interpreți — între care s-au aflat Florentina Constantin, de la I.C.T.B., și Naomi Dinescu, de la Grupul teatral „Eveniment” — juriul celei de-a V-a ediții a **Zilelor comediei** a avut satisfacția de a se fi întîlnit, la Caracal, nu doar cu promițătoare încercări artistice, ci cu spectacole de artă teatrală autentică, edificatoare pentru nivelul actual al teatrului de amatori din România. Din acest juriu au făcut parte prof. univ. dr. Virgil Brădășteanu (președintele juriului), artista emerită Dina Cocea (președinte al A.T.M.), Ana Toboșaru (secretar al A.T.M.), regizorul Paul Stratilat, artist emerit, dramaturgii Tudor Popescu, Virgil Stoescu și Mihai Ispirescu, directorul Centrului de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă al județului Olt, Nicolae Marinică, Daniel Tei, redactor la Radio-televiziunea română, și subsemnatul.

Victor PARHON

■ LUCIAN
RAICU

Un gând cătrec Sorescu

La împlinirea a 50 de ani

Bunul-simț ca paradox, formula acreditată de Alexandru Paleologu într-o carte care mai trebuie deschisă din când în când, pentru că merită, îmi revine în minte acum, stîrnită de noul gînd îndreptat spre Marin Sorescu și spre ceea ce reprezintă originalitatea prezenței sale literare, poate nu numai literare. Marin Sorescu fiind în primul rînd un scriitor de primă însemnătate, este și o prezență necesară, cît se poate de necesară în lumea noastră și a reprezentărilor noastre de aici și de acum, un termen de referință, un factor de noutate, dar și de echilibru, un soi de garant, lipsit de emfază, al stabilității. Cărțile sale sînt neasemănătoare, provocatoare, șocante, nu atît prin ambițioasa smulgere din context, deși există din plin și aceasta, cît mai ales prin spectaculoasa restabilire a drepturilor unei „deșteptăciuni“ necorupte de complicații (de obișnuitele abuzuri ale voinței de „complicare“), prin apelul constant (și binevenit îndărătnic) la datele unui „bun-simț“ (de sorginte țărănească și oltenească) refractar față de

alunecările și de ispitele curente ale gîndirii abstracte, acaparate adesea de justificarea „realului“ (dubios-inconsistent), izbutind pînă la urmă să-și constituie o frapantă originalitate (*paradoxală* în efectele ei), pornind chiar de la acest îndărătnic și foarte sănătos apel. Arta sa mai întîi este o filozofie a *originarului* existențial și ontologic, o perspectivă *dreaptă* (curată și proaspătă) asupra vieții și a temeierilor ei de neclintit. Modernitatea viziunii sale acceptă și ceea ce ar părea să o contrazică (ar părea numai), un puternic filon tradițional (ca să nu spun tradiționalist...), un sentiment liber consimțit și voluptuos împărtășit al *rostrilor* indestructibile, al „vechimei“ îndelung verificate de experiență, al unei *deprinderi* morale consolidate, refuzînd să se schimbe cu una cu două înainte de a se fi *asigurat* în chipul cel mai pragmatic, mai practic și mai solid cu putință. Vocația de care s-a vorbit, a bufoneriei, a derizoriului, a grotescului, în sfîrșit, a absurdului, din teatrul și din poezia sa, nu se desparte, nu trebuie nici o secundă să

fie despărțită de tonul, de tonus-ul plin al unei inteligențe „terestre“ (și, așa zice, *terefere*), care gustă spectacolul lumii (și artisticește *profită* de el), dar nu i se supune și mai ales nu vrea în ruptul capului să-l legitimizeze. Artistul din Marin Sorescu este primitiv, este mult receptiv față de tot ce-i dă apă la moară, dar artistul este vegheat (cu stranie cuminențenie, a pămîntului cuminențenie), de un moralist (în toate sensurile moralist), greu, imposibil de mișcat din *locul* său, odată pentru totdeauna ales, pentru că este un *loc* de demult moștenit. Și care știe el ce știe. Nu veni „tu“ să-l convingi de altceva, n-ai nici o șansă de succes! Deși „te“ ascultă cu atenție, cu politețe extremă (și ea străveche), avînd aerul că n-ar fi cine știe ce, în definitiv, să-ți dea și oarecare dreptate. Nu-ți dă nici un fel de dreptate; clatină doar din cap, detașat, prevenitor, îngîndurat (ori fals îngîndurat, așa, de ochii lumii).

Modern, desigur, este Sorescu, autentic modernă este literatura sa, dar de o modernitate robustă, de fibră tare. Există „nervi“, în mare cantitate, în tot ce scrie el, dar și nervii aceștia, care dau îndrăcit nerv frazei sale, sînt (să nu ne înșelăm) foarte rezistenți. Nervi tari. Ajuns aici, dacă tot am ajuns, subliniez că teatrul, poezia, romanul, esul lui Marin Sorescu caută o cale de supraviețuire. o „ieșire“ posibilă din toată încurcătura, din haosul tragic, din absurdul vieții; și nu neapărat una „spre cer“ (cum se intitulează volumul de *Teatru comentat*), ci — mai aproape — spre pămîntul de sub picioare, plăcîndu-i (în plus) să-l descopere ferm și ocrotitor. Pentru o viață de om: nu mai mult, dar nici mai puțin.

Mărturisesc că această voință de „asigurare“ îmi place de mult și continuă să-mi placă la Marin Sorescu (cel străin de „ipocrizia disperării“), mai ales că ea nu contrazice, nu subminează potențialul de *adîncime* al creației sale. Niçi rîvnita ambiguitate nu i-o primejduiește.

Simțul umorului, simțul derizoriului și al deriziunii, simțul înțelept al relativizării nu anulează, ci parcă potențează (oricum face loc, un privilegiat loc) pentru gravitatea fundamentală, dusă pînă la tulburare. Sorescu nu demitizează decît ce merită să fie demitizat, dimpotrivă, înalță și este predispus la sublim, la sentimentele înălțătoare, la marile valori și la eternitatea lor, o eternitate de toate zilele, asta e drept, pentru că nu suportă decît o anume emoție, o anume grandoaare, o anume eternitate: cele ce rezistă

probei cotidianului. Grandoaare cîtă vrei în *Iona*, în *Mutca*, în *Răceala*, doar atît că este o grandoaare trecută prin filtrul „realului“; pusă, adică, la grea încercare, spre a vedea dacă *ține* și așa, în condiții umile. Altfel, ce tărie și ce haz ar mai avea? Sorescu prețuiește mult această *tărie* și nu mai puțin acest *haz*; fără concursul, fără speciala iradiere a omenescului diurn, a omenescului pur și simplu, a practicii și a evidențelor *senzoriale*, el nu se încumetă să vorbească, să se însuflețească, să se lase tulburat.

Sublimul există, și Sorescu, cît este el de sceptic, de bănuitor și de circotos, nu se dă în lături de la reprezentarea lui, deși pune condiții, cere dovezi, vrea fapte, care să-l confirme. Și este foarte meticulos în aceste operațiuni ale *confirmării* ce constituie partea „materială“, adică de pondere veritabilă, a textelor sale. Vorba este că scriitorul învecinat literaturii absurdului are ca puțini alții acces la zguduitor, toată opera sa tinde la aceasta, este o migăloasă, înceată, prudentă pregătire a zguduitorului. Tablourile finale ale *Răcelii* nu sînt numai încununarea (tragică) a întregii acțiuni, în ele Sorescu apare în forma sa cea mai bună, își denunță adevărata identitate. Spune parcă: iată, acesta sînt. Și *acesta*, în primul rînd — *acesta*, este. Chiar dacă nu se „reduce“ la atît. Dar nici să nu observăm caracterul de apogeu al finalului amintit, nu se cuvine; cum se mai întîmplă, deși nu se cuvine.

La cincizeci de ani de viață (extrem de „inspirată“, de productivă) ai scriitorului, sărbătorirea este meritată. În ceva mai mult de (abia) două decenii, Marin Sorescu a edificat o operă de proporții impresionante și de o adîncime incontestabilă. Puternica sa specificitate autohtonă (de care cu precădere am vorbit) stimulează în cadrul ei forța de comunicare solidar umană, iradierea în ceea ce se numește, aici cu deplină îndreptățire, universalitate. Marin Sorescu ne apare acum ca un mare scriitor român (unul din cei mai mari de o jumătate de veac încoace) ai *condiției umane*. Obiectul sfredelitoarei sale investigații îl constituie omul în generalitatea *situației* sale, omul în istorie, dar și față în față cu moartea, cu viața: ce i-a fost dată, cu *ceilalți*, cu eternitatea. O vastă meditație asupra omului și a omenescului (omenesc precar și vulnerabil, omenesc rezistent și capabil de supraviețuire) se articulează în cele din urmă, cu toate mijloacele la îndemînă și sub-

(Continuare la p. 76)

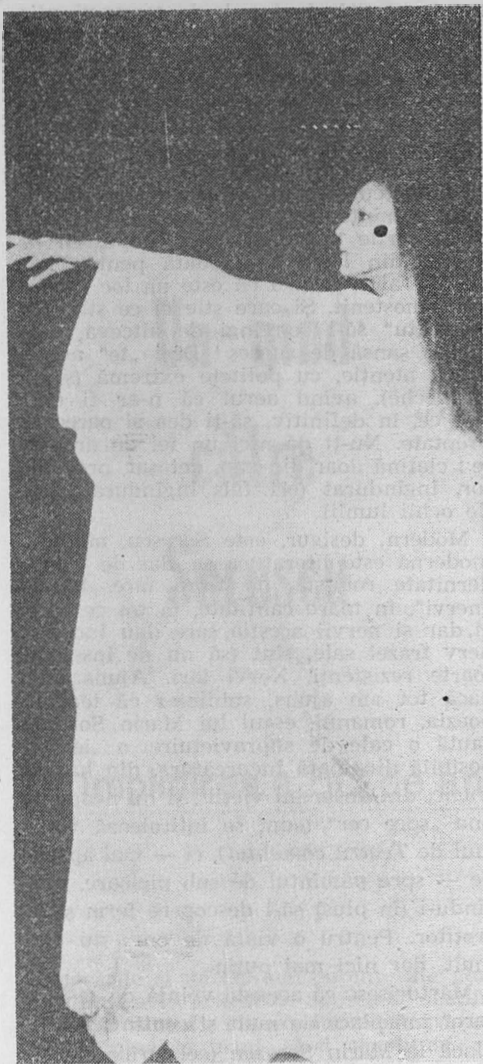
VALORI ALE TEATRULUI ROMANESC

Leopoldina Bălănuță:

*„Să crezi
într-adevăr
că nu poți trăi
altfel...”*

La masa rotundă și albă, stăm față în față, amândouă cu ochelarii pe nas, dornice de o spontană, reală comunicare. Dintr-un ungher luminos, ne veghează portretele ei: un profil adolescentin și un altul, minunat — oval perfect de senină madonă, care, lângă obraz, în podul palmei, ține un minuscul arlechin.

Ceva nedeslușit, tainic, face să te simți foarte aproape și totuși departe de sufletu-i generos, de inima-i caldă, care a zămislit atâtea personaje de neuitat...

Asemuită cîndva cu însăși Thalia...

— În viața de toate zilele apareți de un calm imperturbabil, de o gentilețe dezarmantă. Pe scenă v-am văzut în chip de ingenuă contemporană, blîndă și modestă, în Prima întîlnire, simplă, de un altruism fără limite, vulnerabilă, mîndră, în Doi pe un balan-soar; distinsă, de o feminitate rafinată, în Maria Sinești din Jocul ielelor. Alte ipostaze dramatice lasă însă să se bănuiască un extraordinar clocot temperamental ori o duritate de oțel. Cum sinteți, de fapt?

— Reținută. Egală cu mine însămi. Nu prea-mi ies din fire, Cînd mă enervez, „muțesc” — cum e mai rău. Prietenii mei

Chipul senin al începutului de drum — alături de un prieten neuitat, Mihai Dogaru, în Prima întâlnire de Tatiana Sîtina

Cu Victor Rebengiuc în Doi pe un balansoar de William Gibson — primul rol de suflet, primul succes răsunător

Fișă provizorie

Aase — *Peer Gynt* de H. Ibsen (1957); Veta — *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale (1957); Doamna Higgins — *Pygmalion* de G. B. Shaw (1958); Duky — *Arborele genealogic* de Lucia Demetrius (1958); Valea Kalitina — *Prima întâlnire* de Tatiana Sîtina (1959); Jana Mincu — *De n-ar fi iubirile...* de Dorel Dorian (1963); Gittel — *Doi pe un balansoar* de W. Gibson (1965); Maria Sinești — *Jocul ielelor* de Camil Petrescu (1966); Lia — *Iertarea* de Ion Băieșu (1967); Annie Sullivan — *Fata care a făcut o minune* de W. Gibson (1968); Antigona — de Sofocle (1969); Veronica Micle — *Eminescu și Veronica* de Eugenia Busuioceanu (1970); Holga — *După cădere* de Arthur Miller (1972); Katerina — *Furtuna* de A. N. Ostrovski (1973); Irina — *Matca* de Marin Sorescu (1974); Alexandra — *Răspintia cea mare* de V. I. Popa (1974); Gina Ekdal — *Rața sălbatică* de H. Ibsen (1976); Sonia — *Unchiul Vanja* de A. P. Cehov (1978); Constance — *Nebuna din Chaillot* de Jean Giraudoux (1978); Femeia cu ouă — *Nu sînt Turnul Eiffel* de Ecaterina Oproiu (1979); Profesoara — *Leția de engleză* de Natașa Tanska (1980); Victoria — *Evl mediu întâmplător* de Romulus Guga (1980); Magda Mărculescu — *Un pahar cu sifon* de Paul Everac (1980); Marghioala — *Ca frunza dudului* de D. R. Popescu (1982); Regina Margareta — *Ivona, principesa Burgundiei* (1983).

Autentică. sensibilă eroină camilpetresciană într-o prestigioasă montare cu Jocul ălelor

În compania unui partener redutabil, Ionescu Gion, îngemănând asprimea și blindetea, intransigența și toleranța — Răspintia cea mare de Victor Ion Popa

Fanatică în eroare, inflexibilă în vanitate, Lia din Iertarea de Ion Băieșu deschide galeria eroinelor detestate și detestabile

doctori mă și sfătuiesc : țipă, strigă, nu ține în tine supărarea, e otravă pentru organism...

Am avut eu și momente de furie. Rare. M-au atacat o dată niște derbedei. Locuiam undeva la marginea unui cartier nou, care se învecina cu un câmp. Ieșisem să bat niște perne. Și i-am văzut cum se apropie. Era ca în **West Side Story**. Am hotărât atunci să mă apăr cu orice preț, și am început să-i lovesc cu bătătorul. Am dat, am dat cu sete, și malacii au fugit îngroziți.

Mă descarc rar, foarte rar... Cîteodată îmi pare rău că sînt așa. Chiar îi și spun mamei : „Mai fă-mă o dată. / De ce, draga mamei? De ce vrei tu să te mai fac o dată? / Mai fă-mă o dată și alcătuiește-mă altfel!“... Am noroc cu Mitică, soțul meu, „domnul Popescu“ (**rostește cu mucalită tandrețe**), el e o fire mai tonică, mai expansivă...

— **Această frină lăuntrică, acest autocontrol (care, în paranteză fie spus, este apanajul omului profund civilizat), nu reprezintă totuși o îngrădire pentru actor, care prin definiție este un extrovertit, o natură histrionică?**

— Linia de demarcație între firea omului și condiția sa de actor e în unele privințe riguroasă și în altele se șterge cu totul. Când ești personajul, ai firea lui. Cum, într-adevăr, actorul are privilegiul de a călători prin multe, foarte multe destine, sigur că uneori faci confuzii, nu numai în vis, acel spațiu obscur al existenței noastre... Granița dintre real și ireal dispăre — și prietenul se confundă cu partenerul și chiar cu personajul... replica, nu mai știi cui îi aparține... Constat câteodată cu uimire că, printr-un inconștient proces de dedublare, ajung să mă privesc critic sau să mă admir... E foarte bogată viața noastră. Pentru mine, forța motrice, acel impuls care-mi îngăduie să ies din mine, e nevoia de comunicare. Am obiceiul, pentru recitaluri (și au fost multe, nu numai **Meșterul Manole** sau **O parte dintr-o pasăre**, cele de la Ateneu, din țară sau acum, de curînd, la întâlnirile muzicale ale Teatrului Mic), să memorez textele, fie că sînt poezie sau proză, pentru că vreau să fiu liberă să-l privesc pe spectator în ochi. Acest contact mi-e necesar ! Așa cum simt nevoia, din cînd în cînd, să stau de vorbă cu mine însămi, și-atunci mă însingurez o vreme. Lucrul acesta mă ajută foarte mult, îmi reface puterile. Cred că așa va fi pînă în penultima secundă... Teatrul, arta asta care renaște și moare odată cu noi în fiecare seară, ascunde o imensă frumusețe, dar și obligă la o combustie istovitoare.

— **Mereu de la început, și mereu altfel...**

— Existența ne este foarte plină. La personaje, deosebirile și nu similitudinile sînt fascinante. Caut totdeauna să le diferențiez cît mai mult... Sigur, am roluri de suflet, dar și altele, cărora le port sentimente potrivnice. De exemplu, în momentul de față mă preocupă o eroină cehoviană, Natașa din **Trei surori**, un personaj pe care îl detest. Din acest punct de vedere, o așez alături de alte cîteva pe care le urăsc tocmai fiindcă ele sînt minate de o teribilă ură față de oameni. Așa era Lia, eroina lui Băieșu, care, vinovată de nefericirea aproapei, vrea să-i facă bine cu de-a sila. Sau Margareta, regina fanatică din piesa lui Gombrowicz...

— **Înțeleg că instituți o cenzură morală severă asupra personajului. Dar spectacolul este o creație colectivă, în care se însumează și se armonizează atitudini diferite, care totodată își caută expresia. Cum se materializează contradicțiile procesului intim**

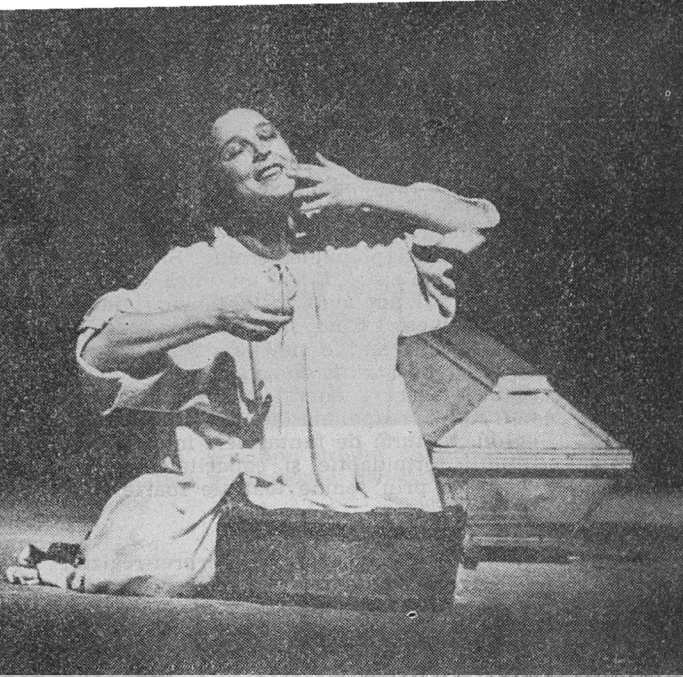
de elaborare și cum pot fi ele depășite prin consens ?

— Fiindcă vorbeam despre Ivona — o montare care ne-a solicitat intens — să încerc să răspund acestei prea vaste întrebări cu o secvență sugestivă de la o repetiție. Nu știam cum să-i facem intrarea în scenă plâpîndei eroine. Și deodată Cătălina a zis : „E ca un miel adus în arenă !“ Și am avut instantaneu și **ideea și imaginea**. Cînd scapără o asemenea scînteie, nu mai e nevoie de multe cuvinte. Dar Cătălina Buzoianu este o mare regizoare, are o energie extraordinară, o duritate aproape masculină, o minte ascuțită, bintuită de fantasmale imaginației, intuiții formidabile și capacitate de vizualizare prin semne teatrale foarte moderne.

— **În colaborarea interpret-regizor, soluția creatoare vine uneori și din partea interpretului...**

— Bineînțeles. Mari regizori sînt cei care știu deopotrivă să asculte. Analizînd natura personajelor cehoviene, pornind de la condiția de servitori, pe care Vania și Sonia o acceptă cu trufașă indolență, am propus în spectacolul Teatrului Mic cu **Unchiul Vania** soluția din final (foarte controversată, de altfel), cînd eroina, debîtîndu-și monologul de un iluzoriu optimism, încearcă să ștergă urmele celor ce au terfelit, au maculat meschinul, liniștitul lor refugiu... Dialectica lășității aveam să o detaliez și prin intermediul Victoriei. Femeia desemnată din **Evul mediu întîmplător**, un spectacol la care am lucrat cu toții foarte mult, cu mare interes. Textul era dispersat, dar replicile, chiar dacă nu totdeauna cu funcționalitate dramatică, pline de semnificații profunde... De curînd am început repetițiile și la **Amurgul burghez** ; tema — obsedantă la Romulus Guga — este opresiunea care impune sacrificiul uman ca regulă a jocului supraviețuirii. După ce am văzut un film care panorama imaginea anului 1985 pe glob, un montaj în care sublimul stă alături cu barbaria într-o dezordine apocaliptică, am încercat să ascult Bach. Nu am reușit. Starea aceasta m-a făcut să înțeleg mai bine concepția regizorală a lui Dan Pița, care își propune să releve excepționala corespondență a acestei piese cu probleme acute ale lumii contemporane. Implicarea noastră într-un demers creator de acest fel nu poate fi decît totală.

— **În viața actorului, asemenea clipe de tulburare alternează cu lungi perioade în care starea de creație se confruntă cu cotidianul meseriei. Dumnea-**

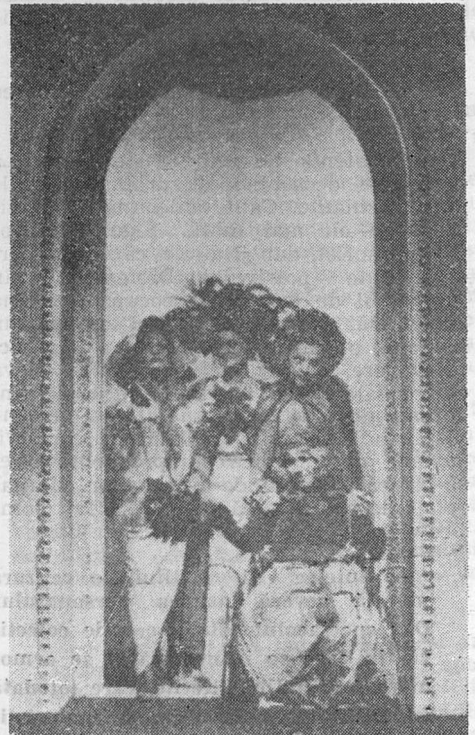

Surizind vieții de dincolo de moarte — Irina în Matca lui Marin Sorescu

Inefabil amalgam de cinism și altruism — Sonia din Unchiul Vania de Cehov

Caustică schiță caricaturală într-un portret de grup — cu Olga Tudorache, Tatiana Iekel și Rodica Tapalagă, „nebonele” din Chaillot ale lui Jean Giraudoux

voastră ați jucat timp de șapte ani în Doi pe un balansoar de William Gibson, Paharul cu sifon de Paul Everac ține afișul din 1980... Trebuie să fie destul de dificil să apari de sute de ori în aceeași ipostază. Cum pot fi evitate oboseala, plictisul, rutina ?

— O dată măcar dacă am reușit să ating lumea personajului, rămân cu el acolo, ca și cum am fi săpați în piatră. Aproape că nu mai pot ieși... Efortul nu-l fac atât ca să ajung la personaj sau să-l interpretez pentru a suta oară, cât să fiu el. Mai greu, cel mai greu însă este când vii spre tine, înapoi. E chiar groaznic. Și în asta constă — cred — condiția tragică a actorului. Să te întorci la tine... Mai întâi simți o scurtă bucurie, ca la o naștere, apoi o sfârșeală infinită...

— Ce fel de roluri vă interesează ?
Ce gen de personaje vă atrag ?

— Roluri anume nu mi-am dorit. Cred că asta ar fi o prejudecată. M-a interesat să mi se propună. E chiar pasionant să afli ce vede altcineva în tine, să descoperi ce ți se potrivește, proiecția ta în mintea, în sufletul altcuiva. Mi s-a părut mult mai captivant... Și pentru asta le mulțumesc colegilor mei, celor alături de care exist pe scîndura scenei, regizorilor care m-au iubit și cu care am colaborat... Chiar dacă n-am abordat cât aș fi vrut marele repertoriu, am o ascunsă mîndrie: faptul că în viața mea artistică am izbîndit prin piesa românească... Joc de cîțiva ani un personaj, pe cît de labil pe atît de interesant și pe care nu pot spune că nu-l iubesc, în piesa lui D.R. Popescu **Ca frunza dudului...**, a cărei premieră absolută teatrul nostru a realizat-o... Pentru mine, Irina din **Matca** lui Marin Sorescu n-a fost mai prejos de Antigona lui Sofocle. În relația mea cu personajul acesta, reciprocitatea a fost perfectă : mi-a dat și i-am dat. Succesul de la Varșovia pe scena Teatrului Națiunilor stă mărturie : dincolo de bariera limbii, spectatorii aceea străini au înțeles că e vorba despre o experiență existențială consumată la limita superioară a omenescului. M-am identificat într-atît cu eroina încît am avut de suferit și fizic. În general, **iubesc ceea ce reușește să mă definească.** De asta probabil apelez la poezie, unde pot să-mi aleg singură textele, în perspectiva unei comuniuni ideale cu publicul, partenerul cel mai generos, dar și cel mai sever...

— „Ceea ce reușește să vă definească“ nu e ușor de închis într-o formulă. Sinteți prin excelență o tragediană — trăire incandescentă, ținută maiestruoasă, privire limpede, glas

O parte dintr-o pasăre : Poezia și Muzica, laolaltă. Cu Anda Călugăreanu

Carmen Galin și Ștefan Iordache, în musicalul Nu sînt Turnul Eiffel de Ecaterina Oproiu

Un strigăt mut, lenta degradare a sentimentului de umanitate — în Evul mediu întâmplător de Romulus Guga, Femeia resemnată purtînd, în deridere parcă, numele de Victoria. Cu Jean Lorin Florescu

ferm, modulată. Cu atît mai surprinzătoare apare strălucirea dumnevoastră în comedie: zglobia Lucsiță a lui Alessandri, Constance, una dintre celebrele „nebune“ ale lui Giraudoux...

— Comedia îmi place enorm. Joc cu o bucurie extraordinară. Îmi și face foarte bine. Satisfacția e imensă și merită efortul, căci nu-i ușor să ai haz. Din păcate, am avut parte de prea puține roluri comice. Grozav îmi place să rîd, rîd cu o poftă ne bună!

— Femeia cu ouă, personajul acela insolit din musicalul Nu sînt Turnul Eiffel, nu ar fi putut să-și părăsească uneori funcția simbolică și să cînte, să danseze alături de ceilalți?

— Chiar am propus lucrul ăsta; Ecaterinei Oproiu îi plăcuse ideea, dar nu știu cum s-a întîmplat că pînă la urmă nu s-a mai făcut nimic, și am rămas într-un colț să privesc; dar și așa m-am simțit bine. Un rol de comedie e un veritabil tonic. La televiziune, regizorului

Fantose ale orgoliului demențial, regina Margareta și regele Ignațiu (Mitică Popescu), secondați de Șambelan (Florin Călinescu) în Ivona, principesa Burgundiei de Witold Gombrowicz

Sergiu Ionescu, lui Tudor Vornicu și lui Octavian Sava, inspirați de folia protagonistelor lui Giraudoux, le-a venit ideea să adapteze schița lui Brăescu Carré de dame. Cum una din actrițele distribuite se săturase de compoziții de vîrstă, am spus că am să încerc să joc eu toate cele patru roluri. M-am dus acasă — mi-a fost rușine să repet în studio, și de Mitică mă ascundeam — și-am început să le închipui niște biografii, niște ticuri, una mai cu ifose, alta mai toantă, cealaltă mai pură. (Rizind, imitîndu-se singură cu un soi de candoare proprie doar ei, actrița redevine pentru cîteva clipe copila din tablou...) M-a ajutat foarte tare și Tomiță de la machiaj. La filmare — o zi pentru fiecare personaj — echipa s-a distrat grozav, se jucau și ei și îmi făceau toate hațărurile...

— Vi s-a întîmplat adesea să izbuțiți așa, ușor, fără trudă?

— Nu. Dimpotrivă. De la început chiar a trebuit să mă zbat. Am dat examenul de admitere în institut de patru ori. Dă-

„Predind“ despre viață, despre artă — profesoara din Lecția de engleză de Natașa Tanska (cu Rodica Ne-grea)

Incitind la tulburătoare procese de conștiință — Magda Mărculescu din Un pahar cu sifon de Paul Everac (și partenerul ei, Nicolae Dinică)

Între teluric și celest, la limita dintre violență și ispășire — eroina lui D. R. Popescu din Ca frunza dudului (cu Papil Panduru)

deam simultan și la teatru și la cinematografie. Luam note maxime, dar nu eram admisă.. Până când mi-am luat inima-n dinți și, deși începuseră cursurile, m-am dus la decan. L-am rugat să mă primească... I-am propus să facem un legământ secret : dacă obțin numai note de zece, să pot rămâne.. Și am luat numai zece...

— S-ar fi putut oare întâmpla să nu deveniți actriță ?

— Știu eu ? Într-o zi, mama m-a luat cu ea la teatru. Atunci l-am văzut pe Manolescu în **Moartea civilă**. Nu-mi mai amintesc despre ce era vorba, dar mi-a rămas întipărit pe retină, și nu doar în suflet, el, Actorul. Impactul a fost formidabil. Marea mea iubire pentru cuvânt a început din copilărie. Pentru cuvântul rostit, pentru cuvântul citit sau ascultat... Intuisem ceva din forța verbului. Dar trebuie mai întâi să înveți. Totul pe lume se învață. Și muzica, și teatrul. Trebuie perseverat pînă când ajungi să-ți fie absolut necesare... Primul dascăl mi-a fost Marietta Sadova, un mare om de cultură,

un mare pedagog, care reușea să stabilizească în jurul ei o atmosferă propice creației... Pentru cei ce-și fac ucenicia, e hotărîtor cu cine învață. Pe vremea aceea, pe culoarele institutului treceau încă Aura Buzescu, Beate Fredanov, Bălțățeanu, Vraca... Am avut și colegi foarte buni: Florin Piersic, Cosma Brașoveanu, Ica Matache, Lucia Mara... Un gust amar — totuși — mi-au lăsat acei ani. Purtam cu mine un fel de sentiment al dezrădăcinării, nostalgia locurilor natale. Am fost și foarte bolnavă. Eram însă tînără și entuziastă...

— **Astăzi, maeștrii sinteți dumnea-voastră, actorii generației dumnea-voastră. De altfel, ați fost și profesoară la insitut, nu ?**

— În 1975, scurt timp. Pentru că repede și într-un chip destul de brutal, mi-am dat seama ce mare responsabilitate apasă pe umerii unui dascăl. Am plecat de teamă că, într-o bună zi, nu voi putea să răspund la o întrebare pusă de un student.

— **Marii actori, actorii adevărați, oricum fac „școală“. Fiecare creație deosebită poate fi o temă de studiu.**

— Mie îmi place grozav să fiu spectatoare. Fie din culise — la spectacolele mele, fie din stal — la cele ale colegilor. În studenție alergam direct de la cursuri să-i văd pe actorii Teatrului „Bulandra“; cînd am devenit actriță, n-am încetat să merg să-i văd pe Gina Patrichi, George Constantin, Victor Rebengiuc, Ion Caramitru. Am învățat mult de la ei. Vrînd, nevrînd, se apropie clipa bilanțului...

— **De ce vă grăbiți să trageți linie și să faceți totalul? Aproape fiecare stagiune vă aduce cite un mare succes, alte roluri se profilează în orizontul dramaturgiei...**

— Poate. Dar există cei șapte ani de la început și cei șapte ani de la sfîrșit... Nu știu care contează mai mult. Aș fi vrut să-mi fie anii ultimi mai plini, mai deplini... (Tăcere. Gestul grațios cu palma întoarsă spre bărbie se repetă.) Dar poate că nu din cauza asta sînt acum tristă...

— **Neîmpăcarea cu sine, starea asta de sfîntă nemulțumire, nevoia de a vă pune singură întrebări nu înseamnă mai degrabă că treceți prin una din acele dramatice întîlniri cu dumnea-**

voastră înșivă, din care vă întoarceți întărită ?

— În 1959, debutam în București la Teatrul Tineretului — actualul Teatru Mic, într-o piesă cu titlu parcă predestinat: **Prima întîlnire**. De atunci, am rămas credincioasă acestui colectiv... Cum experiența, cu atît mai puțin obișnuința, nu trebuie să se transforme în comoditate profesională, actorul e bine să fie mereu asemenea unei coli albe, disponibil la orice fel de solicitare... În meseria noastră e nevoie de multă umilință; umilință și respect în fața textului. Orgoliul personal să nu fie mai puternic decît dorința de a reuși. Împreună... Mai tinerii regizori ai teatrului nostru, Silviu Purcărete și Cristian Hadji-Culea, sînt personalități puternice, distincte, cu o solidă cultură. Ceea ce îi unește este o excepțională sensibilitate și faptul că sînt oameni de o mare finețe sufletească. Noi, în Teatrul Mic, ne împăcăm bine, și lucrul acesta reconfortant e esențial. Eu sînt fericită cînd am alături un partener bun, căruia să-i simt sufletul deschis. E aproape o anomalie ca talentul să nu fie generos...

— **Totdeauna v-am suspectat că și scrieți...**

— Dacă scriu?... Nu. Deși, cîndva... Mi-am găsit vechile caiete. Unele pagini sînt surprinzătoare. Puține de tot. Aveam doar zece-unsprezece ani. Pasiunea pentru teatru a fost mai puternică. Mai tîrziu, cînd nu voi mai juca, poate am să încep să scriu. Dacă am să văd că trebuie neapărat să exprim ceea ce simt, ceea ce trăiesc... Deocamdată nu pot să fac două lucruri deodată. Nici o formă de artă nu poate fi un hobby. Trebuie să crezi într-adevăr că nu poți trăi altfel... Aparent (dar numai aparent) fără nici o legătură cu ceea ce am spus pînă acum, hai să încheiem această întîlnire cu versurile lui Nichita Stănescu:

„Nici o diferență nu este între inima mea și inima ta !

Nici o diferență nu este între ochiul meu și ochiul tău !

Dar nu-i așa că la mine este toamnă și la tine este primăvară ?

Nu-i așa, nu-i așa, nu-i așa ?“

**Convorbire realizată de
Irina COROIU**

Desen după model

Horățiu Mălăele

Nu i se prea cere actorului să fie spiritual. I se cere să fie sensibil. Un „instrument sensibil“. La îndemîna celor care-i stau în spate și în față — dramaturg, regizor, spectator. Iar dacă se înfîplă să fie spiritual, nu i se prea ia în seamă. Stalul atribuie spiritul, cu destulă îndreptățire dar nu cu suficientă exactitate, celor „din spate“, în vreme ce urmărește dacă nu cumva „instrumentul“ o să se bilbie sau o să se împiedice. Asta e de la el, nu e din piesă. Greșit. E din piesă. Nu numai personajul e din piesă, ci și actorul. Și acesta este suspense-ul fiecărei seri. Meseria de actor e guvernată, definită, măsurată de un anume exhibiționism, și acesta nu este un pejorativ. Actorul nu aduce pe scenă numai un „sine“ preconcept, in vitro, ci și unul in vivo, spontan, imprezizibil. Și acesta este ineditul fiecărei seri. Pe care numai marii actori îl pot procura, pentru că ei vin în scenă cu o foarte mare cantitate de „sine“. Se apreciază, cu destulă îndreptățire dar nu cu suficientă exactitate, că actorul trebuie să fie un instrument, și nici acesta nu este un pejorativ. Doar că există instrumente care țin singure — fără dirijor și pe deasupra partiturii. Și există actori spirituali.

Aceasta n-a fost o introducere digresivă, ci, ca și desenele lui Horățiu Mălăele, o încercare de portret esențializat. Instrument capabil să cînte singur și care intră în scenă cu o bună parte din spiritul său personal, Horățiu Mălăele compune pe hîrtie cu perspicacitate și duioșie, dintr-o infinitate de riduri și doi (în principiu) ochi de obicei triști, arhitecturi umane care asociază inevitabil ideea că, de fapt, actoria e tot portetică. Ce altceva e cariera unui actor, decît o colecție de portrete și caricaturi? Între portretele lui Horățiu Mălăele de pe hîrtie și cele de pe scenă numai spiritul pare a mijloci vreo apropiere. Pentru că hîrtia poartă la vedere semnele detașării pe care o cer captarea și figurarea esențialului și irepetabilului, a remarcabilului și inconfundabilului, a individualității modelului, și doar subtil, mult mai subtil, pe cele ale mărturisirii de sine a artistului. Pe scenă însă, urmele preconcepției, ale meditației și concentrării anterioare dispar și rămîne consumul de sine. Cel care ia Horățiu Mălăele este adesea impresionant și acoperă spații vaste, între delirul comic și patetismul vulnerabilității deschise spre tragic. Această capacitate de dezlănțuire, de cumulare și eliberare de teribile forțe interioare, în comic ca și în

Smerdiakov în „Karamazovii“

În „Otelie“ de Fănuș Neagu —>

tragic, al cărei secret l-a deținut Toma Caragiu, pare a stăpîni și persoana, aparent atît de diferită, a celui care s-a instaurat în conștiința publicului în chip de perpetuu june șarmant. Băiat bun, mai stîngaci sau mai isteț, mai timid șau mai glumeț, timorat sau doar evaziv, manifestîndu-se prin șotii sau crize de hipersensibilitate, revenind la matcă oarecum dezamăgit dar nelecuit, grațios, neajutorat.

Difuzată larg de mass-media, această imagine l-a cam înghițit pe actor. La teatru i se pot vedea și alte fețe, dar cîți sînt dispuși să vadă? Simpla sa apariție stîrnește risul. Trist. Pentru că, dacă actorul interpretează un personaj care își urlă furia sau deznădejdea, cîți îl aud, cîți îl ascultă, cîtor le vine să creadă și pe cîți nu-i dezamăgește? Majoritatea probabil că nu-l recunosc și așteaptă vreun giumbușluc ca să-și amintească de ce știau. Sau, mai rău, iau drept giumbușluc ceea ce era intenționat să fie dimpotrivă. Pentru că, din fericire, Horațiu Mălăele face în teatru și roluri „dimpotrivă“. Oropșiți de soartă, cărora aparențele le sînt defavorabile, cărora această viață nu le „iese“, pentru că au intrat în ea cu stingul din vrerea ursitoarelor și nici un prilej de reabilitare nu li se îngăduie. Pentru că au luat-o pe apă la deal, în răspărul celor mai înghețate noțiuni, demo-

lînd cu egală ireverență indispensabile clișee, idilice sau oripilante. Exemplare inconfortabile, din familia, nu tocmai mică, a celor nedoriți, firi și destine ingrate, bastarzi, loser-i. Greu de procurat compasiune pentru aceste făpturi, sortite altfel milei sau/și repulsiei, și imposibil de convertit falimentul lor în morală optimistă. O desolidarizare, o detașare reprobatoare nu aveau ce căuta aici, și Horațiu Mălăele se bate pentru adevărul personajului (există întotdeauna un adevăr al personajului), cu propriile sale adevăruri — pasiune, inteligență și mai ales, de ce nu, șarm. Orice argument este îngăduit actorului în cucerirea publicului de partea unui personaj. (Și cînd acest personaj e, ca în cazul lui Smerdeakov din adaptarea scenică, doar un rudiment, o aluzie la originalul lui Dostoievski — captivantă variațiune la tema Raskolnikov, e nevoie de tot harul actoricesc pentru a subînțelege întreaga ficțiune în cîteva referiri sărace).

Mijloacele de care dispune Horațiu Mălăele sînt frapante. Personalitate extrem de bine marcată și niciodată, (încă) disimulată, acest actor reușește să intre practic intact, perfect recognoscibil, în psihologii și naturi umane diverse și, dacă nu întotdeauna complexe, de fiecare dată sugestiv desenate, spiritual nuanțate, irezistibil expuse. Asocierea spiritului cu de-

tașarea e un loc comun care se verifică poate mai rar decît lasă impresia. Oricum, Horațiu Mălăele e un caz spectaculos de spirit conjugat cu pasiune, cu ardență, și nici un prilej nu poate fi mai bun pentru a relua o temă care nu capătă niciodată destulă atenție — consumul de sine al actorului în scenă. Acest consum, această expunere care face ca pentru actor momentul creației să nu se încheie odată cu repetițiile, ca spectacolul să nu fie întotdeauna și în întregime reproducerea mecanică a unei lecții în care esențial e să nu te bîlbîi și să nu te împiedici. Acest consum, care într-adevăr suspendă respirațiile în fața miracolului transfigurării, în contactul insuportabil cu trăirea acută, în urmărirea unei traiectorii și așteptarea unui deznodămînt pe

care nu te încumeți nici măcar să le presimți, pentru că nu stau scrise explicit în nici un text, în nici o partitură, sînt de deasupra partiturii. Consum, într-un fel, îngrijorător, pentru că nu-i cunoaștem prețul.

Prudența, virtute destul de meschină, ezită să se hazardeze în a numi la vreme un mare actor și așteaptă să o facă în necrolog. Fără aspirații spre atare virtuți, o iau pe urmele modelului meu, în răsparul celor mai puțin contestate instituții, și arăt cu degetul ceea ce se vede cu ochiul liber, un mare actor în persoana lui Horațiu Mălăele, spiritual și emoționant, deținător încontestabil al unui șarm care cu vremea se va numi charisma.

Dan MICOLESCU

ARHIVELE TEATRULUI ROMÂNESC

Anul 1907
în geneza dramei
„Vlaicu-Vodă“

După cinci ani de la premiera absolută din 1902, A. Davila, acum director general al teatrelor, se gîndea la reluarea dramei sale istorice **Vlaicu-Vodă**. În toată această vreme, a șlefuit versurile aripatorilor tirade și a nutrit o secretă nemulțumire gîndindu-se la finalul piesei. Nestăpînitul Mircea îl ucidea nu pe Vlaicu, așa cum intenționase, ci pe Gruie, sfetnicul de taină. Domnitorul îl osîndea pe vinovat la ispășire și cortina cădea pe avîntatele vorbe care proslăveau tradiția.

Dar autorul gîndea la adevîrul sens etic al dramei. Oricîtă liberă fantezie îi îngăduia drama romantică, era totuși vorba de viitorul mare voievod Mircea cel Bătrîn...

Și iată că, reluînd piesa fără C. Nottara în rolul titular, Davila, sub puternica impresie a evenimentelor, modifică finalul. Destui martori oculari au vorbit despre intervențiile autorului în text, la repetiții. Dar, cum arhivele nu-și sieiesc niciodată surprizele, avem astăzi în față un document revelator menit să fixeze, pentru istoria literară, împrejurarea în care a fost scris finalul capodoperei.

Final în care Vlaicu îi dă lui Mircea o înaltă lecție de păstorie voievodală.

Din arhiva actorului Aristide Demetriade, neegalat interpret al lui Vlaicu, arhivă păstrată cu scumpătate de pictorița Tanti Demetriade-Ștefan, comunicăm fragmentele revelatoare ale însemnărilor purtînd titlul **Cum am jucat pe Vlaicu-Vodă de Al. A. Davila**, fragmente menite să elucideze felul în care scriitorul și-a încheiat pentru posteritate opera.

„În primăvara anului 1907, Al. Davila, care era și director general al teatrelor, îmi spune într-o zi: «Trebuie să reluăm pe **Vlaicu-Vodă**. Cum maestrul Nottara e în turneu prin țară, va trebui să-l joci dumneata, iar rolul dumatile, Mircea, va fi jucat de Dl. Tony Bulandra».

Aveam opt zile pînă la reprezentație, timp scurt, ce să fac?... Rolul mă atrăgea... Iau piesa și, cu ceaiuri și cafele negre, după ce veneam acasă, noaptea, de la teatru, mă fac stăpin pe text; iar pentru caracterizarea rolului, ani fost mult ajutat de preciziunea cu care autorul mi-a schițat sufletul lui Vlaicu.

În ziua reprezentației, pe cînd făceam ultima repetiție pe scenă, eram la actul al V-lea. apare în mijlocul nostru autorul și ne zice: «Copii, nu mai continuați, am făcut oarecari schimbări în finalul acestui act și va trebui să-l punem la punct». Schimbările erau făcute sub impresia răscoalilor țărănești care prefăcuseră țara într-o mare de foc de la Severin la Dorohoi. Nenorocirea care se abătuse peste biata Românie, autorului îi inspirase admirabila variantă finală, în care arată chinurile nesfîrșite prin care, de veacuri, a trecut sărmana noastră țară».

Mărturia este datată 8 noiembrie 1922.

I. N.

Artele plastice și dansul

„Pasiune și disciplină“, titlul eselui cu care Ioana Beldiman a deschis al treilea program din ciclul „Artele plastice și dansul“, ce se desfășoară sub egida Muzeului de Artă al R.S.R. — „pasiune și disciplină“, iată cheia succesului de care se bucură creația coregrafei Vera Proca-Ciortea, autoarea recitalului de balet prezentat de același „Studio“.

Două precizări se cer a fi făcute însă, din capul locului. Mai întâi : considerațiile Ioanei Beldiman nu se refereau la arta Verei Proca-Ciortea (pe care, totuși, expunerea o plasa prin ricoșeu într-o mai pătrunzătoare lumină a înțelegerii), ci la desenele realizate odinioară de Mac Constantinescu în studioul de dans al Floriei Capsali și deci, implicit, la ceea ce a însemnat pentru coregrafia românească personalitatea acesteia din urmă. Iar apoi : creația Verei Proca-Ciortea nu se rezumă la zămisirea unor balete, ci vizează și formarea trupei care le interpretează. Balete cu o profundă amprență originală, integrând unui stil coregrafic propriu **dansul ritmic românesc** ; trupă, la rîndul ei, cu totul neobișnuită (singulară, cred, nu numai în peisajul național, dar și în acela mondial), reunind câteva foste gimnaste de performanță (Dana Encuțescu, Teodora Olaru, Mioara Ven, Gabi Sterea, Manuela Grivescu, Gabi Geiculescu, Cătălina Popa), nu atât pentru a epata prin spectaculozitatea de tip acrobatic a execuției, ci pentru a pune în slujba telurilor expresive ale dansului calitățile unui alt gen de tehnică a mișcării corporale decît aceea îndeobște cultivată în balet.

Valoarea demersului coregrafic al Verei Proca-Ciortea este asigurată, firește,

de transfigurarea în spirit contemporan a esenței străvechilor jocuri populare românești, pe care artista le cunoaște ca puțini alți specialiști — fiind o autoritate internațional recunoscută în acest domeniu, datorită culegerilor și studiilor întreprinse, dar și grație aprecierii de care se bucură sistemul de notare a dansurilor folclorice, creat de ea și preluat spre utilizare și de către cercetătorii din alte țări. Iată însă că de astă dată coregrafa și-a extins teritoriul de investigație, căutînd cu aceeași metodă să pună într-o nouă corespondență jazz-ul cu folclorul african. Este motivul pentru care, devenit o confruntare actuală a milenarelor arte românești și africane, recitalul său s-a numit „Interferențe ritmice“ și a pus față în față vitalitatea coplesitoare a dansurilor **Limbaș I** (pe muzică de Liviu Glodeanu) și **Limbaș II** (pe muzică interpretată de Aretha Franklin), **Ecouri ardelenene** (pe muzică de Vasile Șirli) și **Crepusul** (pe muzică de Ramon Tavernier). O mai complexă zonă expresivă (configurată de la bun început prin caracterul partiturilor muzicale alese spre a susține mișcarea) este explorată însă de piesele **Pe Argeș în sus** (aparținînd compozitorului Theodor Grigoriu), **Rythmodia** (de Nicolae Brînduș) și mai cu seamă **Dans de fete** (de Tudor Ciortea), în vreme ce amplul solo intitulat **Respirație** (din nou pe muzică de Vasile Șirli) și admirabil interpretat de către Mariana Dudaș, evidențiază acea capacitate de înnoire prin care coregrafa Vera Proca-Ciortea își reafirmă inepuizabila tinerete spirituală.

Lumița VARTOLOMEI

Cortina, pentru aplauze

Sergiu Tudose, prețuitul actor al Naționalului ieșean, spunea despre public, într-un cald, emoționant articol, un lucru pe cât de simplu, pe atât de adevărat și frumos. Dacă, în timpul spectacolului, spunea el, simțim că publicul nu e alături de noi, dacă simțim că nu l-am câștigat sau că-l pierdem, nu e vina publicului, este, în cea mai mare măsură, vina noastră. Spectatorii se manifestă în funcție de valoarea spectacolului. Dacă pleacă după zece minute sau la prima pauză, sînt liberi s-o facă. Dar dacă au stat două ore în fotoliu și ne-au urmărit, îi rugăm doar atât: după căderea cortinei, să nu se năpustească la garderobă, să mai rămînă încă un minut, doar un singur minut, pentru a le mulțumi că au fost două ore alături de noi. Pentru a le mulțumi, spune Sergiu Tudose.

Pentru a-i aplauda, spunem noi, spectatorii.

Pentru a-i aplauda, fiindcă aplauzele sînt singura, cu adevărat singura lor răsplată pentru munca istovitoare, pentru chinul repetițiilor, pe care doar le bănuim, adesea pentru oboseala drumului pînă la noi, pentru atîtea și atîtea alte lucruri deloc ușoare din viața lor făcută din muncă și iur muncă...

Aplauze, pentru că ne-au oferit bucuria să trăim o seară de sărbătoare.

Aplauze, în acest ultim și unic moment al spectacolului în care cei din sală și cei de pe scenă se privesc în ochi, își surid ca între vechi prieteni și-și mulțumesc unii altora. Mo-

ment sublim, al nici unei alte arte!

Iartă-mă că am întîrziat la întîlnire, mi-a spus odată un actor, repetiția s-a terminat de o oră, dar „am făcut aplauzele”. Cum adică? l-am întrebat. Și am aflat că au repetat vreme de o oră felul în care interpretii se vor înfățișa la aplauze. De atunci, îmi place nespus să văd la un spectacol felul cum „au făcut ei aplauzele”. Cel mai adesea, e simplu, cortina se ridică, toți interpretii se țin de mină, undeva, la mijlocul scenei și înaintează spre rampă, înclinîndu-se. Noi aplaudăm. Sau: cortina se ridică, interpretii apar, unul cite unul, cînd din dreapta, cînd din stînga, de după arlechin, și se înclină. Noi aplaudăm.

Dacă aplauzele se prelungec, interpretii mai fac un pas înainte, cortina coboară, interpretii rămîn la rampă și se înclină. Noi aplaudăm. Sau: interpretii, ținîndu-se de mină, se înclină, cortina coboară și-i ascunde, întîrzie să se ridice din nou, în sfîrșit, cortina se ridică, în scenă sînt doar protagoniștii. Noi aplaudăm.

Sau: cortina se ridică, interpretii aleargă în scenă doi cite doi, dacă sînt mai multe cupluri, începînd cu cele mai puțin importante, se înclină și ies repede pentru a face loc celor mai importante, care se înclină și întîrzie să părăsească scena. Noi aplaudăm. Sau: după mai multe ridicări de cortină, interpretii au părăsit scena. Scena rămîne o clipă, nu mai mult de o clipă, goală. Apoi, din fundul scenei apare și a-

vansează spre noi, cu pași rari, măsurați, interpretul rolului titular. Merge așa, fără grabă, pe toată adîncimea scenei, pînă la rampă și, cu palmele împreunate în dreptul inimii, se înclină adînc. Noi aplaudăm. Într-un fel se înfățișează la aplauze interpretii unei drame. Într-alt fel, interpretii unei comedii. Cele de mai sus sînt doar cîteva scheme. Variantele sînt infinite. Nu de mult, am văzut la Craiova, pe scena naționalului, Preșul de Ion Băieșu. Spectacolul, ca spectacolul, cum le știe face Mircea Cornișteanu. Dar momentul aplauzelor era ceva cu totul deosebit. Minute în șir, multe minute în șir, se desfășura un nou spectacol. Într-un ritm sufocant, actorii se perindau apărînd din cele mai puțin bănuite locuri, fiecare în felul cel mai caracteristic personajului său, fiecare „jucînd” un moment al personajului său, astfel încît „momentul aplauze” era, de fapt, un grăitor rezumat al spectacolului, în care fiecare personaj se redefinea pe scurt, în care raporturile dintre personaje erau reenunțate, în care se făcea, de fapt, o postfață a spectacolului, o sinteză a ideilor acestei farse. Inteligent, plin de fantezie, regizorul încheia încintătorul său spectacol topîndu-l în aplauze.

De fapt, ce-am vrut să spun? Să ascultăm îndreptățitul indemn al lui Sergiu Tudose și să nu ne părăsim prea devreme fotoliile. Actorii vor să ne mulțumească. Așadar, să le mulțumim. Cortina, pentru aplauze!

CRONICA DRAMATICA

PIESA ROMÂNEASCĂ ÎN NOI VERSIUNI SCENICE

D-ALE

CARNAVALULUI

de I.L. Caragiale

■ TEATRUL NAȚIONAL
DIN TÎRGU MUREȘ

Data premierei : 25 septembrie
1985

Regia : MIRCEA CORNIȘTEANU.

Scenografia : EMILIA JIVANOV

Distribuția : ION FISCUTEANU
(Nae Girimea); DAN GLASU (Iordache); MIHAI GINGULESCU
(Pampon); CORNEL POPESCU
(Crăcănel); AUREL ȘTEFĂNESCU
(Catindatul); LIVIA DOLJAN
(Mița Baston); CRISTINA PAR-
DANSCHI (Didina Mazu); ALE-
XANDRU FĂGĂRAȘAN (Ipistatul);
EDI MARINESCU (Un chelner);
LIDIA ROȘCA MARINESCU (O
mască).

Nu cunosc montările lui Mircea Cornișteanu de la Bacău și Craiova cu **D'ale carnavalului**, așa că nu pot spune în ce măsură spectacolul de la Tîrgu Mureș este mai apropiat de concepția pe care regizorul și-o face despre lumea lui Caragiale. Că, dintre regizorii încă tineri, Mircea Cornișteanu este singurul care a realizat o exegeză scenică integrală a comediilor caragialeene e un fapt care îi face onoare. El se așază astăzi imediat după celălalt mare exeget al lui Cara-

giale, Sică Alexandrescu, regizînd nu numai toate comediile, dar apelînd, ca și precursorul său, la schițe și, mai mult, la corespondență, pentru o mai amplă și mai dreaptă repunere în contemporaneitate nu doar a ceea ce numim caragialesc, dar și a ceea ce este caragialean. Aici, cred, în această să-i spunem dedublare a atitudinii ironice perspective, se desparte Mircea Cornișteanu de Sică Alexandrescu. Acela evoca în spectacolele sale lumea istorică a lui Caragiale, în care autorul era presupus ca fiind acolo, chiar dacă nevăzut, ca un furnizor de date sufletești și documente morale pentru uzul regizorului. Mircea Cornișteanu îl readuce pe autor în prezent și se identifică cu simțirea lui enormă. Lentilele lui Caragiale sclipesc din nou diavolește, curățate de praful vremii. Căci dacă vremea personajelor sale a trecut, în sensul social-uman, vremea autorului e în plină glorie. Este vremea ironiei neiertătoare, și în acest sens resimțim azi caragialeanul, ca manevrînd batjocoritor măștile, fanteșele, în mecanica feerică a scenei. Înțelegerea comediei de moravuri se estompează în favoarea celei a comediei de caractere, și aceasta, la rîndu-i, face loc farsei groțesti, cu carnavalescul său vădit și monstruoșitatea sa subiacentă. Acesta a fost drumul, procesul reconstituirii contemporane a lui Caragiale, formulat mai înainte, chiar dacă parțial, prin cîte o singură operă, de un Liviu Ciulei, un Lucian Pintilie sau un Mircea Marin, dar incontestabil finalizat și întregit cu conștiință teoretică de Mircea Cornișteanu.

Că în **D'ale carnavalului**, spectacolul tîrgumureșean, găsim și cîte ceva din spiritul și atmosfera celui de la Teatrul „Bulandra” al lui Lucian Pintilie, așa cum la **O scrisoare pierdută**, spectacolul craiovean, găseam unele similitudini de idei

Ion Fiscuteanu, Cornel Popescu și Mihai Gingulescu

cu ale lui Mircea Marin, din spectacolul de la Brașov, aceasta nu înseamnă lipsă de originalitate la Cornișteanu ci, dimpotrivă, conștiința unei solidarități de stil și de concepție cu contemporanii săi.

Originalitatea cu orice preț duce la nonsens și incomunicabilitate. Opera e comunicabilă tocmai pentru că e un fruct al stilului înțeles ca destin comun, sufltesc și rațional. Și în aceasta vedem maturitatea artistică a regizorului, care știe să folosească în manieră proprie cuceririle stilistice ale timpului nostru.

Spectacolul se desfășoară sub semnul derizoriului. Latura violentă a personajelor se dizolvă prin amănare. În interiorul sordid al frizeriei lui Nae Girimea, obiectele înseși li se pun în cale, le împiedică să se înfrunte direct, trebuie ocolite, mutate, aruncate: în timpul balului, măștile le împiedică să se recunoască. Pampon e fioros și obstinat în hotărârea de a pedepsi contondent pe „traducător”; Mița Baston „are pandalii”; Crăcănel nu mai e cașaghișul „tradus”, el își arogă poze marțiale și e pus de-a binelea pe scandal, când, la bal, se recomandă insistent fiecărei măști: „Eu sint Bibicul, Nene Iancule!”. Mulți n-au recunoscut că spectacolul își găsește rezolvarea în Crăcănel, personaj prin care se ilustrează

violența derizorie, și au găsit jocul lui Cornel Popescu inadecvat. Dimpotrivă, vedem aici o creație autentică, chiar dacă, într-un anume sens, e deformată de exagerări. Crăcănel al lui Cornel Popescu are o exagerată bună părere despre sine. Personalitatea lui e lucrată după tipicul obrăznicăturii de mahala. Amintim scena înfruntării dintre el și Pampon în frizeria lui Girimea, în care actorul utilizează o gamă întregă de atitudini mahalagesc-provocatoare. Crăcănel al lui Cornel Popescu caută ceartă cu lumina, e năbădăios, și în bal aleargă febricitând, cu o bită enormă în mîini, să-l cotonogască pe „traducător”. Acela, Ion Fiscuteanu i-a acordat un aer de nonșalanță și o siguranță de sine ce vădese pe „apropiatarul” și omul de lume. Primejdia în care intră pare a-l distra pe acest urmaș al lui Figaro cu apucături de Almaviva și care, în costum de cazac, îngurgitează cu un aer demn toate halbele de bere de pe tablaua chelnerului anunțit de surpriză. Că, în postură de cuceritor, Nae Girimea împrumută manierele lui Almaviva e firesc, fiind el patron. Cel ce îl descurcă este calfa Iordache, adevărat Figaro de mahala, al cărui rol e de a-i întreține patronului masca de bonomie galantă. Rolul i-a revenit lui

■ TEATRUL DE STAT DIN SIBIU

Dan Glasu, un Iordache atotștiutor și întreprind, intervenind prompt, chiar cu oarecare agresivitate când e cazul, căci Iordache „e bine“ cu poliția, în persoana ipistatului, pe care știe să-l mituiască „delicat“.

E și cazul, întrucât patronul riscă să pățea un ce conflict cu oameni ca Pampon, fost tist de vardiști; acesta, în persoana lui Mihai Gîngulescu, este un tip masiv și hirsut, actorul mai caracterizându-l și drept grosolan și fioros, și încă — ceea ce e mai subtil și în acord cu spiritul personajului — lipsit de istețime, în consecință, neprimejdios, gîndirea lui Pampon fiind nu numai greoaie, dar și necombinativă; așa că, odată prins în „amuscada“ polițienească pregătită de Iordache, el se împacă și cu soarta de încornorat, ca de altfel și „volintirul“ Crăcănel.

Mița Baston, în interpretarea Liviei Doljan, e o patetică. Are ieșiri furibunde greu de potolit, dar și o șiretenie perversă în obstinația cu care vrea să-și desfigureze amantul cu „vitriol englezesc“ — intenție dejucată când de intervenția bărbatului, când de împrejurări, și dintru început de către spișer, care i-a turnat în înspăimîntătoarea „stecluță“ „cerneală violentă“. Mai cu seamă această scenă, lucrată deopotrivă cu fervoare și finețe, se reține, acrușă scoțind aci în evidență firea isterică a personajului său. Nu același lucruri le putem spune despre jocul Cristinei Pardanschi, în rolul Didinei Mazu, lipsit de culoare și inexpressiv. În fine, Catindatul, încurcă-lume suferind (de măsele), singura făptură nonviolentă, a fost interpretat de Aurel Ștefănescu; acesta i-a inoculat atîta blîndețe și nevînovăție cît să dea contrapondere violenței și vinovăției celorlalte personaje. Cu fălcile legate, el trece prin scenă cu mari naivități și nestrămutate convingeri, înfricoșat și cu inima strînsă, dar veselindu-se așa, de unul singur, cînd nimeni nu acceptă să se veselască cu el; fără să vrea și fără să știe, el face ca evenimentele să nu sfîrșească tragic, ci să ia o întorsătură comică, potrivit firii adînci a protagoniștilor.

În scenă se petrec multe lucruri, unele necesare desfășurării comediei, altele mai puțin necesare, dar în spiritul lui Caragiale, iar altele, într-al regizorului, care, în vervă, îl mai și... traduce pe nenca Ianču, printr-un oarecare prisos de semn, replicile de-abia izbutind să susțină aglomerarea de gesturi și atitudini comice, gaguri și poante.

Constantin RADU-MARIA

Data premierei : 3 octombrie 1985.
Regia : MATEI VARODI. Scenografia : MUGUR PASCU.

Distribuția : AVRAM BESOIU (Nae Girimea) ; OVIDIU STOICHIȚĂ (Pampon) ; MIRCEA HÂNDORĂ (Crăcănel) ; CONSTANTIN STĂNESCU (Catindatul) ; DAN TURBATU (Iordache) ; WOLFGANG ERNST (Un ipistat) ; ANIȘOARA POPA-DARIE (Didina Mazu) ; KITTY STROESCU (Mița Baston) ; BENEDICT DUMITRESCU (Un chelner) ; RENATE NICA (O mască).

Mai poate fi jucat Caragiale în manieră tradițională, acum, după atîtea și atîtea tentative teoretice și practice de descifrare (care, în paranteză fie spus, au însemnat cîteodată „curată“ încifrare) a sensurilor posibile ale pieselor ? Mai este oare îndreptățită și satisfăcătoare o lectură ad litteram a textului ? Ce este efectiv util pentru publicul din ziua de azi (mă gîndesc, evident, la acela mai puțin „avizat“) : o versiune scenică domestică, de popularizare a scrierii, sau una novatoare ? Iată cîteva întrebări pe care mi le-am pus asistînd, la Sibiu, la premiera de debut a stagiunii, cu — de acum — centenara **D'ale carnavalului**. Sînt întrebări cărora, mărturisesc, nu am reușit să le găsesc un răspuns, dacă nu tranșant, măcar liniștitor de conștiință critică. Dificultatea „pronunțării“ sporește încă dacă avem în vedere că semnatarul montării, Matei Varodi, e un regizor tînăr, tineretea presupunînd, de cînd lumea, se zice, ba chiar obligînd la îndrăzneli de concepție și exprimare. Luînd cunoștință, din caietul-program, de cîteva reflecții ale directorului de scenă pe marginea piesei și a personajelor, mă așteptam la o profuziune de „semne“ și „simboluri“, care, dat fiind stilul respectivelor notații, se anunțau greu accesibile unei înțelegeri imediate. De pildă : „Simplitatea schemelor propuse de Caragiale se dezvoltă aparent în manieră bufă, ceea ce caracterizează situațiile fiind expresia burlescă (sic !) augmentată de jocul măștilor ce relevă o anumită trăsătură fixă a personajelor“, ori „Semnul acestor personaje catalizatoare de situații funambulești (Pampon și Crăcănel, n.n.) este o identitate imposibil de regăsit ; singura soluție fiind iluzia prelungirii ei !“. Adevărul e că, după

lectura celor de mai sus, contemplarea unui spectacol cât se poate de cuminte, cu totul onest, de altfel, din punct de vedere profesional, fără scripuri, dar și fără pete, lipsit de fantezie, dar și de gafe estetice, a fost realmente odihnitoare, cu atât mai mult cu cât verbului caragialean nu i se făcea nici un fel de concurență în planul receptării. Era bine. Dar, deși „mai binele e adesea dușmanul binelui“, cum spune într-o schiță chiar autorul, parcă, totuși, aș fi dorit un „mai bine“...

Oricum, un spectacol Caragiale trebuie salutat întotdeauna pentru ocazia pe care le-o oferă actorilor de a-și măsura forțele cu roluri bogate în substanță: distribuția sibiană este, în general, la înălțimea acestora. Se detașează Kitty Stroescu — o Miță când „apelăpăsită“, când petulantă, vajnică și voluptuoasă, cultivând veleități de matroană respectabilă — și Mircea Hândoreanu — un Crăcănel de o perfectă demnitate în ramolism; actorul nu șarjează nici un moment, tonul său are o sinceritate și un firesc atât de inedite în context, încât devin neliniștitoare, sugerând — singurele, în spectacol — o dimensiune mai adâncă decât aceea a farsei de mahala. Pampon imaginat de Ovidiu Stoichiță e milităros și strașnic, nu mai puțin îmbrobodit însă de grațiile unei Dădine — Anișoara Popa-Darie — cam stridentă în intonații și crispată în mișcări. Avram Besoiu desenează un profil net pentru Nae Girimea — frizer și galant, fluture toamnă de o impecabilă eleganță suburbană. Puțin ezitant la început, Dan Turbatu își conduce apoi cu dezinvoltură personajul (lordache) prin meandrele intrigii — „băiat bun“, sufletist și mereu cu mintea limpede. Remarcabila mobilitate corporală și aplombul lui Constantin Stănescu, în Catindat, sînt umbrite de alunecări — necontrolate, cred — în pastişă vocală a neuitatului Birlic. Siguranța și precizia gestului și a rostirii definesc jocul lui Wolfgang Ernst (Ipistatul).

Scenografia lui Mugur Pascu e expresivă și foarte aplicată în reconstituirea aerului de epocă.

Alice GEORGESCU

TEATRUL DRAMATIC BACOVIA
DIN BACĂU

CHIRIȚA ÎN CARNAVAL

de Vasile Alecsandri

Data premierei : 16 octombrie 1985.

Regia și adaptarea: ANCA OVA-NEZ-DOROȘENCO. Scenografia : GEORGE DOROȘENCO. Muzica : AL. FLECHTENMACHER.

Distribuția : CONSTANTIN COȘA (Tachi Lunătescu) ; PUIU BURNEA (Vadră) ; LIVIU RUS (Alec) ; GEO POPA (Leonil) ; ROMEO BĂRBOSU-SAVA (Serdarul Săbiuță) ; LIGIA DUMITRESCU (Tarsița Lunătescu) ; VIOREL BALTAG (Cati modista) ; LUMINIȚA BOTA (Marghiolița) ; DESPINA PRISĂCARU (Safita) ; CONSTANTIN CONSTANTIN (Un păpușar) ; GH. GHEORGHIU (Alt păpușar) ; DORU ATANASIU (Șeful păpușarilor) ; FLORIN ZANCESCU (Chirița ot Birzoi) ; FLORIN GHEUCA (Birzoi) ; CONSTANȚA ZMEU (Afim Năstăsică) ; CARMEN ENEA (Luluța) ; IOANA ENE (Aristița) ; DOINA IACOB (Calipsita) ; MIHAI DRĂGOI (Guliță) ; NICOLAE ROȘIORU (Bondici) ; STELIAN PREDA (Pungescu) ; CĂTĂLINA MURGEA (Țiganca, Chirița în voiaj) ; DINU APETREI (Leonaș) ; SICĂ STĂNESCU (Un surugiu). În alte roluri : FLORIN BLĂNĂRESCU, FIRUȚA VĂDEANU, ORTANSA CODREANU.

Cu acest spectacol, teatrul băcăuan s-a lansat într-o superproducție sui generis, care a solicitat participarea întregului corp artistic și tehnic al teatrului, proiectarea și realizarea unui spațiu de joc adecvat și a unor costume bogate, colaborarea cu un specialist în mișcare scenică și dansuri, precum și cu o formație orchestrală. S-a dorit și urmărirea desprinderea din canonul unei anume tratări a textelor închinată de Alecsandri năzdrăvăniilor Chiriței, o sinteză a pieselor și monoloagelor Chirița în Iași, Chirița în provincie, Chirița în voiaj și translarea acesteia către atmosfera iașilor în carnaval ; incursiu-

ne modern-satirică în relațiile ilare ale unei societăți revoluate.

Gîndul legat de selecția și comprimarea aventurilor Coanei Chirița într-un singur spectacol a ispitit mai de mult fantezia autorilor dramatici și a regizorilor. Prima operațiune de acest fel, realizată de Tudor Mușatescu în anul 1942, era numită (într-o conferință ținută de Ioan Anestin, în chip de prefață la avanpremieră, duminică, 25 octombrie 1942) — „renovare dramatică“. Se admitea atunci posibilitatea gestului, stabilindu-se un paralelism între „restaurarea de tablouri și restaurarea de literatură“. Chirița „restaurată“ de Tudor Mușatescu era încredințată actriței Sonia Cluceru. Încercînd să explice apelul la o asemenea modalitate de „renovare dramatică“, cronicarul teatral al revistei „Arta“ scria, în numărul din 1 noiembrie 1942, că ar fi vorba de o neîncredere pe care conducerea teatrului o are „nu în puterea de prelucrare, ci în inventivitatea dramaturgilor noștri. Acești scriitori nu sînt în stare să găsească noi conflicte dramatice, dar sînt capabili să-ți confecționeze dintr-o giubea de zece ocale un manșon de 500 gr.“

Ne întrebăm, la rîndu-ne, ce a determinat conducerea teatrului băcăuan să se lanseze într-o asemenea temerară întreprindere și, excluzînd argumentul fratelui de-acum 43 de ani, avem impresia că la baza opțiunii stau, în cazul nostru, două argumente: pe de o parte — dorința de a oferi publicului pagini din dramaturgia noastră fundamentală, obligația esențială a oricărei instituții teatrale; pe de altă parte — o firească reticență față de partituri a căror celebritate se datorează și unor interpretări excepționale, oricare nouă abordare scenică a acestora generînd firești comparații și obligînd la performanțe. Personajul Chiriței a fost creat de Alecsandri, dar și-a dobîndit nemurirea grație Actorului. De la Millo pînă la Miluță Gheorghiu, și de aici la relativ recenta întru-chipare de către Tamara Buciuceanu, urmînd un drum cu statornice dovezi ale harului actoricesc și ale dorinței de a adăuga o nouă strălucire tradiției, Chirița a cunoscut o carieră scenică egalată, în glorie și constantă simpatie a spectatorilor, doar de personajele lui Caragiale.

Demersul dramaturgic și regizoral al Ancăi Ovanez-Doroșenco este mai limpede în intenție decît în concretizare. Spectacolul băcăuan își propune să ridiculizeze parvenitismul, superficialitatea, spoiala de cultură, demagogia, ignorarea și sfidarea regulilor de conviețuire într-o comunitate omenească, inconștiența agresivă, adunînd toate aceste păcate într-un mînunchi puternic luminat, al

cărui centru este ocupat de Chirița, dar care nu poate fi receptat și interpretat critic de privitor decît prin considerarea atentă a tuturor exemplarelor ce roiesc în jurul isprăvnicesei; Birzoi, Guliță, Safta, Aristița și Calipsița, Coana Năstăsica, Bondici, Pungescu și ceilalți asemenea sint, de fapt, **părți componente** ale Chiriței, conlucrînd la întregirea semnificațiilor unui personaj-etalon. Sotocim că și cei doi îndrăgostiți — Luluța și Leonaș — participă cu drepturi egale la împlinirea acestei complexe existențe, pentru că năbădăioasei Coane Chirița nu i se poate refuza recunoașterea unei anumite candori și a unei constante aspirații către zone ozonate ale simțirii și trăirii. Folosirea anapoda a ocheanului cu care privește lumea, îndepărtînd-o în loc să și-o apropie, este o chestiune de stil, nu de structură.

Sub privirea atentă a regizoarei (atunci cînd nu și-a întors ochii în altă parte) personajele se înscriu într-un fel de turnir păpușăresc, semnificînd existențe și relații, fără a revendica dreptul la personalitate de sine stătătoare. Din această cauză, punctele de maximă altitudine ale spectacolului sînt cele ale evoluțiilor colective, comunicînd acțiuni susținute cumva de o viațetă fantastică, pluricefală. Plastica montării, constituită, în părți egale, din mișcarea aproape mecanic coordonată a componentelor echipei, dintr-o judicioasă utilizare a efectelor de lumină și din risipitoarea cromatică a costumelor, conferă reprezentației pitoresc și originalitate. Sînt, însă, momente în care tocmai sincronizarea de păpuși automate a mișcării lasă impresia unui soi de stinghereală, de neparticipare **dinăuntru** la ceea ce se întimplă pe scenă. „Carnavalul“ la care sîntem invitați ne oferă mai ales fațada lui, nu și mobilul interior care să încarce cu semnificații zgomotoasă voioșie a personajelor. Sentimentul acesta ni se transmite cu deosebire atunci cînd asistăm la scene în care **grupul** se retrage, lăsînd loc evoluției individuale.

Chirița (Florin Zăncescu) este un personaj agreabil, omniprezent, dar oarecare, **unul dintre** cei care roiesc pe scenă și prin sală. Actorul semnează un travesti naiv, care n-are nevoie să fie comparat cu modelele ilustre pentru a ne lăsa un sentiment de insatisfacție. De aceeași depersonalizare suferă Guliță (Mihai Drăgoi), Leonaș (Dinu Apetrei), Tachi Dunătescu (Constantin Coșa). Am mai numit doar trei dintre rolurile importante, încredințate unor actori serioși, dar care se înțețosează din cauza diluării conflictului originar, prin amalgamarea scriiturilor. Prezențele scenice cele mai ferme, dintr-o neobișnuit de amplă distribuție, se datorează evolu-

țiilor în bună notă parodică semnate de Carmen Enea (Luluța), Cătălina Murgea (Tiganca și Chirița în voiaj), Constanța Zmeu (Afin-Năstăsica), Ioana Ene și Doina Iacob (Aristița și Calipsița), Ligia Dumitrescu (Tarsița Lunătescu), pînă la un punct Florin Gheuca (Bîrzoii), Nicolae Roșioru și Stelian Preda (Bondici și Pungescu). Secvențele de subțire șarjă satirică alternează cu pasaje monocorde, firul fabulei dramatice se rupe frecvent și se reia cu noduri groase, învîlmășeala face de neînțeles întimpla-

rea scenică pentru cei care nu cunosc foarte bine scrierile lui Alecsandri.

Impresia lăsată de Chirița în carnaval, pe scena Teatrului Bacovia, este contradictorie. S-a încercat o performanță demnă de stimă, și s-a obținut o reușită parțială. Se poate ca timpul să aducă plusul de siguranță și de personalitate creatoare onora dintre interpreții rolurilor mari. S-au mai văzut cazuri.

Constantin PAIU

SHAKESPEARE PE SCENĂ

TEATRUL „BULANDRA“

HAMLET

Data premierei : 30 noiembrie 1985.

Regia : ALEXANDRU TOCILESCU. Scenografia : DAN JITIANU. Conotații muzicale : DAN GRIGORE.

Distribuția : CONSTANTIN FLORESCU (Claudius); ION CARAMITRU (Hamlet); ION BESOIU (Polonius); MARCEL IUREȘ (Horațio); FLORIAN PITTIȘ (Laertes); NICOLAE LUCHIAN-BOTEZ (Voltimand); MIHAI VASILE BOGHITA (Cornelius); GELU COLCEAG (Rosencrantz); ION LEMNARU (Guildenstern); CONSTANTIN DRĂGĂNESCU (Osric); DUMITRU DUMITRU (Gentilomul); MIRCEA GOGAN (Un preot); RĂZVAN IONESCU (Marcellus); ION COCIERU (Bernardo); FLORIN CHIRIAC (Francisco); MIHAELA JUVARA, ADRIAN GEORGESCU, SANDU M. GRUIA, IONEL MIHAILESCU (Actori); VALENTIN URITESCU, ION CHELARU (Doi clovni grovari); CLAUDIU STĂNESCU (Fortinbras); ILEANA PREDESCU (Gertruda); MARIANA BURUIANA (Ophelia). Lorzi, Doamne, Ofițeri, Marinari, Trimiși și alți slujitori. Fantoma tatălui lui Hamlet-voce : CONSTANTIN GRIGORESCU.

Spațiul de joc e un podium cu suprafața neagră lucioasă, împărțită ca o tablă de șah. Pătratele negre ne duc cu gîndul și la dalele de marmură ale unui mausoleu. Pe tabla neagră se dă șah la rege, dar nimeni nu va fi cîștigător. În ciuda unor

Un Hamlet lucid — Ion Caramitru

mișcări dinainte gîndite, în ciuda pîdei neobosite a adversarului, a mișcărilor violente, a atacurilor piezișe, a jocului în care cel ce se apără atacă și cel ce atacă se apără, partida se sfîrșește, tragic, tabla de șah devine un loc funerar.

Nici că se putea sfîrși altfel această partidă, în care protagoniștii sînt expresii ale conștiinței tragice. Și înțelegem că spațiul de joc este simbolul acestei conștiințe pe care și-o asumă Hamlet și care-și găsește finalitatea în ea însăși, căci „restul e tăcere“. În ciuda sfîrșitului, sau tocmai pentru că are un sfîrșit, parti-

da de șah pare a nu se termina. E o alegorie a mersului lumii. Ea se poate re-lua în diverse moduri. Ar părea lipsită de sens, absurdul existenței omului, așa-dar, dar sensul ei rezidă în istoricitatea sa, în faptul că e creatoare de timp și spațiu, îndepărtând neantul tocmai prin concentrarea ei spirituală. Iată o profundă conotație a scenografiei spectacolului datorate acestui deosebit de înzestrat artist care este Dan Jitianu, și una dintre semnificațiile majore ale spectacolului lui Alexandru Tocilescu.

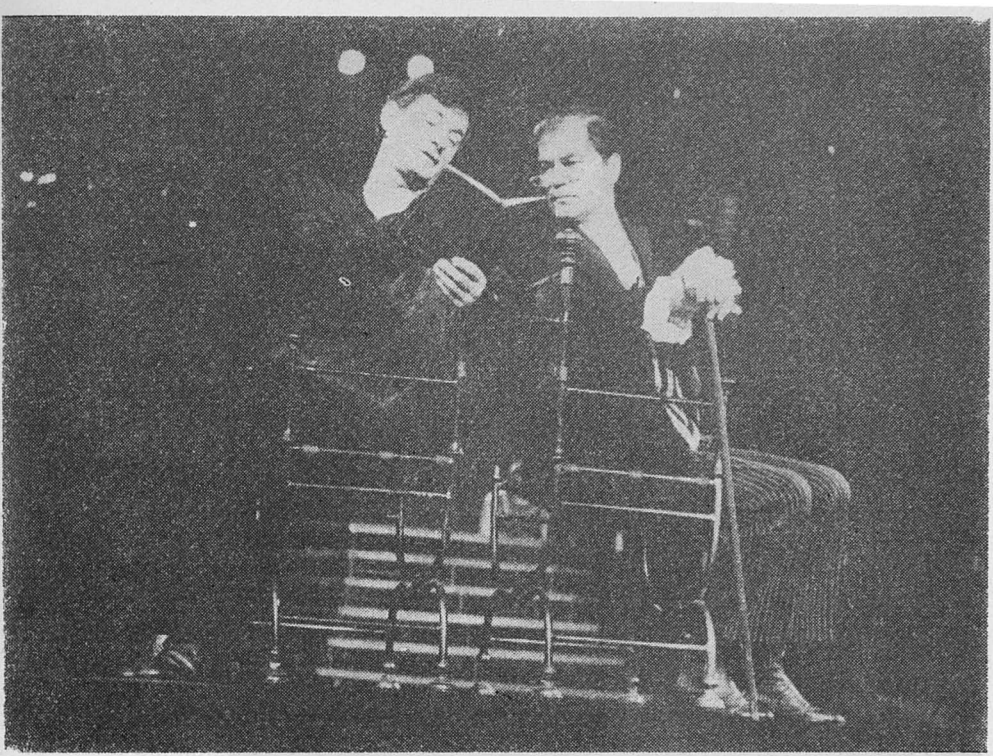
Așa fiind, regizorul a încercat o dublă obiectivare față de piesă. Întii în sens estetic: el nu a dorit o reinterpretare, o elucidare personală a semnificațiilor pe care le-ar comporta textul, scenele par a fi tratate egal, cu aceeași grijă pentru ansamblu și pentru detaliu, lăsând liberă substanța lor inerentă să se divulge pe măsura intensității proprii. Apoi, în sens moral: personajele aflate în mecanismul tragediei sînt la fel de îndreptățite în acțiunile lor, acele atacuri-apărări, cum le spunem. Această partidă de șah le absoarbe protagoniștilor întreaga ființă. Nu e vorba de un relativism etic al regizorului, ci de o estompare voită a eticului în favoarea esteticului. Dreptul acțiunii morale e înlocuit cu justul activității logice.

Această dublă obiectivare a regizorului are o față bună și un revers mai puțin bun. Astfel, dacă în desenul scenelor admirăm claritatea, rafinamentul, abilitatea, virtuozitatea, îi reproșăm deopotrivă lentoarea, solicitarea egală a atenției spectatorului și pentru scene care nu sînt de aceeași importanță în economia spectacolului, iar altele nu îndeajuns de susținute actoricește. De pildă, scena toaletei reginei se prelungește prea mult și e precar susținută psihologic de actriță. În deosebi primul act suferă de lentoare. Scena paznicilor, care par posedați de duhul regelui ucis, e lungită dincolo de forța ei de a comunica, avînd un timp psihologic aproape egal cu aceea în care Hamlet vede duhul „cu ochiul minții lui“.

Obiectivarea de tip etic ar impieta mai puțin asupra expresivității spectacolului dacă n-ar atrage după sine și o limitare a tragismului personajului principal. Aici Hamlet nu mai e justițiarul ce vrea să-și depășească dilema de a acționa asupra răului lumii fără a-și pierde puritatea morală, dilemă ce îndreptățește reacția sa psihologică de refuz împins pînă la autism, și de întăritare pînă la delir. Hamletul lui Ion Caramitru suferă în limite rezonabile, masca nebuniei este doar o mască purtată dezvoltat pentru a se sustrage controlului regelui și acoliților lui, furia suferinței e teribilă dar de scurtă durată (vezi scena cu re-

gina-mamă și cea cu Ofelia), ironia tragică se transformă repede în sarcasm și cinism; în acest Hamlet, forțele răului au declanșat răul, prima sa victimă — în afară de Polonius (crimă întimplătoare și indiferentă), este nevinovata Ofelia. Prea multă inteligență și luciditate în jocul actorului, ca să nu depășească ambiguitatea personajului, pe care de altfel am fi dorit-o mai mult exploatată. Parcă pentru a îmblinzi impresia de investigator rece și lucid pe care ne-o lasă Hamletul lui Caramitru, i s-a dat mai multă pondere lui Horațiu, rol încredințat lui Marcel Iureș. E un Horațiu de o blindete și o puritate sufletească de franciscan. Nutrește într-adevăr o iubire vinovată pentru Ofelia, cum s-a mai spus? Nu cred că e adevărat. El vede în Ofelia o parte din Hamlet, încearcă s-o întorcă din răstăcirea minții, citindu-i cuvintele lui Hamlet; e multă delicatețe sufletească în această scenă a citirii scrisorii și îmbrățișării pure a unei ființe pierdute. Cu melancolia și suferința prințului se împovărează Horațiu, el este martorul tragediei, și în suflul lui aceasta răsună profund și vast.

Tot datorită acestei ambiguități dintre drept (moral) și just (logic) practică de regizor, raporturile dintre personaje se schimbă. Regele uzurpator prin fratricid și incest ne apare golit de demonic, e doar un om format la școala moravurilor politice, care modelează subiectivitățile în sensul obținerii prin orice mijloace a puterii, pentru a-și exercita liber voința. Obținînd puterea, omul acesta este în stare de reconcilierii, desigur nesincere, dar stabile, atîta timp cît are garanția că nu va fi lovit în interesele sale (vezi scena concilierii publice dintre rege și Hamlet, „gîrată“ de regina-mamă). Personală, originală, interpretarea lui Constantin Florescu, un rege străin oricărei atitudini nobile, natură plebee, vulgară chiar, purtîndu-și cu egală stîngăcie și mulțumire de sine trupul, parcă încorse-tat într-o vestimentație de paradă. E chipul parvenitului politic a cărui inteligență se reduce la viclenie, iar libertatea de spirit la venalitate. Lipsit de demnitate, el îi umilește pe solii străini primindu-i în cămașă de noapte, și se lasă umilit de tînărul și nestăpînitul Laertes, care-i aruncă în față paharul cu vin. Nerecunoscuîndu-și vreo calitate de instanță etică, el nu poate și nu știe să poruncească, făcînd mereu trimiteri la datoria slujbașului de a sluji demnitatea regală, și se vede de atît de sec moralmente încît își descoperă cu stupoare neputința de a nu-ți vreun sentiment de căință pentru sceleratele sale acte. Scena aceasta e într-adevăr memorabilă prin grotescul, tragicul și ridicolul pe care le degajă.

Ion Caramitru (Hamlet) și Ion Besoiu (Polonius)

Hamlet și... clovnii demoniei sale — Valentin Uritescu și Ion Chelaru

**Marcel Iureș
(Horatio) și
Mariana
Buruiană
(Ofelia).
În plan
secund,
Constantin
Florescu
(Regele)**

Acolitului regal Polonius, Ion Besoiu i-a acordat o morgă de consilier aulic, cu conștiința însemnătății înaltei sale investituri, obținută prin vocație de polițist curtean: insul suspicios și mărginit se împăunează cu experiența ciștigată; în realitate, el dă spectacolul lamentabil al unui copoi cu simțurile atrofiate de vîrstă. Scena în care aduce regelui informația că Hamlet a innebunit din dragoste pentru Ofelia este remarcabilă. Polonius se înecă literalmente de emoție, vedem aici sentimentul de bucurie al slugii ce-și vede posibilă inrudirea cu stăpînii.

Celelalte instrumente ale puterii, Rosenkrantz și Guildenstern, au fost interpretate de Gelu Colceag și, respectiv, de Ion Lemnaru, primul, afabil, al doilea, mai rezervat. Efuziunea întîlnirii cu Hamlet devine un joc evaziv, din ce în ce mai evaziv, pe măsură ce personajele se supun voinței regale, evoluînd din ce în ce mai puțin individualizate, pe măsura instrumentalizării lor.

Tot un instrument al puterii devine și nestăpînitul Laertes. Florian Pittiș i-a acordat personajului un caracter: poate prea impetuos, dar și un aer turbure, greoi, de oștean nedepins cu intrigile de curte. La masa intimă cu regele, îndeosebi, jocul său capătă forță de expresie și impune portretul moral al personajului,

stăpînit de patima superbiei, ușor mînuită de regescul stăpîn în favoarea sa.

Regina a fost interpretată de Ileana Predescu, care, trebuie s-o spunem de la început, nu a acoperit tripla ipostază a rolului — de regină, mamă și femeie. Dacă regina are noblețe și ținută majestuoasă, mama nu atinge patosul durerii și obrazul femeii nu se lasă cutremurat de fiorul neliniștii. Regizorul a dorit să scoată în evidență femeia, pentru care creează o scenă întreagă, toaleta reginei, dar în afară de o resignată și mută meditație în fața oglinzii și de un gest de gelozie pe frumusețea tinerei doamne de companie, nu mai vedem nimic.

Patetică cu grație, sensibilă pînă la sensiblerie și supusă părintelui său pînă la depersonalizare este Ofelia în interpretarea Mariane Burujană, care a întruchipat-o, cum era și firesc, ca pe o ființă delicată și fragilă, arătîndu-ne astfel, cu o bună intuiție, un suflet predispus nebuniei; care nebunie a fost de o stranie poezie. În fond, Ofelia e din aluatul din care a fost plămădită și Julieta, făptură subtil eterată (tip ce avea să se prelungească în viziunea romanticilor în cel al femeii-copil). Și nebunia ei este tot un fel de moarte sublimă, ca și sinuciderea Julietei, și actrița a sesizat tocmai aceste resorturi fine ale sentimentului poetic,

așadar, a vorbit naturii noastre culturalizate, găsind gesturile și atitudinile adecvate pentru un răsunet dureros.

Subliniind caracterul alegorial al spectacolului său, Alexandru Tocilescu a acordat importanță și mijzului original al piesei, acea pantomimă a actorilor soșiți la castel, „Cursa de șoareci”, realizată cu savantă simplitate de Adrian Georgescu. Mihaela Juvara, Sandu M. Gruiș și Ionel Mihăilescu, în decorul lor cu pomoriș artificiali, scenă care va stârni vînzoleala fantastică a curții, dirijată de un Hamlet exaltat și demonic.

Ar fi fost momentul apariției cîinilor demoniei lui Hamlet, dar ei apar mai devreme. Acum au îmbrăcat costumele de clovni. E vorba de cuplul Valentin Urutescu — Ion Chelaru, iscați în postura de cîini din imaginația infierbîntată a lui Hamlet. Trupurile lor goale apar în semi-obscuritatea din fundul scenei, pentru ca, intrați în scenă, să fi îmbrăcat haine de clovni, comentînd muți, cu tristețe, sub jumătățile aceleiași măști bufone, stările și faptele eroului. Tot ei sînt groparii, și purtătorii copleşii de durere ai tîrgii cu trupul neînsuflețit al prințului. Să recunoaștem că această invenție regizorală acordă spectacolului profunzimea psihologică necesară, suplinind oarecum austeră rezolvare scenică a convorbirii cu duhul. Trei reflectoare își întretaie lumina deasupra lui Hamlet, care secondează cu vocea sa vocea gravă, frumos modulată, a duhului. Mi se pare prea puțin pentru realizarea unei iluzii ce se vrea complexă și adîncă prin misterul pe care îl presupune. Hotărît, regizorul nu are prea mare încredere în recuzită, și de aceea o utilizează cu parcimonie, căuțînd însă să scoată efecte maxime. Un perete de sticlă în fundal lasă să se vadă făcliile aprinse ale revoltei stîrnite de Laertes. În scenă, o măsuță cu două scaune e de-ajuns ca să ne informeze că sîntem fie în palatul regal, fie în mai modesta locuință a ministrului, în funcție de serviciul de argint sau, respectiv, de porțelan care o încarcă. O fișie de perdea, două-trei perne și tot atîtea sfeșnice ne conving că sîntem în ȧatacul reginei, o ladă-sicriu e o sugestie pentru imaginea unui cimitir, cîntecul unui greier e de-ajuns să ne evocoe noaptea de vară în care are loc funestul turnir etc. Recuzita tinde să fie redusă la semn, și dacă mai întotdeauna e plastic relevantă, nu întotdeauna e revelatorie.

Costumele compensează austeritatea decorului. Sînt bogate, somptuos renascentiste pentru femei, cu acuzate linii și croieli moderne pentru bărbați. Dacă Regele poartă uniforme de paradă de sfîrșit de secol iar Polonius redingotă și pantaloni relați, Horațiu și Hamlet ne sînt, prin costume, de-a dreptul contemporani; ultimul mai cu seamă, într-o cămașă nea-

gră, pantaloni negri, pantofi negri de stradă. Desigur, cei doi sînt purtătorii concepției noastre etice. Într-un sens mai adînc, ei simbolizează prezentul mereu în luptă cu trecutul pentru o continuă reînnoire. Așadar, nu e o contemporaneizare limitativă. Costumele insinuează ideea unei dialectici a istoriei. Fortimbras se ridică deasupra măcelului, ca o flacără, cîstînd memoria luptătorului căzut, în vreme ce în spatele său acoliții vechiului regim (reînviații Guildenstern și Rosencrantz) făptuiesc o nouă crimă (uciderea lui Horațiu). Răul rămîne, el proliferază, partida se va relua.

Spectacolul e condus ferm pînă la scena finală a duelului, cînd protagoniștii îmbrăcați în alb asistă la întrecerea de spade dintre Laertes și Hamlet. Nu am înțeles de ce aceștia îmbracă costume de scrimă și minuesc florete obișnuite. Contemporaneizarea prin costum mi se pare de data aceasta forțată. Siluetele albe ale celor doi scrimeuri au distincție și eleganță pe podiumul negru lucios, dar apăsată conotație sportivă a scenei ne îndepărtează de sentimentul pericolului, atît de bine pregătît cu o scenă mai devreme de Osric, prețiosul maestru de ceremonii. În interpretarea subtilă a lui Constantin Drăgănescu. Scena rămîne estetizantă și cu atît mai exterioră spectacolului, cu cît acesta și începe cu ea, permițînd intrarea și ieșirea (în scenă și prin scenă) a pianistului Dan Grigore, în persoana căruia aplaudăm nu pe actorul de-o clipă — el simbolizînd aici fatalitatea sau moartea —, ci pe artistul care prelungește și augmentează în ecouri melodice stările noastre sufletești pricinuite de drama nefericitului prinț.

Constantin RADU-MARIA

TEATRUL DE STAT DIN ARAD

ÎMBLÎNZIREA SCORPIEI

Cum în anii din urmă Teatrul de Stat din Arad a oferit constant spectatorilor săi montări de autentică valoare din marile repertorii — Molière, Ibsen, Shaw, Albee — un Shakespeare în actuala stațiune ni se pare o decizie pe deplin justificată de seriozitatea, profesionalismul și forța creatoare a colectivului de aici. Alegerea s-a oprit asupra unei piese mai puțin jucate în ultima vreme de teatrele noastre. **Îmblînzirea scorpiei**, text tradus cu multă fluență și culoare de Florian Nicolau.

Data premierei: 19 octombrie 1985.
Regia: ADRIAN LUPU. Scenografia: ONISIM COLTA. Traducerea: Florian Nicolau.

Distribuția: ION VĂRAN (Baptista); LIVIU MĂRTINUȘ, MIȘU DRĂGOI (Vicentio); VIRGIL MÜLLER (Lucentio); DAN ANTOCI (Petruchio); VASILE GRĂDINARU, IULIAN COPACEA (Gremio); ION COSTEA (Hortensio); RADU CAZAN (Tranio); ALEXANDRU FIARĂSCU (Blondello); DORU IOSIF (Grumio); TEODOR VUȘCAN (Curtis, Croitorul); CRISTIAN CĂTANĂ (Preotul); GABI DAICU (Catarina); GABRIELA CUC (Bianca); GINA CAZAN (Văduva).
În alte roluri: ELEONORA BEDE, BRIGITTE SPIRK, TEODOR FAUR, SIMION TODOCA.

Comedie în care se îmbină modelul italian cu farsa medievală franceză, **Îmblinzirea scorpiei** a fost prezentată în premieră în 1594, data probabil a scrierii plasându-se între 1593 și 1594. Prezența unor teme ce rămân de interes pentru și în toate timpurile, meșteșugita lor îmbinare, acuitatea înfruntării personajelor, ca și limbajul bogat și savuros, toate puse în slujba unui comic de superioară calitate, sînt argumente ce dovedesc actualitatea piesei. Ea reia prin conținut și într-o desfășurare contrapunctică unul dintre cele mai productive conflicte din literatura universală, acela dintre esență și aparență, acțiunea desfășurîndu-se între oameni care în mod deliberat își ascund adevăratul caracter îndărătul unor măști. În fond, atît Catarina și Petruchio cît și celelalte personaje joacă teatru. Așa cum remarca unul dintre exegeții lui Shakespeare, M. M. Morozov, „încăpăținarea Catarinei nu e o trăsătură înăscută, este (...) toana sau umoarea ei.”

Pentru montarea piesei lui Shakespeare, Teatrul de Stat din Arad l-a invitat pe Adrian Lupu, unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați regizori ai generației tinere, care s-a făcut remarcat, printre altele, cu spectacole precum **Bocet vesel pentru un fir de praf răătăcitor** sau **Unchiul Vanja** la Galați, ori **Somnoroasa aventură** la Satu Mare. După cum declară în interviul publicat în caietul de sală (bine întocmit de Ovidiu Cornea), intenția regizorului a fost de a realiza „o traducere în semne teatrale a unei situații adevărate, evitînd capcana unui comic facil, de suprafață, aparenta «bufă» a textului”. Intervenția s-a finalizat numai parțial, iar observația se poate extinde asupra tuturor compartimentelor specta-

colului — regie, scenografic, interpretare. Deși spectacolul e dinamic, are chiar o anume nervozitate de bună factură dramatică, îi lipsește o descifrare aprofundată a resursurilor intime ale personajelor; în plus, relațiile dintre personaje nu mi se par a fi întotdeauna suficient precizate. Nu s-ar putea spune că Adrian Lupu nu a urmărit „terapeutică” pe care Petruchio o aplică Catarinei, ca și fenomenul de transfer de comportament dinspre Catarina înspre Petruchio, adică ceea ce comentatorii piesei au numit punerea în oglindă a unui protagonist de către celălalt. Am totuși impresia că spectacolul ar fi avut de cîștigat dacă fenomenul ar fi fost prezentat mai apăsător, comprimarea unor episoade, graba cu care sînt tratate unele scene-cheie conducînd la diluarea procesului surprins de Shakespeare.

Decorurile lui Onisim Colta își propun să marcheze spațiile în care se desfășoară acțiunea, refuzînd tratarea lor în chip realist, însă și aici ne aflăm în fața unor căutări neîmplinite. Costumele mi se par total neizbutite, neunitare, apărîndu-ne ca fructul unor gîndiri divergente.

Interpretîndu-l pe Petruchio, Dan Antoci a știut să fie medicul sufletesc și comedianul capabil de năstrușnice disimulări, așa cum i-o cereau partitura și concepția regizorală, ce a amplificat impresia de teatru pe care-l joacă personajele. Am apreciat reușitele actorului în cîteva scene de maximă importanță, precum cea a nunții, cea a probei rochiei sau cea în care o silește pe Catarina să nege evidența însăși. Gabi Daicu izbuteste doar parțial să redea transformările prin care trece Catarina, opoziția ei fiind lipsită de convingere și insuficient marcată. Inventiv, cu intuiție scenică, Ion Văran a dat un aer ușor ridicol lui Baptista, în vreme ce Iulian Copacea și Ion Costea au conferit o tentă caricaturală pețitorilor Gremio și Hortensio. Gabriela Cuc a intuit bine raportul dintre aparență și realitate ce o caracterizează pe Bianca, fiindcă în spatele surisurilor dulci, al aerului de păpușă drăguță și al baletului mecanic pe care-l execută pot fi intuite caracterul și natura de veritabilă îndărătnică. În rolul servitorului mugalit, între Sganarelle și Scapin, în tentă molierescă, Doru Iosif lasă o bună impresie, în vreme ce Virgil Müller a evoluat exact interpretîndu-l pe Lucentio, îndrăgostitul orbit de pasiune. Au mai realizat bune creații scenice Mișu Drăgoi, subliniind dezorientarea lui Vicentio în fața farsei cărcia i-a căzut victimă, Alexandru Fiearăscu și Radu Cazan. Au mai trecut prin scenă în apariții scurte, pendulînd între rol și figurație, George Șofei, Gina Cazan și Cristian Cătană.

Mircea Em. MORARIU

TEATRUL NAȚIONAL
DIN CLUJ-NAPOCA

ANTIGONA

de Sofocle

Data premierei: 5 decembrie 1985.

Regia: KINCSES ELEMER. Scenografia: KEMENY ARPAD.

Distribuția: MELANIA URSU (Antigona); MARIA SELES (Ismena); ANTON TAUF (Creon); MARIUS BODOCHI (Hemon); ION TUDORICĂ (Tiresias); MIRIAM CUIBUȘ (Euridice); PETRE DONDOȘ (Paznicul); PAUL BASARAB (Crainicul); MARIA MUNTEANU, ILEANA NEGRU, EMILIAN BELCIN, VICTOR NICOLAE, EUGEN NAGY (Corul).

Pare firesc, pînă la un punct, că, prin *Antigona*, Kincses Elemer nu a fost preocupat să ofere o mostră de spectacol antic, ci să comunice idei contemporane și,

deopotrivă, să satisfacă „setea de logică“ a europenilor care sîntem astăzi. Renunțînd la metafizica predestinării, ce guvernează actele eroilor lui Sofocle, regizorul caută simburile logice ale tragediei, pe care îl descoperă în ravagiile sociale și psihologice provocate de intoleranța lui Creon. Creon va fi, așadar, în spectacolul lui Kincses, figura tragică centrală, ca, de altfel, și în textul original, unde *Antigona* este protagonistă prin superioritatea ținutei sale morale. Regizorul nu se mulțumește cu mesajul umanist inclus, prin reflex, în tragedia eroului, ci construiește, paralel, o meditație plină de amărăciune asupra condiției umane în perspectivă istorică. Transformînd un celebru distih al lui Sofocle („În lume-s multe mari minuni! Minuni mai mari ca omul nu-s”) în leitmotiv al spectacolului (ce crește de la soaptă la recviem, într-un final cu totul memorabil), Kincses Elemer reușește să creeze un contrast tulburător între poezia abstractă a umanismului și atențatele atît de concrete la demnitatea și măreția omului, întreprinse în succesive etape istorice. Simplificînd consistent scenariul pentru a reține doar momentele cheie, regizorul optează pentru o eficiență teatrală directă, de unde, poate, și simplitatea ostentativă a unor soluții aplicate pe fragmente. Refuzînd hieratismul

Petre Dondoș, Melania Ursu și Anton Tauf

consubstanțial viziunii clasice asupra tragicului, regizorul construiește un spectacol mereu activ, îmbogățit cu incidente vizuale, fiind inspirate (alungarea violentă a prorocului Tiresias), fiind pleonastice (Creon, prins în urzeala propriei intoleranțe, este încercuit de Antigona cu o panglică neagră), fiind gratuite (Creon aruncă un lighean cu apă peste perechea Antigona-Ismena) — urmărind, pe bună dreptate, dar, de câteva ori, neselectiv, să așezeze imobilitatea oratorică a tragediei. Ingenioasă este utilizarea corului, ce devine în spectacol un grup extrem de dinamic, îndeplinind cele mai variate funcții, de la aceea originară, de comentator al acțiunii, până la figurația cea mai diversă, fiind când umanitatea generică, deposedată de libertate, când poporul teban, ce se subordonează sau se opune voinței lui Creon. O eroare evidentă, ce fisurează spectacolul, obținând înaintarea lui firească spre final (final, repetăm, atât de bogat în semnificații, oratoriu și recviem în același timp, amestec de sublimă deznadejde și măreție funebră — susținut cu maximă concentrare de Anton Tauf), este apariția Crainicului, sustrasă febrilității evenimentelor tragice și proiectată pe dimensiuni reflexive — dar nefirească, dacă nu chiar falsă în orchestrația de ansamblu a spectacolului. Decorul este convențional; util, dar nu deosebit de profund și expresiv: câteva coloane — embleme „de consum“ pentru orice antichități — însoțite, în același număr, de practicabile greoaie (celule, porți ale Tebei?) aducând un aer de „modernitate“ cam studentească, și un modul suspendat (un fel de **ikebana** compusă din cercuri și flori de material plastic), modul care pecetluiește dispariția Antigonei, într-un sistem de referință, pentru noi, indescifrabil.

Desigur, în acord cu propria lectură, Kincses Elemer este foarte atent la partitura lui Creon, pe care o extrage din zona stilizării abstracte a tragediei antice și o fixează în aceea a realismului psihologic. Anton Tauf îmbogățește schița regizorală cu o mulțime de detalii în marginea textului. El apropie personajul de tragedia shakespeariană, printr-o frazare inegală, sincopată, printr-o „familiaritate regală“ a reacțiilor și prin bufonadă. Declamă, desigur, dar în folosul accentelor, alternând, cu bune efecte ritmice, declamația cu șoapta și tăcerea. Melania Ursu pare subjugată de măreția personajului, de unde o anume solemnitate stinsă a **finuței** și a vocii. Actrița pare că vrea să ofere o mai mult o emblemă, este adevărat, pregnantă, a eroinei decît o imagine în inișcare a acesteia. O resemnare în interiorul sacrificiului așumat — resemnare întru moarte — aceeași de la început pînă la sfîrșit, exteriorizată printr-o suferință iluminată, pare a fi ideea de

bază în interpretarea Melaniei Ursu. Cu un profil aproape efeminat, servind ideea de rezistență împotriva voinței brutale, Marius Bodochi asigură un portret expresiv al lui Hemon. Vibrantă, deși ușor pozată, apariția finală a lui Miriam Cuibuș în Euridice. Fără greutate, deși activă și inimoasă ni s-a părut Maria Seleş. Urmind cu fidelitate indicațiile regizorale și, fatalmente, erorile acestor indicații, Paul Basarab se expune în situații cu totul inexpressive. Corect, fără performanțe deosebite — Ion Tudorică în Tiresias, un rol cu multe disponibilități actricești, Petre Dondoș — sirguincios, în rolul Paznicului. Corul (în componența căruia intră Maria Munteanu, Ileana Negru, Emilian Belcin — prin urmare cîțiva dintre cei mai buni actori ai ansamblului clujean) este remarcabil cînd acționează ca grup, dar cu variate deficiențe individuale.

Mircea GHIȚULESCU

TEATRUL GERMAN DE STAT
DIN TIMIȘOARA

DEȘTEPTAREA PRIMĂVERII

de Frank Wedekind

Frank Wedekind nu este un mare autor dramatic, din pricina caracterului excesiv de tendențios al pieselor sale. Opera sa (**Deșteptarea primăverii**, cu deosebire) provoacă și pledează, sau, mai exact provoacă prin ceea ce pledează. Provoacă mai ales consternarea bunului-simț comun, mărginit și dogmatic, prin ideile, nu noi, dar reînnoite, despre libertatea ființei umane, despre obsesiile și inhibițiile moralei „burgheze“, pentru că pledează pentru o **estetică a umanului** (ideea apare cu mai multă claritate în **Uriașul pitic** — adevărată profesiune de credință vorbind aproape autocritic despre limitele unei doctrine a libertății absolute), ce se poate recepta ca expresie a unui neo-umanism descurajat, tip **fin de siècle**. Fiind în primul rînd o ilustrare a convingerilor antifilistine ale autorului, **Deșteptarea primăverii** are un caracter specios, în sensul că este o demonstrație lipsită de echilibru dintre teză și antiteză, un pamflet pur și simplu. Drama foarte tinerilor eroi din **Deșteptarea primăverii**, în vîrstă de 14—15 ani (Wedekind exagerează subintitulînd lucrarea „o tragedie a copiilor“, cînd este vorba, în fond, de un „pamflet pedago-

Data premierii : 17 mai 1984.

Regia : BOGDAN ULMU. Scenografia : OLIMPIA DAMIAN-ULMU.

Distribuția : WANADIS FACKELMAN (Wendla) ; ILDIKO JARCSEK ZAMFIRESCU, HELGA WEBER GHERGHEL (Doamna Bergmann) ; WILFRIED BAUER (Moritz Stiefel) ; WALTER ROTH (Melchior) ; IDA JARCSEK GAZA (Doamna Gabor) ; HEIDEMARIE BOTRADI (Thea) ; MARIANNE SIMION (Martha) ; CLAUDIU ȚĂRAN WITRICH, ELMAR MARKER (Georg) ; BRUNO FOCHT (Otto) ; PETER CORCOȘA, ZSOLT MESTER (Ernst) ; ANKE GUSBETH (Ilse) ; JOSEF JOCHUM (Sonnenstich) ; FRANZ GRÖGER (Knüppeldick, Kahlbauch) ; OSKAR SCHILZ (Zugenschlag) ; ARTHUR BENEL, ALEXANDRU STEFI (Habebald) ; VICTOR LACHE (Fliegen-tod) ; MATHIAS PELGER (Domnul mascat).

gic", ilustrat cu accidente apropiate mai degrabă de „faptul divers”), este pusă de autor exclusiv pe seama lipsei de sinceritate în educația sexuală, de care se fac vinovate familia, școala, societatea. Atmosfera scolastică absurdă și caricaturizată, dublată de ipocrizia educației în familie — o ipocrizie plină de bune intenții, dar păgubitoare prin consecințele ei —, exercită asupra puberilor lui Wedekind o apăsătoare constrângere, ce își găsește supapele în reverii silvane sau în depresii filosofice. Nedescifrată, taina erosului provoacă reacții violente : Stiefel se sinucide, Wendla moare în urma unui avort, Melchior este exmatriculat. Descifrată naotic (cazul Ilsei), aceeași taină duce la mutilarea ființei pînă la proporțiile monstrului feminin din *Spiritul pămintului* și *Cutia Pandorei*. Citind drama fragedelor cupluri din *Deșteptarea primăverii*, nu poți evita o amară analogie cu perechea shakespearcană din *Romeo și Julieta*. Sublimul este înlocuit cu macabrul, candoarea, cu nevroza. Literatura secolului nostru își amănță astfel preferința pentru decepția lucidă.

Bogdan Ulmu nu insistă mai mult decît în text asupra cazului Wendlei, de oarecare relief melodramatic, ci este preocupat, pe bună dreptate, de personajul pro-

blematic al piesei, punînd accent pe criza de conștiință a lui Melchior Gabor, hrănită de lecturi fundamentale dar contradictorii, de porniri incontroabile, și provocată de tot atîtea evenimente catastrofale în care este implicat (moartea Wendlei, moartea lui Moritz Stiefel, inter-narea sa în casa de corecție). Prin Melchior, regizorul reușește să ofere (într-un final macabru în text, cu terifiante pre-expressioniste : Stiefel în cimitir, în chip de strigoi, conversînd „cu capul sub braț”, încercînd să-l atragă pe Melchior în moarte) o soluție constructivă și rațională. Domnul mascat care îl îndepărtează pe Melchior de ideea morții poate fi, privind lucrurile realist, singurul adult pozitiv din piesă (cum însuși regizorul înclină să creadă, în eseu despre Wedekind din volumul *Caiete de regie*), după cum poate fi, într-un plan nefigurativ, Rațiunea triumfătoare. Foarte apăsată în spectacolul lui Bogdan Ulmu este caricatura antiscolastică realizată prin intermediul unor măști grotești aplicate pe figurile profesorilor, de aceea este cu totul remarcabilă scena judecării și exmatriculării lui Melchior Gabor, inchizitorială și absurdă. Decorul, foarte inspirat, (Olimpia Damian-Ulmu), figurează în avanscenă un spațiu al bucuriei de a trăi (loc de scaldă, crîng), în care eroii lui Wedekind exultă, eliberați de orice constrîngeri. Situată chiar la începutul spectacolului, scena scaldatului se fixează ca o emblemă, vorbind printr-o metaforă luminoasă despre transferul de sensuri dintre om și natură, despre fertilitatea solară a nubilității. Actorii îl urmează cu fidelitate pe regizor în demersul său : Wanadis Fackelman intuiește clocotul lăuntric al Wendlei, Ildiko Jarcsek Zamfirescu compune un portret expresiv în rolul Doamnei Bergmann, Walter Roth este exact în Melchior Gabor, Wilfried Bauer este plauzibil în Moritz Stiefel, poate tocmai datorită stîngăciilor, Ida Jarcsek-Gaza, distinsă în Doamna Gabor, grupul profesorilor (Josef Jochum, Franz Gröger, Oskar Schilz, Victor Lache) — de un grotesc expresiv. Un spectacol remarcabil al lui Bogdan Ulmu pe scena Teatrului German din Timișoara, după unul încă mai concludent cu *Elogiul nebuniei* de Dumitru Solomon, semnificative pentru drumul ascendent al încă tînarului regizor.

Mircea GHIȚULESCU

PREERIA

de Boris Aprilov

Data premierei : 17 ianuarie 1986.
Regia : DAN NASTA. Scenografia : RODICA DULHAN ROIBAN.
Traducerea : MIHAELA DESLIU.
Distribuția : SANDA MARIA DANDU (Nina Moneva); ANCA ALECSANDRA (Roza Veleva); CONSTANTIN RAȘCHITOR (Emil Velev); MIRCEA DASCALUC (Necunoscutul).

După cite știm, la întâia-i înfățișare pe scenele românești, dramaturgul bulgar Boris Aprilov — nume cu o prodigioasă, multiformă și unanim apreciată activitate literară în patria sa — nu ne lasă nici o îndoială asupra **timbrului original** și a **inteligenței** dramaturgiei sale, preocupată de relevarea zonelor profunde ale umanului, mai ales acolo unde faptul evident ar părea să le contrazică. Există vîrste, condiții sociale și existențe categoriale pe lângă care trecem adesea nepăsători, ca și cînd ele ar fi încheiate sau numai știute, incapabile să ne mai ofere surprize și să ne mai trezească interesul. Ochiul nostru, atît de neîndurător grăbit, e predispus să le claseze automat, scutindu-ne de efortul de a ne mai bate capul, „zadarnic“, cu tot ceea ce nu intră în coliziune directă cu trepidanta „mişcare browniană“ a ființei noastre sociale și individuale. Așa se face că n-avem timp decît să înregistrăm, dar nu să și vedem de ce se usucă un pom sau de ce se sfîrșește cu zile un om, de ce cresc uneori între noi invizibile dar impenetrabile ziduri de indiferență, care ne înstrăinează, în ultimă instanță, nu numai și nu atît de cel de alături, ci de noi înșine.

Dramaturgia lui Aprilov — dacă ne asumăm riscul de a o judeca numai după această singură piesă (tradusă, și încă nu strălucit, de Mihaela Deșliu), în care se face auzit sunetul inconfundabil al unor teme majore — este poate, în primul rînd, o dramaturgie a deschiderii sufletului, a sensibilizării eului nostru la tot ceea ce, petrecîndu-se alături de noi, ne privește de fapt pe noi înșine și ne dezvăluie — cu sau fără voia noastră și, mai ales, cu sau fără „vederea“ noastră — **acea condiție umană** care ne include pe toți și față de care fiecare în parte rămî-

nem aici pusera datorii. Nu faptele în sine, și nici punerea lor într-o perfectă ecuație dramatică, sînt neliniștitoare în acest teatru, ci faptul că noi, în mod curent, trecem nepăsători pe lângă semnificațiile acestora, ca și cînd destinul unui alt om ar putea fi destinul unui alt regn.

În **Preeria**, Ninei Moneva i se joacă o farsă sinistă. E „contactată“ telefonic de un necunoscut, și, tocmai pentru că nu mai e de mult la prima ei tinerețe, acesta o face să se îndrăgostească nu de el, ca persoană fizică, ci de el, ca posibilă materializare (fie și numai sonoră) a eternelor ei aspirații spre ceea ce poate fi dincolo de cenușită unei existențe încheiate, în acea „nemărginire“ a sufletului omenesc, capabil să se regăsească pe sine tocmai prin depășirea condiționărilor terestre. Ei bine, tocmai această aspirație — pentru autor, această **diferență specifică** a speciei umane — devine obiectul unei monstruoase escrocherii, organizată aproape „științific“. Căci în apartamentul Ninei își face apariția Roza, pretinsa sau poate chiar reala soție a lui Emil, care vrea să-și „recupereze“ soțul. Îl șantajază să vină la locul „faptei“, obligînd-o astfel pe Nina să-l vadă și să fie pentru prima dată văzută de Emil; acesta joacă acum cartea soțului înșelat și oropsit, ce vrea să înceapă o nouă viață, alături de Nina, pe care recunoaște c-o iubește. Roza îi va cere însă lui Emil un fel de filodormă pentru a-i reda libertatea, și, cum Emil nu dispune de întreaga sumă, Nina e cea care, fără nici un fel de ezitare, **plătește**. Plecarea Rozei și a lui Emil e urmată însă de apariția unui Necunoscut, un fel de glas al conștiinței sau al rațiunii (dacă nu chiar un glas al poliției), care-i dezvăluie Ninei întreg mecanismul escrocheriei. Nina nu se recunoaște însă în postura de victimă; poate că ea nu s-a lăsat pur și simplu trasă pe sfoară, ci a plătit însuși dreptul ei la visare, la o ultimă „adiere“ deasupra „preeriei“. Ce-i poate da glasul rațiunii, în locul acestui atît de risipitor „vrăjitor“ profesionist, creator de lumini iluzorii numai pentru doi oameni? Recunoscîndu-și parcă limitele condiției sale, Necunoscutul se retrage, în fața unui nou apel telefonic din partea lui Emil, a acestui pătălit, căci Nina e cea care se redescoperă pe sine, prin puterea, fie și iluzorie, a dragostei.

Dacă, de la o vreme, cuvîntul n-ar fi sau n-ar părea numai atît de uzat, am spune că e vorba, pur și simplu, de o piesă **frumoasă**. Și, deloc melodramatică. Ba chiar antimelodramatică, de vreme ce teritoriile iluziilor deșarte, dar și ale aspirațiilor sufletului inalienabile ale ființei umane, sînt supuse dușului rece și necruțător al rațiunii, al faptului evident. Că această plîpîndă ființă umană mai are

Constantin Răschitor, Anca Alecsandra, Sanda Maria Dandu

totuși puterea — în piesa lui Aprilov — să nu se dezică de propriile-i aspirații, chiar și atunci când acestea îi pot fi exploatare și escrocate, distingând încă între ceea ce o poate cu adevărat săraci și ceea ce o poate reda autenticei sale esențe, asta e de-acum o altă poveste, poate cea mai frumoasă din piesă.

Din păcate, regia lui Dan Nasta și-o refuză. În ultima secvență a spectacolului (inexistentă în text), pereții apartamentului se retrag în culise (soluție cam simplistă din punct de vedere al concepției regizorale, iar din punct de vedere tehnic, ce să mai spunem, cu chiu cu vai!), ilustrația sonoră devine brusc cea a străzii, în care Nina „coboară” (probabil din „turnul de fildeș” al visării!), „subtilitatea” devalantă a finalului regizoral contraziind astfel tot ceea ce autorul edificase pînă atunci cu migală, cu har și cu suflet. Dacă finalul acesta lipit și evident neinspirat (cu atît mai surprinzător în cazul unui rafinat al expresiei scenice, așa cum este regizorul Dan Nasta!) nu reușește să anuleze, dintr-o trăsătură de condei „mizanscenic”, semnificațiile tulburătoare ale reprezentației, meritul este tot al lui Dan Nasta și al felului în care a reușit să își îndrume actorii, evoluțiile lor pînă în acest moment rămîind cele cu adevărat convingătoare, în ciuda finalului!

Nina Moneva, personajul central al piesei, decsebit de reprezentativ pentru cauzistica autorului, ca și pentru zonarea investigației psihologice a dramaturgiei sale, e interpretată cu siguranță și stăpînire de sine de Sanda Maria Dandu, actrița evitînd cu bunăștiință și îndreptă-

țire să uzeze de recunoscuta-i forță dramatică, într-o compoziție care a solicitat-o pe coordonatele unei interiorități dezabuzate, ce-și redescoperă demnitatea și bogăția speranței. Un joc în surdină conține de la început acestui personaj ce pare să nu mai aștepte nimic de la viață, pentru ca, treptat, pe măsură ce-și recapătă încrederea în sine și și-o conștientizează, să ni se dezvăluie în nebanuite resurse de tandrețe și feminitate, pe care vîrsta nu i le poate adumbri. În replică, Anca Alecsandra construiește un personaj ciant, teatral, Roza fiind aici exact opusul Ninei, pentru a justifica o dată în plus opțiunea lui Emil și credibilitatea omenească a acesteia. Cît despre Emil, în raport cu încărcătura simbolică a personajului, distribuirea lui Constantin Răschitor nu ni s-a părut dintre cele mai inspirate, chiar dacă solida profesionalitate a actorului îl ajută să se achite cel puțin onorabil de sarcina artistică a rolului său. Sînt totuși unele nuanțe, unele accente în construirea acestui personaj la care nu putem adera întru totul. Astfel, Emil devine cu desăvîrșire credibil doar ca „victimă” a Rozei, dar nu și ca mare „vrăjitor” și „călău” al Ninei, ceea ce riscă să dezechilibreze puțin raporturile conflictuale ale piesei. Necunoscutul lui Mircea Dascaluic are pînă la un punct straniețata cerută de personaj, numai că peste deficiențele sale de dicție putem trece ceva mai greu.

Scenografia spectacolului — autoare, Rodica Dulhan Roiban — nu ne produce nici o satisfacție estetică.

Victor PARHON

„Copilul“ regăsit

În curînd, pe scena Teatrului Giulești, Copilul regăsit, dramatizarea unuia dintre cele mai cunoscute romane populare: Misterele Parisului de Eugène Sue. Versiunea scenică și montarea aparțin regizorului Dinu Cernescu. Cîțiva dintre interpreți ne împărtășesc gîndurile lor despre rolurile pe care le repetă, bineînțeles, fără să le... descopere misterul.

ANCA NECULCE

O plăcere relaxantă, chiar un interes captivant pot însoți și astăzi — și la vîrste foarte diferite — lectura unui roman de popularitate a **Misterelor Parisului**. Dacă Eugène Sue nu este Victor Hugo, iar **Misterele Parisului** nu egalează **Mizerabilii**, totuși pitorescul lumilor atît de diverse pe care le descrie, fascinația pe care o exercită, înnodînd și deznodînd intrigi de tot felul, amestecul de poezie și grotesc dau atîta farmec și culoare cărții încît dorința de a o înscena e orîcînd de înțeles.

A existat întotdeauna o nevoie de romantism, de poezie, de sacrificiu răsplătit, de înfrîngere a răului de către bine. În întîmpinarea acestei nevoi a omului de a avea satisfacția salvării frumuseții, și mai ales a celei morale, intenționează să vină și dramatizarea noastră.

Personajul contesei Sarah McGregor — al cărei rol îl voi juca — este oarecum modificat față de cel din roman. Ea apare aici ca o victimă a intereselor și intrigilor unei curți princiare: ispășindu-și ciipa de lașitate, ea se purifică prin suferință, devenind un simbol al spiritului de sacrificiu, al credinței în dragoste și în demnitate. Dar, pînă a le aduce în lumina reflectoarelor și a le da viață sub privirile curioase ale spectatorilor, aceste gînduri sînt de fapt munca noastră de zi de zi, în repetiții. În ce mă privește — avînd convingerea că valoarea teatrului pe care-l facem ține și de măsura în care ne preocupă problema stilului (desigur, presupunînd că celorlalte probleme legate de spectacol și de rol le-am găsit o soluție) — sînt foarte interesată de deschiderea specială a spectacolului pe care o propune regizorul Dinu Cernescu.

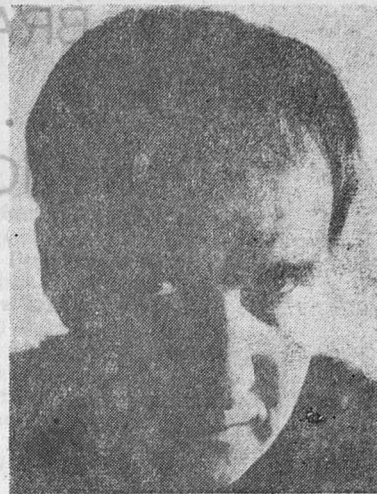

E vorba, pe lîngă multe altele, de o muzicalitate proprie, de un patetism în același timp emoționant, dar și ușor apăsător, și mai ales de măsura exactă a împletirii umorului cu dramatismul.

Să te implici total în trăirea celor mai nobile sentimente, ca și în groaza în fața abjectelor crime de tavernă; să te poți abandona absolutei candori, crezînd în cele mai strani coincidențe, și în același timp să păstrezi într-un ungher al ființei, fără ca asta să împietzeze cu nimic asupra frumuseții și visului, acel dram de paradoxal-miraculoasă luciditate, singura care poate măsura valoarea faptului de artă. Dacă acest lucru îl vom izbuti — regizor, actori și spectatori împreună —, ceea ce face acum interesul și pasiunea muncii noastre își va găsi și satisfacția reușitei. Pînă atunci, însă, căutăm, ne zbatem, glumim, ne-nerîncenăm și iar glumim. Și mai ales sperăm..

FLORIN ZAMFIRESCU

Sîntem din nou în fața unei dramatizări. Din punctul de vedere al actorului, dramatizările sînt un lucru minunat. Personajul, oricare ar fi el, beneficiază de mai multe date decît poate oferi în mod obișnuit o piesă. Bogăția datelor te poate ajuta enorm, dar te poate și incurca. Cred că există o tehnică, nu numai în ce privește construirea dramatizării, ci și în ce privește înțelegerea ei. Spun asta pentru că există spectatori care doresc să vadă pe scenă cartea ca atare și nu realizează că asta este imposibil. Sînt de asemenea actori care doresc să joace totul în subtext și nu reușesc decît să-și paralizeze expresia.

Îl joc pe Rodolphe, vi-l amintiți? Jean Marais, în film, era memorabil. Ecranizarea franceză pornea de la carte și ajungea altundeva; același lucru, poate în mai mică măsură, ni l-am permis și noi. La fel va fi și cu personajele — nu vor semăna întocmai nici modelului literar, nici filmului. Nu căutați asemănarea, ci veridicitatea! Din păcate, procesul de devenire întru personaj nu pot să-l descriu, întâi pentru că ne aflăm în lucru, apoi pentru că multe clipe ale evoluției sînt la fel de misterioase ca și nașterea sau creșterea — nu țî le poți observa sau curioaște. Și nici nu e bine!

Rodolphe, deci, e un nobil repudiat de tatăl său — marele Duce de Gerolstein, care trăiește la Paris o viață tristă și singuratică în urma pierderii fiicei sale, cu cincisprezece ani în urmă, în condiții misterioase. Spectacolul începe cu clipa reîntîlnirii tatălui cu fiica, fără ca ei să se cunoască, fără ca ei să se recunoască; de-a lungul a patru acte, cu întîmplări și situații care de care mai palpitate, sperăm să ținem suflul la gură spectatorului și cronicarului venit cu dragoste în sala de spectacol...

DORINA LAZĂR

Cucuveaua Chioară. Am dorit să joc rolul acesta pentru că l-am găsit interesant, generos din punct de vedere actoricesc. La prima vedere, mi s-a părut că ar fi un lucru destul de simplu de făcut; pentru ca acum să mă aflu într-un moment de disperare. Am senzația că mă înghite el pe mine și mă zbat să-l înhaț, să-i vin de hac. Este un rol cu totul deosebit față de ce-am jucat pînă acum. Cucuveaua Chioară — asta-i porecla — are un rol foarte important în

structura piesei: este unul dintre pionii principali care susțin acțiunea răului. Văd în ea o femeie în plină putere, cu un extraordinar temperament, înrăzneață, vicleană, hrăpăreață, distrugătoare, neavînd nici un fel de scrupul, o ființă hideoasă. Deși la început credeam că ne aflăm în plină melodramă, pe parcurs, însă, totul trage spre comedie; pentru că, fără să vrem, există o distanțare a actorului față de text, care face să apară în spectacol o latură comică; aceasta, cred, nu va dauna calității spectacolului, poate chiar împotriva. În clipa de față încă nu știu exact cum o să arate Cucuveaua Chioară; încă ne „tatonăm“ reciproc. În nici un caz nu va fi ca aceea din film (nu am nici vîrsta). Desigur, o compoziție, în gama grotescului. Trag nădejde să reușesc. Pe Sinziana Hanganu n-am dorit-o și mi-a ieșit. Pe asta o vreau; sper să-mi iasă și mai bine, și sper ca Dinu Cernescu să fie lîngă mine în această luptă, ca dealtfel și lîngă ceilalți colegi.

ION PAVLESCU

Ferrand, o știm cu toții, este o creatură abjectă, lipsită de argumentul unei posibile justificări, fiindu-i, prin urmare, refuzată redempțiunea. Un rol facil, univoc? Nicidecum. Cu atît mai mult cu cît „redescoperirea“ acestui personaj s-a petrecut cu mulți ani în urmă, la vîrsta cînd granița între literatură și viață este mai labilă. Îmi aduc aminte că, ascuns sub plapumă, citeam cu pasiune, la lu-

Maria MARIN

(Continuare la p. 86)

ION BRAD
și
DAN MICU

Ultimul bal

după romanul
„Pădurea
spînzuraților“
de
LIVIU
REBREANU

Personajele

APOSTOL BOLOGA
KLAPKA
GROSS
CERVENCO
VARGA
DOCTORUL MEYER
KARG
LOCOTENENTUL
DE INFANTERIE
AGHIOTANTUL
PRETORUL
PETRE
SERGENTUL
SOLDATUL
PAUL VIDOR
ILONA
MARIA BOLOGA
CONSTANTIN BOTEANU
DOAMNA BOTEANU
PĂLĂGIEȘU
DOMȘA
GROZA
MARTA
TOHANY
RODOVICA
UN PLUTONIER
UN CAPORAL
UN TELEFONIST

PARTEA I

Tabloul 1

Tîrguşorul Parva, pe Someş. Sala mare a Cazinei, amenajată pentru „balul filantropic”, intrat în tradiţia locală. Se fac ultimele pregătiri, la care participă şi văduva Maria Bologa, mama studentului Apostol Bologa, şi bătrînul protopop Groza, şi avocatul Domşa, tatăl Martei, logodnica lui Apostol. Sînt prezenţi şi alţi notabili, printre care şi Alexandru Pălăgieşu, notarul din Parva. În timp ce fanfara atacă un vals, tinerii încep să-şi caute perechile, să danseze. Printre ei, atrage atenţia un locotenent de vînători imperiali, foarte ţanţos şi încrezut, feciorul judecătorului. Părinţii şi rudele nu-şi află starea, se foiesc pe lavetele de lemn, aşezate lîngă pereţi, se mişcă inutil de colo-colo, îşi fac semne. Veselie căznică. Țipătul neliniştit al trompetai anunţă parca „mobilizarea generală”. Gorduna veche hohoteşte a furtună. Doamnele şi domnişoarele fac eforturi de a părea, totuşi, bine dispuse. Citeva capete de ţărani curioşi, printre care şi Petre, îşi fac apariţia la geamurile larg deschise. Şuşoteli. Priviri cu subînţeles. Îngrijorare. Totuşi, dansul tinerilor se aprinde treptat, perechea Marta-Apostol atrăgînd cel mai mult privirile.

DOMŞA (*luînd-o de braţ pe Maria*): Poţi fi mîndră de fiul dumitale! Apostol seamănă cu răposatul Iosif, cel mai tînăr din procesul Memorandumului...

MARIA: Da... S-a născut tocmai cînd tatăl său aştepta, la Cluj, condamna-re...

DOMŞA: Îţi mai aduci aminte ce ți-a spus după întoarcerea de la închisoare?

MARIA: Sînt peste douăzeci de ani...

DOMŞA: „Copilul trebuie să înţeleagă de la început că viaţa omului numai atunci e preţioasă cînd urmăreşte un ideal!”

MARIA: O, cite nu-i spunea Iosif, cînd trăia!

DOMŞA: După citate latineşti... (*gest larg, însoţind cuvintele.*) *Macte puer, sic itur ad astra!* ...îşi amintea totdeauna de străbunul său Grigore, tras pe roată la Alba Iulia...

(*Se apropie de ei protopopul Groza, curios ca toţi bătrînii.*)

GROZA: Cînd Apostol era mic, se închina în fiecare zi la altar şi avea viziuni... (*O prinde pe Maria de braţ.*) Dacă asculta de noi, era azi preot, nu mai avea grijile... (*Îşi dă seama că vorbele lui pot să-l supere pe Domşa, viitorul socru.*)

DOMŞA (*ca şi cînd nu l-ar fi auzit, caută mereu cu privirile perechea Marta-Apostol, animătorii petrecerii*): Şi îi mai spunea Iosif. „Să năzuieşti a dobîndi stima oamenilor — şi mai ales pe a ta însuşi!”...

MARIA (*continuu cuvintele ştiute pe de rost*): „...De aceea, sufletul tău să fie totdeauna la fel cu gîndul, gîndul —

cu vorba şi vorba — cu fapta, căci numai astfel vei obţine un echilibru statornic între lumea ta şi lumea din afară!...”

GROZA (*preia, ca pe un text sacru*): „...Iar ca bărbat, să-ţi faci datoria şi să nu uiţi niciodată că eşti român!”

(*Se apropie de ei Pălăgieşu, cu aere de „controlor oficial” al întregii sindrofii.*)

PĂLĂGIEŞU: ...Şi cetăţean, Sfinţia-ta!... Şi cetăţean! Or fi ele gîndurile în cap, iar capetele sînt bune ori proaste, dar viaţa e afară, în stradă. Iar strada e, ca să zic așa, bunul societăţii, stimaţi domni şi dragă doamnă Bologa. GROZA: Viaţa omului nu e afară, ci înăuntru, în suflet. Ce-i afară e indiferent... Nu există. Numai sufletul există... Cînd nu va mai fi sufletul meu, va înceta de-a mai fi tot restul... În afara lui Dumnezeu!

PĂLĂGIEŞU: Şi totuşi, restul hotărăşte soarta sufletului meu! Şi restul depinde de alt rest...

DOMŞA: ...Pretutindeni dependentă... Un cerc de dependenţe, în care fiecare verigă se mîndreşte cu independenţa cea mai perfectă!... Simt că ne aşteaptă ceva îngrozitor, ceva ce ameninţă însăşi temelia fiinţei...

GROZA: Sîntem în primejdie... Omului îi vine să ţipe, să se apere şi anevoie izbuteste să pornească de colo pînă colo, din ce în ce mai grăbit, frămîntîndu-şi mîinile încrucişate la spate... Se sileşte să găsească o apărare şi o găseste doar în faptele din trecut...

PĂLĂGIEŞU: De ce s-ar gîndi să-şi frămînte mîinile, dacă şi le ţine oricum la spate şi, de altfel, toată zbaterea

- aceasta n-ar fi decît o rătăcire ! O revoltă !
- DOMȘA : Există, domnule Pălăgieșu, brațe care arată pentru viitorime ținte hotărîte ! Există...
- PĂLĂGIEȘU : Palavre !
- GROZA : O rătăcire întimplătoare, chiar dac-ar fi așa, tinere domn, nu poate cumpăni cît o faptă vitejească !
- PĂLĂGIEȘU : Iertați, părinte Groza, dar acum nu ni se cere vitejie, ci doar supunere și disciplină... Cel puțin deocamdată !... (Văzîndu-l pe Apostol și rizînd.) ...Iată, filozoful Apostol pe trece ca la universitatea din Budapesta ! Un om ca el ar trebui...
- DOMȘA (*suspicios*) : Ce-ar trebui ? Prin studiile sale filozofice a ridicat onoarea Parvei... (Se oprește o clipă, observînd că locotenentul îi cere voie lui Apostol s-o danseze pe Marta. Apostol Bologa, contrariat, ezită, apoi face un gest de acceptare, cu înfățișarea unui filozof obosit de patimile pămîntene.) Un om ca el...
- APOSTOL BOLOGA (*se apropie, ștergîndu-și fața*) : Un om singur nu e cu nimic mai mult decît un vierme...
- PĂLĂGIEȘU : Iar ai descoperit piatra filozofală ! M-ai ținut toată vara cu teoriile tale, și-acum, uite, bat evenimentele la ușă... (Bătrînii întorc capul automat, parcă le-ar fi anunțat o catastrofă iminentă.)
- APOSTOL BOLOGA (*inspirat*) : Ți-am mai spus că omul singularizat se pierde, pe cînd într-o colectivitate, orice efortare își găsește locul ei...
- PĂLĂGIEȘU (*știe lecția pe de rost*) : ...și toate împreună contribuie la înălțarea fiecărui individ, precum activitatea comună a tuturor colectivităților apropie omenirea de Dumnezeu. (Bătrînii, tot mai nedumeriți — proto-popul își face cruce.)
- APOSTOL BOLOGA (*pe același ton*) : Da, dragii mei, azi, din pricina lipsei de organizare, cel puțin nouăzeci la sută din truda creierului omenesc se risipește. Inchipuiți-vă ce-ar fi dacă s-ar uni, printr-o organizație perfectă, efortările mintale ale tuturor oamenilor, spre aceeași țintă !
- PĂLĂGIEȘU (*il continuă automat*) : Cîți oameni trăiesc azi pe pămînt ?
- APOSTOL BOLOGA (*cu aceeași exalta-re*) : Două miliarde, să zicem... Ei bine, ar mai exista oare necunoscutul, dacă două miliarde de kilograme de materie cenușie, într-un avînt comun, ar porni la asaltul porților închise ?
- PĂLĂGIEȘU : Adică, mai pe românește, să ne facem datoria către stat, nu-i așa ?... Apoi asta spun și legile noastre.
- APOSTOL BOLOGA : Nu, nu legile... Conștiința să-ți dicteze datoria, nu legile !... Mare deosebire ! (Observă atenția deosebită a mamei-si la chichile exagerate ale Martei, purtată de locotenent, în vals, ca o sabie de argint strălucitoare. Se uită neliniștit la cei doi.)
- DOMȘA (*observînd și el, încearcă să-i abată atenția lui Apostol*) : Nu putem vorbi de o conștiință liberă în această Austro-Ungarie, care...
- APOSTOL BOLOGA (*întors brusc cu spatele la perechea de dansatori*) : Eu nu afirm că statul ăsta e bun ! Nu afirm deloc... Dar cîtă vreme există, trebuie să ne facem datoria !
- PĂLĂGIEȘU : Așa-mi placî, amice !
- GROZA : În vremurile de azi, cînd catapeasma lumii...
- DOMȘA : În acest stat, supranumit închisoarea popoarelor...
- APOSTOL BOLOGA : Dați-mi un stat mai bun și mă închin ! Altfel, însă, vom cădea în anarhie, domnule Domșă ! În viață trebuie să conțăm pe realități, nu pe dorinți !
- MARIA (*evident jenată de purtările viitoareii murori, prea cochetă și ușuratică*) : Tu, dragul mamei, o ții înaintea cu ideile tale înalte, iar viața...
- DOMȘA (*tot mai neliniștit și el de exagerările fetei sale*) : Viața, dragă doamnă Bologa...
- (Trompeta acoperă o clipă toate glasurile. Apostol se îndreaptă spre cei doi dansatori și-o smulge pe Marta din brațele locotenentului.)
- APOSTOL BOLOGA : Figurile tale par să confirme toate zvonurile...
- MARTA (*obosită, exaltată, ca într-o beție*) : Ce zvonuri, iubitule ?
- APOSTOL BOLOGA : Astea, despre război... Predilecția și plăcerea ta de-a te învîrți în brațele locotenentului...
- MARTA : Simpatîc om !... Acuma va fi erou !
- APOSTOL BOLOGA (*se îngălbenește*) : Ce-ai spus ? Vrei să strîcăm logodna ?
- MARTA (*nu se sperie*) : De ce, dragul meu ? Nu e război ? Războiul e făcut pentru bărbați, pentru eroism, pentru...
- APOSTOL BOLOGA : Te pomenești că vrei să mă trimiți pe front !
- MARTA : Statul, nu logodnicele, trimite tinerii în război... Datoria către țară...
- PĂLĂGIEȘU (*trage cu urechea, se apropie, o cere pe Marta la dans*) : Așa-mi place ! Toți trebuie să ne facem datoria către patrie...

DOMȘA : Da, e normal, dumneata ești reprezentantul statului... N-ai nici o convingere liberă...

(Dansatorii se îndepărtează, pierduți în valurile tot mai agitate ale sălii. Apostol se îndreaptă, clătînindu-se, către măcă-sa.)

APOSTOL BOLOGA : Zilele astea am să plec și eu la datorie...

MARIA : Să-ți primejduiești tu viața ? Pentru ce și pentru cine ?

APOSTOL BOLOGA *(cu un zîmbet nehotărît)* : Pentru patrie...

MARIA *(ignorantă)* : Împărăția asta nu e patria noastră.

DOMȘA *(ca să-i fie pe plac Mariei, să evite riscul de a o vedea pe Marta părăsită)* : Cînd ai o „patrie“ vitregă, nu ești deloc obligat să te îmbulzești la datorie. Ba chiar dimpotrivă !

APOSTOL BOLOGA *(fără convingere)* : Și totuși, ideea...

DOMȘA : Ce idee ? Cînd e în joc viața omului, dai dracului toate ideile ! Noi

trebuie să așteptăm, Apostole ! Lozinca noastră să fie : rezerva...

APOSTOL BOLOGA : Rezerva înseamnă pasivitate. Și pasivitatea e mai rea ca moartea...

DOMȘA : Pasivitatea păstrează intacte speranțele. Pe cînd activitatea, acum, este egală cu nimicirea...

MARTA *(se apropie, urmată de Pălăgieșu și de Locotenent)* : Văd că toată lumea vrea să plece la război...

APOSTOL BOLOGA *(se uită urît la „celălalt“, apoi o apucă pe Marta de mîini, o apropie de el și se pierde cîteva clipe în ochii ei)* : Poimîine voi pleca la război !

(Marta, cu o mișcare pătimașă, se repede la Apostol și-l sărută pe buze. Maria și Groza își fac cruce, nemulțumiți și speriați. Domșa îl ia pe Pălăgieșu de braț, iar Locotenentul se îndreaptă spre fanfară și începe să o dirijeze cu sâmba. Trompeta sună asurzitor, în timp ce peste sala de bal se lasă întunericul.)

Tabloul 2

Pe front. Scara, după spinzurarea locotenentului ceh Svoboda. Popota diviziei, o fostă circiumă cu ferestrele oblonite, ca să nu pătrundă lumina afară.

În despărțiturile laterale, improvizate, ale sufrageriei ofițerilor, cîteva soldați spală vase și pahare, șterg tacimuri, desfundă sticle, alții vin dinspre bucătărie și din curte cu farfurii încărcate și cu sticle pline.

Canapele scilciate, pe care zac aruncate în neorînduială mantale, cărți, revolvere, săbii, baionete. Fum de țigară, pînă în tavanul de care atîrnă o lampă veche de tablă.

La mese, ofițeri, majoritatea foarte tineri și de mai toate neamurile, îmbrăcați în uniforma austro-ungară. Mănîncă, beau, discută mai cu seamă în germană, dar se aud de asemeni dialoguri în maghiară și frînturi de cehă, poloneză, sîrbă etc. Un soi de chef arțăgos, un armistițiu bețiv.

Un ofițer tînăr apare din curte și se oprește cîteva clipe în tinda din fundul încăperii, privind adunarea. Este locotenentul Apostol Bologa. Un soldat se repede să-i ia mantaua și cascheta.

APOSTOL BOLOGA *(inaintînd spre masa camarazilor)* : Guten Abend !

LOCOTENENTUL GROSS : Alles gute, Bologa... Mi se pare că ți-a fost rușine să vii mai devreme între noi... Spune drept !

APOSTOL BOLOGA : Rușine ?... De ce ?

GROSS : Parcă noi nu știm că și tu ai votat pentru moarte ?

APOSTOL BOLOGA *(dîrz)* : Ei și ? !... În orice caz, n-am de dat socoteală decît

conștiinței mele, care l-a găsit vinovat !

CĂPITANUL CERVENCO : Was ist das. Conștiința ? Cine mai are azi conștiință ?

LOCOTENENTUL VARGA *(oricum în glumă, dar cu destul sarcasm la adresa căpitanului)* : Ferește-te să-l înțelegi, Bologa, fiindcă în doi ani de război, domnul căpitan n-a pus niciodată mîna pe vreo armă !... La luptă merge

dinaintea oamenilor săi cu un băț de trestie în mână și mormăie cîntări bisericesti !

CERVENCO : Mi-aș tăia mai bine mîinile, decît să trag asupra unor bieți oameni ca mine și ca tine, Varga !

APOSTOL BOLOGA : Fiecare își face datoria cum crede. *(Soldatului care-i așteaptă comanda.)* ...Adă-mi și mie ceva de mîncare !

CERVENCO *(izbucînd)* : Nici o datorie din lume nu-mi poate impune să-miucid un camarad !

VARGA : Camarad ? ! Trădătorii și dezertorii sînt camarazii dumitale ? ! ... Domnilor, vă întreceți cu glumele !

GROSS *(ca să repare cumva lucrurile)* : De ce, camarade Varga ? ... De ce ? ... Cervenco e altminteri destul de conștiincios în serviciu și disprețuitor de moarte, iar superiorii îl lasă în pace, mulțumindu-se a zice că-i cam scrîntit !

(Toate privirile se întorc spre Varga, și în toate lucește o întrebare.)

VARGA *(lui Bologa, cu o voce calmă, ce vrea să șteargă impresia izbucnirii indignate)* : Închipuiește-ți, dragul meu, de două ore numai despre execuția lui Svoboda vorbim și, ce crezi, dumnea-lor îi găseșc vinovați știi pe cine ? Pe cei ce l-au condamnat ! *(Varga sfîrșește surizînd batjocoritor spre Gross.)*

APOSTOL BOLOGA *(gînditor)* : Nimeni nu osîndește cu inima ușoară... dar cînd vina e evidentă, ești silit. Căci mai presus de om, de interesele lui particulare, este statul !

GROSS *(fridicîndu-se grăbit, ca și cum n-ar vrea să-i ia cineva vorba)* : Nimic nu e mai presus de om ! ... Dimpotrivă, omul e mai presus de orice, mai presus chiar de întreg universul ! Ce-ar fi pămîntul fără omul care să-l vadă, să-l iubească, să-l măsoare, să-l înconjoare ? ... Ca și pămîntul, universul numai prin om a devenit o realitate interesantă. Altfel ar fi o zbuciumare sterilă de niște energii oarbe, altfel, adică fără sufletul omului. Toți sorii universului nu pot avea altă menire decît să încălzească trupul omului, care adăpostește grăunțele inteligenței. Omul e centrul universului, fiindcă numai în om materia a ajuns la conștiința propriului său eu, a ajuns să se cunoască ! ... Omul e Dumnezeu !

APOSTOL BOLOGA : Repet : mai presus de om e statul !

GROSS : Statul ! ... Statul care ucide ! ... În spate, statul nostru, în față, statul dușman, și la mijloc, noi, cei osîndiți să murim ca să asigurăm huzureala ci-

torva tilhari care au pus la cale măcelul milioanei de robi inconstienți ! Mă mir că...

VARGA *(cu o superioritate mîndră în glas)* : Noi apărăm patria, prietene, moștenirea strămoșească !

CERVENCO : Aici, în inima Rusiei, e patria dumitale ? !

APOSTOL BOLOGA *(în locul lui Varga, care preferă, disprețuitor, să întoarcă spatele lui Cervenco)* : Unde-i datoria, acolo e patria.

CERVENCO : Patria noastră e moartea... pretutindeni și mereu moartea...

GROSS *(strigînd)* : Fiindcă sîntem lași ! O singură clipă de curaj general ar pune capăt tuturor mișelilor !

VARGA *(foarte sigur de el, rinjînd)* : Dacă lumea ar fi ca tine ! ... Din fericire, noi, ceilalți, încă n-am uitat că, mai presus de orice, sîntem fiii și apărătorii patriei, dragă anarhistule... *(Întorcîndu-se apoi către căpitanul Klapka, ce apare luminat în alt loc al scenei, sub brațul unei spînzurături.)* Domnule căpitan, te rog să nu ne judeci după vorbele noastre, ci după fapte ! Sîntem toți prieteni și, cînd ne întîlnim, ne permitem mai mult decît ar fi permis.

GROSS *(disprețuitor, dar prefăcîndu-se, cu glas mîeros, că îi cîntă în strună locotenentului)* : Ne mai răcorim și noi pentru cite îndurăm... Dar în fața dușmanului toți ne facem datoria cu inimă !

VARGA *(nesimțînd ironia)* : Chiar și Gross, deși vrea să pară un răzvrătit ! ...

(Klapka dă din cap cu un suris indulgent, care nu se potrivește cu lumina ciudată din ochii lui. Conversația ofițerilor lîncezește. Soldatul îi aduce lui Bologa farfuria cu mîncare. Acesta înghite în silă, deși n-a luat nimic în gură de la prînz. Are impresia că se află pe marginea unei prăpăstii și nu cutează să se uite în adîncimea care totuși îl ispitește din ce în ce mai stăruitor.)

(Ofițerii isprăvesc de mîncat, se aude clinchet de pahare, lumina scade pe partea scenei în care se așază masa. Bologa se ridică brusc și aleargă în locul în care căpitanul Klapka, cu o valiză în mînă, privește nedumerit lațul spînzurătorii.)

APOSTOL BOLOGA *(prezentîndu-se regulamentar)* : Locotenentul Apostol Bologa !

CĂPITANUL KLAPKA : Klapka... Otto Klapka... Așineauri am sosit, și tocmai de pe frontul italian... În gară am

aflat de execuție și, nici nu-mi dau bine seama cum, iată că am nimerit aici...

APOSTOL BOLOGA : Va să zică, sînteți mutat în divizia noastră ?

KLAPKA : Da... la al cincizecilea de artilerie de cîmp...

APOSTOL BOLOGA : A, chiar în regimentul nostru ! Atunci, bine-ați venit !

KLAPKA : Pe cine spînzurați ?

APOSTOL BOLOGA (cu indignare abia stăpînită) : Un sublocotenent ceh, Svoboda... mai mare rușinea pentru corpul ofițeresc... A fost prins tocmai cînd era să treacă la dușman, înarmat cu hărți și planuri. Rușinos și revoltător !... Nu-i așa ?

KLAPKA (după o pauză, tresărind nesigur) : Mda... da, poate...

APOSTOL BOLOGA : Cînd l-au prins, într-un unghi mort, o patruză comandată de un ofițer, a vrut să se impuște... Ce dovadă mai palpabilă decît încercarea de sinucidere ? Curtea l-a condamnat la moarte, în unanimitate, fără discuție, atît a fost de vădită crima... Am avut onoarea să fac parte din Curtea Marțială. Am conștiința pe deplin împăcată, absolut pe deplin...

KLAPKA : O, Doamne... dovezile... cînd e vorba de o viață de om...

APOSTOL BOLOGA (cu ironie și dispreț brusc) : Uitați, domnule căpitan, că sîntem în război și pe front ?... O viață de om nu e îngăduit să primejduiască viața patriei !

KLAPKA (tresărind, stîrnit de un gînd nou, dintr-o aparentă neatenție la ce-i spusese locotenentul) : Poftim ?

APOSTOL BOLOGA : Spuneam...

KLAPKA : Ah, da !... Patria... Deci, statul...

APOSTOL BOLOGA (simțind o îndoială în tonul căpitanului) : Întocmai !... Sînteți ofițer de rezervă ?

KLAPKA : Da... Am fost avocat... în vreme de pace... Acum, însă...

APOSTOL BOLOGA : Și eu sînt ofițer de rezervă. Războiul m-a smuls din mijlocul cărților, de la universitate, unde aproape pierdusem contactul cu viața reală. Dar m-am dezmeticit repede și mi-am dat seama că numai războiul e adevăratul generator de energii ! (Caporalul apare în goană, asudat, cu un scăunel în mînă. Bologa se întoarce spre el, scăpînd astfel de privirea ciudată a căpitanului, pe care n-o înțelege, care-l irită și îl jignește.) Un moment, domnule căpitan ! (Caporalului, arătînd spre scăunelul pe care acesta îl ține în mînă.) Ce-i asta ? !... E prea înalt, nu vezi ? Cum să se cațăre condamnatul pe asemenea... ? Să vedeți voi ce va zice domnul general, să țineți

minte !... Acuma, ce mai stai ? Marș ! Ce oameni ! Unde nu-i conștiința datoriei !...

(Masa ofițerilor e din nou luminată, Gross se ridică și strigă patetic. Bologa se va apropia încet de locul său de la masă, reîncepînd să mănînce în silă, dînd în cele din urmă blidul deoparte.)

GROSS : Izbînda trebuie să vie ! O crimă monstruoasă trebuie să nască o pornire uriașă de răzvrătire universală... Trebuie ! Și-atunci, peste tranșeele pline de sînge, peste granitele brăzdate cu morminte, toți oropsiții, toți răzvrățiții își vor strînge mîinile și, într-un avînt nimicitor, se vor întoarce împotriva celor ce-i exploatează de mii de ani, și în sîngele lor buhăit de trîndăvie vor inmuia steagurile păcii și ale lumii noi !

APOSTOL BOLOGA : Lumea urii, camarade ?

GROSS : Ura, numai ura va stîrpi nedreptatea !

APOSTOL BOLOGA : Ura naște veșnic ură. Pe ură nu poți clădi, precum nu poți pe mlaștină...

VARGA (luînd-o înainte locotenentului Gross) : Stați !... Dați-mi voie !... Anarhistul nostru vrea o internațională... Așa-i, camarade ? (Cu mîndrie.) Ei bine, uite internaționala !... Uite, tu ești evreu, domnul căpitan e ceh, doctorul Meyer e german, Cervenco e rutean, Bologa e român, eu sînt ungur... Așa-i ? (Către un soldat, care isprăvește de strîns masa cealaltă.) Tu ce ești, băiete ?

SOLDATUL (luînd poziție de drepți) : Soldat !

VARGA (zîmbind) : Firește, toți sîntem soldați, dar te întreb : ce neam ești ?

SOLDATUL : Croat, să trăiți !

VARGA (intorcîndu-i spatele și uitîndu-l pe soldat în aceeași clipă) : Ei, va să zică, croat. Și sînt sigur că dincolo, în tindă, vom găsi și polonezi, și sirbi, și italieni, în sfîrșit, toate neamurile, nu-i așa ?... Și cu toții luptăm umăr la umăr, pentru un ideal comun, contra dușmanului comun ! Iată internaționala adevărată, tovarășe ! (Se așază triumfător, terminîndu-și paharul de vin și înfigîndu-și o scobitoare între dinți.)

GROSS : Internaționala crimei !... Degeaba, tu nu poți pricepe, Varga ! Ne pierdem vremea. Tu ești băiat de treabă, ești erou, dar încolo...

VARGA : Încolo, adică, înspre ideile tale, nici nu doresc să mă apropii, căci pe acolo te înfilnești cu Curtea Marțială... (Rîde mulțumit.)

CERVENCO (*glas tînguitor ca o mus-trare tîrzie, acoperînd chicotîtul loco-tenentului Varga*): Suferință ne tre-buie, multă, imensă... Numai în sufe-rință crește și rodește iubirea cea mare, cea adevărată și biruitoare... Iu-birea, oameni dragi, iubirea!

APOSTOL BOLOGA (*însăpămîntat de căutătura din ochii ruteanului*): Iubi-rea... Iubirea...

KLAPKA (*venit în capul mesei, cu un pahar de vin și o bucată mare de pîine în față*): Iubirea... (Apoi tre-sare, parcă speriat de propria-i voce.)

CERVENCO: Iubirea, oameni buni!

GROSS: Iubirea voastră ne hrănește cu gloanțe sau spînzurători. Azi — Svo-boda, mine — eu, sau poate voi, cei cu iubirea...

VARGA (*grav*): Sper că nu vei face acum apologia trădării!

KLAPKA: Dacă în vreme ce tu, aici, su-feri sau faci vitejii, niște ticăloși l-ar spînzura acasă pe tatăl tău, sub o în-vinuire oarecare, spune, eroule, nu l-ai imita pe Svoboda?

APOSTOL BOLOGA: Adică, tatăl spîn-zuratului...? (Cu ochii cît pumnii, în-tinzînd gîtul spre Gross.) Bine, atunci de ce n-a vorbit, de ce?

GROSS (*înăbușit, cu scîrbă*): Și dacă ar fi vorbit? Cel mult o circumstanță atenuantă...

VARGA (*bolborosind, cu o uscăciune ciu-dată în cerul gurii*): O, o, dar e... este... Nimic nu poate scuza trădarea, și un ofițer care dezertează e mai cri-minal decît... mai criminal! Și, fiindcă mine dimineată trebuie să fim la da-torie, v-aș propune să ne cărăbănim... Nu de alta, dar mi-e teamă că, de vom mai zăbovi mult, aveți să mă convingeți că dezertarea la dușman e o faptă vitejească! (Încearcă să ridă și, neizbutînd, se duce la canapea și-și alege din grămadă mantaua și armele.)

GROSS (*uitîndu-se la ceas, spre Cer-venco*): Ce facem? E tîrziu... De-abia o să putem dormi trei ore...

(Varga, Cervenco și Gross ies împreună, salutîndu-și camarazii cam într-o doară. Căpitanul Klapka începe, într-un tîrziu, să tamburineze ușor cu degetele pe masă, uitîndu-se pe sub sprîncene la Bologa, care se clatină pe scaun, cu fața crispată de înfiorare.)

KLAPKA (*într-un tîrziu, doctorului Me-yer, care a rămas ursuz și taciturn la masă*): Eu pot sta aici pînă la ziuă, că tot n-am cvartir, iar soldatul îmi păzește în gară bagajele...

(Doctorul Meyer se ridică fără o vorbă de la masă și iese. Un sublocotenent de infanterie foarte tînăr, care stătuse pînă atunci tăcut la un capăt al mesei și băuse

cu lăcomie de bețiv, mai cere soldatului o sticlă de vin.

Din odaia cea mare de alături se aude o romanță sentimentală cîntată fals și ră-gușit. Deodată, pînza de lumină albă a unui proiector mătură încăperea, apoi chiar sala cu spectatori ei. Stirnite de lumină, se dezlănțuie bubuiturile tunuri-lor. Ofițeri, soldați, infirmieri năvălesc în sala popotei, demontează în grabă me-sele închipuind un soi de parapete, pe urmă se ascund în spatele acestora, în-groziți, cu fețe livide, ca treziți în toiul unui coșmar.)

KLAPKA (*sărînd de pe scaun și lăsîndu-se adăpostit de Bologa în spatele unei mese*): Ce-i asta? Se spunea că pe aici e liniște... și cînd colo...

APOSTOL BOLOGA: Nu-i nimic... ni-mic!... Ceva caraghios. Rușii ne si-cieie în fiecare noapte cu un reflector, parc-ar umbra să-și bată joc de noi! Auzi, reflector la niște poziții fixe, unde se cunoaște orice mușuroi! Ridi-col! Absurd și ridicol! Iar noi nu simțim în stare să le stricăm jucăria! Parcă ar fi fermecată lumina lor. (Pro-jectorul își stinge riul de raze, ofițerii și soldații reapar din locurile unde se ascuseseră de lumină. Cîțiva se dez-bracă și își fac patul pe mesele ră-mase, alții, direct pe podea. Petre, or-donanța lui Bologa, apare cu pături și încropește culcușurile pentru ofițerul său și căpitanul Klapka.)

KLAPKA (*dezbrăcîndu-se pentru culca-re*): Ce efect ciudat a avut execuția de azi asupra domnilor! Și doar au fost aduși înadins ca să se întoarcă îngroziți în tranșee și să spună oame-nilor că e mai bine să înfrunte gloan-țele dușmanului decît ștreangul pa-triei... Foarte, foarte ciudat...

APOSTOL BOLOGA (*mormăie rugător*): A fost vinovat... Domnule căpitan, a fost vinovat... (Încearcă sau se preface că încearcă să adoarmă. Klapka îl pri-vește din spate.)

KLAPKA: Te-am văzut cum te-ai chi-nuit toată seara... Și acum, noaptea... Și te-am înțeles. Poate că numai eu te-am înțeles, fiindcă eu... Da, da!

APOSTOL BOLOGA (*întorcîndu-se brusc în așternut, pe urmă ridicîndu-se și șezînd pe marginea patului*): Dom-nule căpitan, cred că vă înșelați, cred că... Nu știu ce vă face să-mi atri-buiți...

KLAPKA: Trebuie să tăcem! Mereu să tăcem! Altfel...

APOSTOL BOLOGA: A fost vinovat, domnule căpitan, a fost vinovat!

KLAPKA (*zîmbindu-i neîncredător*): Ești o inimă de aur, Bologa, da, da, o inimă... De aceea mi-ești drag ca un frate!

APOSTOL BOLOGA (*tulburat, nemaireușind să-și ordoneze gândurile, disperat, cu rugămintă fierbinte în voce*): Domnule căpitan, vă rog, am fost înția oară în Curtea Marțială, vă rog... A fost vinovat, domnule căpitan!

(Klapka tace, parcă nu l-ar auzi.)

KLAPKA (*după un timp*): De la început, de acolo de sub brațul spînzurătorii, am înțeles că vezi în mine un dușman...

APOSTOL BOLOGA: Vă rog, domnule căpitan!

KLAPKA: Nu protesta! Nu face nimic... Dumneata ești cu siguranță un ofițer-model și un patriot incomparabil, dar... Am cunoscut mulți ofițeri români și cu toți m-am înțeles ca și cum am fi fost frați de singe... Nu puteam nimeri tocmai aici un renegat!... (*Bologa se ridică, începe să se îmbrace grăbit, în neorînduială.*) Nu te supăra, Bologa...

APOSTOL BOLOGA: Nu, domnule căpitan, eu...

KLAPKA: Încearcă să dormi!

APOSTOL BOLOGA (*serindu-și privirea de a căpitanului*): Poate să ne mai viziteze reflectorul și... ar fi bine să-i pregătim o primire triumfală... Am cheltuit zeci de buze!

KLAPKA: Iar lumina lui se plimbă nepăsătoare peste cîmpurile brăzdate de șanțuri...

APOSTOL BOLOGA: Azi-noapte l-am încadrat, și totuși ne-a scăpat! În doi ani n-am primit nici o observație, și acum, din pricina unui fleac de...

KLAPKA (*ridicîndu-se într-un cot*): Nu te înfură, prietene. Observația nu te privește pe tine, ci pe mine!

APOSTOL BOLOGA: Pe toți ne privește, domnule căpitan, și tocmai asta-i...

KLAPKA: Poate că înainte de a lua eu comanda divizionului! De azi, toată vina cadă numai asupra mea. Am simțit-o foarte bine în vorbele colonelului, din tonul lui, din... M-a întrebat pentru ce anume am fost mutat aici. Înțelegi?

APOSTOL BOLOGA: În interes de serviciu, desigur...

KLAPKA (*cu ironie amară*): În interes de serviciu, firește. Acum nici nu se mai ține seamă de alte interese, dar știi, Bologa, noi, cehii, sîntem cam suspectați cu toții, fără osebire, iar eu... pentru mine primejdia este și mai mare... știi, sînt căsătorit, am doi băieți și două fete... (*Scoate dintr-un portofel niște fotografii, pe care i le arată lui Bologa.*) Anul, și copilul!... Războiul a întrerupt seria... Să știi însă că fotografiile sînt mizerabile. Mai ales nevastă-mea... e de o mie de ori mai bine, delicată, blindă, frumoasă... Din pricina lor, și de dragul

lor sînt cum sînt, Bologa! Altfel, poate că și eu... Așa, însă, nu pot...

APOSTOL BOLOGA: Domnule căpitan, vă rog, nu trebuie, nu pot să cred că...

KLAPKA: Sînt capabil de orice lașitate, numai să nu mor înainte de a-i îmbrățișa, să mă pot întoarce la ei... Ce vrei! Sînt un nenorocit... Înțelegi?... O, cîinii! Știați, cîinii! (*Izbucnește în plîns. Bologa e agitat, privește speriat în jur. Dintr-o dată, lumina reflectorului își ținește îngrozitoare, incendiînd totul în jur. Sună o alarmă, ofițeri și soldați sar în picioare, se echipează, un aghirotant sosește în fugă, îl caută din priviri pe căpitanul Klapka, îi comunică ceva care nu se înțelege în vacarmul general. Căpitanul, care întretimp și-a șters lacrimile cu dosul mînecii, îi zîmbește lui Bologa, și e silît aproape să-i urle ordinul, cu un fel de nepăsare bucuroasă, ca pe o glumă.*) Ordin, Bologa, trebuie să nimicim reflectorul!

APOSTOL BOLOGA (*în poziție dreaptă*): Da, domnule căpitan! lumina! Vedetei, trebuie distrusă, nimicită!... Vedetei?! (*Strigă frenetic, cu ochii ieșiți din orbite, ca un bolnav în febră.*) Hei... Dormiți acolo?... Tuna- rule! Nu vezi reflectorul?!

(*Tunurile încep să tragă în neștire, dar lumina reflectorului continuă să scormonească văzduhul.*)

UN SOLDAT (*servant de tun*): Nu putem, domnule locotenent, nu se vede nimic. Ne orbește!... Lumina asta parcă ne împletrește pe toți!

APOSTOL BOLOGA (*furios*): Pe dracu'! Pe dracu'! Nu sînteți în stare de nimic, asta e! Să vă ia dracul pe toți, și fie blestemată lumina asta!... (*Cău-tîndu-l pe Klapka, pe care-l zărește, tremurînd parcă, și trăgînd automat dintr-o țigară.*) Domnule căpitan, ce facem, ce trebuie să facem?

KLAPKA (*zîmbînd prosteste, cu ochii febrili*): Nu știu... probabil nimic, Bologa...

APOSTOL BOLOGA (*zgîlțîndu-l de umeri, ca scos din minți*): Dar trebuie, trebuie!

KLAPKA: Nu pot, nu pot să fac nimic... Dacă yrei să ucizi, ucide, dar eu nu pot să fac nimic!... Mă inăbușă lașitatea, Bologa! Nu mai pot! Am crezut că, tînuind-o, voi scăpa de ea, și acum mă gîtuie... Ai văzut privirea lui Svoboda, sub ștreang? Toată lumea a remarcat disprețul, și mîndria! Și nădejdea!... Asta-i moartea noastră erocică! Pe frontul italian, un român a fost spînzurat pentru aceeași vină... Am văzut bine, a avut aceeași privire în fața funiei... Atunci n-am priceput

nimic, din groază și lașitate! Trei ofițeri din regimentul meu, toți cehi, au fost prinși într-o noapte, între linii, cu planuri, cu hărți și cu secrete. Eu eram să fiu al patrulea, dar în ziua plecării am primit de acasă o scrisoare și m-am ascuns ca un hoț. Toțuși, pe urmă am fost socotit complice

și trimis cu ei în fața Curții Martiale. Și acolo m-am lepădat de ei ca de lepră, am tăgăduit agățându-mă cu disperare de viața asta rușinoasă!
APOSTOL BOLOGA: Domnule căpitan...
KLAPKA: Trebuie să nimicim reflectorul, Bologa, frate de suferință! Altfel...

Tabloul 3

Plouă. Tavanul crăpat. Apa se adună picătură cu picătură într-un lighean vechi, ciobit, de faianță. Cîțiva soldați spală dușumeaua popotei. Zornăit de căldări, apă, zoaie, bocanci grei, ordine scurte și injurături lungi, cite un fluierat mahmur. Nici o împușcătură, nici un bubuit de tun, de parcă n-ar fi război. Lumină chioară prin geamurile pe care soldații le slobod din obloane.

KLAPKA (intrînd oarecum voios și văzîndu-l pe Bologa învelit în manta, moțînd rebegit pe o canapea):
'neată, Bologa!

APOSTOL BOLOGA (sare în picioare, apoi brusc): N-am avut noroc, domnule căpitan. Știți, lumina...

KLAPKA: Cine?... A, da... Ia mai dă-l dracului de reflector! (Se așază, își aprinde o țigară.) Omul cu buba se sperie de toate umbrele... Știi, povestea cu colonelul nostru... Cînd colo e un om foarte de treabă. A venit pe la mine... Îți închipui tremurături pe capul meu! Eram sigur că vrea să mă pedepsească... În sfîrșit, i-am spus verde pentru ce am fost mutat aici... de frică... bătîndu-mă, firește, în piept că sînt nevinovat... M-a ascultat și la urmă mi-a zis fără pic de imputare, înțelegi, mi-a zis: „Știu. Așa vin nenorocirile asupra oamenilor!“... Și atîta tot! Apoi am vorbit despre Viena, operete, despre americani, în sfîrșit, prietenește... Venise în inspecție. Dar ce inspecție, că nici n-a mai pomenit de serviciu. În schimb, mi-a dat o dovadă definitivă de încredere. O dovadă hotărîtoare!... Acum sînt liniștit...

APOSTOL BOLOGA: O taină...

KLAPKA: O taină oficială!

APOSTOL BOLOGA: Ce importanță are o taină oficială pentru noi? Și încrederea și bănuiala sînt deopotrivă de chinuitoare.

KLAPKA (jovial): Nu!... Nu! Oameni de treabă sînt pretutîndeni și de toate neamurile! Ei bine, colonelul e un om pe cinste, indiferent de situația lui, asta trebuie s-o recunoaștem... Mi-a încredințat un secret... mie, înțelegi, care... Cît despre el, s-a pus cumva în pericol, pricepi? E o chestiune

de uriașă încredere!... Poftim... (Confidențial, aproape în șoaptă.)... Din Italia e pe drum o divizie deosebită, ca să ne schimbe.

APOSTOL BOLOGA (plictisit): Iar noi, hop, pe frontul italian!

KLAPKA (rîzînd încet): Nu! Nu pe frontul italian. Pe frontul românesc!

APOSTOL BOLOGA (tresare, parcă n-a înțeles): Pe frontul... Cum așa?... Nu se poate!

KLAPKA: Ba da!

APOSTOL BOLOGA: Așadar... Pe frontul românesc...

KLAPKA (luîndu-și seama): Ah, am uitat că tu ești... Iartă-mă, prietene, sînt un...

APOSTOL BOLOGA (încordat): Nu, nu... va să zică...

PETRE (intrînd cu sufertașul cu cafea aburîndă): Ați primit vreo veste rea de-acasă, don' locotenent?*

APOSTOL BOLOGA (năpustindu-se deodată asupra soldatului): Ce veste, măgarule?! Ce-ți pasă ție!... Numai acasă îți umblă gîndurile!... 'Acasă! (Soldatul a încremenit în poziția de dreptă, în vreme ce Klapka îi ia sufertașul din mîini, toarnă cafea în căni de tînichea și încearcă să-l potolească pe Bologa.)

KLAPKA: Liniștește-te, Bologa, ce Dumnezeu...

APOSTOL BOLOGA: Domnule căpitan!... Adică asta... concepția mea despre viață... s-a ales praful!... Asta e viața, în fața căreia o amărită de concepție nu mai face două parale...

KLAPKA: Să lăsăm toate astea, uită!
APOSTOL BOLOGA (neluînd în seamă îndemnul căpitanului și, întorcîndu-se deodată spre ordonanță): Războiul... Răspunde-mi tu, ce e acesta?... Războiul! Mă înțelegi?... Războiul!

PETRE: Pedepsa lui Dumnezeu, don' locotenent, pentru păcatele oamenilor.

APOSTOL BOLOGA: Dar dacă nu-s pedepsăi păcătoșii, ci tocmai cei asupriți?!

PETRE: Moartea nu-i pedeapsă. Viața e pedeapsă. Și numai chinurile trupului și suferințele îndreaptă pe om spre mîntuirea sufletului...

APOSTOL BOLOGA (sfîșiat): Ce mîntuire?! Și ce poate răscumpăra crucificarea, dacă-i moartă credința în însuși spiritul celui numit să se jertfească!

KLAPKA (agățîndu-se de un fir de nădejde): Are el dreptate! Chiar așa, Bologa! Omul acesta simplu. confratele tău, soldatul acesta valah are dreptate!... La urma urmei, viața nu merge fără compromisuri, fără jertfe...

APOSTOL BOLOGA: Orice... Orice. numai asta nu se poate... Asta ar fi o... o crimă...

KLAPKA: O crimă imensă e însuși războiul... Iar acest război al Austriei, mai cu seamă!... Cînd un popor de același sînge ia armele, știu toți că izbînda va fi spre folosul neamului și, prin urmare, fiecare om poate muri cu credința că s-a jertfit pentru toți!... Dar acum, noi... aici... Ah, Bologa, eu te-nțeleg, totuși voi românii aveți mîngierea că există și în tabăra cealaltă frați, care luptă pentru mîntuirea voastră!... Pe cînd noi, o, Doamne!... Pentru noi, singurul mijloc de-a fi eroi este să murim spinzurați!

APOSTOL BOLOGA (încercînd să se smulgă din cosmar): Dar dacă eu nu vreau să mor! Acum trebuie să trăiesc, acum nu mai vreau să mor!

KLAPKA: Atunci!?... În mijlocul vîlmășagului de crime, ce mai poate cumpăni o crimă micuță, care-ți strivește ție sufletul?

(Intră locotenentul Varga, nedormit și nebărbierit, cu mantaua udă și cizmele stropite cu noroi. Nu mai e chiar cocoșul fudul din seara dinainte.)

VARGA: Jo regelt! Ajalom magamat, tisedes ur!*

KLAPKA: Salut, locotenente!

VARGA (lui Bologa, în treacăt): Ce e cu tine, te-ai opărit cu ceaiul? (*Ride, își dezbracă în grabă mantaua, apucă o cană de cafea, apoi își amintește brusc ceva, scoate de sub veston o carte cu scoarțe vechi.*) A, uite, ce mi-a împrumutat pezevenchiul acela de Gross!

(Le citește un fragment dintr-un poem de dragoste de Heinrich Heine.) ...Ce spuneti?... Poftim, printre tranșee!... N-are gusturi rele, ovreul! Micuțul anarhist iubește-n versuri! (*Se ridică, pune casca pe masă.*) E clar, Bologa, ori nu ți-a scris drăguța, ori s-a-ncurcat cu un tunar! (*Ride.*) Eu v-am lăsat. N-am ațipit o clipă, am inspectat liniile înaintate... știți... reflectorul...

KLAPKA: Da, desigur!... Reflectorul... Poate, la noapte...

VARGA (rînjind mînzește și trăgînd cu ochiul în direcția lui Bologa): Sper! E doar sectorul lui Bologa... Dacă n-o fi mai cătrănit pe lună, decît pe amărita aceea de jucărie rusească!... Servus, Bologa!... Adio, nefericite print de Parva! (*Bologa ridică în sfîrșit privirea și tresare, ca și cum abia acum ar fi înțeles ceva din toată vorbăria locotenentului ungar.*) Ejen, tisedes-ur!**

KLAPKA: S bohem!***

VARGA (neînțelegînd): Poftiți?

KLAPKA (cu oarecare ironie): Auf-wiedersehen, und alles gute, mein Leutnant!

VARGA (rîzînd, oarecum complice): Aha!... Und noch was? (*Iese.*)

APOSTOL BOLOGA (privind în urma lui, cu ochii la ușa care s-a închis): Am să mă prezint generalului.

KLAPKA: Astimpără-te, te rog! Nu-l cunoști pe generalul Karg!... Un ciine, un... În loc de orice răspuns, o să te trimită direct la Curtea Marțială!

APOSTOL BOLOGA: Ii voi raporta... În sfîrșit, îi voi mărturisii...

KLAPKA: Ce?... Ce? Și în ce limbă, pe-nțeles?... Nu vezi, chiar noi, care-sîntem apropiați prin suferinți comune, și noi trebuie să ne împărțim în-să nu-i invidiem pe cei care-au murit. Bologa?... Tu nu știi!... Tu n-ai văzut... pădurea... tu nu știi!

APOSTOL BOLOGA (neînțelegînd): ...Decît să mă duc acolo, mai bine trec la muscali!

KLAPKA: Ascultă-mi sfatul, prietene... Războiul n-are altă filozofie decît norocul. Poate că te iubește... Nu-l zgîndări, nu-l stîrni, lasă-l... (*Stringe mîna locotenentului, îl privește rugător în ochi, apoi își ia mantaua și iese împleticit, de parcă nu s-ar hotărî-ncotro să apuce, ori parcă ar fi uitat ceva.*)

APOSTOL BOLOGA (ordonanței, care a intrat să stringă cîmile de pe masă): Știi vestea, Petre? Mergem acasă, în Ardeal.

** 'trăiți, domnule căpitan!

*** Cu bine.

* Bună dimineața. Cu respect, domnule căpitan.

PETRE (*luminat de bucurie și închinându-se*): Bine c-a dat Dumnezeu și Maica Precista, că alții au mai fost câte-o săptămână, unii și mai mult, numai noi parcă sîntem ciumați!

APOSTOL BOLOGA (*frăntăcios*): Da' tu ce crezi, că ne ducem să petrecem? Ne ducem tot la bătaie... Ne ducem să ne batem cu românii!
PETRE: Mare păcat, don' locotenent...

Tabloul 4

O bubuitură de tun zguduie clădirea, lampa dansează, o cască de oțel clănțane-n cui, un geam sare-n fîndări, cade pe alocuri tencuiala tavanului, iar afară se-ntuneacă, pare că ziua însăși ar fi fost ucisă, apoi sulul de lumină al reflectorului începe a scormoni sacadat, prin geamuri, încăperea. Soldați și ofițeri năvălesc pe ușă, închid în grabă obloanele. Se dau și se execută ordine care par ilogice, stîrnite mai mult de spaimă și din nevoia de-a face ceva, decît de rațiunea vreunei acțiuni necesare.

Bologa stă împietrit în mijlocul nebunicii generale, de parcă toate acestea nu l-ar privi în nici un fel.

Telefoanele zbirniie, un locotenent de infanterie țipă isteric într-un receptor, apoi se repede spre Bologa.

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE:
Hei!... Dormiți aici?... Tunurile!!! Nu vezi reflectorul?!

GROSS (*fericit și curios, ca un copil*): S-a-ntors, în sfîrșit!... Acum să vă văd, viermișorilor! (*Se repede la o fereastră și se apucă să deschidă oblonul, spre a lăsa lumina să pătrundă înăuntru.*) Lăsați, fraților, lumina!

(*Ofițerul de infanterie și Varga, care tocmai s-a năpustit pe ușă, îl smulg cu violență de lingă geamul pe care-l oblo-nesc în grabă.*)

VARGA (*lui Gross*): Ești nebun! Nebun de legat!... Bologa!

GROSS (*lui Bologa, sarcastic*): Haide, fă-ți datoria, ce dracu', supus chezarocrăiesc!

VARGA (*dîndu-l la o parte pe Gross*): Bologa, îți ordon!... În sfîrșit, te rog!... Ce înseamnă asta?

APOSTOL BOLOGA: Da... desigur... lumina... (*Se ridică deodată, ca și cum și-ar fi amintit ceva important.*) ...Lumina! Indată! (*Și încheie în grabă doi nasturi de la veston, apoi, ca și cum s-ar năpusti prin zidul din față, aleargă pe puntea de scîndură spre mijlocul sălii, în plină lumină a reflectorului, și strigă.*) Ordon, distrugeți!... La dracu' lumina asta!... Foc!!!...

(*Bubuiturile tunurilor se rostogolesc înnebunit peste un nechezat. Poate, undeva, un cal a fost prins între obuze... Apoi nu se mai aude decît ploaia cernută pe țigle și pe căștile de oțel ale ostașilor. Lumina nu mai există.*)

În încăperea cea mare se aprinde o lampă de gaz. Bologa se apropie încet, cu pas șovăielnic de om rănit sau numai foarte ostenit, se așază pe un scaun pe care ordonanța i-l aduce în grabă. Nimeni nu mișcă, doar un oblon se deschide și se închide singur, ca bătut de vînt.)

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE (*după o vreme*): În sfîrșit, bine c-a dat Dumnezeu de-ați isprăvit cu reflectorul, că era mai mare rușinea...

GROSS: Te pomenești că iei și o medalie de vitejie, fiindcă la noi așa se dau decorațiile... Bravo, filozofule! Ai mai omorât cîțiva oameni pentru o tinichea!

VARGA: Ascultă, Gross!

GROSS (*împăciuit și ironic*): Eu execut ordinele, fii liniștit!... Eu săvîrșesc sau ajut barbaria, dar... cu greață, amice!... Nu cu entuziasm, ca alții... Eu nu caut să mă disting... Asta e!... (*Lui Bologa.*) Să te văd mîne-poimiine, pe frontul românesc... Acolo să te văd...

APOSTOL BOLOGA: Eu nu voi merge niciodată acolo.

KLAPKA (*care a intrat mai tîrziu decît ceilalți ofițeri și stătuse deoparte în întunericul din spatele lămpii, iese înainte și îl îmbrățișează pe Bologa, ca și cum ar dori să-i acopere cuvintele*): Acuma pot și eu să te felicit, dragă prietene! (*Deodată îi privește mîinile.*) ...Ești rănit!... Lasă, va fi bine... vei vedea... Pentru vitejia...

VARGA (*care îl privește tot timpul atent și pătrunzător pe Bologa*): În orice caz, eu te felicit, Bologa... Noaptea bună!

(Face stînga împrejur și iese nefirește de repede, dar se ciocnește în ușă cu aghiotantul diviziei, care, roșu la față, agitat și important, își foșnește pînă în centrul încăperii mantaua nepurtată prin tranșee.)

AGHIOTANTUL : Domnul locotenent Bologna !... Excelența-sa... Vine îndată !... (Privindu-i și el mîinile, pe care Bologna abia acum și le ridică încet în lumina lămpii și le vede pline de sînge.) Ah, sînteți rănit, nu puteți așa ! ...Ar trebui... În sfîrșit !... Iată-1 !... Excelența-sa ! (Intră generalul Karg, urmat de ceilalți locotenenți, de pretorul militar și colonel.)

KARG (întinzînd mîna) : Bravo, Bologna ! Mi s-a raportat fapta dumitale și am ținut să te felicit personal... (Își privește palma murdărită de sîngele de pe palmele locotenentului. Aghiotantul îi oferă o batistă impecabilă, cu care generalul se șterge, zîmbind îngăduitor.) Te propun pentru Medalia de aur... Fii sigur că vei avea-o ! Soldați ca dumneata ne trebuie... Bravo, Bologna ! Sînt mîndru că am onoarea să comand asemenea viteji. (Lasă o pauză tactică, apoi se încruntă ca și cum și-ar frămînta mîntea să găsească niște cuvinte mai potrivite, dar nu găsește nimic și repetă, subliniind tembel și important.) ...Sînt mîndru... da, foarte mîndru... (li întinde din nou mîna, înmănușată acum, gata să-l concedieze.)

APOSTOL BOLOGA (destîns, cu destulă siguranță de sine) : Excelență, vă rog, dați-mi voie să vă fac o rugăminte !

KARG (surprins) : Da, da... te ascult. Un erou... cum nu... toată bunăvoința...

APOSTOL BOLOGA : Știu, Excelență, am aflat, că divizia noastră va pleca în altă parte peste cîteva zile... pe alt front...

KARG (privindu-i încruntat pe colonel și pe aghiotant, care dau din colț în colț, prefăcîndu-se că nu înțeleg cum ar fi putut răsufila această taină. În sfîrșit, acceptă situația) : Exact !

APOSTOL BOLOGA : Atunci, Excelență, vă rog să-mi faceți favoarea de a mă lăsa pe mine aici.

KARG : Bine. Desi îmi pare rău că te pierd. Un ofițer eminent, viteaz...

APOSTOL BOLOGA (simțînd că partida nu e jucată) : Sau trimiteti-mă în Italia ! Am fost cîteva luni pe Doberdo și, la urma urmelor, aș prefera...

KARG : Bine... perfect... Nu pricep, însă, de ce n-ai merge cu noi ? Divizia mea are o misiune sfîntă în Ardeal. O misiune măreață... Da ! Dușmanul a pîngărit pămîntul țării. Știi, valahii aceia...

(Își intrerupe vorba la mijloc și îl privește bănuitor.) ...Dumneata ești român ?

APOSTOL BOLOGA : Da, Excelență.

KARG (uimit și enervat) : Român !

APOSTOL BOLOGA (încrămenit în poziția de droeți, cu pieptul înainte) : Român !

KARG : Da... bine... firește... Dar atunci mă miră rugămîntea dumitale. Mi se pare că dumneata faci deosebire între dușmanii patriei...

APOSTOL BOLOGA : Excelență, am conștiința împăcată că douăzeci și șapte de luni mi-am dăruit tot sufletul și entuziasmul. Azi, însă, mă aflu într-o imposibilitate morală...

KARG : Ce ? !... Imposibilitate de care ?...

Ce vorbe sînt astea ? ! Cum îndrăznești ? !... Eu nu cunosc asemenea fleacuri ! Asta ascunde doar lașitatea unor oameni fără sentimente patriotice !... Auzi, imposibilitate morală !... Nu cunosc, înțelegi ? ! Nu vreau să cunosc ! (Bologa încercă să se scuze ori să protesteze, dar generalul nu-i permite.) Nu-ți dau voie să mai vorbești, ai înțeles ? Fiecare cuvînt al dumitale ar merita un glonte !... Uite pe cine am propus eu pentru Medalia de aur ! Gîndurile ce se ascund în dosul vorbelor dumitale sînt criminale ! Poftim, Medalia de aur ! Glonte, nu medalie ! (Karg se întoarce furios spre ușă, vînturînd evantaiul ofițerilor care se năpustesc îngroziți în urma lui. Bologna încearcă să-l ajungă, deși mersul îi provoacă evident dureri.)

APOSTOL BOLOGA : Mi-am îngăduit să vă vorbesc ca de la om la om, Excelență !

KARG (din prag) : Eu nu stau de vorbă cu astfel de oameni ! (Aghiotantului, sever.) Notează-l pe locotenentul Bologna. E primejdios !

(Ofițerii îl urmează pe Karg, în afară de Gross, care rămîne lipit de zidul de lîngă ușă, și de Cervenco, pe o canapea din umbra încăperii. Ordonanța Petre se așează ghemuit sub una dintre ferestre, cu mantaua locotenentului său pe genunchi.)

CERVENCO : Prostii !... Nu-i nimic... Totuși, îmi pare rău c-ați nimicît reflectorul !... Nu știu de ce... Ați ucis lumina, Bologna !...

APOSTOL BOLOGA (bătîndu-se încet cu palma în piept) : Aici e lumina... (Încearcă să revină spre scaun, dar îl părăsesc puterile, un firicel de sînge i se prelinge din colțul gurii și se prăbușește.)

Tabloul 5

Iarnă. O cameră din casa gospodarului Paul Vidor din Lunca, amenajată vremelnic pentru a împlini rostul de spital de front. Varga și Bologa, în paturi albe, cu tâblițe negre deasupra capetelor, pe care sînt scrise numele răniților. Prin ușa din spate se zărește un coridor, unde o fată, Ilona, spală podelele. Uneori se oprește din lucru și iscodește netemătoare și grijulie oada răniților, gata parcă să surprindă un sunet ori un gest de suferință.

VARGA : Ce ai, Bologa ?... M-ai exasperat cu mușenia. Nu mai vrei să vorbești cu mine, ori mă urăști ?

APOSTOL BOLOGA (*fără să întoarcă privirea*) : Nimic, nimic...

VARGA : Atunci, de ce taci, camarade ? Spune ceva, orice, te rog din suflet !... (*Sare din pat.*) ...Mi s-a urît de moarte cu doctorii, cu bandajele și cu surorile de caritate !... (*Îi vine o idee care-l face să zîmbească.*) Hei, fetițo !

ILONA (*din ușa coridorului*) : Da, domnule !

VARGA : Ia vino-ncoace ! (*Fata se execută în grabă, ștergîndu-și mîinile de șorț. Varga, arătîndu-i-l pe Bologa.*) Domnul locotenent e rău... (*Ilona privește îngrijorată fără să priceapă pe de-a-nfregul vorbele ofițerului.*) Adică, nu se simte tocmai bine !... Ba chiar al dracului de rău !

(*Ilona se apropie încet de patul lui Bologa și îl privește în tăcere, apoi îi vorbește aproape în șoptă.*)

ILONA : Domnule ofițer, dumneata ești bolnav... Ești galben și ostenit... trebuie să te odihnești.

APOSTOL BOLOGA (*iritat, printre dinți, privindu-l furios pe Varga*) : Ascultă, fetițo, altă treabă n-ai, decît să te ții de capul meu ?

VARGA (*rizînd*) : Așa, așa, dă-i înainte, bravo, micuțo !... Ia te uită cine te face să cînti, dragă prietene !

APOSTOL BOLOGA : Asta cine naiba mai e ?

VARGA : Fata celui mai de seamă om din această parte împuțită a frontului !

ILONA (*rușinată și inciudată*) : Domnule ofițer, nu se cade...

VARGA : Ia auzi !... E fata gospodarului, camarade !... Să te faci să mori de ris ! Asta știu că a văzut multe !... Hai, distrează-l pe domnul locotenent, frumoso !

(*Ilona se zbate să scape din mîinile locotenentului. În ușă apare un bărbat voinic ca un urs, cu fața înroșită de gerul de afară, gospodarul Paul Vidor.*)

VIDOR : Ilona !... Haide, șterge-o ! Ce mai cauți aici ? (*Intră, descoperindu-se.*)

Altă treabă n-ai decît să stai pe capul domnilor locotenenți ? (*Ilona fuge, roșie de rușine, cu lacrimi în ochi. Vidor, încurcat, ca țăranul între domni, dar cu oarecare viclenie în ochi.*) Oare ce-o mai fi cu pacea, domnilor ofițeri ?... Multă durere și multe necazuri sînt, așa-i ! Măcar de le-ar da Dumnezeu celor mari milă și înțelepciune, să bage sabia în teacă și să ne scape de picire... Că ei stau acolo și dau porunci, iar oamenii suferă și se chinuiesc și mor...

(*Bologa tace închis în mușenia lui, cu pleoapele strînse. Varga și-a aprins o țigară și rinjește bine dispus. Gospodarul îi salută și iese, dînd ușor din cap, ca șt cum și-ar răspunde singur la multe întrebări.*)

VARGA (*către Bologa*) : Ei, ce-ți spuneam ? !... Iar fata merită toată atenția. Cred că te place, Bologa !... Dă-i bătaie ! Așa-i la război !... O fi fost prietena multor ofițeri ! (*Bologa geme și se acoperă pe față cu pătura.*) Te doare ceva ?

APOSTOL BOLOGA : Nu mă doare nimic... nimic...

VARGA (*încercînd să-l tenteze cumva*) : Să vezi ce m-am gîndit eu ! Dacă izbutim să vorbim cu generalul, îl convingem că merităm și noi un concediu, după aproape cinci luni de spital și suferințe, nu-i așa ?... Eu am mare încredere în Karg, deși e sever și neînduplecat ! Cu siguranță că s-a interesat de noi ! Îl cunosc...

APOSTOL BOLOGA (*trăgîndu-și pătura de pe față și zîmbînd*) : Da, generalul s-a interesat mai cu seamă de mine. M-a trecut la coloana de muniții... E firesc, după discuția aceea... Mi-a scris Gross.

VARGA : Gross ! Gross !... M-a plictisit jidanul, cu teoriile lui anarhice !... Nu poți vorbi trei minute cu el, fără să-și bată joc de ce avem noi mai sfînt, țară, credință, trecut... A-nceput să-mi fie greață și frică. (*Ride, la urma urmelor ca de un fapt neimportant.*) Dacă aș fi nevoit să stau mult în tovarășia lui, m-aș pomeni într-o bună zi că mi-am pierdut și eu toate sentimentele patriotice !...

APOSTOL BOLOGA : Acestea trebuie să reziste oricărei ispite.

VARGA : Așa se zice, dar, în realitate, nimic nu rezistă la infinit... Picătura de apă găurește stinca !... Parcă tu nu te-ai schimbat ? Poate că nu-ți dai seama...

APOSTOL BOLOGA : M-am schimbat, așa e.

VARGA (*revenind la căpătușii acestuia și răsfoind o carte dintre cele pe care Bologa le ține alături de pat*) : Cărți, dragule, cărți !... Ce-ai găsit în ele ?

APOSTOL BOLOGA : Am căutat în cărți. Și n-am găsit. Am căutat explicații și dovezi... Nicăieri n-am aflat de ce binele nu e bine pretutindeni și totdeauna... În toate, omul pare izolat de viața adevărată, singuratic și abstract ca o formulă matematică, de parcă viața s-ar modela după dorințele și concluziile cuiva... Viața merge înainte, nepăsătoare, sfșiind nu numai sistemele savanților, ci chiar mințile oamenilor, plăsmuind în fiecare clipă situații noi, idei noi... Un capriciu al vieții, a pus față în față milioane de oameni, pe care i-a însemnat cu moartea în frunte, silindu-i astfel să descopere în suflelelor lor taine nebănuite și să ia hotăriri neașteptate.

(Doctorul Meyer apare neobservat de cei doi ofițeri în ușa sălii și intervine, ca și cum ar vrea să împiedice un conflict care-ar putea să se-aprindă.)

DR. MEYER : Iată salonul minunilor cerești ! Pe cât văd, am să vă dau pașaportul în curînd, domnilor !... Afară e încă iarnă, ce-i drept, dar ar trebui să vă mai dezmorțiți oasele, locotenenților !... Ar fi foarte, foarte bine... dacă nu pe front, atunci măcar prin parc... iar dacă nu, atunci măcar prin seră...

VARGA (*sare în sus, înțelegînd vorbele doctorului ca pe o aluzie nedorită*) : Ia stai, doctore !... Nu poți să ne trimiți numaidecît în luptă !

DR. MEYER : Desigur... negreșit ! Intrucît depinde de mine, firește... Decizia e însă în alte mîini, iar dumneavoastră sînteți bărbați și ni se repetă întruna că e mare nevoie de ofițeri... pretutindeni !

VARGA (*furios*) : Am înțeles ! (*Se concentrează o clipă, se calmează, izbuște chiar să-și zugrăvească pe chip un zîmbet și continuă calm.*) Am înțeles, doctore...

(Dr. Meyer iese. Bologa începe deodată să fredoneze un cîntec.)

VARGA (*dîndu-și drumul din nou*) : Ce dracu', de cîtece îți arde ? !

APOSTOL BOLOGA : Mă bucur din inimă, amice ! (*Intonează o arie dintr-o operetă italiană.*) „Război, război, război, 'nainte la război ! ! !”

VARGA (*il atacă brusc, zgîlțîindu-l de umeri*) : Bologa !... Sentimentele tale mi se pare că sînt nefirești... Ia seama !

APOSTOL BOLOGA (*ironic și stăpînit*) : Mă ameninți ?

VARGA : Sentimentele tale te mină drept în brațele dușmanului !

APOSTOL BOLOGA : Care dușman ?

VARGA : Dușmanul țării, oricare ar fi !

APOSTOL BOLOGA : Ascultă, Varga... Tu ai fost odinioară om și te laudai că sub mîndirul militar vei purta veșnic o inimă. De aceea îți zic acum : dă la o parte rațiunea cazonă, și spune : ce-ai face tu, dacă, de pildă, fiind în armata rusească, te-ar trimite să te bați cu ungurii, care-au pornit să te dezrobească ?

VARGA (*incurcat, iritat*) : Nu-i așa, nu-i deloc așa ! Mai întii patria !

APOSTOL BOLOGA : Nu ocoli întrebarea ! În asemenea cazuri nu pot fi două răspunsuri !

VARGA : Există o lege pentru toți și o singură datorie !

APOSTOL BOLOGA : Lege, datorie sînt valabile numai pînă în clipa cînd îți impun o crimă față de conștiința ta !... Nici o datorie din lume n-are dreptul să calce în picioare sufletul omului !

VARGA : Atunci, bănuielele mele... Atunci, umbli cu gînduri de dezertare ? !...

APOSTOL BOLOGA : Gînduri !... Gîndurile sînt schimbătoare... Cine știe ?... Sînt sigur că și în sufletul tău...

VARGA : Te-nșeli ! Eu nu te voi aproba niciodată.

APOSTOL BOLOGA (*zîmbind*) : Da ?... Fii sigur că n-am să-ți cer aprobarea ! Cel mult, de s-ar întimpla să trec prin sectorul tău, și dacă aș avea ghinionul să te întilnesc... Dar atunci, cine știe, poate că am vorbi altfel...

(Un bărbat slab ca o umbră, într-un palton vechi, cu un geamantan ros în mînă, trece uneori prin dreptul ușii, afară, pe coridor, ferindu-se parcă să fie văzut de cei doi, atras cu toate acestea de discuția lor. Varga îl observă.)

VARGA (*celui de afară*) : Hei, tragi cu urechea, civilule ? !... (*Omul face un vag gest de scuză și dispăre.*) Să te ferească Dumnezeu, Bologa ! Te-aș aresta și te-aș împușca ! Chiar dacă mi-ai fost prieten...

- APOSTOL BOLOGA : Fii liniștit... Am să mă feres de sectorul tău ca de foc. Ești mulțumit ?
- VARGA (nu mai știe ce să creadă) : Tu poate glumești, dar eu...
- APOSTOL BOLOGA (sec) : Nu glumesc deloc !
- VARGA (alb la față) : Astea-s prostii, prietene...
- APOSTOL BOLOGA (ochi în ochi, zimbînd cu vagă șiretenie) : Așa-i... Prostii...
- (Groparul Vidor intră cu necunoscutul în palton ponosit. În spate, Petre, ordonanța lui Bologa, ducîndu-i geamantanul.)
- VIDOR : Dumnealui e preot... Îngăduiți să se-ncălzească o țîră înainte de drum... Să nu vă supărați...
- BOTEANU : Jo eștet kivanok... *
- VARGA (trăgîndu-și mantaua peste pijama și pornînd nervos spre ușă) : Al dracului popă... ăștia aduc ghinion... (Iese.)
- (Preotul Boteanu se așază pe un scaun din colțul încăperii. Ilona intră în fugă, cu o cană de cafea aburindă, pe care i-o pune preotului în față, apoi vine spre patul lui Bologa, unde începe să deretice și să-i aranjeze pernele.)
- ILONA : Bocsánót, kérek !... **
- APOSTOL BOLOGA : Românește nu știi, fetiço ?
- ILONA : Știu puțin, dar pe-aici în Lunca toată lumea mai mult ungurește vorbește, ...așa-i obiceiul... Altminteri, la noi biserica e românească. Și popa în românește face slujba totdeauna, nu-mai predica o spune pe ungurește, că să pricepem mai bine... (Dîndu-și seama deodată că a vorbit cate acestea față cu preotul.) Tartă, părinte... (Lui Bologa.) Știți, dumnealui e părintele... (A terminat treaba și iese, după ce sărută mina preotului.)
- APOSTOL BOLOGA (privindu-l abia acum atent pe preot și recunoscîndu-l) : Constantine ! (Se apropie de Boteanu și aproape că strigă, prinzîndu-i mîinile.) Așa-i că nu mă mai cunoști, părinte ?
- BOTEANU (palid, de parcă ar fi fost surprins în greșeală) : Domnule locotentent...
- APOSTOL BOLOGA : Amintește-ți, am fost colegi de liceu !
- BOTEANU : Apostol... Da, așa e... (Privind în grijorat spre ușă.) S-au întîmplat atîtea de-atunci, prietene !
- APOSTOL BOLOGA : Și ce cauți pe-aici, omule ?
- BOTEANU : M-au chemat... știi, un murenbund, un om bolnav, sau... un condamnat, cine știe?... Omul nu mai are mult de trăit...
- APOSTOL BOLOGA (așezîndu-se alături) : Așa !... Și cum e satul tău, Constantine ?
- BOTEANU : Cum să fie ?
- APOSTOL BOLOGA : E românesc ?
- BOTEANU : Parte și parte, dar pe aici și românii știu ungurește...
- APOSTOL BOLOGA : ...Poate... Dar dacă așa, miine-poimîne, rămîi fără parohie ?
- BOTEANU (murmură încurcat) : Cam așa-i, ce-i drept... Ce să facem ? Noi n-avem nici o putere și nici nu ne putem amesteca. Destul ne zdrobește viața, de mă mir cum o mai putem duce în spinare...
- APOSTOL BOLOGA (pricepînd ceva din teama și reținerile prietenului) : Ție frică, părinte ?
- BOTEANU (coplește răspunsul) : Eu vin de departe... Am fost la Debrețin... închis... Acum m-am întors. Încă nu mi-am văzut nevasta și copiii... ei sînt sănătoși... m-au așteptat.
- APOSTOL BOLOGA (închizînd ușa din fundul salonului) : Spune !
- BOTEANU (oftînd) : Ce să-ți mai spun ? Eu vin de departe... Acum s-a terminat. (Privindu-l pe Bologa, care i s-a așezat dinainte și parcă-l roagă, silîndu-l astfel să continue.) Cînd au intrat oștile românești, autoritățile m-au ridicat împreună cu trei țărani fruntași... Am fost transportați în Țara Ungurească, pe lângă Debrețin... M-am rugat, m-am umilit, Apostole !... În zadar... Ba că românii sînt suspecți. ba că aici e linia frontului... Acum mi-au dat drumul să mă-ntorc acasă. Dar mi-au spus : „Numai să te porți bine, părinte, auzi, să te porți bine !...”
- APOSTOL BOLOGA : Așa... Apoi să știi, Constantine, că am să vin pe la voi, să vorbim mai mult...
- BOTEANU (speriat, mai cu seamă de intrarea neașteptată a lui Varga, cu dr. Meyer și cu Vidor) : Mă rog... Chiar mi-a scris preoteasa că umblă mulți militari prin casa noastră, că doar azi așa sînt vremurile...
- VIDOR : Veniți, părinte... e gata...

(Cei doi ies pe coridor.)

VARGA (fluturînd o hîrtie, fluieră vesel, își scoate cufărul cazon de sub pat și

* Bună seara.

** Tertați, vă rog !

își ia schimburi curate, centironul, cascheta): Gata!... Ți-am spus? Karg e un înțger!!! (Iese.)

DR. MEYER (apropiindu-se de Bologa și scoțind și el la iveală o hîrtie, pe care o despăturește tacticos): Uite leacul-minune, prietene! O lună de concediu de convalescență... (Ilona intră aproape zburînd cu uniforma lui Bologa.) Bravo! La patru pleacă un tren!... Ce, nici nu te bucuri? Poftim recunoștința militară!

APOSTOL BOLOGA (incet): Aș vrea să mor, doctore!...

DR. MEYER: Prostii!... Ține minte ce-ți spune un doctor ursuz și amărit: moartea cea mai eroică nu prețuiește în realitate cît viața cea mai ticăloasă!... Drum bun!

(Bologa rămîne pe marginea patului, cu hîrtia oficială în mîini. Dr. Meyer se îndreaptă spre coridor, Ilona îi taie calea.)

ILONA: Dar oare se mai întoarce aici, domnule doctor?

DR. MEYER: Desigur!... N-ai grijă, că nu fuge!

(Dr. Meyer iese, Bologa își prinde capul în mîini și se leagănă incet. Ilona se apropie îngrijorată, nu mai contează nimic, nici măcar apariția ordonantei în pragul ușii.)

ILONA (prinzîndu-i mîinile în pâlme, mîngîindu-l): Ce caldă ți-e mîna... (Ia o sticlută de pe noptieră, toarnă cu mîini tremurînde într-o linguriță.) Acum trebuie să bei din zeama asta, că-i dulce... am gustat-o și eu...

APOSTOL BOLOGA (privind-o în ochi, de parcă ar vedea-o pentru prima oară): Lasă, Ilona, trece... (O mîngîie.)

PARTEA a II-a

Tabloul 6

Parva. Casa Bologa. Zori de zi. De afară se aude hămăitul unui dulău bătrîn. Voci. Apoi tăcere.

RODOVICA (somnoroasă): Cine-o fi?

MARIA: Deschide ușa, nu mai tot întreba!

RODOVICA (crapă ușa cu teamă): Tulai, doamnă, tulai și vai de mine, c-o venit domnișorul!

APOSTOL BOLOGA (intră vesel, urmat de Petre, care gîștie sub povara geamantanelor): Bună dimineața, Rodovica!

RODOVICA (încearcă să-i sărute mîna, în timp ce Petre o cîntărește din priviri): Tulai, domnișorul!

MARIA (în capul gol, cu fața albă ca hîrtia, se uită de parcă nu îndrăznește să dea crezămînt ochilor, apoi izbucnește în lacrimi): O, dragul mamei, scumpul mamei!... (Îl îmbrățișează îndelung, murmurînd vorbe și cîmpeie de fraze fără legătură. După ce se potolește, servitoarei.) Rodovico, ce stai ca o toantă? Du-te fuga de ațîță focul, să pregătim ceva de îmbucacat domnișorului!

PETRE (salutînd în poziție de drepti): Sărut mîinile, doamnă!

MARIA: Să fii sănătos! Așază bagajele colo lîngă ușa, și odihnește-te oleacă! Să mînci și tu, că pe urmă o să pleci acasă...

PETRE (ștergîndu-și sudorile de pe frunte): Ba eu, doamnă, mai bucuros aș porni la drum, să nu mă apuce moleșala, că mai am o postață bună pină peste apă...

MARIA: Așa-i, bine zici, că tu ești de peste Someș... Te-am uitat, Petre, uita-te-ar necazurile... (Deschide obloanele ferestrelor.)

PETRE (grăbit, cu ranița în spate): Sărut mîinile, doamnă! Să trăiți, domnule locotenent! La revedere...

APOSTOL BOLOGA: Condu-l, Rodovico! (Cei doi ies, în timp ce Apostol își invirte privirile prin casă, căzut parcă într-o lume străină.)

MARIA (intr-o exaltare vorbăreată): Pre-sințeam eu c-o să vii, dragul mamei,

- că, vai, cită grijă ți-am mai purtat de cînd am aflat prin ce-ai trecut... Tot așteptam scrisori de la tine, și tot nimic, de chiar Marta s-a minunat, ce să fie? Apoi m-am sfătuit cu Domșa, și am socotit că ai trecut în țară, la ai noștri... Doar auzisem pe-aici că ați venit să vă bateți cu românii, Doamne ferește-ne și iartă-ne! Bine că ai stat pe loc, că de puneau mîna pe tine, păteai ca bietul protopopul nostru Groza, pe care l-or ridicat noaptea și l-or dus... (*Observă privirile obosite, plutoare ale băiatului.*) Tu mă auzi?
- RODOVICA** (*dă buzna cu mîncarea*): Vezi, doamnă, cît de adevărate-s semnele la om? Toată dimineața mi s-a bătut ochiul drept, și iată că Dumnezeu ne-a trimis bucurie în casă!
- MARIA** (*nemulțumită că i-a luat vorba din gură*): Ia mai taci, Rodovico, că semnele-s de la diavol!
- APOSTOL BOLOGA** (*mîncînd*): Dar Marta ce face, mamă?
- MARIA** (*puțin incurcată*): Face bine, dragul mamei, că-i sănătoasă și tînără... Ce să-ți mai spun eu, că ai s-o vezi tu, și... Unde umbli, Rodovico? (*Aceasta nu-i răspunde.*) Să-ți facem patul? Ii fi tare obosit...
- APOSTOL BOLOGA**: Acasă, lingă tine, în ziua asta de primăvară? Nu, mamă! Dar parcă vroiai să-mi spui ceva despre Marta.
- MARIA** (*ca să evite discuția*): Rodovico, unde ești, Rodovico?
- RODOVICA** (*din curte*): Aici sînt! (*Intră gîfîind.*)
- MARIA**: Ai legat ciinele?
- RODOVICA**: Nu l-am legat, doamnă, c-am fost la domnișoara Marta, s-o anunț că...
- MARIA** (*nemulțumită*): Dar cine ți-a dat misiunea asta? Cine...
- APOSTOL BOLOGA**: Las-o, mamă! Zi, Rodovico, ai găsit-o acasă?
- RODOVICA**: Păi, unde să fie, așa de dimineață!? Eu m-am gîndit că dacă sînteți logodiți...
- APOSTOL BOLOGA**: Ce?
- RODOVICA**: Așa, ca tinerii... vi-i dor.
- MARIA** (*furioasă*): Taci, toanto! Du-te și leagă ciinele, nu-ți mai băga nasul unde nu-ți fierbe oala! (*Rodovica iese bombănînd, Apostol se ridică în picioare.*) Poate era mai bine să mergi tu la Domșa, s-o vezi, să...
- APOSTOL BOLOGA**: Ba, dacă i-i dor, să vină ea...
- MARIA** (*surprinsă de vocea fiului*): Nu cumva, dragul mamei, pe-acolo, pe front...? Ori pe la spitale... Ai cunoscut o altă fată?
- APOSTOL BOLOGA** (*surprins, la rîndul său, de intuiția mamei*): Da... una mai simplă, mai sinceră, mai... O cheamă
- Ilona...
- MARIA** (*mîrătă*): O ungueroaică?!
- APOSTOL BOLOGA**: Dragostea nu se împiedică de nație...
- MARIA**: Poate pe front, că pe-aici... Stăpînirea pune nația ei înaintea dragostei, și a credinței în Dumnezeu... Altfel nu-l băgau în temniță pe bătrînul Groza, pentru că n-a uitat la bătrînețe ceea ce te învăța tatăl tău cînd erai copil...
- APOSTOL BOLOGA**: „Să-ți faci datoria totdeauna și nu uita niciodată că ești român“.
- MARIA**: Și nici honvezii n-ar fi îndrăznit să...
- APOSTOL BOLOGA**: Ce honvezi? (*Pestă întrebarea lui se aude din curte chicoțeli și vorbe în ungherește, hămăitul ciinelui, apoi bătăi în ușă; se grăbește să deschidă.*)
- MARTA** (*în bluză albă, dantelată, cu o pălărie mică, de sub care se zburlesc cîrlionții castanii*): Io regelt kivanok! Szivesen latunk, ketves Apostol! * Dă-mi voie să ți-l prezint pe domnul locotenent...
- OFIȚERUL DE HONVEZI** (*fercheș, spîl-cuit, pudrat, poartă pe braț pardesiul Martei; salută ceremonios, zîngă-nîndu-si pîntenii*): Tohany...
- APOSTOL BOLOGA** (*buimăcît, se ferește să-i strîngă mîna Martei, întînsă spre el — apoi, mașinal, îi apucă degetele*): O, domnișoară... nici nu mă așteptam să... Ia-tă-mă, sînt zăpăcit...
- (*Maria vede și ascultă totul, încremenită, apoi pleacă izbucnînd în plîns.*)
- MARTA** (*întorcîndu-se spre ofițer*): Uite, logodnicul meu, pe care-l cunoști din cîte ți-am povestit despre el! (*Zimbindu-i forțat lui Apostol.*) Să știi că dumnealui mi-a ținut tovarășie toată iarna, altminteri m-aș fi prăpădit de urît. De altminteri, și el e logodit, așa că... (*Rîde forțat. Cei doi, incurcați, fac o ușoară plecăciune.*) N-ai fost deloc sirguincios cu scrisorile... Dar eu nu m-am supărat, ci am plîns mult din pricina... Din pricina ta, mai ales de cînd am aflat ce-ai suferit. Cinci rîni și cinci luni de spital, îngrozitor! Domnul Tohany m-a asigurat mereu că o să vii în concediu de boală, și eu nu l-am crezut deloc...
- OFIȚERUL DE HONVEZI**: Persze... **
- APOSTOL BOLOGA** (*cu pumnii împietriți*): Șezi, M... M...

* Bună dimineața vă dorim! Bine ați venit, dragă Apostol!

** Adevărat.

MARTA (*încercînd să se descurce*): Mai bine mi-ai spune cînd ai de gînd să vii pe la noi, ursuzule! Și tata te așteaptă... Dacă de mine nu ți-e dor defel! (*Iși pipăie insistent inelul de logodnă.*)

APOSTOL BOLOGA (*face același gest*): Desigur... trebuie să vin. Dar mai tîrziu puțin... Nu mă vezi în ce hal sînt?

MARTA (*ridică ochii, într-o sfidare drăgălașă*): Pînă la noi faci vreo treizeci de pași... Și-apoi, nu ești așa de slab să nu poți ieși în lume... Te-ai făcut doar mai rece și mai morocănos...

APOSTOL BOLOGA (*acces de furie, scoate inelul din deget și i-l aruncă în față*): Ia-ți ofițerul, ia-ți inelul și pleacă, să nu te mai vad! Afară!... Afară!... Afară!... (*Honvedul duce mîna la sabie, Marta se sperie și-l trage spre ieșire. Apostol urlă din pragul ușii.*) Ingrozitor!... Ingrozitor!

(*Cortină de întuneric, sugerînd trecerea timpului.*)

MARIA (*așezînd masa, tresare cînd aude bătăi puternice în ușă*): Cine e?

DOMȘA (*năvălește în casă, cu fața roșie și asudată, cu ochii umflați*): Iartă-mă, dragă doamnă, că vin așa... Te rog din suflet...

MARIA: Dar ce s-a întîmplat?

DOMȘA: Nu m-aș fi așteptat să-mi facă Apostol una ca asta, pentru nimica în lume, doamnă, îți jur! Atîta încredere am avut într-însul, și-acum parcă mi-a dat cu bărosul în frunte, zău așa, dragă doamnă! (*Grăsunul asudă tare, în timp ce Apostol, netulburat, continuă să se lupte cu un picior de găină.*)

MARIA: Adu, Rodovico, o farfurie! Hai, domnule Domșa, pofteste cu noi la masă!

(*Invitația ei și răceala lui Apostol provoacă o nouă abureală de sudori pe obrajii avocatului.*)

DOMȘA (*mulțumind Mariei printr-un suris disperat, se întoarce spre Apostol*): Știi bine cît te prețuiesc, dragul meu. Altfel nici n-aș fi venit, după gestul tău; care m-a jignit, Apostole, foarte... foarte rău...

APOSTOL BOLOGA (*ridică ochii la el și-l privește cu o liniște neclintită*): Era datoria mea să fac gestul, domnule Domșa!

MARIA: Ia loc... ia loc, uite colea... O, Doamnă, cum m-am speriat, și nici barem nu știu de ce!

DOMȘA (*cu o scăpărare de nădejde*): Cum? Nu știi nimic? Nu ți-a spus Apostol? A, zi, nu știi?... Apoi stai,

dragă doamnă, să auzi și să te crucești, nu alta!

APOSTOL BOLOGA: Domnule Domșa...

MARIA: Las' să-mi spuie, dragul mamei!

DOMȘA (*atent să nu-l supere prea tare pe Bologa*): După ce Marta a avut atenția delicată să vie să-i zică ea bun sosit...

APOSTOL BOLOGA: În ce limbă?

DOMȘA (*ce face că nu aude*): Ea nu s-a uitat la ctichete și la mofturi, iar el i-a înapoiat inelul de logodnă... Biata Marta a leșinat, și cu drept cuvînt, căci asemenea palmă poate să știrbească reputația unei fete și să-i compromită viitorul...

MARIA: Amîndoi sînt tineri, și...

DOMȘA: Pentru o copilărie, ar fi păcat să se despartă o pereche așa de potrivită...

APOSTOL BOLOGA (*cu un calm imper-turbabil*): Hotărîrea mea e nestrămutată, domnule Domșa! Și e nestrămutată fiindcă n-o mai iubesc pe domnișoara Marta!

DOMȘA (*căscînd ochii mari*): Cum n-o mai iubești? De ce?

APOSTOL BOLOGA (*se șterge la gură cu șervetul, se uită surizător la măică-sa, care șade năucită pe scaun*): De ce? Pentru că n-o iubesc!

DOMȘA (*se ridică în picioare*): Asta nu se poate! Nu se poate! Asta nu-i cauză serioasă! Pentru închipuirii copilărești nu se poate zdrobi norocul unei fete! Spune și dumneata, doamnă, că doar ești femeie înțeleaptă și ai văzut multe în lume, spune, se poate?

MARIA: Cred că lumea n-a prins încă de veste...

DOMȘA: Dacă știe Rodovica, știe tot satul!...

(*Cortină de întuneric. Muzică. Decorul, ușor modificat, devine sediul Cazinei din Parva. Încep să se strîngă notabilitățile locale.*)

PĂLĂGIEȘU (*luîndu-l amical de braț pe Domșa*): E adevărat ce-am auzit, domnule avocat?

DOMȘA: Din păcate, da! Și știi pentru ce-a vrut s-o dezonoreze?

PĂLĂGIEȘU: Vreo gelozie...

DOMȘA: Nu, domnule, e atît de absurd! N-ai să crezi: pentru că fetița a vorbit ungurește... Așa-i că-i fantastic?! Dar era de față un ofițer care nu știe altă limbă! Sînt și eu român, am pre-

tenția să mă cred foarte român, dar asemenea manifestări bolnavicioase... s-a trezit în el sovinișmul tatălui său, care a stat doi ani în temniță, cu Memorantul...

PĂLĂGIEȘU: Eu nu voi permite nimănui, nici tatălui meu, să tulbure liniștea cetățenilor! Știu, chestiunea e foarte delicată, fiind vorba de o neînțelegere de natură intimă, în care statul n-ar avea chemare să se amestece...

DOMȘA (observând că toată lumea se uită spre ei, vorbește în șoaptă, insinuant): El strecoară în suflete credința condamnabilă că n-ar putea fi român onorabil cel ce întrebuintează cu predilecție limba statului...

PĂLĂGIEȘU: Vina e cu atât mai primejdioasă cu cât autorul și purtătorul ei este un oștaş, care, tocmai dimpotrivă, ar avea sfânta obligație de a ridica moralul cetățenilor... Atacarea asta e mai gravă decât chiar predicile care-au prilejuit internarea protopopului Groza... Ce zici, dacă l-am reclama superiorilor, să-l rechem pe front?

DOMȘA (prudent): Cred că ar fi mai recomandabil, deocamdată, o aplanare pașnică...

(Apariția lui Apostol le întrerupe conversațiile.)

APOSTOL BOLOGA: Salut înalta societate!

PĂLĂGIEȘU: Salut, amice ingrat!

DOMȘA: Salut! (Se întoarce cu spatele și se îndreaptă spre colțul sălii, în care se hrăce domnio sau cârzi.)

PĂLĂGIEȘU: Ca prieten din copilărie și de mai târziu, trebuie să observ că sbrăscă te-ai mai schimbă, frate!! Nică nu te mai recunosc...

APOSTOL BOLOGA (măndăru, ascuțit cu briciul): Ce vrei, Alexandrie? Spina, hăida, ce vrei?

PĂLĂGIEȘU: Da? Da ce vreau?... Nimic. Adică, mai nimic... Întă să te văd și apoi... să vorbim!! Mă așteptam, spun drept, la o întâlnire mai...

APOSTOL BOLOGA (amblișit brus): Întă-mă, Alexandrie, te rog!! Dacă ai ști cine chinău îmi zărentuiesc sufletul de când am venit acasă...

PĂLĂGIEȘU: Cine-i de vină, Apostole? Crezi că eu nu știu?!! Da?... Crezi că se mișcă ceva aici lângă șinele mea?... Din toamnă de acora trebuie să rapui, Apostole!! Negreșit trebuie să rapui, în interesul tuturor... (Bologna se aşază în meșă, cu să-l unsulte mai atent.)

Prin dibăcia mea, prin munca mea, am creat aici o atmosferă patriotică absolut necesară în vreme de război, ca și de pace... Și-acum, căzuși tu, ca un bolovan într-o apă liniștită, și-ai tulburat-o. Ai dat prilej de flecăreală, de aprobări și dezaprobări, în sfârșit, tulburare și iar tulburare... Un ofițer care vine de pe front nu poate să aibă atitudinea ta fără a-i demoraliza pe unii și ațita pe alții. Îți dai seama, cred, ce-nseamnă asta... Nu ce spui, ci tocmai ce nu spui e... e jignitor și păgubitor!

APOSTOL BOLOGA (cu dinții încleștați): Așa ai glăsuț și când l-ai trimis în închisoare pe bătrînul Groza?

PĂLĂGIEȘU (aspru): Pedepsa crimei n-are nevoie de justificare, căci crima poartă în pîntecele ei pedeapsa! De altfel, eu niciodată nu mă justific, pentru că, înainte de a face un pas, judec... Eu niciodată, mai ales dacă aș fi ofițer în armată, n-aș rupe logodna cu o fată numai fiindcă a vorbit un-gurește, Apostole!

APOSTOL BOLOGA (cu buzele albe, cu ochii aprinși, cuprins parcă de frigur): Nu?

PĂLĂGIEȘU (se scoală în picioare, cu să-l domine): Nu! De aceea ești dator să dregi ce-ai stricat prin nesocotință! Sintem prieteni și te sfătuiesc prietenește să...

APOSTOL BOLOGA (se ridică și el de la masă, se apropie de Pălăgieșu, palid la față ca un cadaveru, murmurînd înăbușit): Tu? Tu? (Cu o iuteală fulgerătoare îi repede un pumn în grozitor în gură, șoptind ca iersă din mîntă.) Tu? Tu?... Mischule!... Mischule... (Notarul se clatină, ca și cum l-ar fi trăsmit din senin. El buimăcît. Din buza plămîntă îi curge sînge pe bărbăie. O secundă nămîne cu ochii hălbăți la Apostol.) Teși, mishcule! Teși!!

DOMȘA (sare în apărarea notarului): De ce dai, Apostole?! I

PĂLĂGIEȘU (îndreptîndu-se spre grupul juraților de cârzi): Tribunal! Tribunal! Agitator!! O să-l învăț eu mînte, de-o să mă pomenească cît va trăi!!

APOSTOL BOLOGA (în drum spre ieșire): Scuzăți-mă, domnule Domșă!! Îmi pare rău...

DOMȘA (abrutat): Dar cu Marta cum rămîne?

APOSTOL BOLOGA (din pragul ușii): La revedere! Am primit ordin să mă întorc pe front...

Tabloul 7

Casa grorparului Paul Vidor, împărțită în două: o încăpere de dormit, alta, cancelarie de lucru. Apostol Bologa intră urmat de ordonanță. Obloanele deschise. Lumină multă de primăvară. Miros tulburător de flori.

APOSTOL BOLOGA: Hai, Petre, hai mai repede!

PETRE (tîrînd geamantanele): Sint grele, ca lăzile de muniții...

APOSTOL BOLOGA: Le-a încărcat mama cu ouă roșii... Ai auzit ce spunea la despărțire...

PETRE (memorie bună): „Ia seama, dragul mamei, că mîine intrăm în Săptămîna patimilor! Du-te la biserică, du-te și nu-l uita pe Dumnezeu!”

ILONA (apare ca o umbră fierbinte): Istenem, uite, domnul locotenent!... Ai și venit?... Tata zicea că mai ai vreo trei zile...

APOSTOL BOLOGA (tulburat, se uită recunoscător la Ilona): Am venit... (Îl urmărește din priviri pe Petre, care începe să desfacă bagajele și să așeze lucrurile cum fuseseră cu o lună în urmă.)

ILONA (ca și cum ar răspunde la o întrebare): De cum ai plecat dumneata, m-am culcat eu aici, c-a vrut să se culce ofițerul care-a venit în locul dumitale, dar și tata a zis că mai bine să mă culc eu, că dumneata tot trebuie să te întorci și de ce să o ia un străin și s-o strice, cînd dumneata azi-mîine... (Se oprește roșie foc, parcă i-ar fi spus o taină grozavă. Apostol, ca să nu-și trădeze emoțiile, trece în camera-cancelarie.)

SERGEANTUL (tresare, se ridică, de la masa plină de hărți și hîrtii, salută cu mîna la cozoroc): Să trăiți, domnule locotenent!

APOSTOL BOLOGA (îi întinde mîna, apoi își aruncă ochii, indiferent, prin hîrtii): Cum merge slujba? Ce s-a mai întîmplat pe-aici?

SERGEANTUL: Ca pe front, multe și mai nimic... Domnii ofițeri au întrebat mereu de dumneavoastră...

APOSTOL BOLOGA (cu gîndul la odaia unde rămăsese Ilona și de unde Petre nu se mai urnea, ca și cum n-ar fi vrut să-i lase singuri): O să-i văd acum pe toți, o să... (Trece în camera alăturată.) Bine, Petre... ajunge... lasă că mai faci și altă dată... Ajunge...

PETRE: Apoi am și isprăvit, don' locotenent! (Iese, ușurat. Apostol se învîrte tăcut prin casă. Ilona nu știe ce să facă cu mîinile, se uită la el cu o curiozitate înfricoșată, așteptînd din

clipă în clipă să se-ntimple o minune. Bărbatul se așază pe o laviță și-i spune cu glas rece și străin.) Dar tatăl tău ce-a mai dres de cînd am plecat?

ILONA (cu mîndrie grăbită): Tata ce-a făcut, zici? Apoi, munca și necazurile, ce crezi că-i nimic? Că doar avem și noi niște pămînturi, ca oamenii de treabă, și trebuie să muncim cum putem dacă vrem să trăim... (Din ogradă se aud zgomote.) Dar dumneata ce-ai mai făcut pe acasă, bine?... E frumos pe la dumneavoastră?

APOSTOL BOLOGA: Ca și pe-aici, Ilona... Doar că la noi e mai departe războiul... puțin mai departe...

ILONA (ascunzîndu-și întrebarea într-un zîmbet): De noi știu că nu ți-a fost dor, vezi bine... Cum să-ți fie dor, că acasă omul...

APOSTOL BOLOGA (zîmbind, cu voce groasă): Mi-a fost dor de tine, Ilona!

ILONA: Vai, Istenem, am avut o presimțire grozavă c-ai să te-ntorci înainte de-a se împlini vremea și de trei zile am așteptat toate trenurile, nu știu de ce... toate, toate trenurile, toată ziua...

APOSTOL BOLOGA (se ridică brusc în picioare, sperînd fata): Mulțumesc... Ilona... pentru că... (Ridică mîna, o mîngîie, apoi îi cuprinde mijlocul. Fata se lasă moale în îmbrățișarea lui, cu o rămășiță de protestare supusă.)

ILONA: Vai de mine... Că și dumneata, zău așa... (Patimă furioasă, cîteva clipe. Apoi Ilona își vine în fire, se smulge ca o șopîrlă, își potrivește năframa pe cap și pîere pe ușă afară.)

APOSTOL BOLOGA (se uită împrejur cu frică, parcă s-a trezit într-o casă străină): Ce-nseamnă romantismele astea caraghioase, de licean amoretat?! Atîtea mofturi, atîta zbuциumare pentru... (Se uită neliniștit pe fereastră, în curtea din care se aude vorbă.) Unde s-a dus Ilona? Dacă nu mi-ar fi dragă... (Se îndreaptă precipitat spre cancelarie.)

SERGEANTUL (același salut cazon): Domnule locotenent, tocmai a întrebat de dumneavoastră la telefon aghiotantul regimentului...

APOSTOL BOLOGA: Bine, o să-l sun eu... Tu de ce nu mai ieși la soare, băiete?

SERGEANTUL (*contrariat*): Dacă îmi permiteți, vă mulțumesc... (*Își prinde cureaua în cataramă și iese. Apostolul învârte insistent manivela telefonului de campanie, apoi țipă în receptor.*)

APOSTOL BOLOGA: Alo, aici locotenentul Bologa! Cu domnul aghiotant al regimentului... Da, aștept... Vă salut, domnule aghiotant! Vreau să știți că, în urma ordinului telefonic, am sosit în Lunca! Sper, camarade, că nu mai e nevoie să mă prezint în persoană... Apropo, spune-mi, prietene, de ce mi-ați mîncat trei zile din concediu? N-aș putea afla și eu? (*Numai pentru sine.*) M-o fi pîrit oare Pălăgieșu? (*Tare.*) Da, o să-ntreb la divizie... *Aufviedersehen!* (*Învirte iar manivela telefonului.*) Alo, cu aghiotantul generalului, vă rog! Da, aștept... (*Pentru sine.*) Lașul ăsta cu spinare de trestie... (*Tare.*) Da, aici locotenentul Bologa! Domnule aghiotant, aș putea să aflu de ce am fost rechemat cu trei zile mai devreme din concediu? Cum? Ordinul Excelenței-sale generalul Karg? Și-atunci, să mă prezint Excelenței? Nu? Mă veți chema, la nevoie? Bine... Da... Evenimente mari? Da, toată lumea la datorie... (*Părăsește telefonul, îngrijorat.*) Ce evenimente?... Te pomenești că se pregătesc luptele cu românii?! (*Sună telefonul.*) Alo, da, locotenentul Gross nu se află aici... Da, o să raportăm, cînd vine... (*Se trezește studiind cu atenție o hartă nouă, sosită în lipsa lui, cu situația exactă de pe front. De afară se aude vorbă. Tresare. Apoi iar liniște.*) Da, așa hîrtă mai zic și eu! Se poate citi locul tuturor unităților, începînd de la companie... (*Scoate un creion și urmărește pe hartă.*) Uite, ce mai cotituri pînă la primele linii!... Dacă ții drumul principal, uite, dai tocmai la husarii descălecați... Dar escadronul lui Varga?... Al treilea... Uite-l!... Ce curios e aici forul... Ei pe o muchie, ceilalți pe o altă muchie de munte, și, la mijloc, gol... gol... peste o mie de metri... iată, pe aici aș putea trece, dacă... (*Din curte se aude glasul Ilopei:* „Poftiți pe-aici, domnule, poftiți!”) Unde umblă fata asta?! Parcă ar fugi de mine...

(*După cîteva clipe intră locotenentul Gross.*)

GROSS: În sfîrșit, prietene, ai venit?

APOSTOL BOLOGA (*ii strînge mîna*):

Da, domnule locotenent! M-au chemat din ordinul generalului... A, da, să nu

uit, vă caută telefonic de la regiment... GROSS: Să mă caute! Acum, de cînd lucrez la amenajarea depozitului, toți mă caută, toți mă întrebă...

APOSTOL BOLOGA: De, pionierii sînt acum...

GROSS: Da... Dar ce crezi, Bologa, c-am uitat imputarea ta de odinioară...

APOSTOL BOLOGA (*nedumerit*): Ce imputare?

GROSS (*aproape batjocoritor*): Ei, nu-ți aduci aminte? Apoi da, firește, atunci numai de frontul românesc tremurai, și poate nici nu ți-ai dat seama ce mi-ai spus... dar eu n-am uitat, amice! Mi-ai spus că sînt laș... pentru că una vorbesc și alta fac...

APOSTOL BOLOGA (*murmură rușinat*): A, da..., da... adică nu tocmai laș... în sfîrșit, atunci aveam atîta venin în inimă, dragul meu...

GROSS (*apriș, înfuriat parcă de sfiala camaradului*): Sînt laș, chiar ipocrit, recunos! Fiindcă nu mi-a sosit încă vremea!... Dar cînd va sosi vremea, voi fi cumplit, Bologa, n-ai grijă! Acum primesc ordinele, scrișnesc din dinți și execut... Nu mă plîng și nu plîng pe nimeni ci adun picăturile de ură pentru ziua care va veni negreșit, care se apropie... Aici, orice sinceritate întîmpină numai gloanțe. Altfel lașitatea mea e o armă de luptă și de rezistență... Trebuie să rezistăm pînă cînd va răsări soarele nostru, trebuie să rezistăm și să trăim dacă vrem să răsară soarele!

APOSTOL BOLOGA (*buimăcit, cu tristețe*): N-ai să fii fericit niciodată, Gross, din pricina urii tale!

GROSS: Nici n-am nevoie de fericire... cel mult, de răzbunare! Fericirea e pavăza lașității, pe cînd răzbunarea...

APOSTOL BOLOGA (*îl întrerupe zîmbînd*): E tot un fel de fericire...

GROSS (*supărat*): Firește, dacă înțelegi așa fericirea... Atunci cînd ți-e sete, fericirea e un pahar cu apă!

APOSTOL BOLOGA (*cu o ușoară mustrare*): Fericirea e totdeauna iubire!

GROSS (*rizînd ironic*): Și iubirea e Dumnezeu... Da, da, cunoaștem!... Începutul și sfîrșitul e Dumnezeu, fiindcă habar n-avem de unde venim și unde mergem și, prin urmare, înlocuim întunericul cu un cuvînt mare și gol...

APOSTOL BOLOGA (*liniștit*): Cînd simți pe Dumnezeu în sufletul tău, nu mai ai nevoie de explicații... Cînd crezi aieva, te-ai ridicat deasupra vieții!

GROSS (*foarte serios*): Ai înnebunit, Bologa?

APOSTOL BOLOGA: Veșnic te chinuiește rostul vieții, dacă n-ai pe Dumnezeu în suflet, și niciodată nu știi unde-i binele și unde-i răul, căci ce-a fost bine azi, mîine va fi rău...

GROSS (*il privește cu dispreț, zîmbitor, cu mirare, adînc indignat*): De mii de ani se zbugiumă omul implorînd binefacerile Dumnezeului iubirii, și din an în an e mai rău! Fiindcă iubirea e zestrea fricoșilor și a neputincioșilor... Victoria creștinismului a fost dobîndită prin umilînță și lașitate, de aceea a întronat pe pămînt domina falsității, prefăcătoriei, nedreptății... Dumnezeul iubirii a ucis mai mulți oameni decît toți ceilalți zei împreună!

APOSTOL BOLOGA (*netulburat*): Iubirea n-a ucis niciodată, Gross! Numai oamenii ucid, în numele ei! Dar cînd va veni adevărata stăpînire a iubirii...

GROSS (*il întrerupe*): Dragul meu, stăpînirea iubirii adevărate nu poate veni niciodată, pentru că ar fi o absurditate. Cînd s-ar convinge omul că în afara vieții de aici, a vieții noastre pămîntești, îl așteaptă, dincolo de moarte, o viață nouă, fericită, în clipa aceea, da, cu adevărat s-a sfîrșit rostul nostru pe pămînt. De ce aș trăi eu aici, în ticăloșie, cînd, cu ajutorul unui glonte, pot ajunge, într-o secundă, în împărăția fericirii? Cine crede sincer în viața de apoi și totuși tînjește aici, e imbecil, prietene!

APOSTOL BOLOGA: Cine crede aievea e unit cu Dumnezeu, aici ca și dincolo.

GROSS (*disprețuitor*): Da, da... așa vorbiți de două mii de ani! Mereu cu iubirea în gură și cu sabia în mînă! Mereu ipocrizia... (*Se plîmbă prin odăița strîmtă.*) Iubirea a dat faliment, ca și umilînța, smerenia... omul vrea să fie acuma mîndru și stăpîn și egoist, să lupte și să-și biruiască vrămașii, oricare și oriunde ar fi ei... De aceea trebuie să măturăm ruinele din sufletul omenesc și să pregătim venirea zeului nou, care nu cere înclinare și înjosire, ci luptă și inimă dîrză! Pînă azi ne-a fost rușine de ura din sufletul nostru, deși e soră bună cu iubirea. În locul ipocriziei, trebuie să vie franchețea, chiar brutală! Numai ura va zdrobi minciuna care otrăvește lumea!

APOSTOL BOLOGA (*uluît, aproape înspăimîntat*): Bine, Gross, credeam că ești socialist și că...

GROSS (*ii ia vorba din gură*): ...că sub eticheta mea se pitește tot un fel de fățarnicie? Dar meritul cel mai mare al socialismului, în istoria omenirii, este tocmai îndrăzneala de-a propăvădui pe față ura, de-a împărți pe oameni în două tabere, care să se urască în veci! Pe cînd diversele forme ale creștinismului măcelăresc omenirea în numele iubirii, noi am declarat fără ipocrizie că urîm pe cei puternici și pe cei mincinoși, că vom lupta împo-

triva lor fără cruțare pînă îi vom doborîi. Voi vorbiți de iubire și Dumnezeu, dar numai ca, sub scutul lor, să puteți urmări mai lesne alte scopuri, nemărturisite! Tu însuți ești o pildă vie, un caz interesant, Bologa, să nu te superi...

APOSTOL BOLOGA (*surprins*): Ce „caz“?

GROSS: Tu, în străfundul sufletului tău, ești un mare șovinist român. Nu protesta, c-așa e cum zic!

APOSTOL BOLOGA (*indignat*): Ba protestez! Tu confunzi românismul meu firesc cu...

GROSS (*tătos*): Nu confund nimic! Împrejurările te-au aruncat în război, ca și pe alții, și șovinismul, hai să zicem românismul tău, a fost nevoit să pună, rînd pe rînd diferite măști ca să poată scăpa de primejdie. Ai fost erou, te-ai distins prin vorbe și fapte... pînă cînd războiul sau soarta sau dracul, dorînd să-și bată joc de tine, te-a trimis deodată în fața românilor tăi... N-am să uit niciodată disperarea ta cînd te-am întîlnit pe frontul rusesc, îți aduci aminte... Ai fi ucis bucuros și cu entuziasm o mie de muscali sau italieni, numai să nu fii silit a trage în ai tăi... Acuma ai născocit iubirea și pe Dumnezeu... pînă se va ivi un prilej bun să-ți iei tălpășița...

APOSTOL BOLOGA (*pierdut într-un val de scîrbă*): Ura te orbește, Gross, și te face să vezi năluciri!

GROSS (*cu un suris satisfăcut*): Acuma mă urăști, Bologa. Dacă ai fi sincer cu tine însuți, s-ar cuveni să-mi mulțumești că ți-am recunoscut taina cea mare... Nu știi dacă alții vor fi tot atît de înțelegători ca mine, Bologa!... Eu cel mult te voi compătimi cînd generalul...

APOSTOL BOLOGA: Ți-a spus generalul ție că eu...?

GROSS: Nu generalul, ci aghiotantul, prietenul tău...

APOSTOL BOLOGA (*cu îngrijorare în glas*): Dar mie mi-a spus adineauri, la telefon, că nu știe nimic! (*Sună telefonul.*) Da. Cu locotenentul Gross? (*Acesta face semne cu mina că nu e acolo.*) Cînd o să vină o să vă raportăm... (*Închide telefonul.*) De ce mă obligi să mint?

GROSS: Ca să-ți pot spune totul pînă la capăt... Așadar, dragul meu, te-aș jigni dacă aș lua în serios metamorfoza ta religioasă, fiindcă, pentru mine, adevărații credincioși sînt sau proști, sau șarlatani! Prost și șarlatan nu ești, prin urmare ar trebui să te cred smîntit, ca Cervenco... Și, încă, Cervenco, prin paroxismul iubirii pentru iubire, e mai aproape de mine decît oricare alții. El iubește așa de mult omenirea, încît, în realitate, urăște pe toți oa-

menii, convins că numai el e om adevărat... L-am văzut ieri și m-a mișcat... E aici, în spital, cu un glonte în plămîni... Să-l vezi cu ce pasiune suferă... Parcă ar fi Mîntuitorul, care voiaște să răscumpere păcatele omenirii întregi a doua oară... Și doctorul Meyer, crede că, cel mult în zece zile, trebuie să moară, sărmanul mîntuitor!... *(Îl observă pe Bologa obosit și indiferent.)* Deci, cam astea aveam să-ți spun... La revedere și drum bun! *(Iese grăbit.)*

APOSTOL BOLOGA *(stupefiat)*: Cum, adică, drum bun?! Da... Poate are dreptate... *(Trece în camera alăturată, unde o surprinde pe Ilona lipită de ușă.)* Ce faci tu aici, Ilona?

ILONA *(plecînd ochii și ocolindu-l)*: Mi-e frică de dumneata...

APOSTOL BOLOGA *(o îmbrățișează)*: Șireato, șireato! Dar eu tot te-am văzut din cancelarie... Pe tine te văd și prin ziduri... Spune-mi, de ce te ascunzi de mine?

ILONA: Lasă-mă... Trebuie să mă duc la biserică... e Vinerea mare... Denii... Și poimîine sînt Paștile...

APOSTOL BOLOGA *(îi privește sinii gata parcă să spargă laibărul cu care e îmbrăcată)*: Ilona, am să te aștept de la biserică... *(Cu ochii aprinși în ochii ei speriați.)* Trebuie să vii, Ilona... acumă trebuie... de la biserică... negreșit... te aștept...

(Ilona încearcă să treacă. El îi aține calea, o strînge brusc în brațe, o sărută prelung. Fata, cu brațele moarte, murmură aproape deznădăjduită.)

ILONA: Doamne... Doamne, iartă-mă! *(Cu pași moi se îndreaptă spre ieșire.)*

APOSTOL BOLOGA: Să vii, Ilona... Ilona! *(Apoi strigă în neștire.)* Petre!... Petre!... *(Ordonanța apare în pragul odăii, crezînd că s-a întimplat ceva. Apostol își vine în fire, se uită foarte vesel la Petre.)* Ce faci, Petre?... Gata masa? Mi-e foame, Petre, și sînt așa de mulțumit, așa de...

PETRE *(grav)*: Am pregătit tot, don' locotenent... că pe urmă să mă pot duce la biserică...

APOSTOL BOLOGA: Bine, bine, Petre... Du-te... unde vrei!... *(În timp ce ordonanța se grăbește să iasă.)* Toți, toți mă părăsesc în Vinerea patimilor... *(Din camera alăturată, sună insistent telefonul.)* Te pomenești că sergentul mă consideră pe mine de strajă la telefon... *(Trece în cancelarie.)* Alo, da, locotenentul Bologa... Nu, locotenentul Gross nu-i aici. *(Trîntește receptorul în furcă. Cînd se întoarce, vede stupefat în ușă capul locotenentului de husari Varga.)*

VARGA *(în glumă, dar cu o privire isco-*

itoare): Servus, Bologa! Te-am așteptat să te arestez... Se vede însă că ți-ai mutat gîndul...

APOSTOL BOLOGA *(zimbește incurcat, caută un ton glumeț)*: A, n-ai uitat convorbirea de-atunci? Ei, da, am lipsit la apel... Crezi că de-aici încolo e prea tîrziu?

VARGA *(devenînd serios)*: Nu știi... Tu trebuie să știi...

APOSTOL BOLOGA *(cu același zîmbet)*: Așa-i, frontul e mare, prietene... De ce numaidecît pe la tine?

VARGA: Firește... negreșit... Dar eu te-am așteptat, nu știi de ce... așa... *(Îi scutură mina lui Apostol.)* La revedere... Am să te aștept, Bologa!... Fii sigur, am să te aștept... *(Trîntește ușa.)*

APOSTOL BOLOGA: N-o să-ți fac eu tocmai ție plăcerea asta! *(Trece în cameră, s-așază la masă, începe să mănînce.)*

VIDOR *(întră fără să bată la ușă, ca în casa lui)*: Poftă bună, domnule locotenent! Cinați așa de devreme?

APOSTOL BOLOGA: Azi se mănîncă o singură dată, de post, și puțin...

VIDOR: Ori nu se mănîncă deloc... cum fac eu...

APOSTOL BOLOGA: Dar dumneata nu te duci la slujbă prohodului?

VIDOR: Mă duc și eu, da' am vrut mai întîi să trec pe-acasă, să te întreb cum stăm cu pacea... că pe-aici iar se aud vești de bătălii...

APOSTOL BOLOGA: Noi vom afla cei din urmă pacea, fiindcă pacea o fac cei ce n-au cunoscut războiul!

VIDOR *(pe gînduri, oftînd)*: No, apoi om mai vedea... *(Se ridică și pleacă.)*

APOSTOL BOLOGA *(pe gînduri, cu ochii după propar)*: Vom mai vedea... *(Gong. Trecerea timpului. Închide o-bloanele. Aprinde o luminare, încearcă să citească, se enervează, trîntește cîrtea pe laviță, se plimbă de ici-colo, ca și cum ar vrea să grăbească mersul vremii.)* Dacă nu vine Ilona, înseamnă că nu mă iubește, și-atunci... *(Se aud glasuri pe uliță.)* Ar trebui s-o aștept afară... *(Pași lîngă ușă. Clanța se mișcă fără zgomot. Apare Ilona, nehotărîtă, speriată. Apostol o prinde în brațe, o saltă de la pămînt.)* Ilona, sîlhatca mea!

ILONA: Mi-e frică... mi-e frică... iartă-mă! *(Simte că nu mai are nici o putere, îngîmă cu patimă.)* De-acum, nu-mi pasă... chiar să mă omoare!

(Apostol o leagănă în brațe, se îndreaptă spre pat. Lumina abia mai pilpăie, apoi se stînge încet. Prin întuneric, se aud vocile celor doi: „Dragul meu”, „Draga mea”... Cînd lumina zorilor năvălește prin geamuri, Apostol se plimbă prin cameră, scîrbit de sine.)

APOSTOL BOLOGA : Am năvălit ca o vijelie în viața ei, am răscolit-o și nu m-am gândit decât la mine...

ILONA (*se trezește, sare speriată din pat, i se agață de gît*): Iartă-mă, dragul meu drag !...

APOSTOL BOLOGA (*o ridică în aer*): Nu-ți pare rău, Ilona ?

ILONA (*cu hotărîre*): Nu !

APOSTOL BOLOGA : Ai încredere în mine, Ilona ?

ILONA (*cu înflăcărare*): Da !

APOSTOL BOLOGA : Atunci, du-te și cheamă-l aici pe tatăl tău !

ILONA : *Istenem*, dar ce ai cu el ? Nu cumva... ?

APOSTOL BOLOGA : Du-te, feto, nu mai întreba ! (*Ilona iese tremurînd de emoție. El trece în cancelarie, unde sergentul îl salută respectuos. Cu ochii pe aceeași hartă nouă. Tresare, ca urmărit din toate părțile.*) A mai întrebat cineva de mine, sergent ?

SERGEANTUL : Nu, să trăiți !

APOSTOL BOLOGA : Bine, foarte bine... (*În camera de-alături se aude pașii și bolboroselile groparului.*) Dacă mă caută cineva, spune-i să revină... (*Trece alături.*)

VIDOR (*spaimă amestecată cu șiretenie*): M-ai chemat, domnule locotenent... ?

APOSTOL BOLOGA (*hotărît*): Băde, mi-e dragă Ilona și vreau s-o iau de nevastă, dacă vrea și ea și dacă mi-o dai și dumneata ! (*Groparul se uită lung în ochii lui, fără să clipească, fără să răspundă, pareă n-ar fi înțeles nimic.*) Îmi trebuie răspunsul acum, numaidecît ! Să nu crezi că mi-a trăs-nit prin cap așa... M-am gândit bine și am cumpănit...

VIDOR (*întoarce ochii spre ferestrele dinspre ogradă, oftează, se scarpină în ceafă, clatină din cap, se uită pieziș la ofițer*): De... domnule locotenent, vorbă mare ai spus, recunosc, că știm

și noi omenia și cuviința, măcar că sintem oameni de rînd... Apoi, nu zic, ți-o fi ea dragă dumitale, fata, dar și eu sînt om bătrîn și am pățit multe, și cu lingura cea mare am înghițit ne-cazurile, și de-aia cred că nu-i pentru dumneata fetișcana noastră... Că ea, sărăcuța, nici avere n-are, nici învățată nu-i, și nicidecum nu se potrivește cu dumneata, domnule locotenent !

APOSTOL BOLOGA (*tulburat, ca și cînd nu s-ar fi așteptat la împotrivire*): Fiindcă mi-e dragă, ne potrivim...

VIDOR (*se mai scarpină în cap, îl cerce-tează din ochi pe locotenent, nehotărît, bănuitor. În sfîrșit, merge la ușă și strigă din prag*): Ilona !... Ilona !... Ia vino-neoace, iute !

ILONA (*sosește îndată, întrebătoare, cu degetele murdărite de vopseaua ouălor roșii*): Ce-i, tată ? De ce m-ai strigat ?

VIDOR : Auzi, domnul ofițer te cere de soție... (*Fata izbucnește în lacrimi.*) Hai, răspunde, te învoiești ? (*Ilona plînge, nu răspunde.*) Ne pierdem vremea de pomană, domnule locotenent. Muierea — tot muieră, din lacrimi n-o scoți nici cu șase boi... De altminteri, ce să mai lungim vorba, că fata trebuie să facă precum îi poruncesc eu ! (*Se mai uită o clipă în ochii lui Apostol, apoi se duce la el cu mina întinsă.*) Mare cinste ne faci, domnule locotenent... De-acu numai să fie într-un ceas bun și cu noroc, să ne trăiți !

APOSTOL BOLOGA (*luminat de bucurie, se apropie de Ilona, care își acoperă obrajii cu șorțul, plîngînd*): Ilona ! Vrei să fii mireasa mea, Ilona ? (*Ea își dezvelește fața și-i răspunde printr-o privire fierbinte, împodobită cu un suris de fericire. Apostol o sărută, fără sfială, pe obrajii umezi de lacrimi.*) Atunci să mergem la preotul satului, să ne logodească !

Tabloul 8

Lumina se îngină cu întunericul. Curtea bisericii din satul Lunca. Țărani și soldați, printre care și sergentul ungur de la cancelaria lui Bologa și ordonanța Petre, se îndreaptă, cu luminile galbene, plâpînde, în mină, spre ușa ferecată a bisericuței de lemn. Apostol Bologa și Ilona se află în fruntea lor, cu două luminări mari de nuntă. El potrivește coronița de flori pe creștetul fetei. Amestec ciudat de voci, de șușoteli, de comentarii, în legătură cu logodna lor, care le apare tuturor neobișnuită și nepotrivită.

ILONA (*tremură, se strînge aproape de Bologa*): Am venit prea devreme. Părințele vrea să sfîrșească liturghia cînd se crapă de ziua...

APOSTOL BOLOGA : Mai bine mai devreme decît prea tîrziu ! Ca-n toate ale vieții... (*Acțiunea se mută în casa preotului Boteanu, din care vedem*

două încăperi, asemănătoare cu ale casei groparului. Vidor, întunecat la față, se apropie de Apostol și începe să-i șoptească ceva la ureche. Locotenentul îi spune: „Lasă-le mai târziu!” Din camera vecină se aud plînsete de copil. Apostol o strînge pe Ilona, cu dragoste disperată): Puiul de căprioară!...

ILONA (mîndră de parcă ar vedea-o întreaga lume): Da, așa-i zice domnul părinte preotesei, căprioara mea...

VIDOR: Pe asta mic l-o născut cînd era popa închis...

APOSTOL BOLOGA: O femeie rară! Ea a fost norocul părintelui Constantin...

BOTEANU (se reîntoarce cu patrafirul după cap): Da, Apostole, adevărat... Știi unde-am cunoscut-o?

APOSTOL BOLOGA: Dacă nu la Năsăud, la Gherla...

BOTEANU: Da, la balul teologilor din Gherla, binecuvîntat să fie!

VIDOR: Păi, o cunoaștem și noi, că-i fata popii ăl bătrîn...

BOTEANU: Care a murit în anul cînd ne-am cunoscut... Nu-ți poți tu închipui, Apostole, ce înseamnă o femeie care te iubește pînă la sacrificiu!

ILONA (ca speriată): Că și eu...

BOTEANU: Preoteasa mea e dintre femeile acelea! Las' că e și fată cultă, a învățat patru ani la Blaj... (Își dă seama de situația stîmjenitoare a lui Bologa și se grăbește să repare ceva.) Da... iubirea e una și nedespărțită, ca și credința! Prin iubirea adevărată, sufletele unite se apropie de tronul ceresc...

APOSTOL BOLOGA: Noi ne iubim, Constantine, și ne grăbim să-ți cerem binecuvîntarea...

BOTEANU: Dacă-i așa, sărutați crucea și îmbrățișați-vă! (Cei doi execută cu entuziasm porunca.) În ceasurile acestea de de răscruce...

VIDOR (emoționat, cu lacrimi în ochi): Da, domnule părinte, că tocmai am venit din Făget, de la soru-mea, unde șade generalul ăl mare...

APOSTOL BOLOGA (supărat): Ți-am spus să le lași mai târziu!

ILONA (plîngînd): Tată...

BOTEANU (scoțînd și împăturînd patrafirul): Hai, poftiți de luați loc, să cinstim cu un pahar de vin ceasul acesta de fericire... (Intră preoteasa, cu o sticlă plină și cu paharele, strălucitoare de nerăbdare să vadă mirii.) Uite, căprioară, prietenul nostru și-a ales mireasă pe Ilona!

DOAMNA BOTEANU: Felicitări! Mă bucur mult! Ilona e fată cuminte!... (O îmbrățișează, îi strînge mîna lui Bologa. Așază pe masă mîncarea.) Să ne lertați, domnule Bologa, la noi totul e ca la țară și ca la război. Altădată aveam și noi mai bine, dar cît a fost popa internat, cătanele ne-au prăpădit...

BOTEANU (o mîngîie): Lasă că-i bine, căprioară! Doar Apostol ne știe, nu-i străin... Ehe, tu erai în fașă cînd noi puneam lumea la cale în Năsăud...

VIDOR (obsedat): Așa-i cu războiul ăsta... că azi-noapte au fost prinși niște țărani...

BOTEANU (voind să ferească femeile de vești triste): Poate vă retrageți voi dincolo, să-i arăți Ilonei pruncii...

DOAMNA BOTEANU: Ba lăsați-ne s-auzim și noi, să înțelegem ce se-nîmplă! Prunci știe ea cum se fac, și-o să învețe și cum să-i crească, dacă trece războiul ăsta...

(Ilona își pleacă privirile în pămînt, se foiește.)

BOTEANU: Rămîneți, dacă se învoiește Apostol...

APOSTOL BOLOGA: Să rămînă!... (Preoteasa o ia de mînă pe Ilona și se așază amîndouă pe o laviță, cîocnind ouă roșii. Bărbații închină paharele.) Hai, spune, Vidor, spune!

VIDOR: Așa... Generalu' ăl mare șade în casa cumnatului din Făget, și cumnatul, fiind și primar, știe tot ce se face și se petrece. Adevărul este că de acum două săptămîni a venit porunca prin sate să nu mai iasă nimeni, nici cu vitele și nici după lemne...

APOSTOL BOLOGA: Astea le știm, altceva!

VIDOR: Da, dar oamenii nu înțeleg de vorbă bună și parcă înadins numai pe-acolo umblă...

DOAMNA BOTEANU: Le crapă vitele de foame...

ILONA: Că și eu am fost...

APOSTOL BOLOGA (uimît): Tu?

VIDOR (la fel): Tu?

ILONA (speriată): Da' n-am fost printre militari...

VIDOR: Doamne ferește, că divizia face pregătiri mari pe front, nu se știe cu ce scop...

APOSTOL BOLOGA: Ei, nu se știe!

BOTEANU: Cred că-i bănuie pe toți țărani că-s spioni...

DOAMNA BOTEANU (*își pravește îngrijorată soțul*): Cînd e bănuită turma, e bănuît și păstorul...

(*Ilona se ridică și se apropie de Apostol.*)

VIDOR: No, apoi azi-noapte au pus mîna pe trei și i-au adus între baionete la Făget, și generalu-i atît de mînios că a poruncit să-i spînzure pe toți trei... Mîine are să-i judece Curtea Marțială...

DOAMNA BOTEANU: Atunci, de bună seamă c-o să-i și spînzure...

VIDOR: Doi sînt din Făget, cunoscuți, români, dar unul e de-aici, de la noi... Bietul Horvat, domnule părinte...

BOTEANU: De pe ulița gării... Cred că-l știi, căprioaro!

DOAMNA BOTEANU: Vai de capul lui!

VIDOR: Mă bătea gîndul să-i spun neveste-si, dar nu știu... parcă mi-e groază!...

BOTEANU: Doamne, iartă-ne păcatele și apără-ne de primejții!

(*Femeile își fac cruce. Apostol rămîne ca o stană de piatră.*)

DOAMNA BOTEANU: Moartea ține praznic mare în vremurile de azi...

BOTEANU: O, Doamne, fie-ți milă de slăbiciunile noastre și nu ne lăsa pradă nedreptății și întunericii!

APOSTOL BOLOGA (*o ia de mîină pe Ilona*): Vă mulțumim, doamnă Boteanu! Îți mulțumesc, Constantine! Și iertați-ne că v-am stricat noaptea Învierii...

DOAMNA BOTEANU: Ba noi trebuie să vă mulțumim, dragii noștri!

(*Gong. Perdea de lumină. Acțiunea se mută în casa gospodarului Vidor. E dimineață. Ilona așază masa. Din cancelarie se aude sunînd telefonul. Apostol tresare.*)

VIDOR (*continuu, oftînd*) ...se vede că generalul și-a pus în gînd să ne spînzure pe toți...

ILONA: N-o fi chiar așa, tată...

APOSTOL BOLOGA: Lasă-l să spună!

VIDOR (*plîngînd ca o babă*): Nici nu le-au ridicat spînzurători! I-au agățat, ca pe niște cîini, pe cîte o cracă de copac... Am vrut să facem groapă, cum se cuvine creștinilor, dar zice că-i poruncă să atîrne acolo trei zile

și trei nopți, să-i vază toată lumea și să se învețe minte... (*Se oprește, o vede pe Ilona cum se strînge, speriată, de brațul lui Apostol, apoi reia.*) Pînă ce le-au pus lațul de gît, s-au jurat bieții oameni că nu-s vinovați... Parcă a vrut cineva să-i asculte? Ordin și iar ordin! Și uite-așa, a doua zi de Paști!... Și mai sint patru inchiși...

(*Se aude o bătaie în ușa dinspre cancelarie.*)

APOSTOL BOLOGA: Intră!

SERGEANTUL: Mă iertați, dar vă caută domnul căpitan Klapka...

APOSTOL BOLOGA: La telefon?

SERGEANTUL: Nu, e aici... (*Pînă să-și îmbrace tunica, Klapka dă navală în încăpere. Vidor iese grăbit.*)

KLAPKA: Bologa! Fericitule! Ai sosit din concediu? De mult? A, fericitule, fericitule!... Dar barem ești sănătos acum? (*Îl îmbrățișează zgomotos pe Apostol. O vede pe Ilona și, nici una, nici două, o ia ștregărește de gușă, alegîndu-se cu o palmă zdravănă peste mîină.*) Aa! Aprigă fetiță! ce-i drept, lovește țeapăn! Dar cine-i frumoasa, Bologa?... Ehe, bine o duci tu aici! De aceea nu-ți pasă de noi!

APOSTOL BOLOGA (*zîmbind*): E logodnica mea!

KLAPKA (*zăpăcit*): Cum? Logodnica... ta? Bine, dar asta-i, asta-i nebunie, Bologa!... Iartă-mă, poate că sint bădăran, totuși... nu pricep! Nu pricep nimic!

APOSTOL BOLOGA (*vesel*): Ei, dacă ar pricepe omul toate cîte le pricepe, ce farmec ar mai avea viața? Mai bine șezi colea, odihnește-te puțin și să ciocnim ouă roșii, că e a doua zi de Paști.

(*Ilona aduce o salfurie cu ouă roșii și alta cu cozonac.*)

KLAPKA (*se scoală în picioare, foarte galant și încurcat, adresîndu-se Ilonei*): Adineaori am fost rău-crescut... dar n-am știut că... am crezut că... să mă iertați... (*Ilona pufnește într-un ris vesel, care-i contaminează și pe cei doi bărbați.*) Fetița... aică logodnica ta e o niare ștregărită! (*Ilona fuge afară să ridă în voie.*) Oricum, logodna asta e un mister, pentru mine, fi-rește...

APOSTOL BOLOGA (*cu o filfuire de entuziasm*): Și pentru mine! Dar nu numai logodna, ci întreaga viață, înce-

pînd cu sufletul meu și sfîrșind cu
infinitul înstelat!

KLAPKA (îi aruncă o privire mirată):
Bine... așa se zice... Astea-s dintre vor-
bele mari pe care toți le simțim și ni-
meni nu le înțelege aieva... Logodna
este ceva material, e un fapt precis.
Ceva ce nu înțeleg în logodna asta
sînt motivele care te-au îndemnat să-ți
legi viitorul cu o fetiță, nostimă, ne-
greșit, dar necivilizată... În sfîrșit, un
om ca tine ce poate găsi într-o țărăn-
cută, și încă unguroaică? Uite, asta
nu pricep, dragul meu!

APOSTOL BOLOGA (cu însuflețire): Su-
fletul e același la țărăncă și la con-
tesă! Numai forma a schimbat-o ci-
vilizația. Și ești sigur că schimbarea
s-a făcut întru fericirea omului?... Nu,
nu, eu cred că civilizația l-a falsificat
pe om. l-a înrăit... Imensei majorități
a omenirii, civilizația nu i-a dăruit pînă
azi decît războiul, care pune față în
față milioane de oameni și care ucide
mii și mii de suflete într-o secundă!
Binefacerile civilizației se răsfrîng nu-
mai asupra cîtorva privilegiați sufer-
rînd de plictiseală și de *spleen*. Pen-
tru o mie cinci sute de milioane de
oameni, civilizația e o pacoste, dacă
nu un rafinat sistem de robire!

KLAPKA (surizînd): Da, dar fără binefa-
cerile civilizației ai mai putea tu în-
suți să te ridici împotriva lor?

APOSTOL BOLOGA (îndîrjit): Atunci
n-aș fi simțit nevoia să le disprețuiesc
și aș fi fost mai fericit! Civilizația
dumitale stîrnește în bietul suflet ome-
nesc numai întrebări, dar nu e în
stare să-ți ofere nici un răspuns!...
Mi-e seîrbă de civilizație, căpitane!
Zece mii de ani de civilizație nu pre-
țuiesc cît o singură clipă de adevărată
împăcare sufletească!

**KLAPKA (îl ascultă din ce în ce mai
nedumerit, își smulge bărbuța nerăb-
dător):** Dragă Bologa, eu...

**APOSTOL BOLOGA (grăbit, parcă i-ar
fi frică să nu-și piardă firul):** Numai
un moment, căpitane! Să înmormîntez
civilizația în inima mea, definitiv. Ea
mi-a zdrobit viața și m-a chinuit două-
zeci de ani, neîncetat... A trebuit să
mă izbesc cu capul de toți pereții pînă
să mă smulg din ghearele rătăcirilor,
pînă să mă regăsesc pe mine însumi,
sufletul meu însetat de fericire!

KLAPKA: Da... da... omul are nevoie de
un sprijin sufletec...

APOSTOL BOLOGA (stăruitor): Așa-i?
Așa-i... Un sprijin, căpitane! Credință,
multă, nesfîrșită, oarbă... (Se oprește,
se uită la Klapka și urmează cu alt
glas, foarte schimbat.) Vorbesc, vor-
besc și... Nu te supăra! Mi-e plină
inima... Te rog! (Arată farfuriile de
pe masă.) Sînt făcute de logodnica
mea... O cheamă Ilona... Șezi! De ce

stai în picioare? (Se așază amîndoi.)
KLAPKA (îmbucînd din cozonac): Îm-
aduc aminte cînd ai fost pe la mine,
pe front... Știi, cînd cu ofițerul român...
Cît erai de zbuciumat... Am crezut că
te-ai supărat pe mine fiindcă nu m-am
entuziasmat de planurile tale de fugă...
Ții minte? Ai plecat furios...

APOSTOL BOLOGA (dînd din cap): Da...
furios...

KLAPKA (înghițind gâlbenușul unui ou):
Ai avut noroc cu boala... Nu știu de-
ce, am avut și mai am presimțirea că
te-ar prinde dacă ai încerca să treci
dincolo... Nu știu... De aceea îți port
mereu grija. Poate că-i o superstiție...
Oricum, te-ai născut într-o zodie cu
noroc, Bologa!... Mai întii pentru că
ai scăpat de front... Aici, parcă nici
n-ai fi în război...

**APOSTOL BOLOGA (cu un suris multu-
mit):** Adevărat, parcă nici n-ar exista
războiul! Sînt ca un funcționar bă-
trin, ori ca un cal de tramvai. Toată
ziua cu aceleași registre și foi de mu-
niții... notez, controlez, adun... O ma-
șină de cancelarie... Adevărat! Nu mă
mai gîndesc la război și chiar la ni-
mic... În realitate, fericirea îngustează
cumplit orizontul omului, nu crezi?

KLAPKA (suride): Realitatea e revolu-
ția, dincolo, la muscali, înțelegi? De-a-
seară forfotește vestea prin telefoane.
Azi e confirmată oficial. În Rusia a
îzbucnit revoluția... Iar aici, de vreo
zece zile, avem fierbere și pregătiri,
și ordine peste ordine, încît te trec
sudori reci... Ce-o fi, Dumnezeu știe,
vom ataca noi, sau așteptăm atacul
lor?... Am fost azi pe la Cartier, chiar
de-acolo vin... Toți sînt muți și grav
și ridică din umeri... Să-i ia dracul pe
toți... Și pretutindeni, o vigență extra-
ordinară, mai ales că în ultimele zile
au început oamenii să dezerteze la
dușman pe capete, cu deosebire ro-
mâni... (Se uită la Apostol cercetă-
tor, ca și cum ar vrea să vadă ce
impresie i-au făcut știrile acestea.
Apostol ascultă însă liniștit, în ochii
lui pilpiiie numai milă și tristețe.) Și
aici... cu civilii... Ai zice e-a turbat
generalul. Am văzut, trecînd spre Fă-
get... Sînt trei spînzurați, la marginea
șoselei, într-o pădurice... Mi-am adus
aminte de pădurea spînzuraților... Pînă
și calul meu s-a speriat și a pornit
în galop nebun... Și Curtea Marțială
de-abia și-a început activitatea... (Că-
pitanul tace iar, așteptînd parcă ceva.
Ochii lui Bologa, înecați în lacrimi, îl
privesc lung, fix, adînc.) Tot la Cartier,
am aflat că vor să-i retragă pe toți
soldații români de pe front și să-i tri-
mită aiurea... nu știu dacă și pe ofi-
țeri... Dacă ar fi adevărat, ai putea
râsfla și tu liniștit!... (Cu căldură.)
De aceea, trebuie să te astîmperi acum,

Bologa! Ți-am mai spus eu odinioară că norocul e salvatorul nostru...
APOSTOL BOLOGA (*tulburat, simțind lacrimile cum îi curg pe obraji palizi*): Da... norocul... Acum nu mai vreau nimic... Cum va orîndui Dumnezeu, așa voi face...
KLAPKA (*se ridică vesel, cu o explozie de bucurie*): Ei, atunci pot să-ți mărturisesc că numai pentru aceasta m-am abătut pe-aci, Bologa!... Te știam nebun și muream de frică să nu cazi în capcană!... Dacă ai ști ce bucurie mi-ai făcut, m-ai săruta!... De-acum încolo n-am să mai tremur de câte ori văd vreun arestat pe front...

(*Apostol îl sărută, mișcat, pe obraji. Klapka se îndreaptă spre ușă. După câteva clipe de buimăceală, intră Ilona, urmată de ordonanța Petre.*)

ILONA: Uite, Petre zice că i-a sosit ordin...

PETRE: Da, să trăiți, ordin să mă prezint în douăzeci și patru de ore la regiment... Dar vă rog respectuos, domnule locotenent, nu mă lăsați...

APOSTOL BOLOGA (*mîhnit*): Odihnește-te în noaptea asta, Petre, și voi încerca mîine să...

PETRE (*disperat*): C-am tot cetit eu „Visul Maicii Domnului”, și tot în zadar!... (*Iese.*)

ILONA (*văzînd tristețea lui Apostol*): Eu sînt aici lingă tine, nu mai e nevoie de ordonanță... Eu sînt gata să te urmez oriunde, chiar pe front...

VIDOR (*intră speriat*): Acum sînt șapte... șapte... șapte...

APOSTOL BOLOGA (*ca pe altă lume*): Ilona, știi ce-am hotărît?

ILONA: Știu dacă-mi spui, că dumneata taci mereu...

APOSTOL BOLOGA: O să facem nunta la Parva, cu alai mare și cu lăutari... O să ne cunune prietenul nostru Boteanu...

(*Este întrerupt de duduitul unui automobil, care se oprește brusc în fața casei. Apostol se întoarce spre Ilona, întrebător. În ochii ei, peste rămășițele bucuriei, lucește o spaimă.*)

ILONA (*i se agată de gît*): Du-te repede, că te caută pe dumneata!

APOSTOL BOLOGA: Bine... Așteaptă-mă... (*Trece în cancelarie, unde sergentul, dormind cu capul pe masă, tresare. Intră apoi un plutonier înalt, deșirat, cu fața cenușie și uscată, fără mustăți, cu favoriți suri.*)

PLUTONIERUL (*salutînd respectuos*): Ordin urgent de la Excelența-sa! (*Îi întinde un plic.*)

APOSTOL BOLOGA (*uitîndu-se întii la plic, apoi, la plutonier*): Aștepti răspuns?

PLUTONIERUL (*salută din nou*): Da, domnule locotenent, răspuns foarte urgent!

APOSTOL BOLOGA (*desfăcînd plicul, întrebă nervos*): Te-am mai văzut undeva pe dumneata, plutonier!... Unde servești, la ce birou?

PLUTONIERUL (*cu un zîmbet urît*): La pretura diviziei...

APOSTOL BOLOGA (*mormăie nedumerit*): Da? (*Își aruncă ochii în foaia de serviciu.*) Bine, voi veni mîine dimineață, căci acum tot e tirziu și, pină ajung eu acolo, Excelența...

PLUTONIERUL (*fil întrerupe*): Aveți mășina la dispoziție, domnule locotenent! Chiar am ordin să vă...

APOSTOL BOLOGA (*plictisit*): A, da... așa-i... Atunci, bine... Atunci așteaptă puțin... (*Trece în cameră, unde Ilona îl așteaptă tremurînd, plînsă, cu o bănuială rea în inimă.*)

ILONA: De ce te cheamă?

APOSTOL BOLOGA (*cu glas indiferent, în timp ce se pregătește de drum. Își pune casca. Se apropie de Ilona tulburat, vrînd să-și ascundă neliniștea.*) Ilona... la revedere! N-ai nici o grijă... Spune-i și tatălui tău... Fii liniștită, micuță... Kicsikem, kicsikem... Fii liniștită!

ILONA (*cu obraji înlăcrimați, rugătoare și înfricoșată*): Ia seama pe-acolo! Dumnezeu să-ți ajute!

APOSTOL BOLOGA: Amin! (*O strînge în brațe și o sărută, șoptindu-i la ureche, ca o mărturisire de dragoste.*) Liniștită... N-ai grijă... Mireasa mea... (*Iese, urmat de plutonier.*)

(*Se aude huruîtul mașinii. Apoi, o perdea de întuneric, și un cîmp deschis, unde pretorul diviziei stă de vorbă cu un civil.*)

PRETORUL (*văzîndu-l pe Bologa, strigă ușurat*): Ei, bine c-ai sosit, dragule!... În sfîrșit... Am scăpat de-o grijă teribilă... Închipuiește-ți, s-a îmbolnăvit locotenentul din Curtea Marțială și cît pe-aci să nu mai putem funcționa, deși mîine avem o afacere extrem de gravă... Excelența-sa nu mai îngăduie să retragem ofițeri din front pentru completarea Curții...

APOSTOL BOLOGA (*dîndu-i mîna*): Pentru aceasta mă cheamă generalul?

PRETORUL (*cu o însuflețire ce contrastează neplăcut cu grăsimă lui*): Desigur... Probabil vrea să-ți dea personal instructii, știi, obiceiul lui... Fiîndcă trebuie să stîrpin prin orice mijloace trădarea, Bologa!... Ce-i aici e nemaipomenit! Orice mișcare se face, a doua zi dușmanul o știe... Ei bine,

asta nu mai merge! Din moment în moment ne așteptăm la evenimente importante, și iată-ne înconjuțați numai de spioni, parcă am fi în țară inamică... Chiar aseară mi-au adus jandarmii doisprezece bandiți, adunați de prin păduri, din spatele frontului... Doisprezece! Ce zici? Frumos număr!... Tocmai îi spuneam primarului cât sînt de revoltat... Un furnicar de trădători...

APOSTOL BOLOGA (*il întrerupe cu imputare și plictiseală*): De ce nu mă lăsați pe mine în pace, căpitane? Ce aveți cu mine?

PRETORUL: Apoi, firește, așa vorbiți toți și vă codiți, ca și cînd Curtea Marțială ar fi ceva... de mîna a zecea! Nu vă dați seama că, în fond, de noi depinde toată vitejia voastră... Războiul nu se cîștigă numai cu tunuri și cu „ura“, domnule! Asta a fost odată!... Azi, mai mult face creierul decît brațul!... Numai mentalitatea voastră e de vină că divizia nici n-are o Curte Marțială permanentă, și că trebuie să adunăm membri cu arcanul de cîte ori se ivesc cazuri de judecată! Să muncească fiecare om cum muncesc eu, și-atunci nu va mai fi lipsă de ofițeri tocmai pentru o instituție atît de necesară, atît de indispensabilă... Adică eu cum sînt și pretor, și magistrat-instructor, și procurorul Curții, într-o singură persoană? Să facă și alții ca mine!... Căci să știți, nu există victorie fără Curte Marțială!...

APOSTOL BOLOGA (*cu tristețe multă*): Am să mă prezint la Excelența-sa!

(*Își șterge sudoarea de pe frunte. Gong. Apostol se întoarce în casa gospodarului Vidor. E noapte. Aprinde chibriturile. O vede pe pat pe Ilona, îmbrăcată, cu ochii deschiși, ca și cînd l-ar fi așteptat. Apoi Ilona se ridică și Apostol o îmbrățișează cu disperare, sărutîndu-i gura, ochii, părul... Deodată îi dă drumul, înspăimîntat.*) Am uitat ceva și nu știu... Nu mai merge... nu mai merge... (*Își aude glasul, se liniștește, aprinde luminarea și o așază încet pe masă. Ilona îl privește cu ochi speriati, simțind că împrejurul lor pîndește o primejdie crîncenă.*) Oare ce-am uitat, Doamne, ce-am uitat?...

ILONA: Numai pe mine să nu mă uii!...

APOSTOL BOLOGA (*după ce răvășește cărțile pe laviță, la căpățiul patului, dă peste harta cu pozițiile frontului*): Uite!... Așa-i c-am găsit? (*Desfășoară harta, își aruncă privirea peste însemnările cu creion roșu, apoi o îndoate frumos și o pune în buzunar. Ridică ochii la Ilona și se cutremură.*) Ilona...

ILONA (*ghicindu-i gândurile*): Eu cunosc munții mai bine... Știu toate cotloanele, toate poteciile, toate praiiele... Am să-ți fiu călăuză!

APOSTOL BOLOGA (*tresare uimit*): Nu, nu! Tu nu trebuie să... (*Îi tremură glasul. Tace. Apoi reia, liniștit.*) Am să mă întorc Ilona, să te iau!... Crezi?

ILONA (*privindu-l în ochi sălbatec*): Cred!

(*Apostol își pune casca și se uită împrejur. Ilona se așază în brațele lui și-l sărută. El iese greoi, împleticit, în timp ce Ilona, în hohote, stinge lumina.*)

Tabloul 9

Noapte. Barieră coborîtă la o trecere de cale ferată. Țirile grăierii sau sîrmele telegrafice.

Deodată, din întuneric, apare în fugă, asudat, cu părul șiroid de sudoare și casca zbătîndu-i-se în mină, Apostol Bologa și, tot atunci, ca și cînd ar fi stat la pîndă de cealaltă parte a nopții, suierul înnebunit, ochiul singeriu și gîfîturile unei locomotive de manevră, pe urmă aburul acoperă tot. Țipătul se pierde departe, iar din fuioarele care se deșiră apar față în față siluetele a doi militari.

PRIMA SILUETĂ (VARGA): Halt! Wer da?

A DOUA SILUETĂ (BOLOGA): Offizier...

VARGA: A, Bologa! (*După o scurtă ezitare, strigă spre spate.*) Ia-i armele, caporal! (*Caporalul se apropie temător ori numai stînjănit.*)

APOSTOL BOLOGA: N-am arme.

CAPORALUL (*pipăind cu mîini grăbite și speriate buzunarele ofițerului*): 'trăiți, don' locotenent, n-are...

(*Dintr-un post de comandă apropiat, sau pur și simplu din noaptea care-și trimite la acest ceas orînduiții hăuțași, apare Locotenentul de infanterie, numai în tunică, descheiat, nișel afumat, nervos. Privește scurt scena, înțelege situația.*)

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE: Va să zică, așa... Mda... așa se întîmplă întotdeauna... Așa, Varga... felicitări!... Îl predai regimentului, firește, cu formele reglementare!

VARGA (*iritat*): Ascultă...

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE :
Desigur, cel mai cuminte ar fi să-l ții
la tine, la sector, pînă miine-dimineață.

VARGA (*strigînd*): Dacă-ți iei tu răs-
punderea, eu n-am decît să-i dau dru-
mul!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE
(*piezîndu-și și el cumpătul*): Ai face
mai bine, decît să mă treziți din somn
pentru toate mărunțișurile! (*Lui Bo-
loga, care rămăsese în tot acest timp
nemîșcat, impasibil.*) Șterge-o, cama-
rade!

VARGA: Cum îndrăznești? Eu mi-am
făcut datoria!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE
(*țipînd aproape isteric. E evident că
nici lui, nici lui Varga nu le convine
situația*): Datoria, datoria!!!... Ziua,
noaptea, datoria!

(*Vocea unui telefonist încearcă să aco-
pere strigătele ofițerului.*)

TELEFONISTUL: Domnule locotenent,
poftiți divizia! A sosit divizia!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE
(*alergînd spre aparat*): Mulțumesc!
Foarte bine... (*Urlă în receptor.*) O pa-
trulă de ofițeri... comandată de ofițer,
firește... a prins un locotenent de arti-
lerie care încerca să dezerteze la inam-
ic!... Cum? Cum îl cheamă? Loco-
tenent Varga, comandantul escadronu-
lui al treilea!... A, pe prizonier?...
(*Către Varga.*) ...Cum îl cheamă pe
prizonier, Varga?

VARGA (*reușind cu greu să vorbească și
strîngîndu-și mai bine mantaua*): Bo-
loga Apostol!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE :
Locotenent Apostol Bologa!... Bo-lo-
ga!... din artilerie! Da, da, firește!
Acum ce facem cu el? Cu prizonierul,
firește!... Ce? Chiar acum, noaptea?...
A, da! Bine, am înțeles! Firește...
adresat nouă, pe cale ierarhică!... Bine,
raportul cu adresa cvernită!... Perche-
ziție? documente? E clar! Noapte
bună! (*Închide receptorul.*) ...Ai au-
zit?... Trebuie să-i faci percheziție
corporală, dacă n-are cumva docu-
mente sau arme, sau cine știe ce...
(*Ironic.*) Așază-te, deci, colo, la masă,
și fă-ți raportul!... Dar scurt, fără vor-
bărie!

VARGA (*privindu-l deodată pe Bologa,
fulgerat de o idee*): Ascultă! Ce dracu'
de raport mai vrei? Ce se-ntîmplă
aici? Poate nici n-a vrut să fugă... ci
doar s-a rătăcit necunoscînd terenul...
(*Lui Bologa.*) De ce naiba taci? (*Bo-
loga îl privește absent, obosit.*)

APOSTOL BOLOGA: Sint zdrobit de
oboseală. Pot să stau jos? (*Privește
în direcția caporalului, care nu știe
ce să facă, se repede dinaintea locote-*

*ntului Varga și își trîntește călcielele
într-o poziție de drepti disperată și în
uceași vreme salvatoare.)*

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE
(*zîmbind*): Da... e normal... eu m-am
dus, sint mort, de acum răspunderea
o porți tu, Varga!

VARGA: Eu, din acest moment am ter-
minat raportul, nu-mi iau nici o răs-
pundere!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE
(*reintrînd în întuneric*): Noapte bună
la toți!

VARGA (*se întoarce deodată furios spre
Bologa*): Scoate tot ce ai prin buzu-
nare! (*Bologa se ridică, își golește bu-
zunarele. Caporalul îi ia mărunțișurile
din mîini și i le trece lui Varga, care
descoperă harta cu pozițiile.*) Ce-i asta?
(*Se oprește o clipă în fața prizonieru-
lui, apoi, apucat de o furie crescîndă,
se plimbă agitat, ca și cum ar vrea să
dispară în întuneric și să nu mai știe
de nimic, revine în cele din urmă și
urlă.*) Așadar, ce-i asta?! Ți-aduci
aminte cînd te-am prevenit?! Te-am
prevenit, nu uita!... Eu mi-am făcut
datoria, numai datoria, precum tre-
buie să și-o faci orice om pe lume,
oriunde și în orice împrejurare! Da-
toria!!! (*Se oprește deodată, scutu-
rat ca de un frison, se repede spre
Bologa, îi prinde mina, vrea să i-o
strîngă, apoi renunță, închide ochii, se
strînge tot în el însuși.*)

APOSTOL BOLOGA (*uitîndu-se la ceas*):
Așa, deci... Uite ceasul... e de-abia
unu... De-abia... Va să zică, au trecut
atîtea ceasuri și e de-abia unu...

(*Deodată totul e sfișiat de zeci de pro-
iectoare, ca și cum noaptea, cîmpul, bari-
era și calea ferată n-ar fi fost decît o
înscenare vremelnică. Sala balului de la
început ori încăperea popotei ori amin-
două și toate celelalte la un loc apar în-
tr-o unică întruchipare. Zidurile, feres-
trele cu obloanele și perdelele lor, mobi-
lele și toate lucrurile sint la locul lor,
atît doar că pomii care se zăriseră în
cîteva rînduri prin geamuri sint acum
înăuntru, firești și statornice, ca și toate
celelalte obiecte... Varga, surprins de lu-
mină, se îndepărtează încet printre mo-
bile și copaci. Soldații oblonesc ferestrele.
Klapka intră frîngîndu-și mîinile, ca și
cum n-ar înțelege nimic din ce se pe-
trece, se zbate printre obiecte, și, prin
pădurea venită în mijlocul încăperii, a-
duce un scaun pînă lingă Bologa, îl ajută
să se așeze.)*

KLAPKA: Va să zică, totuși ai încercat...
Am presimțit... și azi-noapte am visat
totul întocmai... (*Se retrage, bîntuie
prin încăperă, apoi revine, în sfîrșit*

hotărît, lucid, realizînd adevărul.) Am să te apăr eu, Bologa! Vreau să te scap! Auzi?... Trebuie să scapi!

APOSTOL BOLOGA : Bine... bine...

KLAPKA : Nenorocitele... Curaj! Curaj, frate! (Iese.)

(Soldații întind fețe de masă verzi, de ceremonie, pe mesele lungi care altădată erau ale balurilor și ale chefurilor ofițerilor de la popotă. Cervenco intră, uriaș, blind, vesel sau numai prefăcîndu-se c-ar fi, cu veșnicul său baston în mînă, bătînd cu el în mobile și în copaci, de parcă le-ar prețui.)

CERVENCO : Uite, uite ce interesant! Noi, pe front, trăim ca sub pămînt! Habar n-avem ce-i în lume! (Privînd spre vîrfurile copacilor.) Aici au fost și vor mai fi oameni! Toți spioni, desigur! (Sarcastic, rînjînd.) A, firește, spioni și trădători! Generalul nostru arde! Ehei, nu glumește! (Soldații aduc dosare, hîrtoage, creioane, călămări și toate cele convenite scrisului, le așază pe mese, deschid, închid, aliniază. Pretorul militar apare însoțit de Locotenentul de infanterie și de Gross. Cervenco îi vede și, apropiindu-se de Bologa, îl îmbrățișează, apoi se întoarce spre Pretor, pe care îl salută ca pe un amic de cafeenea, bătîndu-l ușor pe braț.) Frumoasă vreme, așa-i?

PRETORUL (surprins, bîlbîindu-se): Nu înțeleg...

CERVENCO (făcîndu-i cu ochiul): Lumea-i totdeauna frumoasă... toată lumea... (Își atîrnă cascheta de creanga unui copac și iese fluierînd încet, ca un om beat ori rînit.)

(Pretorul îl petrece cu privirea, aiurît, apoi se întoarce spre Bologa și e cuprins de un fel de satisfacție care-l face să se agite prin încăpere, lovîndu-se de colțurile meselor.)

PRETORUL (lui Bologa): Ei, domnule, să procedăm repede și sistem tic, să nu pierdem vremea, nu-i așa?... Serie, plutonier! ...Așadar, avem aici raportul locotenentului Varga... ...Iar pe dumneata te rog să răspunzi scurt, militărește la întrebările ce ți le voi pune...

APOSTOL BOLOGA (întrerupîndu-l): Domnule căpitan, eu nu vreau să ascund nimic, nici o umbră, nici un amănunt care ar putea contribui la lămurirea... situației. Dimpotrivă, vreau să-mi deschid inima ca în fața unui duhovnic, domnule căpitan!

PRETORUL (încurcat, dar tăios): Eu sînt numai judecătorul, locotenente!

APOSTOL BOLOGA : Dar nu vă poate fi străin sufletul omului! Iar eu

vreau să se înțeleagă cum mi s-a zdruncinat echilibrul sufletesc...

PRETORUL : Nu trebuie, înțelege, e inutil...

APOSTOL BOLOGA : Ba da, e necesar, te rog să scrii, domnule plutonier!... Eu mi-am inchipuit întotdeauna sufletul omului ca pe o visterie cu multe odăi, unele pline de comori, altele deșarte. Cei mai mulți oameni trăiesc toată viața în cămăruțele cele goale și veșnic deschise, căci celelalte sînt zăvorțite și cheile lor zac tînuite în focul chinurilor. ...Pe mine golul m-a înfricoșat întotdeauna, ca și-ntunericul... Și-atunci, m-am străduit să găsesc cheile comorilor mele!... Dar ele sînt înșelătoare. ...De-ndată ce descoperi una, le rîvnești pe cele mai ascunse... Poate cea mai de preț nu ți-o dezvăluie decît moartea și, totuși, o dorești cu lăcomia avarului! O fi deșartă rîvna asta... Fără ea, însă, viața n-ar mai avea nici o valoare și nu s-ar mai deosebi întru nimic de viața unei ginganii! (Isprăvind, Bologa e liniștit și împăcat, îmbujorat de emoția descoperirii și a destăinuirii.)

PRETORUL (neatîns, rece, surizînd): Iar eu nu sînt decît judecătorul, care dorește să afle adevărul lui cuvenit, și nu acela hărăzit duhovnicului! (Citînd o clipă în raportul scris.) Deocamdată avem un punct cîștigat, încercarea de dezertare, mărturisită, nu-i așa? (Bologa se mulțumește să-l privească în tăcere.) ...Va să zică, mărturisită și recunoscută, Motivele le vom descoperi încetul cu încetul... În orice caz, numirea în juriul unei Curți Marțiale, recunoaște și dumneata, nu poate fi un motiv de dezertare la inamic, nu-i așa?... A împărți dreptatea sau a pedepsi pe cei vinovați nu-i o crimă, ci o datorie pentru orice om! Dumneata, om cu studii înalte, care mîine-poimîine aveai să joci un rol de seamă în societate, trebuia să știi asta! Dar, să nu uit... (Scoate la iveală harta descoperită asupra lui Bologa în momentul arestării.) ...Asta ce este?... Și cum se potrivește cu povestea echilibrului sufletesc, mă rog, pierdut?

APOSTOL BOLOGA (pălînd deodată): Aceasta nu explică nimic!

PRETORUL : Ei, cum așa, nimic, nimic?

APOSTOL BOLOGA : Înțelege, e vorba de altceva... Am luat-o ca să înșel... în fine... să îndepărtez bănuialile și spaima unei femei... soția mea!

PRETORUL (prefăcîndu-se interesat): Așadar... Bine! Deci, soția... (Vîrîndu-i harta sub ochi.) Dar ce e, totuși?

APOSTOL BOLOGA (siciit de pedanteria ofițerului): Asta e schița oficială de la serviciul meu!

PRETORUL : Cunosc! Și eu sînt militar, dar vreau să spun... Cum a ajuns în

buzunarul dumitale? Și tocmai cînd încercai să dezertezi la inamic?... Poate șoția ți-a pus-o în buzunar, din-adins?

APOSTOL BOLOGA: Nu, domnule...

PRETORUL: Atunci?!

APOSTOL BOLOGA: Fiindcă...

PRETORUL: Să-ți spun eu cum! Fiindcă n-ai vrut să mergi cu mîna goală! Nu-i așa? (*Bologa zîmbește, alb, absurd, în fața mașinăriei dezlănțuite a interogatoriului.*) Și-acum să-ți explic tot eu motivele cele adevărate, și nu poveștile cu echilibrul sufletesc! Eu cercetez de mult, am bănuț, am scotocit, iar domnul general, îmi pare rău c-o spun, a fost de-o indolentă nepăsare! Cei doisprezece spinzurați, vreau să spun cei doisprezece ticăloși pe care n-ai binevoit să vrei să-i judeci, erau membrii unei vaste organizații de spioni cuibăriți în inima diviziei... Erau deci trădători, Bologa, spioni, pricepi!... De ce n-ai vrut să-i judeci?... Păi, e la mîntea omului, de ce! (*Devine din ce în ce mai excitat de propria-i fervoare în urmărirea demonstrației.*) ...Român pe frontul românesc!... Ofițer cu decorații, erou... Cine să-l bănuiască pe el? Și totul se încurcă dintr-o dată, odată cu numirea lui în juriul Curții! A lui, adică șeful bandei! (*Apropiindu-se la o palmă de fața lui Bologa.*) Te înțeleg... Ai fi riscat ca vreunul din acuzați, văzîndu-te în juriu, să nu suporte, și să-ți rupă masca! Așa stînd lucrurile, ai preferat să dezertezi, cu harta pozițiilor noastre cu tot... (*Devine deodată alb de furie, amintindu-și un amănunt și indicîndu-l pe hartă cu degetul.*) Pînă și casa aceasta e însemnată, unde se află cancelaria pretorului, a mea, Bologa, ca să mă bombardeze și să mă omoare și pe mine într-o zi aviatorii dușmani!... Așa e? (*Bologa tace.*) Bine, nu ești obligat să răspunzi. Avem dovezi destule... Așa! Atunci, citește procesul-verbal și iscălește, te rog! (*Bologa nu se mișcă. Pretorul, nervos, se stăpînește totuși.*) ...Firește, nu te pot sili... Trebuie să știi, însă, că aceasta nu va împiedica mersul justiției! Așa! ...Să nu crezi cumva că...

(*În acea clipă, trăgînd după el doi soldați care se țin aghațați de el încercînd să-l oprească, groparul Paul Vidor se apropie de arestat.*)

VIDOR: Ce-i, asta?!... Ce s-a întîmplat, domnule locotenent? Noi am crezut aseară că te-ai dus acasă pentru Ilona... și-acuma uite... vai de mine! ...ce nenorocire... vai de noi, domnule...

(*Surprinși de iuțeala și masivitatea omului, Pretorul și soldații au rămas cîteva*

clipe descumpăniți. Văzînd însă că groparul se scotocește în sin după nu se știe ce, își iau deodată seama.)

VIDOR: Ia pînea asta...

PRETORUL: Cum îți permiți! Asta-i complicitate!

UN SOLDAT: Inapoi! Nu-i voie! N-azi?

(*Soldații îl îmbrîncesc pe gropar pînă departe.*)

PRETORUL (*lui Bologa, recăpătîndu-și stăpînirea de sine*): Deocamdată am terminat... (*Plutonierului.*) Să iei toate măsurile!... Te duci apoi în Lunca și faci o percheziție foarte minuțioasă la locuința acuzatului și a complicilor!... Și-mi vei aduce toate bagajele! Și mai ales hîrțile! M-auzi? Astea-s cele mai periculoase: hîrțile! (*Iese.*)

PLUTONIERUL (*lăsînd doar santinele pe loc și stringîndu-și hîrțoagele*): Dacă doriți ceva, vă rog să mă chemați pe mine... Am să vă trimit îndată cafeaua, sau, dacă doriți, ceai... De-acuma, s-a terminat. (*Iese bodogănînd nemulțumit, scotocînd ceva printre hîrtii și schițînd un salut oprit la mijloc, în direcția ofițerului anchetat. Klapka intră nervos, agitat.*)

KLAPKA: N-avem decît foarte puțin! Atît mi-a îngăduit Pretorul, și încă excepțional... Știu tot, tot! Așadar...

(*E întrerupt de un soldat cu o cană de cafea aburîndă.*)

SOLDATUL: Să trăiți... poftiți, cafea...

KLAPKA: La naiba cu cafeaua! Am spus s-aducă mîncare, trebuie să te întărești, Apostol! (*Soldatul lasă cana și iese incurcat.*) Cînd s-a aflat că eu sint apărătorul, m-au înconjurat și primarul și fetița... știi, logodnica ta. (*Bologa tresare.*) Biata fată! Ce suflet... Acuma înțeleg perfect. (*Începe deodată să ridă.*) Groparul s-a oferit să spargă peretele, să scapi prin fugă... Copilării de om bătrîn!... Am obținut ca generalul să nu intervină împotriva ta! Va să zică, soarta și viața ta se află în mîinile juriului! Cu o apărare riguroasă și isteată, sper să evităm... Trebuie să mă ajuți și tu, înțelegi... Întîi vei renega ultima depoziție, dar știi, foarte energic, pe urmă vei tăgădui categoric că ai vrut să dezertezi la inamic... Chiar harta, știi, toată povestea, sper s-o spulber din debateri, avocătește!... În sfîrșit, trebuie să avem speranță, Bologa!... Ah, era să uit! Poftim o scrisoare. E de

la mama ta! *(Bologa privește lung plicul deschis; și, fără să se uite la căpitan.)*

APOSTOL BOLOGA: Cînd voi fi judecat?

KLAPKA: Deîndată, la zece... negreșit!
APOSTOL BOLOGA: Atunci, ce nevoie de...?

KLAPKA *(scuturîndu-l brutal de umăr)*: Ești nebun? Trezește-te, omule, nu-ți dai seama ce te așteaptă?

APOSTOL BOLOGA *(cu o umbră de suris pe buze)*: Moartea.

KLAPKA: Ștreangul, Bologa, auzi?!... Ștreangul! Ești dator să trăiești! N-ai dreptul, nu ți-e permis!... Știi, moartea, cînd o privești prea adînc și în delung, începe să te ademenească... Dar trebuie să te smulgi din ademenețirea ei, căci orice viață e mai bună decît moartea!

APOSTOL BOLOGA: Aseară am văzut-o pe Iona și... m-am regăsit, mi-am regăsit iubirea... Acum mi-e sufletul liniștit. Nu mai vreau nimic. Iubirea îmi ajunge, căci ea îmbrățișează deopotrivă pe oameni și pe Dumnezeu, viața și moartea... Ea e în mine și-n afară de mine, în tot cuprinsul infinitului... Cine n-o simte, nu trăiește aieva; cine o simte, trăiește în eternitate...

KLAPKA: Dragul meu, nu-ți dai seama oare că aiurezi?... Asemenea fantasma-gorii poate să-și îngăduie omul cînd e acasă, la birou, odihnit sau în momente de entuziasm, într-o discuție, nu însă în fața morții!

APOSTOL BOLOGA: O închipuire care împacă sufletul e tot ce poate dobîndi omul în viață.

KLAPKA: Omule, tu vei muri ca dezerter și spion și trădător, în sfîrșit, ca un criminal, iar nu ca un apostol al iubirii!... Să știi că te declar nebun și tot te scap!

APOSTOL BOLOGA: Crezi că o viață smulsă prin minciună ar mai avea vreun preț?

KLAPKA: Minciuna care poate salva o viață de om e mai prețioasă decît toate adevărurile!... Am să te scap, chiar împotriva voinței tale! Eu îmi voi face datoria pînă la capăt! Pentru tine am trecut peste toate suspiciunile care mă înconjoară... Nu-mi pasă! Atît te rog: ajută-mă!... Te rog! *(îi strînge amîndouă mîinile, așteptînd o privire încurajatoare, un semn. Plutonierul își viră capul pe ușă. Zărîndu-l pe Plutonier, speriat deodată.)* Ei, ce e?! ce se aude cu mîncarea?

PLUTONIERUL: Mîncarea?... Nu știi, nu-i treaba mea, domnule căpitan... În ce privește sentința... *(Mai încet, ca să nu audă Bologa.)* Știi, desigur, că s-a hotărît de mult. Se așteaptă numai

aprobarea de sus... Așa-i regulamentul, pentru domniile ofițeri!...

KLAPKA: Prostii! Judecata va începe îndată. Juriul va hotărî!

PLUTONIERUL *(încet, sceptic)*: Cine știe...

(Pretorul reintră, Plutonierul încremește surprins.)

PRETORUL *(apropiîndu-se de Bologa, rece, grav)*: Apărătorul dumitale ne-a comunicat că mai ai de făcut niște declarații de mare importanță, care ar putea să modifice radical convingerea mea...

(Klapka nu îndrăznește să schițeze nici un gest, Bologa îi privește pe cei doi zîmbind de departe.)

APOSTOL BOLOGA: M-am răzgîndit... Nu am de așteptat nimic...

PRETORUL: Eram sigur!... Cunosc eu psihologia...

KLAPKA *(aproape țipînd, fără să-i pese că Pretorul aude tot)*: Bologa, te implor, ajută-mă!

BOLOGA *(scotînd încet scrisoarea mamei din plic și arătînd-o celor doi ofițeri)*: Acuma să vedem scrisoarea mamei... S-o înțelegem... *(Bologa începe să citească scrisoarea mamei.)*

(Klapka, disperat, se îndreaptă spre un colț depărtat al mesei, Pretorul face un semn Plutonierului, acesta transmite unei sentineli, undeva în afară, de unde intră un pluton de ostași cu baioneta la armă, care se aliniază pe lîngă pereți. În urma lor pătrund, în lumina strecurată printre obloanele ferestrelor și abia zăriți la flacăra mică a luminării la care Bologa citește, locotenentii Varga, Gross, căpitanul Cervenco, Locotenentul de infanterie. Se așază tăcuți la masa verde a judecării, iar în lumina luminărilor care se aprind din loc în loc, ne apar ei înșiși ca niște condamnați siliți să joace o vreme rolul unei Curți Marțiale.)

PRETORUL *(din umbra mesei)*: Locotenent Apostol Bologa!

APOSTOL BOLOGA *(tresărînd din lectură scrisorii)*: Prezent!

PRETORUL: Spune, te rog, motivele și împrejurările dezertării.

APOSTOL BOLOGA *(privindu-i pe camarazii din jur)*: Dezertare?

PRETORUL: Răspunde... Vîna e covîrșitoare, desigur, dar Curtea va asculta cu luare-aminte apărarea dumitale...

(Bologa îl privește scurt pe Pretor, se ridică de la masă și, trecînd prin

spatele camarazilor săi, îi îmbrățișează pe rînd, apoi ajunge dinaintea Pretorului.)

BOLOGA : Omorîți-mă...

(Pretorul tresare, se smulge din fața locotenentului, aproape o ia la fugă, cău-tîndu-și salvarea printre mobilele și copacii din jur. Scotocoște în cele din urmă într-un sertar, de unde scoate o sticlută cu o anume tinctură, din care-și toarnă o linguriță și o inghite, apoi revine în fața acuzatului.)

PRETORUL : Așadar, spuneți... Acuzatul mai are ceva de spus ?

APOSTOL BOLOGA (zîmbind) : Omorîți-mă...

PRETORUL (confuz) : Dezbatere fiind terminate, Curtea va intra în deliberare ! *(Dispare grăbit spre spate, în vreme ce soldații care păziseră sala de judecată îi conduc pe ofițerii membri ai juriului spre fundul scenei, în întuneric.)*

APOSTOL BOLOGA (singur, moaie tocul într-o călimară rămasă pe masă) : Voi muri negreșit, peste... *(Își privește ceasul.)* Peste cîte ore ? *(Începe să scrie.)* „Dragă mamă, află...”

(Din întuneric reapare Pretorul, se așază alături de Bologa și începe să citească încet, solemn, sentința. Locotenentul își întrerupe scrisul și încearcă parcă să înțeleagă conținutul cuvintelor.)

PRETORUL : „În numele Împăratului...” crimele săvîrșite... dar neizbutite... de trădare și fugă la inamic... degradarea și eliminarea din cadrele armatei... *(Un soldat îl dezbracă pe Bologa de tunică și cămașă.)* Moarte prin ștreang. Sentința va fi executată imediat.

(Plutonierul aduce o carafă cu vin roșu și două pahare. Pretorul toarnă cu mîna tremurîndă vinul, închină către Bologa, apoi dă paharul pe gît și pleacă împle-ticit. Locotenentul rămîne singur dinaintea paharului neatins.)

BOTEANU (întrînd, palid, cu patrafirul pe piept, își șterge fruntea cu o batistă mare) : Am venit într-un suflet... M-am pomenit spre seară cu fata lui Vidor că mă cheamă degrabă să te binecuvîntez... Of, inima omului !

APOSTOL BOLOGA (grăbit) : Părinte ! Am vrut să scriu mamei și uite, colo, hîrtia neterminată... n-am fost în stare... Vestește-o tu, Constantine, pe urmă... după ce voi fi... după ce... Spune-i tu cum am... Să aibă grijă de

logodnica mea... să aibă mare grijă... Căci ele, amîndouă, mi-au sădit în inimă iubirea... și din iubirea lor mi-am întruchipat credința călăuzitoare... și... și...

BOTEANU (mîngîindu-i părul uned) : În mijlocul tuturor ispitelor vieții, ai rămas fiul părintelui tău, Apostole ! N-ai uitat învățăturile lui, ci le-ai purtat pururea. În singele tău fierbinte... Plăcut este Domnului acela care se jertfește de bună-voie pentru neamul părinților săi și pentru credința lor !

APOSTOL BOLOGA : Pentru neamul părinților... *(Simte că amețește, duce mîna la ochi. Decorul începe să se miște, pădurea, lucrurile din jur se clatină.)*

BOTEANU : Fiule, fii tare în ceasul încercării de pe urmă !

Apostol Bologa se uită împrejur cu ochi întrebători. Întinde mîna spre preot, își vede ceasornicul care începe parcă să o ia timpului înainte cu tic-tac-uri precipitate, tot mai puternice. Desface curelușa de pe mîină și asvîrle ceasul în întuneric. Prăbușire ca de fiare vechi. Încep să se perinde prin fața ochilor lui soldați cu luminări aprinse, cu căști luctoare ca la o retragere cu torțe. Și iarăși pădurea vuieste, se clatină. Peste toate începe să se agite lumina reflectorului, ucisă cîndva de Apostol, ca un semn că războiul din oameni și din afara lor nu s-a terminat, rămîne o amenințare permanentă. Sub fulgerele răscolitoare, trec pe rînd, cu fețe luminate pentru o clipă, toate personajele spectacolului, încercînd fiecare să spună ceva, să-i repete cuvintele vechi, ca într-o horă ce mai încearcă să-l lege de viață. Apostol smulge casca de pe capul lui Petre, își ascunde fața sub ea. Toată scena se întunecă o clipă. Apoi reflectorul se oprește pe chipul Ilonei, care se apropie de Bologa și-i cade mută la picioare. El rămîne neclintit, cu casca pe față, în timp ce hora personajelor își întetește mișcarea, devenind ameteitoare. În fulgerul reflectorului apare tot mai clară, mai amenințătoare, spînzurătoarea. „Fii tare, fiule, fii tare !” — se aude glasul lui Boteanu. „Înainte !” — răsună, peste sfîrșitul torțelor, glasul Pretorului-călău. Acesta se apropie, dă jos casca de pe fața condamnatului și-i arată crucea pe care scrie APOSTOL BOLOGA. Locotenentul o privește îndelung, apoi începe să murmure : „Cine este Apostol Bologa ? Cine este Apostol Bologa ? Cine...” În timp ce vocea crește, reverberează, asurzește sala, peste scena plină de șoapte : „Cine este Apostol Bologa ? Cine...”, se lasă brusc

C O R T I N A

■ TRAIAN ȘELMARU

Aplauzele mute

De peste douăzeci de ani aștept să scriu rîndurile acestea. E mult, nu-i așa? Ce să-i faci! Nu e pentru prima oară că actorilor noștri — și chiar celor mai talentați — nu li se dă prilejul să atace marile partituri ce li se cuvin. Dar cazul lui Caramitru bate toate recordurile.

Puțini dintre spectatorii care azi îl admiră în excepționalul său Hamlet știu că studentul Caramitru Ion absolvă, în stagiunea 1963—64, Institutul de teatru cu fragmente din capodopera shakespeareană. Repet ceea ce am mai notat cîndva despre această producție: „Cu Hamlet al adolescenței sale, Caramitru a ținut să se exprime pe sine. De-a lungul anilor a urmărit același lucru. Asta l-a impus oamenilor de teatru și publicului ca gânditor și poet al scenei“.

Acum, rolurile s-au inversat. Caramitru îl exprimă pe Hamlet prin sine însuși. Pentru că Hamlet asta e: idee. Și luciditate. De aceea e contemporan. Și peren.

Am văzut mulți interpreți în Hamlet. Foarte mari interpreți. La noi și pretutindeni. Caramitru mi se pare că e Hamlet așa cum l-a scris Shakespeare. Se confundă cu personajul. Gîndește cu glas tare. Și te face să gîndești. Asupra ta, asupra ceasului de față, asupra viitorului, asupra istoriei. Asupra omului, asupra lumii. De acum, de totdeauna. Și să fii deasupra. Deasupra vremurilor. Să știi că restul e tăcere. Restul? Că totul e tăcere.

(Continuare de la p. 9)

toate formele, în cărțile pe care le-a scris, în spectacolul pe care îl oferă. Este un scriitor care n-a lăsat vremea să treacă în zadar... se poate spune asta cu absolută încredințare. Singular de „dotat“, nu s-a mulțumit cu naturala înzestrare, știind să o pună în stare continuă de acțiune, de tensiune, de intensă valorificare. De-o originalitate nătivă, fiind, nu numai că și-a cultivat-o, dar a știut adesea să-i pună piedici (refuzînd să se mărginească), pentru a se înnoi, în căutare de noi spații literare și de mereu (efectiv mereu!) altceva. Reputația (reală!) a poeziei și teatrului său în Europa și dincolo de Europa nu este un miracol și în orice caz nu este un rod al hazardului. Sorescu are de

Am fost la unul din primele spectacole. Sala era arhiplină. Mult, foarte mult tineret. Pe scaune, pe treptele amfiteatrului de la Grădina Icoanei. Cinci ore. Am avut impresia că puteau fi cincizeci, cinci sute... Nu se auzea nici o răsufare. Numai glasul lui Caramitru. Și textul lui Hamlet. Nu se auzeau vorbele. Se auzea sensul vorbelor. Și ceea ce e sub sensul lor. Mult. Nesfîrșit.

De obicei, cînd se vorbește despre celebrii interpreți ai lui Hamlet se fac referințe la „marile arii“, la replici devenite citate. „Ții minte cum spunea X marele monolog?“, „Dar scena cu Ofelia?“, „Dar cea din alcovul mamei?“, „Dar dialogul cu groparii?“. Sau: „A fi sau a nu fi“ nu rostea nimeni ca marele Y!“ Sau: „Du-te la mănăstire!“ . Și așa mai departe.

În interpretarea lui Caramitru, Hamlet nu mai e o piesă compusă din arii. Nici din citate. E o unică, profundă meditație. De aceea nici nu m-am mirat că n-a fost niciodată întrerupt de aplauze, cum se întîmplă, de obicei, după fiecare „arie“, după fiecare ieșire din scenă. Aplauzelor le-a luat locul tăcerea. Le simțeam. Pluteau deasupra sălii. Dar erau mute. Aplauze mute! Ce performanță: mai mare poate realiza un actor decît de a domina publicul într-atît, de a-l face să gîndească atît de adînc, încît nici să nu-i treacă prin gînd să aplaude!

Și totuși s-a aplaudat. Dar nu cînd era Caramitru în scenă. Erau aplauze normale. Se adresau unor momente „tari“, celorlalți actori în momente „de efect“, regiei încărcate și zgomotoase. În două vorbe: altui spectacol. Pentru că acest alt spectacol nu-l cuprinde pe Ion Caramitru. Dimpotrivă. Ai tot timpul impresia că prințul e silit să tragă după sine pînă la epuizare o întregă Danemarcă de balast scenic. Excepționalul interpret și regia nu s-au întîlnit. Păcat!

ce (și are cu ce) să intereseze și dincolo de hotarele țării, este tradus și este *traductibil* pentru că „mesajul“ său este larg inteligibil și are el însuși putere de penetrație. Vorbînd românește (cu un farmec și un har al limbii, al locuțiunilor și al „întorsăturilor“ ei, greu de contestat), vorbește în același timp (cu aproape egală competență) omeneste, pe limba omului viu (curios să-și priceapă soarta, slăbiciunea și forța) de pretutindeni. Să nu ne mire prea mult că este cunoscut, că *moneda* sa circulă în lume.

Are căutare pentru că merită. Are căutare (la noi și nu numai la noi) pentru că are acoperire. Și sint mai toate șansele să nu se devalorizeze.

SCENOGRAFIA

DAN JITIANU

Impresii scenografice din teatrul chinez

I. Spațiul teatral

Ciclul de trei articole care urmează reprezintă structurarea pe temă rubricii a experienței culturale deosebite pe care am trăit-o cu prilejul recente vizite de două săptămâni în China, prilej pentru care mulțumesc încă o dată Consiliului Cultural și Educației Socialiste și conducerii A.T.M.

Nici nu aș putea numi altfel decât „impresii” gândurile unui european care ia pentru prima oară un contact direct cu civilizația unei țări din Extremul Orient, țară de întinderea unui continent, având o populație ce reprezintă aproape un sfert din cea a globului și care și-a rafinat civilizația de-a lungul a patru mii de ani de istorie consemnată.

Structurarea pe tema scenografiei a fost înlesnită de programul vizitei, alcătuit fără cusur de gazdele mele — Asociația Chineză de Teatru (A.C.T.). Programul a cuprins contacte cu spații teatrale tradiționale și moderne, spectacole de operă tradițională chineză și de teatru modern, vizite în institute de teatru, expoziții și muzee, vizitarea unor monumente istorice de arhitectură, contacte cu scenografi chinezi. Aria geografică vizitată s-a limitat la Coasta de Est și a cuprins trei orașe mari: Beijing, Shanghai și Guangzhou (Canton).

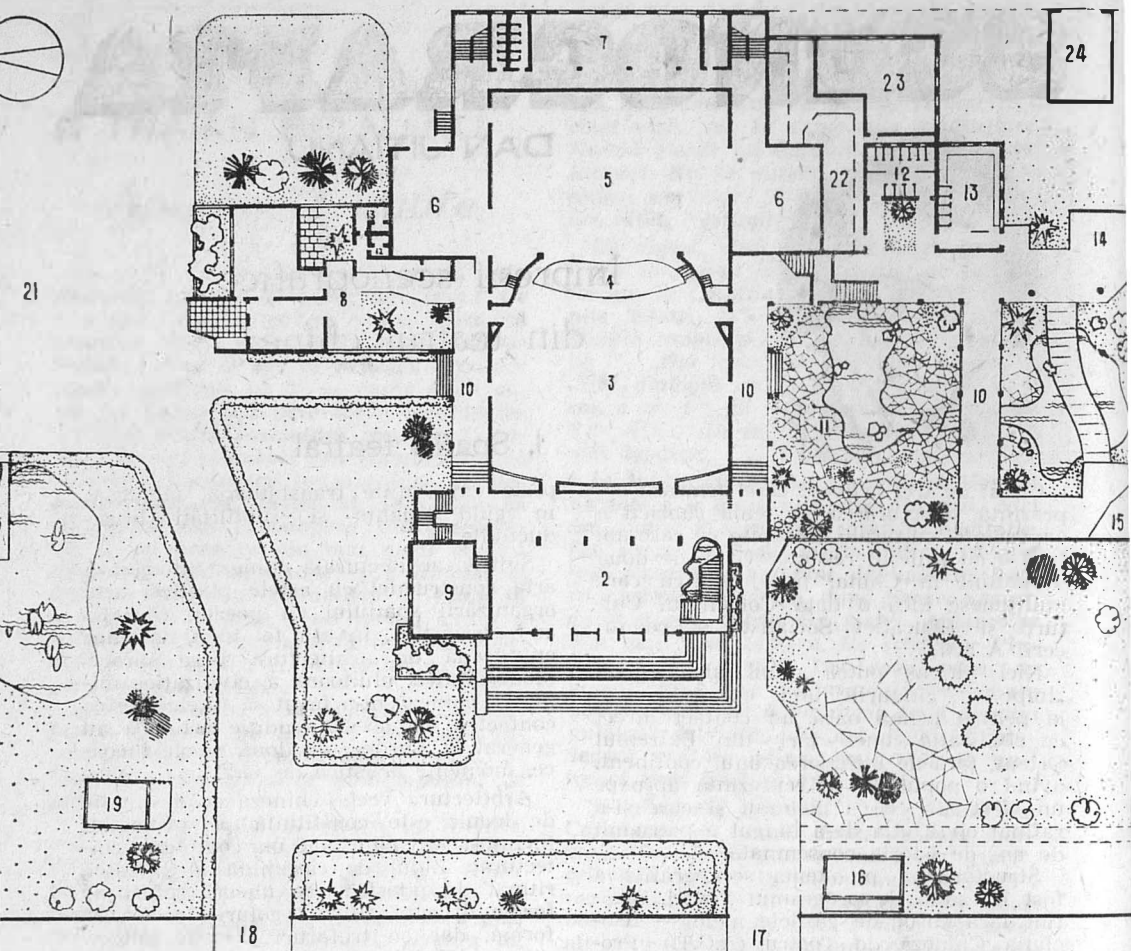
Pentru a putea înțelege mai exact spațiul teatral tradițional chinez cred că este necesar să-l informez în prealabil pe cititor despre tradițiile arhitecturii civile chineze, evident, fără pretenția de a emite sentințe definitive și mai ales cu modestia unui scenograf educat în spiritul artei europene, artă ce pare nevoluită pe lângă rafinamentul artei chineze. În ce mă privește, contactul cu tradiția arhitecturală chineză a fost revelator, și ca un argument al afirmației aduc faptul că în timpul vizitei la aceste monumente am uitat de ignoranța mea stinjenitoare în ce privește limba și,

peste explicațiile translatorei, adăugam în gând nuanțe și subtilități intraductibile.

Sinteza arhitecturală chineză integrează arta construcției cu artele plastice, arta organizării spațiului cu poezia, filosofia cu peisagistica, în așa fel încât noțiunea europeană de arhitectură pare săracă. Modernitatea uluitoare a civilizației milenare chineze m-a făcut să înțeleg de ce contactele cu această tradiție artistică au generat în Europa, de două secole încoace, momente artistice de vîrf.

Arhitectura veche chineză cu destinație de locuit este constituită pe principiul incintei care cuprinde un complex arhitectural. Zidul de cărămidă al incintei, ritmat de pilaștri, are uneori goluri de forme diferite, altele goluri de aceeași formă, dar cu traforuri diferite, altele este ondulat inchipuind forma unui dragon. În interiorul împrejmuirii, spațiul este structurat de pavilioane și galerii acoperite care despart grădinile. Întrepatrunderea spațiului exterior cu cel interior, lipsa de opacitate a elementelor despărțitoare — de obicei traforate —, arta rafinată a grădinilor populate cu pomi, lacuri, poduri și stînci, toate acestea îți transmit senzația că incinta în care te afli închide de fapt o lume, la altă scară, e drept, dar care cuprinde tot și este perfectă. Probabil că numai despre arta și știința subtilă cu care sînt ghidate traseele pietonului, care traversează succesiv pavilioane, grădini, poduri, galerii, urcînd și coborînd nuanțat, astfel încît banalul mers se transformă într-o meditație evoluînd pe măsura parcurgerii drumului, s-ar putea scrie volume întregi.

Și cum eu încă mai cred că într-o lume perfectă nu poate lipsi totemul teatrului, l-am și găsit în această incintă, tronînd superb într-o curte interioară, înconjurată pe trei laturi de porticele pavilioanelor, de pe a patra avansînd ma-

Planul Teatrului Prieteniei — Guangzhou (Canton). Cîteva repere : 2. Foyer. 3. Sala. 4. Fosa orchestrei. 5. Scena. 6. Buzunare laterale. 10. Portiçe (galerii acoperite). 11. Grădină cu bazin.

jestuos, ca sunetul grav al unui gong chinezesc, SCENA.

Dispozitivul scenei, cu două niveluri de joc, este înconjurat de public, ca în teatrul lui Shakespeare, pe trei laturi, iar scenografia, costumele, machiajul și muzica se întrec în rafinament cu cadrul arhitectural.

★

Am avut ocazia să vizitez 16 spații de spectacol (incluzînd și pe cele în care am participat la spectacole), două sînt de tipul tradițional descris mai înainte, iar celelalte 14, moderne și pe șchema italiană. Pe acestea din urmă le-aș împărți în două categorii : prima cuprinzînd teatrele cu un regim de dotare mai modest, tehnică modestă, foaiere reduse, confort și finisaje la nivelul cinematografele noastre, iar a doua cuprinzînd săli de

spectacole construite recent, în care se evidențiază nivelul tehnic excelent al dotărilor scenei și condițiile de confort ridicat al actorilor și publicului.

O clădire care nu se poate încadra în nici una dintre categoriile de mai sus, dar care trebuie menționată prima datorită valorii ei excepționale este Memorialul Dr. Sun Yat-Sen din orașul Guangzhou. Construcția ocupă 12.000 mp, cuprinde o scenă cu deschiderea de 15 m, avînd o adîncime egală cu deschiderea, și o sală cu 4.729 locuri. Proiectată de tînărul și talentatul arhitect Lu Yenzhi în 1929, clădirea s-a realizat din fondurile adunate prin contribuție voluntară de la cetățenii orașului și de la chinezii de peste hotare. De formă octogonală, construcția a fost realizată din oțel și beton armat, imbinînd în mod fericit funcțiunea și materialele moderne cu tradiția

arhitecturii chineze. Din punct de vedere arhitectural, mi se pare exemplarul cel mai reușit dintre toate sălile moderne vizitate, datorită acestei sinteze perfecte între tradițional și modern. Renovate în 1963 și 1975, sala și scena au fost prevăzute cu instalații moderne electrice, acustice, de ventilație și aer condiționat.

Sala este folosită pentru conferințe și congrese, dar și pentru spectacole muzicale, de dansuri, concerte etc. Ar putea fi utilizată și pentru un anume tip de teatru de dramă sau pentru opera tradițională chineză dacă s-ar executa câteva lucrări de amenajare nu foarte pretențioase și pe care spațiul parter al sălii le-ar primi cu generozitate.

O construcție recentă este Teatrul Prieteniei, clădit cu douăzeci de ani în urmă tot în Guangzhou, într-o zonă cu parcuri a orașului. Teatrul nu are trupă proprie, el fiind destinat găzduirii turnelor teatrale, muzicale, de operă etc., din țară și străinătate. Sala poate fi folosită și pentru proiecții de film cinematograf pentru care are toată aparatura necesară. Deschiderea scenei este de 14 m., lățimea scenei, inclusiv buzunarele laterale, are 27 m., adâncimea scenei este de 19 m. și înălțimea de 17 m. Pentru concerte scena are în dotare un plafon acustic care se assemblează fără dificultate și apoi e ridicat la contrabare. Sala prevăzută cu balcon are o capacitate de 1600 de locuri. Foaierul din interiorul clădirii se continuă în exterior în mod inspirat cu o grădină tradițională chineză care primește spectatorii în pauze cu răcoarea bazinelor cu pești aurii (orașul e situat în zona tropicală). Directorul teatrului, un reputat actor de film, și-a amintit cu plăcere de succesul Filarmonicii „George Enescu”, care a concertat în 1979 pe scena aceasta.

La Beijing, localul Operei Chineze (autor prof. arh. Xu Hong-Zhuang), recent terminat, a fost amenajat pe nucleul scenei fostului Teatru al Armatei. Portalul scenei are 8 m înălțime și 14,8 m. deschidere iar scena 21 m. adâncime și 19 m. înălțime. În fața rampei există o fosă mobilă (pe principiul trapelor) de 14,6×4 m în plan și cu o cursă pe verticală de 2,5 m., acționată hidraulic. Scena, dotată la pod cu 60 de contrabare, este echipată la platou cu trei culisante și patru trape acționate hidraulic, de 15×1,75 m. Echipamentele electrice ale scenei au aceeași anvergură cu cele mecanice; de remarcat cele opt turnuri laterale cu proiectoare, patru la grădină, patru la curte, telecomandate pentru mișcare pe verticală sau orizontală. Numărul total al aparatelor de iluminat fixe depășește 600. Sala, cu o capacitate de 1660 de locuri, accede către un foaier extins generos cu un hol pe mai multe

etaje, înconjurat de galerii. Singurul defect al acestei clădiri este poziția ei excentrică, 14—15 km de centrul orașului.

Tot la Beijing, noua sală experimentală a Academiei Centrale de Teatru, (autor Arh. Liu Li), cu o capacitate puțin sub o mie de locuri, are o scenă dotată cu o turnantă tambur Ø 14 m. conținând opt trape acționate hidraulic cu o cursă de la -1,5 la +3,5 m. De remarcat e faptul că întreaga concepție și execuție a instalațiilor de scenă este realizată în China.

Mai nouă decât cea din Beijing, sala Institutului de teatru din Shanghai, inaugurată în toamna lui 1985, are o scenă echipată cu un sistem de trape care prin coborîre permit înglobarea de culisante sau turnante, după caz, în platoul scenei. Arhitectura curată a sălii și foaierele, precum și concepția modernă a spațiilor teatrale, ca săli de clasă ale studenților (cabină — sală de machiaj, atelierul de pictură — clasă de scenografie etc.), fac din această clădire un teatru-școală așa cum ar trebui să aibă orice școală de teatru.

În general, capacitățile sălilor de peste o mie de locuri reclamă instalații electronice pentru captarea sunetului și amplificarea lui, calitatea acustică a spectacolului depinzând de calitatea instalației. Pentru sălile din prima categorie, cu echipamente mai modeste dar capacități mari, acustica va fi o problemă, desigur pînă în momentul modernizării echipamentelor.

Nu se pot trage concluzii, evident, asupra spațiului teatral din China după un contact atît de limitat în timp și spațiu, totuși cîteva tendințe se pot întrezări.

Prima ar fi tendința de modernizare tehnică a dotărilor electrice, mecanice și acustice ale scenei, mergînd poate chiar pînă la modelul german al „scenei-uzină”.

A doua tendință este de a folosi cu precădere formula italiană în noile construcții, chiar pentru teatrele experimentale ale studenților. Dacă prima tendință mi se pare firească în procesul evoluției teatrului, cea de-a doua apare mai puțin fondată, cel puțin din punct de vedere istoric, teatrul tradițional chinez avînd o schemă asemănătoare celui elizabetan. Această situație se datorează și faptului că nu toate trupele chineze au o scenă proprie, deci este preferabil, cel puțin pentru moment, ca efortul de adaptare, în condițiile de turneu permanent al trupelor fără scenă proprie, să se limiteze la un singur tip de scenă, cel italian.

Principalul este că teatrul chinez își dezvoltă acum o bază materială solidă, care stă măturie în fața tuturor pentru locul de cinste pe care îl ocupă teatrul, astăzi, în China.

de presă teatrală românească

1901

Programul Teatrului Național. București [septembrie] 1901— [aprilie] 1903. La fiecare spectacol. Format 24×11. Fără date ce tipar. Conține programul reprezentațiilor, subiectul pieselor ce se joacă și informații teatrale. Cota B.A.R.P. I II 511. Continuă fasciculele apărute între 1895—1898 (vezi **Teatrul**, nr. 11—12 1985).

Reprezentațiile dramatice alternează cu cele de operă. Lucreția Brezeanu, soția lui Iancu Brezeanu, bună subretă, apare și în... opera **Faust**. Face pași în teatru Marioara Voiculescu (Un paș, în **Ruș-Bias** de V. Hugo). Lucia Costescu e distribuită abuziv în piesele de salon, pentru ținuta ei impunătoare. Va fi, într-adevăr, o aristocrată a scenei, Lucia Sturdza Bulandra !

Caragiale. București, 23 februarie 1901. Număr festiv. Format 32 × 25. În fondul bibliotecii academice se păstrează doar paginile 3—6. Cota B.A.R.P. I 40976.

Număr ocazional, scos de prieteni, la aniversarea unui sfert de veac de activitate literară a marelui dramaturg. Inițiativa aparține lui Tony Bacalbașa, vechi colaborator al maestrului, care și imprimă gazeta în tipografia ziarului său, **Moș Teacă**. Probabil că s-a difuzat în seara banchetului, dat în salonul restaurantului Ghentșu, str. Sărindar nr. 4. Colaborează cu proză și versuri T. Bacalbașa, George Ranetti, Radu D. Rosetti etc.

Amicii rid subțire de „berarul“ din strada Gabroveni, improvizează șarje, îi trimit epigrame, asaltându-l în fel și chip cu familiaritate zgomotoasă, deloc neplăcută sărbătoritului. Radu D. Rosetti scrie „un răvășel“ funcționarului Caragiale: „În conдика de la Regie, / Fiindcă te-aduse-aci **Năpasta**, / La rînd, cu numărul 1000 / Te rog să-nregistrezi și asta : // «Aicea scrie Caragiale / Hîrtii ce la dosar se mîină, / El, ce în operele sale, / N-a scris un rînd să nu rămînă!»“.

S-a mai „tras“ un număr festiv, în altă paginație, pe copertă cu un desen de N. S. Petrescu și o caricatură de Jiquidi. (Vezi **Publicațiile periodice românești** tom II, ed. cit., p. 775).

Curierul Teatrului Bulevard. Stagiunea ~1901—1902. Direcțiunea Langer et Eliad. 1 nov. 1901. Redacția la biroul Teatrului Bulevard. Tipografia Modernă Grigorie Luis, str. Academiei 14. Se conservă un număr. Cota B.A.R.P. IV. 43134.

Foaie de publicitate a trupei efemere de varietăți din localul „Băilor Eforiei“ (pe actualul bulevard Gh. Gheorghiu-Dej). Nu se specifică direcția.

Angajați străini, comici, jongleuri, cîntărețe, balerini, cu numere exotice. Reclamă savuroasă, prin stridența ei bombastică. Cutare comic „va domni ca suveran pe scena noastră în fiecare seară cel puțin douăzeci de minute“.

1902

Programul Teatrului Lyric. București. [nov. 1902 — martie 1903]. Pentru fiecare reprezentație nouă. Format 33 × 24. Tip. „Universala“. Conține distribuția și subiectul piesei.

Teatrul Lyric (mai tîrziu **Leon Popescu**) se afla pe dealul ce străjuiește Cîșmigiu. A ars după întiul război mondial. Aici și-a format tenorul C. Grigoriu celebra trupă de comedie, în care va străluci N. Leonard. În această stagiune, 1902—1903, condusă de maestrul Grigore Ștefănescu, în **Teatrul Lyric** joacă trupa română de operete, actori ai Teatrului Național dau reprezentații în beneficiu, și este găzduit ansamblul operei de la Teatrul Național din Praga.

Se afirmă cîntăreții de operetă Margareta Dan, Ion Băjenaru, V. Maximilian.

Carmen Sylva. Teatru. Musică. Arte Frumoase. Iași. 20 nov. 1902 — 20 febr. 1903. Format 16 × 23. Redacția și administrația str. Goliei 87. Tip. „Dacia“. (5 numere). Cota B.A.R.P.I. 1344. Colaboratori : A. D. Xenopol, State Dragomir, N. A. Bogdan etc.

Pusă sub girul marelui istoric A. D. Xenopol, revista militează pentru „sprijinirea intereselor teatrale românești“. E omagiată Agatha Bărsescu pentru clocotitorul ei temperament scenic. Actorul și publicistul N. A. Bogdan, prietenul lui Ion Creangă, povestește anecdotă din culise : „Elita ieșeană“ e chemată patetic:

la teatru, drept care i se prezintă trupa. Sfirntare poezie literare: Mihai Popovici, Vlad Cuzinschi, M. Arceleanu, Aglae Pruteanu etc. Intr-o schiță de istorie recentă a scenei ieșene, aflăm date prețioase despre eforturile depuse la zidirea clădirii Teatrului Național — și azi po-doabă a scenei naționale.

Revista teatrelor. Publicație artistică, literară ilustrată. București oct. 1902 — febr. 1903. Seria a II-a. (Pentru prima serie, vezi **Teatrul**, nr. 12/1985). Lunar, cinci numere, ultimul dublu. Format 24 × 32. Director Ion I. Livescu. Redacția și administrația str. Spitalului 23. Tip. „Speranța”, str. Biserica Unei 4. Cota B.A.R. P. II. 610. Colaboratori: Ion I. Livescu, George Ranetti, Haralamb G. Lecca, Iuliu Cezar Săvescu etc.

Actorul și profesorul Ion I. Livescu revitalizează, într-o nouă serie, publicația pe care a dorit-o mereu consacrată „intereselor teatrului românesc”. Dar chestiunile privind trupa, repertoriul, administrația sînt tratate pătimaș, în tot locul se cere o „cheie”. Bogate ilustrații reprezintă actori de seamă: C. Nottara, Petre Liciu. Constanța Demetriade. Poezii minore, sentimentale. În schiimb, abundă notițele cu „de toate”. Theodor Speranția publică pagini din cursul de Istoria literaturii dramatice moderne ținut la Universitatea din București.

Gazeta artelor. Theatru. Muzică. Pictură. Sculptură. Arhitectură. Gimnastică. Dans etc. București 27 oct. 1902 — 15 mai 1904. Apare duminică. Format 43 × 28. Director Juarez Movilă. Redacția str. Fîntînei 64. Administrația str. Covaci 14. Tip. „Universala”. Cota B.A.R. P. III IV. 1738.

Un elegant magazin artistic, îngrijit de criticul muzical Juarez Movilă. Teatrul are loc privilegiat. Informații substanțiale, întinse reportaje, rezumate din presa străină. Multe și de calitate ilustrații. Pentru „celebritățile noastre” teatrale — M. Fascalu, Costache Caragiale, C. Nottara, Aristizza Romanescu, Agatha Bărsescu. Ion Petrescu etc. — se dau detaliate biografii. Gazeta înregistrează și o viață teatrală a provinciei.

Despre primul nostru mare interpret al lui Hamlet, actorul Petre Liciu dă această inedită informație: „cînd (Grigore) Manolescu a părăsit căminul părintesc pentru a apuca pe drumul gloriei, a plecat de-acasă cu Hamlet la subțioară; era aproape copil și cu toate acestea Hamlet îl fascinase.” Încă elevă a conservatorului din Paris, Maria Ventura apare pe scena Teatrului Național din București. Atenție, însă, „școala melodramatică franceză, așa cum ne-a dovedit că o posedă, o conduce la afectare”!

Teamă zadarnică. Viitoarea societară a Comediei Franceze nu se va ilustra în registrul... melodramatic.

1903

Teatrul Național. Iași. Stagiunea 1903—1904. Număr festiv pentru aniversarea înființării Societății Dramatice din Iași. 25 octombrie 1903. Format 27 × 24. Tip. „Dacia”. P. Iliescu et D. Grossu. Descriere făcută după exemplarului aflat în biblioteca Arhivelor Statului, din București (apud **Publicațiile periodice românești**, tom .II, ed. cit., p. 805).

Arta. Revistă pentru teatru și literatură. Iași. 1 nov. 1903 — 8 mai 1904. Apare duminică. Format 12 × 20. Redacția și administrația str. Goliei 43. Tip. „Dacia” (25 numere). Cota B.A.R. P. I. 1646. Colaboratori: M. Sadoveanu, Mihai Codreanu, G. Nădejde, State Dragomir, G. Bacovia, Cincinat Pavelescu etc.

În revista în care necunoscutul Bacovia publică versuri în registrul romantismului minor („La geam tușește-o față / În bolnavul anurg ; / Și s-a făcut batista / Ca frunzele ce curg”), iar M. Sadoveanu versifică, în colaborare („Pădurarul are-o față, flori, lumină și căldură, / Flori albastre-n ochi albaștri, floare roșie pe gură”), sînt multe și felurite subiecte privind teatrul. Ieșenii se pasionau, atunci, pentru clarificarea principiilor artei scenice, G. Nădejde precizează, într-un serial, care este **Menirea Teatrului Național**: „Teatrul e școală de limbă, arena în care scriitorii pe întrecute își arată puterile în alegerea celor mai frumoase și mai plastice forme, atît în versuri, cît și-n proză, atît în vorbirea înaltă, aleasă, literară, cît și-n vorbirea de toate zilele, familiară, sau în cea populară.” Premierele Teatrului Național din Iași, distribuțiile — consemnate minuțios —, cronicile, sînt surse documentare de prim rang.

Scena. Iași. 26 oct. 1903 — 14 dec. 1903. Apare duminică. Format variabil. Redacția și administrația str. Alecsandri 14. Tip. editoare P. M. Popovici. (8 numere). Cota B.A.R. P. II. 1469. Colaboratorii V. Anestin, Octav Minar, N. A. Bogdan etc.

Bine informată, revista orientează cititorii în viața teatrului ieșean. În prim-plan, actorii. V. Anestin solicită, poetic, atenție pentru breasla sa: „Spectator entuziast, cînd ieși la miezul nopții dintr-o sală de spectacol, gîndește-te la munca lor nocturnă, la meseria lor curioasă, la uitarea ce va cuprinde în curînd pe cel mai ilustru din ei și a cărei mîngîiere, consistă într-o simplă aprobare a ta, care ai cumpărat acest drept, pătînd un bilețel.”

Ionuț NICULESCU

Mari actori români ai secolului 20 despre ei înșiși

Petre Liciu

Prezentare și selecție

de Valentin Silvestru

Răsfoiesc filă cu filă dosarele Petre Liciu păstrate de Muzeul Teatrului Național și caut să reconstitui în parte biografia actorului, cit și ceva din felul de a gândi al omului. E aici actul de naștere din anul 1871, din care rezultă că s-a născut în orașul Focșani, ca fiu al magistratului Gheorghe Liciu și al Mariei, casnică. Sint „libretele de note” ale elevului — un elev bun și conștiincios. E jurnalul său intim — zeci de pagini cu introspecții, comentarii asupra altora, fapte mărunte din existența cotidiană, stări ciudate, depresive. Teze liceale, dintre care una de filozofie despre „Fundamentele rațiunii”, alta despre „Voință”, surprinzător de bine scrise. Atestatul Facultății de Drept — că a urmat aici doi ani — diploma de absolvire, în 1893, a Conservatorului de artă dramatică (Premiul I), semnată de profesorul Ștefan Velleșcu, scrisori, multe scrisori de la Paris — unde a fost trimis ca bursier de merit —, unele cuprinzând impresii generale, altele vorbind despre dascălii săi de-acolo, Sylvain, Worms, Got, Férandy, despre prietenii legate („Am fost de două ori la Mounet-Sully. M-a primit cu multă bunăvoință. Își aduce aminte cu plăcere de București”). Scrisori ale altora către el — G. Ranetti, vestindu-i că-i trimite actul doi din piesa sa **Moș Teacă** și că-i admiră cupletele din actul I, un salut amical al lui Nicolae Iorga, misive cu cereri, mărturii de recunoștință. Adresa prin care i se face cunoscut că a fost numit Societar clasa I (în 1904).

Brevetul de decorare cu „Bene Merenti” cl. I, semnat de rege. Bruioane de memorii adresate Ministerului Instrucțiunii Publice, despre situația rea a Teatrului Național. Rectificări politicoase dar ferme ale unor inexactități publicate în gazete. Două-trei epistole către o necunoscută, dezvăluind sentimente aprinse dar și o anume pudoare delicată și o mare decență. Se mai află: carnete cu liste de roluri, distribuții, inventare de costume, buletinele medicale de la sanatoriul unde a fost internat, la 40 de ani, cu o gravă boală de rinichi, un bilet laconic, cutremurător, din ianuarie, către tatăl său, cu dispoziții testamentare — cărțile să fie predate caselor de citire din București, scrisorile, aceluia gazetar „care m-a înțeles cel mai bine” („dar să le folosească pentru el, după aceea să le ardă”), călimara-bibelou, unui prieten bun, și să se știe că „La toată lumea m-am arătat așa cum sint. Nu mai am nimic de adăugat”.

A murit la 4 aprilie 1912. La înmormântare a participat o mulțime imensă. „Rampa”, „Flacăra” au apărut cu prima pagină îndoliată. În „Noua Revistă Română”, C. Rădulescu-Motru exclamă îndurerat: „A pierit cel mai de seamă artist al scenei noastre de azi”. Ziarele au publicat articole lungi, amintiri despre defunct, producții de-ale sale (căci a scris opt monoloage, pe care le rostea în diverse ocazii). A fost unul dintre puținii actori români de care s-a ocupat și presa străină, evocându-l amplu. Multă vreme a fost comemorat anual. În 1928,

„Universul Literar“, din inițiativa lui Camil Petrescu, îi mai consacra încă trei pagini întregi, prefațate chiar de scriitor — în editorial. S-a înființat, după moartea sa, o casă de citire „Petre Liciu“. Apoi o școală de artă dramatică „Petre Liciu“, condusă de Al. Mihailescu.

Pentru că inițiasse turnee ce s-au desfășurat triumfal — în Bucovina anului 1911, jucase însoțit de C. Nottara, Aristizza Romanescu, Iancu Brezeanu și alții ca ei, despre prezența lui ca artist, pe care publicul nu-l lăsa să plece de pe scenă pînă nu recita „în supliment“ și două-trei monologuri, și ca animator, Sextil Pușcariu semnînd un articol cald în „Junimea Literară“ —, imediat după moartea sa s-a format o trupă ce și-a zis „Petre Liciu“, în frunte cu Aristide Demetriad, continuînd turneele în nord, timp de doi ani. Toate volumele de amintiri ale actorilor care l-au cunoscut sau au jucat cu el conțin referiri la caracterul nobil al artistului, povestiri despre generozitatea sa, relatări despre forța-i creatoare, despre constanța în prietenie.

La Iași, ca elev al Conservatorului, a făcut figurație mărunță la Teatrul Național. N. A. Bogdan își amintește că în iarna lui 1888, îmbolnăvindu-se cel care deținea rolul titular al piesei **Carol al VII-lea la mării săi supuși** de Alexandre Dumas, i-a propus tinărului cu ochii mari și tenul smead, ce i s-a părut cel mai serios, să joace el personajul. Julele figurant s-a speriat, apoi a acceptat și, ieșind pe scenă — făcîndu-și deci astfel debutul —, a primit aplauze și felicitări, dovedind, de la început, har.

După reîntoarcerea de la Paris a debutat la Naționalul bucareștean în **Pardon** de Jules Lemaitre.

I-a fost dat să aibă destule roluri minore în scurta-i dar strălucitoare-i carieră. Lista e lungă și împovărată cu nu puține piese fără relief. A fost Butland în **Fata acruului**, unul dintre **Cei doi sergenți**, Mefisto (în frac) în **Diavolul** de F. Molnar, a jucat în **Singurul mijloc** de Alexandre Bisson, **Chimia în insurătoare** de Rudolf Kneisel, **O idee năzdrăvană**, **Crai de ghindă** etc. Dar i-a sprijinit hotărîtor pe autorii tineri ai vremii sale, intrînd în distribuția piesei lui George Ranetti **Săracu Dumitrescu**, în **Chinul** de Al. G. Florescu, **Biruința** lui A. de Herz (care i-a plăcut mult lui Titu Maiorescu — după cum reiese din **Jurnal**), și a contribuit decisiv la afirmarea ca dramaturg a lui Petre Locusteanu, cu comedii **Funcționarul de la Domenii** și **Nevasta lui Cerceluș**. Anghel și Iosif au declarat că au scris rolul Titii din **Cometa** pentru Liciu. Îmbolnăvindu-se grav, actorul le-a recomandat — autorilor și regizorului Paul Gusty — un tînăr va-

loros, Ion Iancovescu. Însă așa, suferind, a venit totuși la premieră, ca să spună „Prologul“, pentru care a fost îndelung ovaționat. Încă o dată: și-a ales rar pieșele; mai degrabă cînd le-a regizat: **Fracul verde** de Alfred de Musset și **Emile Augier**, piesa amintită a lui A. de Herz, **Biruința**, **Învîgătorii** de Emil Fabre. Dar reiese că a jucat cu plăcere în piesa **Punctul negru** de G. Kademburg și R. Pressber, care atingea chestiunea oamenilor de culoare, **Rivala** de H. Kistemaekers și E. Delacour, pentru valorile ei psihologice, **Ocolul pămîntului în 80 de zile** după Jules Verne (interpretîndu-l cu umor și excelentă mască pe Phileas Fogg), **Nepoftitul** de Tristan Bernard, **Isidore Lechat** în **Banii** de Mirbeau, **Moise** în **Lipitorile satului** de Vasile Alecsandri, **Taifun** de Melchior Lengyel, iarăși purtînd o mască și dezvoltînd o mimică ce au impresionat. A fost Rică Venturiano și Cetățeanul turmentat, **Doctorul Șmil** în **Apus de soare** și în **Lucașfăru** (creații admirate de Delavrancea dar neagreate de Titu Maiorescu), **Ștefăniță** în **Viforul** — rol intens comentat și larg apreciat de critică, născînd și o polemică între reviste —, **Shylock**, **Hlestakov**. N. D. Cocea, consacrîndu-i o cronică în „Viața Românească“ (1909), îi sublinia „inteligenta și marea putere de compunere“, observînd că „d. Liciu nu e ceea ce se numește în teatru un temperament. D-sa nu se lasă furat de emoțiunea artistică, ci dimpotrivă, calculează, prevede, își conduce nervii numai prin raționament... Totul e studiat și subordonat caracterului așa cum a fost conceput. Dacă s-ar putea aduce vreo învinuire d-lui Liciu e numai în ce privește excesul de studiu, de compunere. Vrînd să nuanțeze prea mult, de multe ori încarcă rolul cu amănunte cel puțin inutile pentru înțelegerea deplină a caracterului. Cum alții păcătuiesc prin lipsă, d-sa păcătuiește prin belșug“.

Ion Marin Sadoveanu îl evoca (în 1963 — în „Teatrul“) ca avînd o față „ce purta permanent pe ea o grimasă între veselie și sarcasm, care dacă nu trebuia să dispară de la rol la rol, în orice caz trebuia folosită inteligent, deviată pentru diferitele expresii pe care le avea de luat. **Diavolul**, **Taifun**, **Viforul** sînt, poate, piesele în care a izbutit cele mai bune compuneri plastice ale rolurilor, care, de multe ori, îl ascundeau atît de bine încît ar fi fost greu să-l recunoști... Se pricepea să adauge fiecărui personaj interpretat un tic fizic, al gestului, sau o remarcabilă mobilitate a feței“. E considerat și de „Istoria teatrului în România“ (vol. II, Ed. Academiei, 1971) „primul mare reprezentant al artei de compoziție“. „Într-un

interval scurt, de câteva săptămâni numai — își amintește Maria Filotti (Am ales teatrul) — a realizat trei interpretări deosebită de puternice, uluitoare ca varietate de mijloace și ca putere de expresie, reușind, de la rolul lui Hlestakov, făcut din nenumărate detalii de compoziție satirică, și cu efecte de comedie savuroasă, să treacă la creația sa din *Viforul*... după ce jucase sarcasmica, eleganta și ironica figură din *Diavolul*... Lui îi datoriez repulsiă pentru șablon și manierism și dorința vie de a căuta o cit mai mare variație de genuri în rolurile pe care le-am abordat. De la el am învățat valoarea compoziției în arta actorului și importanța detaliilor de observație din viața zilnică, pentru construirea acestei compoziții. Și tot de la el mi-a rămas convingerea că nu există mai bun antidot împotriva celei mai mari primejdii ce amenință pe un actor, aceea a *cabotinizării* omului din el, decît tocmai această căutare a diversității în mijloacele sale de expresie“.

A fost un actor însemnat, unul dintre înnoitori, la cumpăna veacurilor nouăsprezece și douăzeci. S-a impus și ca animator, dăruiți generos cauzei teatrului românesc. Hotărîse construirea unei trupe cu Nottara, Aristizza Romanescu, Demetriad, care să colinde capitalele europene, pentru a arăta cît de valoroasă e arta noastră dramatică. Apărea în atenee populare, prezentînd fragmente de operetă și teatru, arătîndu-le amatorilor cum și ce să joace. Locuia într-o singură cameră, în strada Matei Millo, dar aduna acolo tinerii care-i cereau sfatul și-i îndruma, ca un magistru: ei înșiși își spuneau „cirații lui Liciu“. Unul dintre înșii, V. Maximilian, povestește că acolo artistul se vădea „un cuceritor de suflete și nu cu vorba, fiindcă era o fire tăcută. Puterea cu care ne-a făcut *devotații* săi, pe toți cei care l-am cunoscut, consta într-o *bunătate rară, într-un altruism unic*“. Printre prietenii săi se aflau numeroși scriitori (Iorga, care l-a invitat să țină conferințe la Vălenii de Munte, Delavrancea și Locusteanu), gazetari (Theodor Solacolu l-a preamărit ca om și prieten, în necrologul din „Rampa“, vorbind despre „O inteligență vie, științietoare, un suflet mare, o putere artistică cum rareori întâlnești“) și mai ales actori: unul din ei era italianul Ermete Novelli.

Urmărea ameliorarea condițiilor de viață și de muncă ale artiștilor („A luptat pentru înălțarea demnității actorului“ — a scris G. Storin). De aceea a acceptat să facă parte din Comitetul inițiator al Sindicatului artiștilor dramatici și lirici din România (1908), fiind declarat membru fondator alături de C. Nottara, Ion Manolescu, G. Niculescu-Bassu. A sprijinit apariția revistei Sindicatului artiștilor „Scena“, condusă de președintele organizației,

scriitorul și criticul Th. M. Stoenescu. A înființat primul matineu pentru școlari la Teatrul Național (22 septembrie 1911 — în timp ce director era Ion C. Bacalbașa), apărînd el însuși pe scenă cu un program de versuri.

A trăit puțin, a ars pentru artă, a fost prețuit și iubit, a lăsat o urmă luminoasă în istoria teatrului românesc. Ioan Massoffi i-a dedicat o monografie (Editura „Meridiane“).

Citeva dintre gindurile artistului apar aici pentru prima oară.

Jucăm mult și prost. Scopul nostru: ar trebui să atragem publicul prin calitate. Pentru asta trebuie îngrijit și prezentat bine repertoriul nostru vechi și ales cu mai multă scrupulozitate piesele de jucat pe viitor. Ca rezultat, trebuie părăsit sistemul alternării pieselor și menținută, pe cît posibil, seria... Distribuția să nu se mai facă la întâmplare și mai cu seamă pentru repertoriul fundamental să reintre toate elementele vechi pentru a-l întări, rămînînd cei noi ca dubluri, menite a fi utilizate pe rînd și la anumite cazuri. Mai mare scrupulozitate la angajamente, și angajamente condiționate...

* O VIZITĂ LA DL. PETRE LICIU

— Ca artist, ai des prilejul de a-ți tălmăci gîndirea mai mult prin gesturi.

— Nu e exact. Cel puțin, întrucît mă privește, gesturile nu m-au preocupat niciodată. Și chiar cînd mi-a cerut cineva sfatul, nu l-am sfătuit să se preocupe de gesturi. Cînd ai de interpretat idei nu ți-e îngăduit să te gîndești la gesturi. Păreră aceasta am avut-o întotdeauna. De aceea, poate, la început, cînd intrasem în teatru, păream cam stîngaci.

...Dacă nu voi juca nimic nou (în această stagiune — n.n.) voi relua din creațiunile mele vechi. Poate Taifun. Nu știu pentru ce se crede că Taifun mă obosește — nu-i adevărat. Un rol care mă obosește cu adevărat e cel din...

— Din Banii?

— Nu, din *Viforul*. În toate cele patru acte e numai zburcium.

(„Rampa“, 20 februarie 1922. Semnat: *Conu Leonida*)

*

Emoția personajului eu nu o simt, sînt sigur de lucrul acesta, totuși simt ceva, simt inima bătîndu-mi tare, starea psihică mi-e schimbată; am observat că același lucru se împlinește în mine cînd sînt în teatru ca spectator. De aceea eu cred că emoția mea se aseamănă mult cu

emoțiunea spectatorului din sală și aceasta se explică prin prezența veșnică a celor două personalități în artist. Într-adevăr, ce este eul critic, decît un spectator și cel mai apropiat spectator al eului executant? Și dacă dedublarea se face completă în artist, de ce eul critic spectator nu s-ar emoționa și el ca orice spectator din sală, bineînțeles din cei ce se pot emoționa? El rămîne eul critic, calm și rece, prin faptul că nu se înșeală dacă emoțiunile de reprezentat sînt bine sau rău redade, dar asta nu exclude ca simțirea lui să nu fie în joc. Din contra, el este cel ce simte, pe cînd eul executant nu simte nimic, emoțiunile sale fiind comandate, voite, artificiale. Cînd eul executant exprimă pe scenă sentimente din cele pe care le-am încercat și eu în viața reală, sau care, cîndva, au avut un răsunset în sufletul meu, ei bine, eul cercetător, ființa mea proprie, de multe ori a fost emoționată pînă la lacrimi.

Arta dramatică constă în faptul de a-ți dedubla personalitatea cît se poate mai mult. Cînd joc un rol, în mine simt doi eu, bine deosebiți: eul care a luat textul rolului, l-a citit, a căutat să-l pătrundă, a înțeles personajul ce este de reprezentat, și-a adus aminte că l-a văzut în anumite momente și, după aceste date, și-a hotărît felul de interpretare al rolului; acest eu, în timpul execuției este eul critic, eul calm, rece, conștient că și-a îndeplinit datoria lui și care supraveghează pe celălalt eu, însărcinat cu execuția. Acest din urmă eu nu intră în acțiune decît după ce eul analizator și-a terminat lucrarea sa de cercetare și a hotărît felul personajului de creat; lucrarea sa devine din ce în ce mai interesantă în timpul repetițiilor, cînd caută să întrupeze personajul comandat de eul cercetător și atinge culmea în timpul reprezentației, cînd se presupune că eul cercetător și-a finit opera.

...Odată ce am stabilit că există în artist — ca o condiție sine qua non — o dedublare a personalității, pot să afirm că chiar în cazul cînd un artist este foarte calm și nu încearcă nici o emoție aceasta nu exclude orice dedublare. Lipsa emoțiilor se dovedește numai din timpul repetițiilor sau din experiențe anterioare, eul critic are toată încrederea în eul executant; că odată ce s-a înțeles cu el asupra lucrării este sigur că-i va face lucru bun și de aceea asistă fără grijă la lucrarea lui. Aceasta nu înseamnă că el încetează de-a exista, căci, după experiența mea personală, cu cît am fost mai

În rolul Ștefăniță din „Viforul“ de Delavrancea

sigur, mai mulțumit de execuția unui rol, cu atît mi s-a pus mai mult în evidență eul critic, care simțea o satisfacție, mai presus de orice alta, pentru reușita execuției.

*

Se obiectează că numai piesele ușurele, care nu dau mult de gîndit, pot aduce pe public la teatru. Această obiecțiune nu mi se pare destul de plauzibilă, căci publicul, deși a dovedit că are gustul cam alterat, viind în mare număr la acest soi de piese, totuși, în multe ocaziuni, a dovedit de asemenea că e încă în stare de a aprecia și opere mai serioase, mai ales cînd sînt bine jucate, ceea ce poate ar dovedi că nu e tocmai vina lui dacă gustul pare puțin viciat.

Și-apoi, chiar dacă ar fi justă obiecțiunea adusă, trebuie oare ca teatrul național să se plece înaintea gustului stricat al publicului, ori din contra, să caute a forma în bine acest gust, încetul cu în-

cețul și cu multe sacrificii? Cred că chiar faptul că statul dă o subvenție acestuia teatru arată că voiește a-l face independent de public, deci nu publicul trebuie să dicteze, ci interesul statului, care de astăzi e sinonim cu al artei înalte.

*

Hamlet e cea mai de frunte creație a lui Grigore Manolescu, creațiune care-l clasează pe Manolescu nu numai ca cel mai mare artist pe care l-am avut noi, dar și ca unul din fruntașii artiști ai Europei. Hamlet a fost visul de tinerețe al lui Manolescu și ultimul gând în pragul mormintului.

Cînd Manolescu a părăsit căminul părintesc pentru a apuca pe drumul gloriei, a plecat de acasă cu Hamlet la subțioară; era aproape copil și cu toate astea Hamlet îl pasionase; începură greutățile, mizeria — care îndrăgostit al artei n-a trecut pe-acolo? — Manolescu studia mereu pe eroul său favorit și de cîte ori n-a zis cu stomacul gol: „A fi sau a nu fi“. Intră în Conservator și cel dintîi lucru ce l-a spus a fost: „Eu vreau să joc Hamlet“. Fu întîmpinat cu neîncredere, fu îndemnat pe altă cale, Manolescu asculta dar se gîdea mereu la Hamlet. Silit de împrejurări a jucat Manolescu: operetă, comici, bătrîni, servitori caraghioși, pînă să i se recunoască adevăratul său gen; mare era în toate, dar el nu voia decît Hamlet.

În fine, în 1884, i se împlini visul. Hamlet fu jucat la Teatrul Național și din acea zi a fost imposibil celor ce l-au văzut să despartă în mintea lor numele lui Manolescu de Hamlet și pe Hamlet de Manolescu; și iarăși, numai acei ce l-au văzut pot să știe pînă la ce înălțimi s-a ridicat Manolescu în acest rol greu între cele grele, cea mai înaltă între înaltele

concepțiuni ale divinului Shakespeare.

Dar geniul lui Manolescu înăbușea atmosfera așa de puțin artistică a țării noastre; răutățile de tot soiul, ce fatalmente se opun triumfului unui om superior, îl amărau. A avut curajul, primul dintre actorii noștri, să meargă la Viena, în fața unui public mult mai educat artisticeste, în fața unei prese mult mai exigente dar în același timp mai nepărtinitoare, și acolo, Manolescu, împreună cu Aristizza Romanescu în Ofelia, uimind publicul, a făcut pe marele Sonnenhal de la Burgtheater să exclame: „N-aș fi crezut că în țărișoara aceea, vecină cu noi, pe care o cunoaștem așa de puțin, să existe artiști de asemenea valoare“, iar în corespondența ce a urmat între ei, cel mai mare artist al Vienei se adresa lui Manolescu cu cuvîntul de: ilustre coleg!

Cît a ridicat Hamlet al lui Manolescu țara noastră în fața lumii artistice din bătrîna Viena, cît curaj și cîte sacrificii a făcut Manolescu pentru aceasta și cine își mai aduce aminte!

Se întoarse Manolescu de la Viena, triumfător, încercat de glorie, dar minat de o boală teribilă, boală care nu e străină de amărăciunile ce-a avut de îndurat, de ingratitudinea neînchipuită a multora din acei cărora le făcuse bine, de răutatea și de multe ori proșta celor care-și permiteau să-l judece fără a-l înțelege.

Sfîrșitul a fost repede. A murit ca un soldat la postul lui. N-a părăsit scena decît pentru a intra în sala de operație. A doua zi își dădea sufletul, liniștit, privind cu nesațiu la razele de soare ce-i inundau odaia.

Ultima lui dorință a fost să i se puie textul lui Hamlet în sicriu. I s-a împlinit dorința de către un devotat cîrac al său, și azi, în acel mormînt, închis prea de timpuriu, zace Manolescu-Hamlet, Hamlet-Manolescu.

(Continuare de la p. 41)

mina lanternei, **Misterele Parisului** și mă revoltam alături de Rodolphe împotriva atrocităților comise de răufăcătorii conduși de ticălosul notar; îmi doream să fiu și eu într-o bună zi asemeni prințului Rodolphe și să-i pot nimici pe toți Ferranzii din lume... Așa se face că, într-un ungher al minții mele, Ferrand, alias Barbă Roșie, a rămas acel personaj emblematic, încarnarea răului absolut, căruia eu, neînfricatul cavalier, nu încetam să-i dejoc planurile mirșave. Și iată-mă astăzi, într-un mod oarecum paradoxal, în

fața acestui rol. Copilul din mine s-a revoltat, actorul s-a lăsat cucerit și chiar a reușit să-și îndrăgească rolul, pentru că actorul se bucură întotdeauna cînd personajul pe care trebuie să-l „joc“ reprezintă un pariu cu propria-i ființă. Nu-l iubesc și totuși, cum spuneam, nu-mi displace să-l fac; e o ființă hi-doasă și totuși doresc să-l fac cît mai veridic. De ce? Pentru că, intruchipînd cu artă răul, creatorul nu face altceva decît să triumfe atît asupra a ceea ce urmărește să incrimineze, cît și asupra propriilor sale limite.

teatrul occidental contemporan

(fragmente)

Beckett și frontierele teatrului

Cu Samuel Beckett atingem, poate, frontierele ultime ale teatrului. Frontiere care separă, în același timp, tăcerea incomparabilă, liniștea pe care Shakespeare o situa dincolo de dramă, ca apogeu al tragediei. Cind tragedia își consuma toate resursele și-și risipea morții în marele scenariu dramatic, se ajungea la limitele tăcerii. Tăcerea era „restul”, ceea ce era **după**, acel dincolo de dramă, continuarea sa, modul său ideal de-a se înscrie într-o ordine eternă a lucrurilor.

Fără-ndoială, pentru acest motiv, opera lui Samuel Beckett constituie un permanent efort îndreptat spre redutele dificile ale tăcerii, unde cuvântul se-nțilnește încolțit, rupt, fragmentat, singur și rătăcitor, într-o lume de umbre și vagi profiluri.

În această ambianță, apariția lui Beckett n-a fost o apariție bruscă, și nici o apariție trecătoare. De mai bine de treizeci de ani, scriitorul irlandez participă la aspirațiile maxime ale creației contemporane. Totul începe cu aventura sa literară sub influența lui Proust și Joyce — mai ales, orice ar zice noii descoperitori ai lui Beckett, sub influența personalității lui Joyce. Miturile și simbolurile care populează imensa frescă **Ulise** vor fi umorele impresionantelor drame escatologice ale lui Beckett, cuprinse în nucele și în toată creația sa teatrală extraordinară.

Amintim că, pe la-nceputul anilor '30, Beckett și un grup de prieteni francezi au lucrat din greu, multe luni, pentru a traduce în franceză scurtele și încântătoare pagini joyciene din **Anna Livia Plurabelle**, care-au apărut, atunci, în **La Nouvelle Revue Française**.

Opera epică și creația dramatică a lui Beckett vin **pari passu**. În creația sa dramatică, marele irlandez, care-și scrie operele cu aceeași facilitate și forță expresivă, atât în limba engleză, cât și în limba franceză, ni se relevă, poate, ca fiind cel

mai mare dintre contemporani.

Succesul enorm pe care l-a avut cu piesa sa **Așteptându-l pe Godot**, extraordinara semnificație tematică și estetică din **Fin de partie** demonstrează ideile sale despre teatru. tehnica sa dramatică, geniala sa aptitudine de a proiecta toate problemele destinului eu-ului individual într-o sinteză fără egal între psihologismul estetic deja glorios prin Proust și Joyce și actualismul filosofic al secolului nostru.

Beckett printre noi

Beckett este mereu printre noi. Polemicile nu lipsesc și, totuși, ne găsim în fața unui nemăiîntâlnit fenomen de adeviziune. Mai bine zis, de adeviziuni, deoarece și publicul, și critica sînt pentru Beckett.

Pentru că Beckett înseamnă cea mai revoluționară, cea mai îndrăzneată și mai „avansată” prezență din teatrul contemporan. Nici un autor n-a îndrăznit atât de mult. Nimeni n-a reușit să obțină reducții atât de importante în dialog, în funcția cuvîntului, în resursele scenografiei. Și, cu toate acestea, Beckett a devenit un cuceritor absolut al spectatorilor, care, o oră și jumătate, ascultă vrăjiți halucinantul monolog al lui Winnie din **Oh, les beaux jours**!

Este cunoscut experimentul care s-a făcut cu faimoasa piesă a lui Beckett, **Așteptându-l pe Godot**, în teribila pușcărie San Quîntin din San Francisco.

Un public format din excluși din societate a asistat la spectacol într-o tăcere religioasă. S-a obținut un succes fără precedent. Comentariile condamnaților despre simbolurile din piesă au fost impresionante.

În piesa **Oh, les beaux jours**!, pe care Madeleine Renaud a prezentat-o la Festivalul Internațional de la Veneția, Beckett avansează, fără nici o îndoială, cea mai îndrăzneată idee de teatru. În definitiv, totul consistă în magia semnifica-

tivă a cuvîntului. Beckett este convins că, în fiecare moment, cuvîntul atinge într-o formă profundă, cum n-a mai înființat în nici o altă operă anterioară, frontierele tăcerii.

Critica a subliniat, deja, această treptată imersiune a cuvîntului în vasele regate ale tăcerii. Maurice Nadeau vorbește despre „drumul cuvîntului spre tăcere”, în opera lui Beckett. Procesul a devenit clar în romanele sale (**Murphy, Molloy, Malone moare, Comment c'est**), unde „omul s-a redus la stadiul larvar și aruncă cuvinte fără sens”. Iar în **Comedia, Di, Joe, Cuvinte și muzică**, totul este tăcere.

Imperiul nimicului însoțește progresiv destinul eu-lui și al cuvîntului. Este, în definitiv, drumul către moarte, care este — infinit simbol — drumul către tăcere, ca destin al cuvîntului și al virtuților sale expresive. În ultimul roman, omul se confundă cu părintul.

În ultima sa piesă, pămîntul arid acoperă ultimul personaj din marea frescă apocaliptică a lui Beckett, într-o primă fază, pînă la briu, apoi, pînă la gît.

Dar, reamintind vechiul stîl, noul personaj al lui Beckett este, poate, mai puțin întunecat decît frații săi anteriori, Estragon și Vladimir, care-l așteaptă în van pe Godot (simbolism neojoycean), sau Hamm și Clov, care așteaptă sfîrșitul lumii în **Fin de partie**.

Sîntem mai aproape de tăcere, dar, în același timp, ne însoțesc mai puține implicații teologice și metafizice, mai puține situații-limită.

Și, poate, mai multă farsă, mai mult umor, lirism și cochetărie feminină. Cu alte cuvinte, avem o respirație mai umană, care întîlnește în efortul suprem din îmbrățișarea lui Winnie și Willie un fel de dorință, care ne poate duce, ca o nouă prevestire, la evoluția estetică a marelui, a celui fără egal, Samuel Beckett, cel care a spus marelui cuvînt în teatrul contemporan, în dificilul său drum către frontierele tăcerii.

Traducere de
Dorel Lucian FILIPESCU

CALEIDOSCOP

CALEIDOSCOP

Teatrul „Ion Vasilescu” din Giurgiu repetă, sub bagheta regizorală a lui Constantin Codrescu: Toamna roșie, dramaturgie de Mihaela Tonitza-Iordache după romanul lui Dinu Săraru Dragostea și revoluția. Alături de actorii teatrului, va juca și Constantin Codrescu ● În revista „Flacăra” din 31 ianuarie 1986, George Arion realizează o convorbire cu Radu Beligan, convorbire, evident, axată pe problemele teatrului contemporan. În același număr, citim o retrospectivă a anului teatral 1985, la care participă Irina Petrescu, Silviu Stănculescu, Natalia Stancu, Tudor Popescu și Cătălina Buzoianu. ● Silviu Purcărete se află la Piatra Neamț, unde repetă, cu actorii Teatru-

lui Tineretului, Piațeta de Carlo Goldoni. ● Dramaturgul Ion Brad e prezent pe două scene din țară, cu noi premiere: Arheologia dragostei la Teatrul Dramatic din Brașov (regia: Mircea Marin) și Audiență la consul la Teatrul de Nord din Satu Mare (secția maghiară, regia: Kovacs Ferenc). ● Alexandru Tocilescu pune în scenă, la Teatrul Dramatic din Baia Mare, Un suflet romantic de Tudor Popescu, ajutat fiind de scenograful Dan Jitianu ● O amplă convorbire între Valentin Silvestru și Marin Sorescu despre teatru și dramaturgie, citim în „România literară” din 13 februarie 1986. ● A treia premieră a stagiunii la Teatrul „Victor Ion Popa” din Bîrlad: Jocul de Ion Băieșu, în regia lui Cris-

tian Nacu. ● În librăria: volumul Opere III de Lucian Blaga, ediție îngrijită de George Gană, cuprinzînd, parțial, dramaturgia. Volumul a apărut la Editura „Minerva” ● Tot la Editura „Minerva”, volumul scriitorului I. Valjan, Generația de sacrificiu teatru, ediție îngrijită de Despina Valjan și Ion Popoșin. ● La Teatrul Dramatic „Maria Filotti” din Brăila, o nouă premieră: Moș Teacă după Anton Bacalbașa, în regia lui Marius Popescu ● Redactorii și colaboratorii revistei „Teatrul” au felicitat-o călduros pe Valeria Ducea. De ce? Pentru că preșuita noastră colegă a prins, cu vioșie, în buchetul vieții, a șazecea zambilă. La mulți ani, Pupa, îți dorim cu toții!

FAIMA

Elvira Popescu

Este o imagine, aproape ca un vis: pe care o păstrează despre Elvira Popescu din anii de pe când eram încă în conservator. Într-o zi de iarnă însoțită am ieșit de la școală și, trecând prin Piața palatului, acoperită cu un covor de zăpadă, am rămas pironită locului privind la un splendid tablou. În fața mea, în mijlocul acelei vaste piețe, stătea pe loc, privind departe, o femeie înaltă, blondă, de o strălucitoare frumusețe. Trupul ei zvelt era înfășurat într-o haină de blană scumpă, lungă pînă la pămînt. Pe cap, o pălărie cu boruri late îi umbrea ochii, nu mari, dar sclipind de bucuria vieții. Tinea în amîndouă brațele un imens buchet de trandafiri roșii. Am resimțit de multe ori, mai tîrziu, emoția estetică pe care mi-a dat-o această apariție, privind pînzele marilor pictori în muzeele pe care le-am frecventat în multele mele călătorii.

Impresionată de acea arătare în mijlocul peisajului de iarnă, am povestit colegilor mei de conservator întîmplarea și am aflat că acea minunată apariție era Elvira Popescu, o actriță care tocmai înființase Teatrul Mic într-o clădire din Piața Palatului, în asociație cu Iancovescu și cu profesorul nostru Mihalescu.

Am văzut-o apoi în cîteva spectacole: **Calculusul miresei**, **Scoala cocotelor**, **Triunghiul**, în care am admirat încîntătoare ei frumusețe, vocea ei cristalină, temperamentul ei vulcanic, eleganța ei vestimentară.

Nu mult după aceea s-a aflat, a vuit toată suflarea actoricească la vestea că Elvira Popescu este angajată să joace un rol principal într-o comedie, la unul din teatrele din Paris. Se cunoaște întîmplarea. În turneul pe care Elvira Popescu l-a făcut la Paris cu piesa **Patima roșie** de Sorbul, a fost remarcată de un tînar autor francez, la modă atunci, Verneuil, care scrisese o piesă cu un rol de accent. Eroina era o poloneză, iar piesa se numea

Ma cousine de Varsovie. Rolul era destinat unei actrițe vieneze, Maria Orska, care, îmbolnăvindu-se, nu l-a putut juca. Verneuil și-a amintit de frumoasa actriță româncă, a telegrafiat propunîndu-i rolul, iar Elvira, presimțindu-și poate destinul, n-a stat mult pe gînduri și a plecat în necunoscut, cu curajul pe care și-l dă tinerețea și siguranța în calitățile tale artistice, dublate de farmecul unei mari frumuseți. Premiera urma să aibă loc în scurt timp și toți ne întrebam cum va putea Elvira să învețe atît de repede o limbă străină. Dar jocul miracolului în teatru s-a produs și aici. Premiera a avut loc și ecoul acelei seri triumfale pentru Elvira Popescu a parvenit fulgerător și la București. Un critic parizian compara acea seară de triumf cu seara premierei lui **Cyrano de Bergerac**, care avusese loc cu mulți ani în urmă, la care spectatorii, în culmea entuziasmului, se îmbrățișau, fiindcă se născuse un mare autor, Edmond Rostand. La fel, în seara premierei în care juca Elvira, spectatorii urlau de entuziasm, fiindcă se născuse o mare actriță, „la Popesco“, o demnă urmașă a mării actrițe franceze Réjane. Articolele din ziarele franceze, reproduse în presa noastră, erau delirante.

Urmăream cu mare interes, cu pasiune, cariera pe care Elvira Popescu o făcea cu atît de mare zgomot la Paris. Mă fascina destinul acestei actrițe, căreia o întîmplare, un joc al norocului, îi transformase viața într-o poveste, într-un basm, ce pe mine mă făcea să visez.

Personal, am cunoscut-o pe Elvira mult mai tîrziu, cunoștință legată de o întîmplare care pentru mine a însemnat o grea experiență de teatru. Elvira juca de cîțiva ani la Paris, cucerise oamenii de teatru, critica și publicul francez. Publicul românesc de atunci, aflînd de succesul, de triumful pe care-l repurta la Paris, se mîndrea cu Elvira Popescu, pe care abia acum începea s-o aprecieze cu adevărat.

Ion Manolescu, Hector de Mallet și Elvira Popescu, în foaietul Teatrului „Sarah Bernhardt” după primul spectacol cu „Scrisoarea pierdută” (1956)

I se găsea un talent și calități excepționale, neluate prea mult în seamă când jucase pe scenele românești.

Iancovescu, vechiul ei prieten și partener, avea iarăși un teatru propriu, și Elvira, în dorul ei de țară, de camarazi, îl anunțase că vine pentru o serie de spectacole la București, vrînd să joace din nou cu el. Asta se petrecea în anul în care eram angajată și eu la teatrul lui Iancovescu. Într-o seară, pe cînd eram în scenă cu Iancovescu — jucam împreună o piesă de Sacha Guitry —, apare pe neașteptate, în fundul sălii, Elvira, mai frumoasă, mai elegantă decît oricînd. Iancovescu o vede, se zăpăcește, nu mai poate continua să joace, se oprește și începe s-o aplaude pe Elvira, aplauze la care s-a asociat tot publicul din sală, într-un val de entuziasm. A urmat o serie de spectacole cu sălile arhipline — mană cerească pentru Iancovescu, pentru teatru, pentru colectiv. Elvira a jucat piese de Verneuil, autorul care o consacrase la Paris și care era acum soțul ei.

La mijlocul reprezentațiilor cu piesa **Adriana cu orice preț**, care se juca cu casa închisă, Elvira a primit o telegramă de la Paris și a fost obligată să plece urgent. Iancovescu, derutat, disperat că trebuie să întrerupă seria succesului, s-a gîndit, s-a frămîntat, s-a sfătuit cu Elvira și pînă la urmă au găsit amîndoi soluția salvatoare: s-o dublez eu pe Elvira! Eu, care n-aveam nici fizicul corespunzător, nici experiența necesară, o începătoare, să intru de azi pe mîine într-un rol principal jucat de celebra Elvira! Am crezut

că Iancovescu glumește. Dar, nu. Propunerea era foarte serioasă. Văzînd panica nebună care se putea citi în ochii mei, Iancovescu, cu darul lui de a convinge oamenii, a întrebuițat și de această dată o metodă care n-a dat greș. A apelat la spiritul meu de colegialitate, spunîndu-mi că acceptarea de a o dubla pe Elvira însemna salvarea teatrului, a trupei, a colectivului etc. Cu acest argument m-a dat gata, mi-a subminat conștiința profesională și, fără să mă gîndesc la consecințe, cu inconștiența tinereții, am acceptat plîngînd. Elvira mi-a mulțumit și ea, m-a îmbrățișat și m-a luat pe scenă, a repetat cu mine rolul, arătîndu-mi cum trebuie să-l joc. Mi-a dat frumoasele ei rochii, care nu se prea potriveau cu statura mea, mult mai scundă decît a ei, așa încît croitoreasa teatrului le-a aranjat pentru mine cum s-a putut. Cu cuvinte de îmbărbătare, cu sărutări și mîngieri, cu : „Lasă, Călăruță — așa-mi spune ea, diminutiv de la Caler! — o să meargă bine, ai să vezi!”, Elvira mi-a adormit pe moment grija înnebunitoare că nu voi putea face față unui astfel de rol, pe care trebuia să-l învăț de la o zi la alta.

Cum a fost acel spectacol, în care eu, începătoare, am debitat un rol scris pentru Elvira Popescu și învățat într-o noapte, este ușor de imaginat. M-am simțit, la sfîrșitul acelei seri, total neizbutite — nici nu putea fi altfel —, nefericită, deprimată, cu sentimentul că nu sînt făcută pentru această meserie, jurîndu-mi că, dacă totuși devin actriță, nu voi mai

face astfel de experiențe. Nu m-au consolat cuvintele de mulțumire, de laudă ale lui Iancovescu, nici splendidul buchet de flori trimis de Elvira, cu felicitările și sărutările ei...

Am revăzut-o mai târziu la Paris, unde m-a primit cu o reală bucurie, aducându-și aminte de gestul pe care l-am făcut, dublînd-o. Am fost un timp în preajma ei, trăind alături de ea o viață de vis. Cu generozitatea ei cunoscută, m-a îmbrăcat din cap pînă în picioare, făcîndu-mi nenunțate daruri. Elvira aducea și în viața ei particulară neîntrecutul ei farmec, temperamentul ei exploziv, fermecătoarele ei înjurături românești, răsfațul și eleganța ei. Eram, ca toți cei care o cunoșteau, vrăjită de frumusețea ei, de zîmbetul ei fermecător. Elvira cucerise dintr-o dată și pentru totdeauna publicul francez. Este și astăzi, de mai bine de patruzeci de ani, una dintre cele mai populare actrițe ale Franței. Cu marile ei daruri, cu diversitatea talentului ei, Elvira ar fi putut oricînd aborda roluri ale repertoriului clasic universal, dar, ca mulți actori, iubindu-și publicul, care se deprinsese cu ea într-un anumit gen, a căutat să-i fie mereu pe plac; iar publicul i-a fost recunoscător. Elvira Popescu a fost și a rămas idolul publicului francez.

Am asistat la spectacolul **Ma cousine de Varsovie**. Am văzut publicul francez în extaz, urmărind fermecat jocul, inventivitatea comică, temperamentul și încîntătorul ei accent, atît de pitoresc. Deodată, de pe scenă, am auzit-o vorbind românește! „Cum îți place, Călăruță? Băga-i-aș în mă-sa de franțuji! I-am dat gata, ce zici?!“ În primul moment, am înghețat auzînd-o, fără să mă gîndesc că francezii din sală n-aveau de unde să știe românește. Ei credeau că personajul vorbește deodată în limba polonă și, amuzați, au început să aplaude. Elvira, adorată de public, își permitea cîteodată să se distreze, rolurile pe care le juca se puteau completa cu o fantezie în plus.

La Elvira, în frumoasa și luxoasa ei casă din Paris, am cunoscut multe personalități ale teatrului francez, actori și actrițe, pe care am avut ocazia să-i văd, să-i cunosc mai de aproape: Victoroucher, popular și iubit actor de comedie, pe care-l văzusem în multe piese la Paris, și al cărui comic fin, discret, mă încîntase, Jules Berry, alt reputat actor, foarte asemănător la fizic, joc și farmec cu Iancovescu, apoi Gaby Morlay, cu profilul ei fin, cu silueta și glasul ei de copil, care în piesa **Melo**, alături de Charles Boyer, a realizat o creație excepțională. Printre invitați erau oameni de afaceri, directori de teatre, scriitori, autori, ziariști. Într-o seară, am cunoscut la Elvira chiar un prinț! Prințul Six de

Bourbon. Eu, foarte tinărară, mă uitam interesată, dar și intimidată la această lume, în care Elvira evolua surizînd, degajată, avînd pentru fiecare invitat cuvîntul potrivit.

Pentru a mă scoate din colțul în care mă retrăsesem și a mă pune în valoare, Elvira s-a apropiat de mine, m-a luat de mînă și m-a dus de-a dreptul în fața prințului, prezentîndu-mă drept sora ei mai mică, tot actriță, în „Bucureșt, la capitale de mon magnifique pays“, și cu surîsul ei fermecător m-a recomandat, mai departe, tuturor invitaților.

Priveam, fără să mă satur, la această minune: Elvira Popescu, fiica unor oameni simpli, crescută într-un cartier sărac al Bucureștilui din acea vreme, și care devenise acum, pe malurile Senei, în capitala lumii, cea mai triumfătoare actriță, o glorie a Franței, o desăvîrșită amfitrionă.

Aceste două actrițe române, Maria Ventura și Elvira Popescu, devenite glorii, aștri ai teatrului francez, au contribuit prin arta, prin personalitatea lor la cunoașterea peste hotare a talentelor din țara românească. Pe lângă harul lor, aceste două mari actrițe au avut în toată cariera lor o susținută putere de muncă, o conștiințozitate profesională și o disciplină artistică care au făcut din meseria de actor un nobil meșteșug, o artă adevărată.

DRAMATURGI ROMÂNI CONTEMPORANI

de la **A** la **Z**

de Adriana POPESCU

Lucia Demetrius

(II)

1952, 23 septembrie — *OAMENI DE AZI*,
piesă în trei acte (șase tablouri)

Teatrul Municipal. Regia: Moni Ghelenter. Scenografia: Liviu Ciulei, Traian Nițescu; Cu: Sonia Cluceru, Jules Cazaban, Ștefan Ciubotărașu, Fory Etterle, Sandina Stan, Gina Petrini, Benedict Dabija, Carol Kron, Emilia Manta.

Piesă distinsă cu Premiul de Stat în 1952.

S-a mai jucat în aceeași stagiune la teatrele din Bacău, Brăila, Constanța, Turda, Brașov, Ploiești, Iași, Pitești, Sfântu Gheorghe, Arad (1953—1954).

„...o valoroasă izbindă a noii noastre dramaturgii...” (*Aurel Baranga* — 1952)

„*Oameni de azi* trăiește prin câteva personaje bine concepute, angrenate în acțiuni interesante, printr-o dinamică antrenantă. Și chiar dacă pe alocuri opoziția între «ingeri și demoni» poate fi observată, credința în existența unora ca și în a celorlalți absolvă greșeala de simplificare. (...)»

În dezbateră dramatică a problemelor satului contemporan, ale țărănimii aflate în circumstanțele unor opțiuni de importanță epocală, scriitoarea realizează prin *Oameni de azi* o piesă de eficiență directă, probată la vremea sa, și totodată o operă înzestrată cu calitatea de a vorbi despre ceea ce a fost o realitate frământată, despre lupta din care s-a născut ziua de azi. Există pe lângă valoarea de document dramatic și aceea de permanență, rezultând din receptarea și redarea general-umanului în faptul cotidian sau înfruntarea specifică“ (*Virgil Brădățeanu*, vol. cit. pag. 104).

Alte opinii: * * * — „Luptătorul“, Bacău, 1 octombrie 1952; *Gh. Zărăchescu* — „Viața Capitalei“, 3 octombrie 1952.

1956, 23 martie — *TREI GENERAȚII*,
piesă în trei acte.

Teatrul Municipal. Cu: Tantzî Cocea / Clody Bertola; Beate Fredanov / Gina Petrini / Virginia Popescu; Marieta Rareș; Michaela Juvara; Vali Voiculescu-Pepino; Virginica Stoicescu; Ștefan Ciubotărașu; Benedict Dabija; Fory Etterle; Gh. Ghițulescu; Nicolae Mavrodin / Mircea Blok; Jules Cazaban / Vily Ronea; Dan Damian.

Piesa s-a mai jucat la Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila (1956—57); Teatrul Municipal din Ploiești (1956—57); Teatrul de Dramă și Comedie din Constanța (august 1959); Teatrul de Stat din Oradea — secția maghiară (1960—61); Teatrul de Stat din Brașov; Teatrul de Stat din Reșița (1967—68); Teatrul Maghiar de Stat din Sfântu Gheorghe (1973—74); Teatrul „Bulandra“ (1974—75).

În 1959, piesa s-a jucat la Riga, în 1961, la „Teatro-nuovo“ din Torino, iar în 1964 a fost tradusă în arabă, la Cairo.

În 1971, 1981 și 1985 — versiuni pentru teatrul TV (regia Nicolae Motric, Nae Cosmescu și, respectiv, Olimpia Arghir).. Operă cu același titlu de Sergiu Sarchizov.

„Problema generațiilor m-a obsedat totdeauna, și în proză. Ce moștenesc unele de la altele, în ce măsură își seamănă sau se deosebesc, cum decad urmașii sau, dimpotrivă, cum cresc, dacă sînt receptivi la ceea ce aduce nou timpul, cum se încadrează în contemporaneitatea lor, cu toată zestrea de virtuți sau cusururi cu care s-au născut“. (*Lucia Demetrius* — „Autoarea despre piesă“, în „O antologie a dramaturgiei românești, 1944—1977“, vol. I, Editura „Eminescu“, București, 1978, p. 157).

„Lucia Demetrius a scris de fapt pe tema înfrîngerii visurilor de fericire ale femeii trei piese, o mică trilogie, în care unele personaje reapar, altele nu (...). Fiecare dintre aceste piese, fiecare act cu alte

cuvinte, se susține pe propriul său conflict (...).

Nu mi se pare lipsit de interes faptul că în primele două acte — acolo unde pasiunile se înfruntă firesc și puternic — textul literar al piesei este, adeseori, străbătut de un suflu de poezie autentică. (...) *Trei generații* prilejuiește — dacă vreți — și o lecție despre necesitatea de a te opune conformismului, în numele moralei vii a oamenilor liberi“. (Vicu Mindra — „Gazeta literară“, 3 mai 1956)

„Înfruntările și confruntările nu mai sînt prilejuite de ostilități sentimentale, tendința clară a noilor relații este de a ridica conflictul de clasă dintre exponenții noului și ai vechiului la rang de conflict social și uman fundamental“ (H. Zalis — „Teatrul“, 6/1958).

Alte opinii : I. D. Sîrbu — „Variațiuni dramatice pe aceeași temă“, „Teatrul“ 3/1956 ; Ada Simionescu — „Scinteia tineretului“, 20 mai 1956 ; Magdalena Focșa — „Informația“, 22 mai 1956 ; Eugen Atanasiu — „România liberă“, 10 iunie 1956 ; N. Pirvu — „Tribuna“, 23 noiembrie 1957, 12 ianuarie 1958 ; Manase Radnev — „Contemporanul“, 12 aprilie 1956 ; Letiția Gitză — „Teatrul“, 1/1958 ; Martón Lili — „Megyei Tükör“ (Sfîntul Gheorghe), 2 decembrie 1973 ; Tr. Selmaru — „Informația Bucureștilui“, 13 noiembrie 1974 ; Radu Anton Roman — „România literară“, 28 noiembrie 1974 ; N. Barbu — „Cronica“, 13 decembrie 1974 ; Natalia Stancu — „Scinteia“, 22 decembrie 1974.

1956, 1 mai — *CEI DE MINE* (ATENȚIUNE, COPII !), piesă în trei acte.

Teatrul Tineretului din București. Regia : N. Massim. Decoruri și costume : I. Miricici. Cu : George Demetru, Matilda Bărbulescu, Ion Ciprian, Marcela Demetriad, Rozalia Avram, Mimi Enăceanu, Marcel Gingulescu, Florica Demion, Gh. Oprina, Paula Tudor, Michaela Dinu, Mihail Vasluianu, Anișoara Scripcaru.

Piesa s-a mai jucat la teatrele din Orașul Stalin, Arad, Pitești, Oradea (sub titlul : *Atențiune, copii !*).

„Ansamblul lasă impresia unei dizertații despre educație. A unei dizertații dramatice, în care fiecare personaj este purtătorul unei probleme care trebuie demonstrată și, prin exemplul sau eșecul său, el trebuie să slujească de model.“ (Scaterina Oproiu, „Informația“, 28 mai 1956)

„Riscul modalității dramatice adoptate de scriitoare e alunecarea în didacticism și evitarea lui se dovedește deseori dificilă. Nu numai evidența tezei procură insatisfacție, ci și o acuzată disproporție între conținutul acesteia și mijloacele fo-

losite pentru a-l comunica. Se consumă, prea mari cantități de energie umană, prea multă vervă și pasiune și uneori se produc drame și nenorociri pentru demonstrarea unor lucruri simple.“ (D. Micu, N. Manolescu — „Literatura română de azi“, Editura Tineretului, București, 1956, p. 311)

Alte opinii : Șt. Aug. Doinaș — „Teatrul“, 3/1956.

1957, 29 decembrie — *ARBORELE GENEALOGIC*, piesă în trei acte

Teatrul Național (sala Studio“. Regia : Moni Gheleriu. Cu : Aura Buzescu, Geor-Barton, Al. Demetriad, Elena Sereda, Alfred Demetriu, Dina Cocea, Eugenia Popovici, Maria Voluntaru, Tanți Economu. Piesa s-a mai jucat la Teatrul Național din Cluj (ianuarie 1958) ; Teatrul Dramatic din Ploiești ; Teatrul Național „Vasile Alecsandri“ din Iași ; Teatrul German de Stat din Timișoara ; Teatrul „A. Davila“, din Pitești (1967—68) ; Teatrul Evreiesc de Stat din București (1975—76). S-au realizat și câteva adaptări pentru teatrul TV.

„Unui vechi conflict, construit artificial, pe o bază etică falsă autoarea îi descoperă suportul social și, astfel, înțelesuri noi. (...) *Arborele genealogic* de Lucia Demetrius are meritul că reluînd, astăzi, conflictul stîrnit de pătrunderea unei fete de țăran într-o familie boierească, trafează materialul dramatic sub aspect ideologic și într-un climat care stabilește limpede sensul social al problemei.

(...) Lucia Demetrius a ajuns la o formulă dramatică în care interesul pentru dezbaterea ideologică este strîns legat de pasiunea creării unor tipuri memorabile. Cele mai de seamă izbuciri ale piesei se găsesc, astfel, pe plan caracterologic.“ (Vicu Mindra — „Gazeta literară“, 20 martie 1958)

..... mai puțin o dramă de întîmplări și mai mult una de atmosferă, de atitudine, de reacții...“ (Florin Tornea, „Scinteia“, 8 martie 1958)

„În esență, *Arborele genealogic* ne oferă o nouă, o altă versiune a străvechiului conflict care a opus în societatea și literatura noastră pe boier și pe omul din popor, acesta din urmă luînd și forma intelectualului. (...) Dar dacă încă de acum 30 și mai bine de ani, Camil Petrescu a tratat-o în *Suflete tari*, în condițiile efective ale unei societăți burghezo-moșierești, era de așteptat ca Lucia Demetrius să aducă ceva nou și anume acel element de dezbatere și de rezolvare lucidă și absolută a problemei pe care ea îl poate culege din doctrina și din realitățile societății noastre noi, în cadrul căreia se consumă drama sa.“ (Radu Po-

lescu — „România liberă“, 19 februarie 1958)

„O construcție foarte îndeminatică uzind de un limbaj ales și cursiv, ca toate piesele Luciei Demetrius, ne oferă *Arborele genealogic*, dramă ce se înscrie în sfera aceluiași preocupări ale autoarei de a fixa «șocul» produs de revoluția socialistă în sistemul de valori al familiei burgheze sau aristocratice“ (*Mircea Ghițu-*

lescu — „O panoramă a literaturii dramatice române contemporane“, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1984, p. 28)

Alte opinii : *Magdalena Focșa* — „Informația“, 12 decembrie 1957; *Manase Radnev* — „Contemporanul“, 29 decembrie 1957; *Ecaterina Oproiu* — „Contemporanul“, 20 mai 1977 (despre spectacolul TV).

„Rampă“,
acum 50
de ani
februarie
1936

A sosit de la Paris societara Comediei Franceze, compatrioata noastră Maria Ventura. Dă o serie de spectacole pe scena Naționalului bucureștean. Așa cum ne-a obișnuit, marea actriță lansează încă un text românesc — *Veste bună* de Mircea Ștefănescu. Să nu uităm că ea l-a impus ca dramaturg pe prozatorul Gib Mihăescu, prin drama *Pavilionul cu umbre*. Datori îi mai sînt Adrian Maniu (*Lupii de aramă*) și Al. Kirîșescu (*Borgia*). ● Un exemplar exercițiu de interpretare romantică pe prima scenă a țării. În regia lui Paul Gusty, Tony Bulandra, invitat, rostește amplele tirade din *Ruy Blas*. Fru-mosul Tony nu se dez-minte, La chioșcări, reapar „poștalele“ cu chipul său... din 1910! ● La pupitrul Operei Române, dirijorii

Ionel Perlea, Egizio Mas-sini, Alfred Alessandrescu conduc spectacolul omagial la cele două decenii de carieră ale baritonului Jean Athanasiu. Maestrii scenei noastre lirice rivalizează cu celebritățile de oriunde. Aviz snobilor! ● N. Iorga a predat ultima sa piesă, *Un biet moșneag și un Doge*. Savantul asistă cu sfîntenie la repetiții, gratulînd din lojă pe toți interpreții. Și sînt destui... ● Un text care nu merită uitarea nepoților — *Generație de sacrificiu* de Valjean. O șarjă sprintară îndreptată împotriva îmbogățiților din răz-boiul întregirii. ● O glorie europeană pe scena operei din Berlin, româncea Viorica Ursulescu, Cîntă în *Tosca* și *Fidelio*. Impresarii de peste ocean se întrec în oferte. Dar ea va reveni curînd în țară, căci vorba veche românească e sfîntă, singele apă nu se face... ● Maestrul Ion Livescu conferențiază la Ate-neul Român despre *Evoluția teatrului românesc în ultimii 30 de ani*. Are ce spune. ● Pentru marelă festival muzical de la Salzburg din acest an, și-au anunțat participarea Bruno Walter, Arturo Toscanini, regizorul Max Reinhardt. Este o concentrare de forțe artistice cu valoarea simbolică într-o Europă foarte agitată. ● Din sanatoriul unde supra-

viețuiește demn, lovit de o cumplită boală, M. Blecher trimite în librării romanul *Întîmplări în irealitatea imediată*, proză de importanță majoră în literatura noastră interbelică. ● Pentru reprezentarea comediei lui Molière *Doctor fără voce* pe scena Teatrului Ligii Culturale, N. Iorga scrie (în cîteva ore!) farsa *Molière se răzbună*, întregind astfel imaginea epocii în care a creat genialul francez. În același spirit vor gîndi oamenii teatrului nostru și... peste 50 de ani, cînd, la Teatrul „Bulandra“, se vor monta, succesiv, *Tartuffe* și *Cabala bigoților*. Un fapt pentru istoria teatrului. ● Întors de pe Coasta de Azur fără o lețcaie (plecase cu „premiul“ *Omului cu mirtoaga*), Gogu Ciprian dă mărturie despre cîte au fost și se pot povesti, în romanul *Soț or făr'dă*. Și-o fi scos nenea Gogu „banii de drum“ din drepturile de autor? ● Se afirmă un excelent actor de revistă și 'operetă, Nae Roman. Tănase e cu ochii pe el. Dar și alți directori de trupă. Încotro, nene Nae? ● Un eveniment, pe care *Ranipa* îl popularizează cum se cuvine. Ne va vizita *Comedia Franceză*. În București, Iași și Cluj, lumea va avea ce vedea. Dar și francezii, dacă vor intra în sălile noastre de teatru, vor avea ce vedea!

I. N.

VALERIU MOISESCU

Personaj și mască

Interpretînd un personaj, actorul nu ar trebui poate să uite că efortul lui de a înfățișa o serie de trăsături și particularități umane trebuie să tindă, în același timp, spre esențializare, amintindu-și permanent, în procesul creației, că personaj vine de la latinescu PERSONA — care înseamnă și persoană, dar și mască de teatru.

24 martie 1984

Mihai Popescu

Astăzi, în cadrul emisiunii TV „Drunuri europene”, emisiune ce investighează în timp și spațiu destine românești ieșite din comun, ne-au fost prezentate o serie de documente și mărturii privind cariera vieneză a doi inegalabili actori născuți pe meleagurile noastre: Agatha Bârsescu și Mihai Popescu.

Pe Mihai Popescu, ce întruchipa și continuă să întruchipeze în mintea mea tipul ideal al actorului, am avut privilegiul de a-l cunoaște în lungi repetiții, și în special în serile cînd el îl interpreta pe Fucik, iar eu, student la institut și prouspăt figurant la Teatrul Giulești, îmbrăcat într-o uniformă de ofițer S.S., eram pus — conform indicațiilor regiei — să-l urmăresc în scenă pas cu pas.

Urmărit și urmăritor, așteptam în culise intrarea. El, unul dintre cei mai străluciți actori ai scenei românești, eu, un puști oarecare, dornic să pătrundă cit mai adînc tainele teatrului.

...Și totuși, căldura, eleganța ne-sofisticată, inteligenta, modestia acestui om, care mi se înfățișa ca un zeu, izbuteau să șteargă distanțele. Așteptam cu nerăbdare serile de spectacol, pentru bucuria acestor scurte întâlniri, în care, pîndind în culise intrarea în scenă, îi sorbeam fiecare cuvînt, învîțînd de fiecare dată cite ceva.

Tot de la el, de data aceasta nu din culise ci de pe scenă, am primit (într-o perioadă în care nu prea se discuta despre asta) cea mai strălucită lecție practică de ceea ce înseamnă interpretarea contemporană a unui rol clasic.

Îl întruchipa pe Iago, din capodopera shakespeariană Othello.

Am mai văzut de atunci această piesă jucată de colective și actori prestigioși, printre care celebrul spectacol al lui Zavadski realizat pe scena Mossoviet. Nici un actor dintre cei văzuți de mine pînă atunci, ca și pînă acum, nu au putut egala în acest rol înțelegerea, profunzimea și forța de expresie ale lui Mihai Popescu. Deși artist de structură romantică, el izbutea în mod paradoxal să se rupă de tradiția interpretării romantice a rolului (tradiție care mai dăinuie încă pînă astăzi), „cinstitul” Iago, în magistrala interpretare a lui Mihai Popescu, nemaleprezentînd prototipul intrigantului, ci acela al militarului trufaș, trivial, cuceritor, ambiționat de carieră, de putere.

Acțiunile lui aveau o perfectă acoperire logică și psihologică. El devenea, ca și Macbeth, victima propriilor sale ambiții.

Prin interpretarea, greu de imaginat și imposibil de descris, a acestui mare actor drama nu se mai năștea dintr-o veșnică dar naivă înfruntare dintre bine și rău, ci dintr-o cumplită și absurdă irosire a trei personalități* care cad, vrînd să se ridice.

El a înțeles înaintea lui Jan Kott că Shakespeare este și va fi în totdeauna „contemporanul nostru”.

25 martie 1979

*) Desdemona nu este numai o femeie care iubeste, ci și o puternică personalitate în stare să înfrunte, în epoca ei, prejudecățile greu de înfruntat, uneori, chiar și în zilele noastre.

Motto: „Dacă ignori spectacolele care se fac în jurul tău, înseamnă că trădezi teatrul“.

Aureliu Manea

Oricît de obișnuîți ar fi cîitorii noștri cu puzderia inventîilor lingvistice, răsărînd de sub pana unor cronicari mai repede decît ciupercile după ploaie, dacă nu ne-am fi adus aminte de bătrîna struțo-cămilă a lui Cantemir, tot s-ar fi găsit poate unii care să surîdă subțire: chiar așa... „cronica de dinaintea premierei“? Poate că e vorba de avancronica premierei, ceea ce e cu totul altceva! Dar o cronică — un comentariu critic, o analiză în care se exprimă uneori și judecăți de valoare — nu se poate face la ceea ce nu există, la ceea ce încă n-a avut loc. E ca și cum s-ar putea face nu cronica unei cărți necitite — cazuri din astea s-au mai văzut — ci a uneia încă nescrise!

Logică depășită! Dacă n-ați văzut încă, în viața dumneavoastră, o struțo-cămilă, nu trebuie să vă grăbiți să afirmați că „acest animal nu există!“ Ce, toți am văzut idei sau extraterestrii? Pînă nu de mult, ocupîndu-ne mai ales de cronica scrisă, de după spectacol, ignoram și noi — desigur, cu desăvîrșire — existența unei cronici vorbite, de dinaintea spectacolului. Ceea ce nu înseamnă că ea nu există — bine mersi — conținînd să-și facă de cap netulburată. Dar dacă ne-a fost dat să vedem cu ochii noștri nu doar o amărîtă de struțo-cămilă izolată, ci mai multe struțo-cămile de acest fel, și încă toate puse foarte serios pe lucru, am mai avea oare dreptul să tăcem?

Struțo-cămila e produsul unei invidii superioare, cu alte nevoi și alte pretenții, în locul caracterului ocazional dezvoltîndu-și un caracter sistemic și o răs-pîndire concentrică, multi-

funcțională. Ea nu mai are aproape nimic comun cu vechile invidii, care au existat, și în teatru, dintotdeauna. Cînd un actor îți spunea, pînă mai ieri, că în rolul ăla n-are cum să fie bun unul dintre colegii săi, era clar (și ome-nește aproape de înțeles) că „rolul ăla“ putea să-l facă numai el. Ca să nu mai vorbim de varianta feminină, potrivit căreia, invariabil, știa toată lumea de ce regizorul a preferat-o pe „aia“ în locul ei!

Cu timpul însă lucrurile s-au mai schimbat. Au căpătat, cum se spune, altă coloratură. Acum actorul nu mai vrea doar „rolul ăla“, el vrea să fie mai întii regizor și apoi și director de teatru, ba, dacă se poate, chiar în ordine inversă, adică mai în-

CRONICA CRONICII TEATRALE

Struțo-cămila sau cronica de dinaintea premierei

(I)

tii director de teatru, că, pe urmă, regia vine, oricum, de la sine! În principiu, nimeni nu poate totuși blama un actor, pentru faptul că are și asemenea aspirații. Ele s-au dovedit nu numai legitime, în unele cazuri, ci sînt și atestate de statutul profesional al unor mari actori, care sînt mai mult sau mai puțin mari — în proporții foarte variabile — și ca regizori și ca directori de teatru. Singura problemă care se pune — și care ne interesează aici — este aceea a moralității

mijloacelor pe care înțelege să le folosească aspirantul. Pentru că, dacă fireasca ambiție și chiar omeneasca gelozie și invidie profesională de odinioară ar fi rămas la stadiul unei birfe inofensive, ne place să credem că nu noi am fi fost aceia care să ne coborîm pînă la a o lua în serios și a o mai și comenta ca atare. Cum arată însă mai nou o asemenea nevinovată șicană și de ce trebuie să ne ocupăm și de ea?

Avînd scopurile celui care o inițiază, cronica de dinaintea premierei are și tipicul ei, care nu iartă nimic: „...după cum a ajuns să meargă teatrul ăsta... nici nu e de mirare că s-a ales o piesuță oarecare (o capodoperă de care și-au bătut joc)... dar... ce să-ți mai spun, o să vezi... tot spectacolul e o prostie, o năzbitie cu pretenții... a, mă-ntrebi de actori?... ce să facă, săracii, se descurcă și ei cum pot, pe cont propriu... ce, parcă ăsta-i regizor (parcă regizorul mai e cel pe care-l știam noi, acum zece sau douăzeci de ani)... nu, de data asta regia chiar n-a făcut nimic sau, în orice caz, a stricat... dar parcă există scenografie?... o încropeală jalnică... nici să nu mai vorbim, lasă c-o să vezi!“

Pînă să vezi însă, conștați că actorul nedistribuit în „funcția“ dorită (dacă despre el este vorba, căci nu-i chiar obligatoriu să fie numai el în situația asta) n-a stat deloc degeaba, ci și-a pus la treabă și oamenii lui, care i-au convins la rîndul lor și pe alții, nu neapărat de reacredință, dar dintre cei cărorora le e mai greu cu părerile proprii.

Urmarea? În numărul nostru viitor!

MYOSOTIS

Redactor responsabil de
număr :

Constantin Radu-Maria

Foto : Ileana Muncaciu

REDACTIA ȘI ADMINI-
STRATIJA
Str. Constantin Mille
nr. 5—7
Tel. : 14 35 58 ;
15 36 04 int. 173

INSEMĂRI

TRAIAN ȘELMARU : Aplauzele mute p. 76

SCENOGRAFIA

DAN JITIANU : Impresii scenografice din teatrul chi-
nez. I. Spațiul teatral p. 77

DOCUMENTAR

IONUȚ NICULESCU : 1835—1985 — 150 de ani de
presă teatrală românească p. 80

★

VALENTIN SILVESTRU : *Mari actori români ai se-
colului 20 despre ei înșiși*. Petre Liciu p. 82

GEORGE USCĂTESCU : *Teatrul occidental contempo-
ran* (fragmente). Beckett și frontierele teatrului ;
Beckett printre noi p. 87

LENY CALER : *Amintiri despre teatrul românesc*.
Elvira Popescu p. 89

ADRIANA POPESCU : *Dramaturgi români contempo-
rani de la A la Z*. Lucia Demetrius (II). . . . p. 92

I. N. : „Rampa“, acum 50 de ani p. 93

VALERIU MOISESCU : Însemnări contradictorii . . . p. 95

MYOSOTIS : *Cronica cronicii teatrale*. Struțo-cămila
sau cronica de dinaintea premierei (I) p. 96

MIHAI FOTINO